

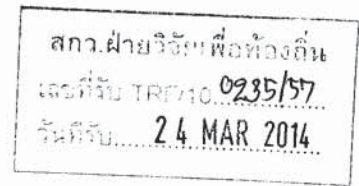

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

การบูรณาการประวัติศาสตร์ วิถีวัฒนธรรม
ของชุมชนเมืองโบราณสู่การพัฒนาการจัดการท่องเที่ยว
โดยชุมชนนครชุม อำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร

โดย นางดวงรัตน์ มีชัยและคณะ

มีนาคม 2557

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

การบูรณาการประวัติศาสตร์วิถี วัฒนธรรม
ของชุมชนเมืองโบราณสู่การพัฒนาการจัดการท่องเที่ยว
โดยชุมชนนครชุม อำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร

โดย นางดวงรัตน์ มีชัยและคณะ

สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

บอกเล่าเพื่อความเข้าใจร่วมกัน

งานวิจัยท้องถิ่นเป็นกระบวนการที่คนในชุมชนได้มาร่วมคิดทบทวนสถานการณ์ ตั้งคำถาม วางแผน หาข้อมูล ทดลองทำ วิเคราะห์สรุปผลการทำงานและหาคำตอบเพื่อปรับปรุงงานต่อไป กล่าวคืองานวิจัยท้องถิ่นเป็นเครื่องมือที่เน้นการให้ “คน” เข้ามาร่วมในกระบวนการวิจัยตั้งแต่การเริ่มคิด การตั้งคำถาม การวางแผน และค้นหาคำตอบอย่างเป็นระบบ เป็นรูปธรรม โดยเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง (Action Research) อันทำให้ชุมชนได้เรียนรู้ สร้างผลงาน มีความเข้มแข็งในการแก้ปัญหาของตนเอง และสามารถใช้กระบวนการนี้ในการแก้ปัญหาอื่น ๆ ในท้องถิ่น โดยมีการศึกษาเรียนรู้อย่างเป็นเหตุเป็นผล ดังนั้น จุดเน้นของงานวิจัยท้องถิ่นจึงอยู่ที่ “กระบวนการ” มากกว่า “ผลลัพธ์” เพื่อให้ชาวบ้านได้ประโยชน์จากงานวิจัยโดยตรง และให้งานวิจัยมีส่วนในการแก้ปัญหาของชาวบ้าน รวมทั้งเกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นจริงในชุมชน ซึ่งจะต้องอาศัย “เวที” (การประชุม เสวนา พุดคุยถกเถียง) เป็นวิธีการเพื่อให้คนในชุมชนทั้งชาวบ้าน ครู นักพัฒนา สมาชิกองค์การบริหารท้องถิ่น กรรมการสหกรณ์ ข้าราชการ หรือกลุ่มคนอื่น ๆ เข้ามาร่วมหาร่วมใช้ “ปัญญา” ในกระบวนการวิจัย

“กระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น” หมายถึง การทำงานอย่างเป็นขั้นตอนเพื่อตอบคำถาม “หรือความสงสัย” บางอย่าง ดังนั้น สิ่งสำคัญคือ ประเด็น “คำถาม” ต้องคมชัด โดยมีการแยกแยะประเด็นว่า ข้อสงสัยอยู่ตรงไหน มีการหา “ข้อมูล” ก่อนทำ มีการวิเคราะห์ความน่าเชื่อถือของข้อมูล มีการ “วางแผน” การทำงานบนพื้นฐานข้อมูลที่มีอยู่ และในระหว่างการลงมือทำ มีการ “บันทึก” มีการ “ทบทวน” ความก้าวหน้า “วิเคราะห์” ความสำเร็จและอุปสรรคอย่างสม่ำเสมอ เพื่อ “ถอดกระบวนการเรียนรู้” ที่เกิดขึ้นออกมาให้ชัดเจน ในที่สุดก็จะสามารถ “สรุปบทเรียน” ตอบคำถามที่ตั้งไว้ อาจจะทำใหม่ให้ดีขึ้น ตลอดจนสามารถนำไปใช้เป็นบทเรียนสำหรับเรื่องอื่น ๆ หรือพื้นที่อื่น ๆ ต่อไป ซึ่งทั้งหมดกระทำโดยผู้ที่สงสัย ซึ่งเป็นคนในท้องถิ่นนั่นเอง ดังนั้น กระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจึงเป็นงานวิจัยอีกแบบหนึ่งซึ่งไม่ยึดติดกับระเบียบแบบแผนทางวิชาการมากนัก แต่เป็นการสร้างความรู้ในตัวคนท้องถิ่น เพื่อคนท้องถิ่น โดยมุ่งแก้ปัญหาด้วยการทดลองทำจริง และมีการบันทึกและวิเคราะห์อย่างเป็นระเบียบ การวิจัยแบบนี้จึงไม่ใช่เครื่องมือทางวิชาการ ไม่ใช่ของศักดิ์สิทธิ์ที่ผูกขาดอยู่กับครูบาอาจารย์ แต่เป็นเครื่องมือธรรมดาที่ชาวบ้านก็ใช้เป็น และเป็นประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้

สกว. ฝายวิจัยเพื่อท้องถิ่นได้ใช้วิธีการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นตามแนวคิดและหลักการดังกล่าวมาแล้วในระยะเวลาหนึ่ง พบว่า ชาวบ้านหรือทีมวิจัยส่วนใหญ่สามารถสะท้อนการดำเนินงานด้วยการบอกเล่าได้เป็นอย่างดี ในขณะเดียวกันก็พบว่า การเขียนรายงานเป็นปัญหาที่สร้างความหนักใจให้แก่นักวิจัยเป็นอย่างมาก ดังนั้น ด้วยความตระหนักถึงสถานการณ์ปัญหาดังกล่าว สกว. ฝายวิจัยเพื่อท้องถิ่นจึงได้ปรับรูปแบบการเขียนรายงานวิจัยให้มีความยืดหยุ่น และมีความง่ายต่อการนำเสนอออกมาในรูปแบบที่นักวิจัยถนัด โดยไม่ยึดติดในเรื่องของภาษาและรูปแบบที่เป็นวิชาการมากเกินไป ซึ่งเป้าหมายสำคัญของรายงานวิจัยยังคงมุ่งเน้นการนำเสนอให้เห็นภาพของกระบวนการวิจัยมากกว่าผลลัพธ์ที่ได้จากการวิจัยโดยกลไกที่สำคัญที่จะช่วย

นักวิจัยให้มีความสามารถที่จะเขียนรายงานที่นำเสนอกระบวนการวิจัยได้ชัดเจนยิ่งขึ้น คือ ศูนย์ประสานงานวิจัย (Node) ในพื้นที่ ซึ่งทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงโครงการวิจัยมาโดยตลอด บทบาทการวิเคราะห์เนื้อหาหรือกิจกรรมของโครงการจึงเป็นการทำงานร่วมกันระหว่าง Node และนักวิจัย ซึ่งความร่วมมือดังกล่าว ได้นำมาซึ่งการถอดบทเรียนโครงการวิจัยการเขียนรายงานวิจัยที่มีคุณค่าในที่สุด

อย่างไรก็ตาม รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นอาจไม่สมบูรณ์แบบดังเช่นรายงานเชิงวิชาการโดยทั่วไป หากแต่ได้คำตอบและเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากกระบวนการวิจัย ซึ่งท่านสามารถค้นหา ศึกษาและเรียนรู้เพิ่มเติมได้จากพื้นที่

สารบัญ

		หน้า
	บอกเล่าเพื่อความเข้าใจ	ค
	สารบัญ	จ
	สารบัญตาราง	ช
	สารบัญภาพ	ซ
บทที่ 1	ความเป็นมาและความสำคัญ	1
	คำถามวิจัย / สิ่งที่ยากรู้	2
	วัตถุประสงค์	3
	ผลที่คาดว่าจะได้รับ	3
บทที่ 2	เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	4
	แนวคิดเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชน	4
	แนวคิดการมีส่วนร่วม	9
	ภาคี / ผู้เกี่ยวข้อง	9
	งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	15
บทที่ 3	วิธีดำเนินการวิจัย	19
	วัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 1 เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์ความเป็นมาและ พัฒนาการ ของนครชุม สำนวหาความโดดเด่นเป็นอัตลักษณ์เฉพาะจุดเด่นของชุมชน นครชุมในด้านต่าง ๆ	19
	วัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 2 ผลการหาแนวทางความร่วมมือ ร่วมใจจากภาคีที่ เกี่ยวข้องในการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนนครชุม	45
	วัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 3 ผลการพัฒนาชุมชนนครชุมให้สามารถจัดการ ท่องเที่ยวได้อย่างยั่งยืน	46
บทที่ 4	ผลการวิจัย	48
	ตอนที่ 1 ผลการศึกษา ประวัติศาสตร์ความเป็นมา และ พัฒนาการของนครชุม สำนวนหาความโดดเด่น เป็นอัตลักษณ์เฉพาะจุดเด่นของชุมชน นครชุมในด้านต่างๆ	48
	ตอนที่ 2 ผลการหาแนวทางความร่วมมือ ร่วมใจจากภาคีที่เกี่ยวข้องในการพัฒนา การท่องเที่ยวของชุมชนนครชุม	195
	ตอนที่ 3 ผลการพัฒนาชุมชนนครชุมให้สามารถจัดการท่องเที่ยวได้อย่างยั่งยืน	196
บทที่ 5	สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	204
	สรุปผลการวิจัย	204

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
อภิปรายผล	206
ข้อเสนอแนะทั้งในเชิงวิจัยและพัฒนา	209
บทส่งท้าย	211
รายการอ้างอิง	215

สารบัญตาราง

ตาราง	หน้า
1 ประเพณี 12 เดือน	60
2 แสดงภาษาชนบท	70
3 อาหารพื้นถิ่นก่อนปี 2449 (เสด็จประพาส) – ปี 2520	98

สารบัญภาพ

ภาพ	หน้า
1 การก่อพระทรายที่วัดพระบรมธาตุพระอารามหลวง	64
2 ห่มผ้าหลวงพ่อบุญมา	65
3 แห่ผ้าห่มพระบรมธาตุ	65
4 แต่งศาลาเป็นป่าหิมพานต์	66
5 การแต่งกายสมัยก่อน นุ่งโจง นุ่งซิ่น มีทั้งผ้าสี ผ้าลายถ้าอยู่บ้านจะใส่เสื้อหำตะเซ็บ เวลาจะไปงานจะสวมเสื้อทับอีกชั้นหนึ่ง เช่นคุณป้าทางขวามือ	69
6 การแต่งกายของหญิงสาวในสมัยก่อน	69
7 สาวสาวจะทันสมัยขึ้น กระโปรงทรงนี้เรียกว่ากระโปรงนิวลุค ใช้ผ้าพับเป็นสามเหลี่ยม แล้วตัดช่วงบนทำเป็นเอวเวลาใส่ถ้าหมั้นกระโปรงจะบานฉ่ำ	69
8 ถ้าเป็นผู้ใหญ่กระโปรงที่สวมใส่ออกงานจะเป็นกระโปรงแคบ ทรงผมจะต้องเซ็ท จะต้องเกล้าแล้วฉีดสเปรย์แข็ง	70
9 การจัดงานมงคลที่บ้าน ทุกบ้านจะตกแต่งบ้านด้วยกระดาษายี่สิบและตรงกลางบ้าน จะห้อยพวงมะโหด	70
10 ระบายคล้องช้าง	77
11 การรำแม่ศรี	79
12 การรำโชน	82
13 เพลงพวงมาลัย	86
14 ระบายร้องแก้	91
15 รื้อข้าวสาร	92
16 มอญช้อนผ้า	92
17 ม้าก้านกล้วย	93
18 จำใจมะเขือเปราะ	93
19 การเดินกะลา	93
20 พันงู	104
21 ขนมหอกดิน	106
22 เมี่ยงมะพร้าว	109
23 มะพร้าวลอยแก้ว	113
24 ผักห่อ	117
25 ขนมหอก	121

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพ	หน้า
26 ข้าวเหนียวแก้ว/ข้าวเหนียวแดง	122
27 เห็ดโคน	123
28 แมงฮุ้นที่ตลาดสดพวงทองนครชุม	124
29 พระวิเชียรโมลี (ปลั่ง)	126
30 ยันต์พระเจ้าสิบพระองค์	127
31 หลวงพ่อบุญมี ธรรมสโร	128
32 นายมาลัย ชูพินิจ	130
33 พระโป๊กแม่ทองย้อย	133
34 หนังสือกราบบังคมทูล	134
35 รศ. ดร. เสรี ศุภราทิตย์	138
36 รศ. ดร.เสรี คนที่ 4 นับจากซ้ายกับพี่น้อง 6 คน	140
37 นายสำเริง ทับทอง	144
38 นายพิชิต เพ็ญประดับพร	146
39 นายมาลัย ศรีวิใจแก้ว	147
40 นางสาวลี สอนใจ	148
41 หยอดวักชิ้นโปลิโอ	149
42 เกียรติบัตร	149
43 นายสุทัศน์ แหวมงาม	150
44 ส่งชิ้นงานเข้าเตาเผา	150
45 ป้ายชื่อร้านตั้งแต่รุ่นพ่อจิตร-แม่ทา	150
46 นายชำนาญ สุขเหมือน	151
47 นางพะยอม น้อยเครือและผลงานสานไม้ไผ่	152
48 นายอุดมศักดิ์ เกศรังสรรค์	152
49 บทสุดท้ายกับ “ย่านการค้านครชุม”	154
50 น.ส.พรศิลป์ แป้นเกตุ	154
51 นายสมหมาย พะยอม ณ ศูนย์เรียนรู้การทำพระเครื่อง	155
52 คุณครูสุวรรณ สังข์สุวรรณ	156
53 เจดีย์กลางทุ่ง	159
54 ด้านหลังองค์เจดีย์	159

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพ	หน้า
55 วัดหนองยายช่วย	160
56 วัดหนองลังกา	161
57 แสดงท่ายิหารมีขุ่ม และซากกำแพงรอบวิหาร	162
58 วัดหม่องกาเล	163
59 วัดหนองพิกุล	163
60 มณฑปมีร่องรอยว่าเคยมีพระพุทธรูปนั่ง	164
61 วัดขุ่มกอ	165
62 ด้านหนึ่งของกำแพงป้อม ที่ดูว่ายังคงแข็งแรงอยู่จนปัจจุบัน	165
63 วัดพระบรมธาตุ เจดียาราม	166
64 พุ่มข้าวบิณฑ์ศิลปะสุโขทัย	168
65 เจดีย์พระบรมธาตุปัจจุบัน	168
66 ต้นพระศรีมหาโพธิ์ซึ่งพระมหาธรรมราชาลิไททรงปลูก	169
67 วัดท่าหมั่น	169
68 ต้นหมั่น และผู้ให้ข้อมูล	170
69 วัดสว่างอารมณ์	170
70 วิหารที่ประดิษฐานหลวงพ่อบุญมี	171
71 รูปปั้นหลวงพ่อบุญมี ธรรมสโร	172
72 สถูปเจดีย์ที่เก็บอัฐิหลวงพ่อบุญมี	172
73 สถูปหลวงพ่ทองหล่อ ปิยโส	173
74 ศาลาจากวัดท่าหมั่น	173
75 วัดพระเจดีย์ทอง	173
76 เจดีย์หลังการบูรณะ	174
77 ฐานเขียงซ้อนกันที่อยู่หน้าสุดในภาพเป็นขุ่มพระ	174
78 อีกมุมหนึ่งของเจดีย์พุ่มทรงข้าวบิณฑ์	174
79 กำแพงและคูเมืองนครชุม	175
80 คูเมืองส่วนที่เหลือ	176
81 ป้ายแสดงแนวกำแพงเมือง	176
82 ศาลเจ้าพ่อเสือนครชุม	176
83 พระภูมิเจ้าที่	177
84 พระขุ่มกอ แบบไม่มีกนกและมีกนก	179

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพ	หน้า
85 พระกำแพงเม็ดขนุน	180
86 พระกำแพงพลูจีบ	181
87 พระพุทธรูปปางลีลาสุโขทัย ฝีมือช่าง กำแพงเพชร	181
88 พระพุทธรูป ฝีมือช่างกำแพงเพชร	181
89 พระนางกำแพงกลีบบัว	181
90 พระกำแพงเปิดโลก	181
91 พระกำแพงพิมพ์เม็ดมะลื่น	182
92 บ้านทรงนครชุม	182
93 บ้านห้างสมัย ร.5	183
94 แผนที่แสดงโบราณสถานนครชุม	187
95 ตลาดย้อนยุค	193

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญ

จังหวัดกำแพงเพชรเป็นเมืองที่มีอายุกว่า 1,500 ปี และมีนครชุมเป็นชุมชนโบราณที่อยู่สืบทอดภูมิปัญญาของชุมชนมายาวนานกว่า 500 ปี ซึ่งตั้งอยู่ในเขตอำเภอเมืองกำแพงเพชรเพียงแค่นครละฝั่งแม่น้ำปิงทางทิศตะวันตก มีคลองสวนหมากเป็นลำน้ำหลักเสมือนเป็นเส้นเลือดที่หล่อเลี้ยงคนในชุมชนนี้ คลองสวนหมากมีความยาวประมาณ 100 กิโลเมตร ไหลจากใต้ขึ้นไปทางเหนือมาออกที่ลำน้ำปิงบริเวณวัดสว่างอารมณ์ ตำบลนครชุม อำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร เกิดจากเทือกเขา “ถนนธงชัย” แยกสาขามาเป็น “ขุนคลองสวนหมาก” ซึ่งตั้งอยู่ในรอยต่อระหว่างอำเภอคลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร กับอำเภออุ้มผาง จังหวัดตาก ที่มีชื่อว่าคลองสวนหมากนี้เนื่องจากต้นน้ำลำธารแห่งนี้อุดมไปด้วยป่าหมาก แม้ในปัจจุบันป่าหมากก็ยังมียูเป็นบางแห่ง แต่น้อยลงมาเนื่องจากผู้คนหยุดกินหมาก ป่าไม้ถูกทำลายลงไป ส่งผลต่อความชุ่มชื้นร่มเย็น ความสมบูรณ์ของพื้นที่และป่าตลอดลำคลองสวนหมากนับตั้งแต่ปากคลองที่ไหลลงสู่แม่น้ำปิง ลึกเข้าไปตามลำคลองสวนหมากประมาณ 40-50 กิโลเมตร เคยเป็นที่ตั้งเพนียดจับช้างป่ามาฝึกไว้ใช้งานเป็นที่รู้จักของชาวบ้านว่า “ด่านท่ากระดาน” ชุมชนที่อาศัยอยู่ตามลำคลองสวนหมากนิยมเรียกบ้านนครชุมเป็นภาษาปากว่า “บ้านปากคลอง” และชาวปากคลองนิยมเรียกหมู่บ้านของตนเป็น 3 พื้นที่ คือ

1) กลุ่มคนไทยที่แยกตัวไปจากชุมชนในตัวเมืองกำแพงเพชร จะมีชื่อเรียกว่าปากคลองเหนือ ปัจจุบันคือหมู่ที่ 5 และหมู่ที่ 6 บริเวณวัดสว่างอารมณ์เป็นกลุ่มที่ชอบศึกษาเล่าเรียน ค้าขาย นิยมมุ่งโจงกระเบน

2) กลุ่มปากคลองกลาง คือบริเวณใต้โรงเรียนบ้านนครชุมไปถึงขอยคลองขุดก่อนถึงวัดพระบรมธาตุ ปัจจุบัน คือหมู่ที่ 4 ชอบทำไร่ฝัก ไร่ยาสูบ หึงนุ่นขึ้น สวมเสื้อแขนกระบอกแบบชาวเวียงจันทน์

3) กลุ่มปากคลองใต้คือบริเวณจากขอยคลองขุดซึ่งเป็นเส้นแบ่งหมู่บ้าน หมู่ที่ 3 ประกอบอาชีพและแต่งกายคล้ายคลึงกับกลุ่มปากคลองเหนือ แต่การพูดจาแปร่งออกไปจากกลุ่มอื่นมาก เป็นสำเนียงแบบชาวเวียงจันทน์ เช่น ทำงานว่า “เฮ็ดเวียก” เทียวเล่นว่า “เทียวเอิ้น”

ปัจจุบันการแบ่งกลุ่มเกือบจะเลือนหายไปแล้ว เรียกรวมกันว่า “บ้านนครชุม” ตามชื่อเมืองทางประวัติศาสตร์ เมืองนครชุมหรือนครพระชุมโบราณ เคยเจริญรุ่งเรืองมาแล้วตั้งแต่ยุคกรุงสุโขทัยตอนต้น อาจารย์ศรีศักดิ์ วลิตโกดม ให้ข้อสังเกตว่าเมืองนครชุมเก่าแก่กว่าเมืองกำแพงเพชร หรือชากงั่ว ดูจากลักษณะของกำแพงเมืองเก่าชั้นนอก ป้อมดงเศรษฐี วัดเก่า และ เจดีย์เก่าที่ยังคงปรากฏให้เห็นถึง ความรุ่งเรืองในอดีต ปัจจุบันแม้คนในชุมชนนครชุมจะเป็นชุมชนเมือง แต่วิถีชีวิตของประชาชนน่าสนใจ เป็นชุมชนที่ยังคงสามารถรักษาวัฒนธรรมและประเพณีที่เป็นวิถีถิ่นได้อย่างเหนียวแน่น เช่น มโหรีกล่อมหอ การละเล่นพื้นบ้าน เข้าทรงแม่ศรี เพลงพวงมาลัย เพลงระบำคล้องช้าง เพลงลิเกป่า รำไท่น ระบำร้องแก้ว วรรณกรรมที่มีชื่อเสียง และมีโบราณสถานที่สำคัญเช่น วัดพระบรมธาตุนครชุม วัดชุมก้อ วัดสว่างอารมณ์

กำแพงเมืองทุ่งเศรษฐี เขตอรัญญิกนครชุมร รวมถึงเป็นแหล่งกำเนิดพระขุ่มกอหนึ่งในพระเครื่องชุดเบญจภาคี เรื่องราวและร่องรอยของสถานที่เมื่อครั้งพระพุทธเจ้าหลวงเสด็จประพาสต้นเมืองกำแพงเพชรและคลองสวนหมาก นอกจากนี้ความเป็นชุมทางในอดีตของนครชุมทำให้มีผู้คนหลากหลายเชื้อชาติ หลากหลายวัฒนธรรมเกิดการประสมประสานวัฒนธรรมที่เด่นชัด เป็นวิถีวัฒนธรรมนครชุม ตลาดนครชุมจึงเป็นแหล่งรวมของอาหารที่มีลักษณะโดดเด่น สามารถจะพัฒนาเป็นกิจกรรมทางการท่องเที่ยวได้โดยใช้อาหารเป็นสื่อที่จะทำให้นักท่องเที่ยวรู้จัก และเข้ามาแลกเปลี่ยนรับรู้วิถีถิ่น และ เรียนรู้วิถีของการดำเนินชีวิตที่รักษามรดกวัฒนธรรมนิยมวัฒนธรรมและการดำรงชีวิตแบบดั้งเดิมของประชาชนในชุมชนไปพร้อม ๆ กับการเยี่ยมชมโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัฒนธรรม บ้านเรือนไม้โบราณอายุกว่าร้อยปี และ เยือนบ้านเกิดของนักเขียนชื่อดัง (มาลัย ชูพินิจ) ริมคลองสวนหมาก ผู้เกิดและเติบโตจากชนบทแดนไกล แต่สามารถไปมีชื่อเสียงในเมืองกรุง จึงเป็นความภาคภูมิใจยิ่งของชาวนครชุม และ ชาวกำแพงเพชรที่มีนักเขียนที่ยิ่งใหญ่เป็นตัวอย่างให้อนุชนรุ่นหลังได้ถือเป็นแบบอย่าง

ด้วยศักยภาพของชุมชนดังกล่าว ทุก ๆ วัน โดยเฉพาะวันหยุดนักขัตฤกษ์ เนื่องจากตำบลนครชุมตั้งอยู่บนเส้นทางผ่านของนักท่องเที่ยวที่จะเดินทางผ่านไปภาคเหนือจะมีนักท่องเที่ยวแวะเวียนเข้ามาไหว้พระบรมธาตุ ไหว้พระแก้ววัด และแวะเข้ามาเยี่ยมชมชุมชน เรียนรู้ รับรู้การทำอาหารคาวหวานโบราณพื้นถิ่น อยู่เสมอ คนในชุมชนให้การต้อนรับด้วยอัธยาศัยไมตรีของความเป็นเจ้าบ้าน บางครั้งจนปัญญากับคำถามที่เจาะลึกในเรื่องราวของชุมชนทุกด้าน คนในชุมชนโดยเฉพาะกลุ่มแกนนำได้หารือกับนายกเทศมนตรีเมืองนครชุม ถึงความเป็นไปได้หรือไม่ ถ้าชุมชนจะเปิดหมู่บ้านรับการท่องเที่ยวอย่างเป็นทางการที่มีระบบจัดการที่ชัดเจน แต่ปัญหาของตำบลนครชุมคือจะเริ่มต้นพัฒนาอย่างไร เริ่มอะไรก่อน หลักการที่ถูกต้องเป็นอย่างไร และมีหน่วยงานใดที่สามารถจะเป็นที่พึ่งให้การสนับสนุนเพื่อสร้างเสริมให้ชาวนครชุม มีความรู้ ประสพการณ์ และทักษะในการบริหารจัดการท่องเที่ยวได้ ในที่สุดชุมชนได้รับรู้มาว่าสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น มีเครื่องมือที่จะแก้ไขปัญหาดังกล่าวของชุมชนได้ด้วยกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ดังนั้นชุมชนนครชุมร่วมกับเทศบาลนครชุมได้เสนอโครงการวิจัยเรื่อง “ การบูรณาการประวัติศาสตร์ วิถีวัฒนธรรมของชุมชนโบราณสู่การพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนนครชุม ตำบลนครชุม อำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร ”

1.2 คำถามวิจัย / สิ่งที่ยอยากรู้

1. เรื่องราวประวัติศาสตร์ โบราณสถาน โบราณวัตถุ สถาปัตยกรรมที่เป็นเอกลักษณ์แหล่งท่องเที่ยวที่เป็นธรรมชาติ และการผสมผสานวัฒนธรรมที่หลากหลาย รวมถึงอาหารที่โดดเด่น บุคคล ตัวอย่างของชุมชน วรรณกรรมอันมีชื่อเสียงของพื้นที่ และภูมิปัญญาของท้องถิ่นนครชุมมีอะไรบ้าง และเป็นอย่างไร

2. ชุมชนจะเชื่อมโยงความโดดเด่นของเรื่องราวที่มีอยู่ในด้านต่าง ๆ ของนครชุมมาสร้างสรรค์สร้างคุณค่า เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวที่มีภาพลักษณ์ที่ดีของชุมชนโบราณได้อย่างไร

3. ชุมชนจะเชื่อมโยงหน่วยงาน องค์กร ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง และภาคีในชุมชนให้มาร่วมมือ ร่วมใจในการขับเคลื่อนการพัฒนาการท่องเที่ยวเมืองนครชุมอย่างมีศักยภาพ ที่คำนึงถึงสภาพสังคม สิ่งแวดล้อม และคุณภาพชีวิตที่ดีของชุมชนได้อย่างไร

1.3 วัตถุประสงค์

1. ศึกษาประวัติศาสตร์ความเป็นมา และพัฒนาการของนครชุม สืบหาความโดดเด่นอันเป็นอัตลักษณ์เฉพาะจุดเด่นของชุมชนนครชุมในด้านต่าง ๆ
2. หาแนวทางการร่วมมือร่วมใจจากภาคีที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนนครชุม
3. พัฒนาชุมชนนครชุมให้สามารถจัดการท่องเที่ยวได้อย่างยั่งยืน

1.4 ผลที่คาดว่าจะได้รับ

เชิงวิจัย

1. องค์ความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ วิถีถิ่นของคนริมฝั่งน้ำคลองสวนหมากที่หลากหลายวัฒนธรรม โบราณสถาน โบราณวัตถุ แหล่งอาหารไทยโบราณ
2. แนวทางในการพัฒนาการจัดการการท่องเที่ยว จากทุนของชุมชนที่มีความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์เฉพาะ

เชิงพัฒนา

1. การพัฒนาศักยภาพแกนนำชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว โดยใช้กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นเครื่องมือในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน (CBT)
2. สามารถขยายพื้นที่ สร้างการเรียนรู้แก่ชุมชนในการใช้ข้อมูลที่ศึกษาสำรวจมาเป็นพื้นฐานในการตัดสินใจ แก้ปัญหา หรือ พัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชน
3. เกิดกลุ่มคนที่มาร่วมคิด ร่วมใจ ร่วมมือทำ เพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงที่ดีให้แก่ชุมชน การนำผลงานวิจัยไปใช้ชุมชน / ท้องถิ่นสามารถนำข้อมูลไปพัฒนารูปแบบการจัดการทรัพยากรที่มีอยู่ให้สามารถรองรับการท่องเที่ยวได้อย่างยั่งยืน และสามารถประสานประโยชน์กับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในชุมชนที่กระทบกระเทือนต่อวิถีชีวิตชุมชนน้อยที่สุด

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง “การบูรณาการประวัติศาสตร์ วิถีวัฒนธรรมของชุมชนโบราณสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนนครชุม ตำบลนครชุม อำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร” ทั้งนี้ทีมวิจัยได้ศึกษาแนวคิด เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นพื้นฐานในการกำหนดกรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย ซึ่งประกอบด้วยหัวข้อต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. แนวคิดเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชน
2. แนวคิดการมีส่วนร่วม
3. ภาควิ / ผู้ที่เกี่ยวข้อง
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชน

การท่องเที่ยวโดยชุมชน หมายถึง การท่องเที่ยวที่ชุมชนเป็นผู้ดำเนินการ ตั้งอยู่บนฐานแนวคิดที่ว่าชาวบ้านทุกคนเป็นเจ้าของทรัพยากร และ เป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากการท่องเที่ยว นำเอาทรัพยากรท่องเที่ยวที่มีอยู่ในท้องถิ่น ทั้งด้านธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมประเพณี รวมทั้งวิถีชีวิตความเป็นอยู่ และวิถีการผลิตของชุมชนมาใช้ให้เป็นปัจจัยหรือต้นทุนสำคัญในการจัดการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่นทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม รวมทั้งมีการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืนไปถึงคนรุ่นลูกหลาน พร้อมกันนี้มีการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในชุมชนให้มีความรู้ความสามารถในการจัดการท่องเที่ยว และผู้มีส่วนร่วมในการดำเนินการ ตั้งแต่คิดวางแผนดำเนินการ การตัดสินใจดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ การประเมินผลโครงการ และการรับผลประโยชน์โดยคำนึงถึงความสามารถในการรองรับของธรรมชาติเป็นสำคัญ

ชุมชนแต่ละแห่งล้วนมีศักยภาพในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่แตกต่างกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับฐานทรัพยากรการท่องเที่ยวที่ชุมชนนั้นมีอยู่ บางชุมชนมีทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ อันได้แก่ น้ำตก ป่าเขา ลำเนาไพร รวมทั้งสัตว์ป่าที่อาศัยอยู่หลากหลายชนิด บางชุมชนมีความโดดเด่นในด้านสถานที่ท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ อันได้แก่ วัดวาอารามและโบราณสถานทางพุทธศาสนา หรือมีประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่น่าสนใจ รวมทั้งมีร่องรอยทางด้านโบราณคดีปรากฏให้เห็น ขณะที่บางชุมชนมีข้อเด่นด้านอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมประเพณีหลากหลายกลุ่มชาติพันธุ์ มีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ และวิถีการผลิตที่เอื้อต่อการพัฒนาด้านการท่องเที่ยว สามารถนำมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับนักท่องเที่ยวที่มาเยือนได้เป็นอย่างดี

1.1 หลักการการท่องเที่ยวโดยชุมชน

การกำหนดหลักการนี้เป็นไปเพื่อให้เห็นจุดยืนของการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชน ได้แก่

1. ชุมชนเป็นเจ้าของ
2. ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจ และกำหนดทิศทาง
3. ส่งเสริมความภาคภูมิใจในตนเอง
4. ยกระดับคุณภาพชีวิต
5. มีความยั่งยืนทางด้านสิ่งแวดล้อม
6. คงเอกลักษณ์และวัฒนธรรมท้องถิ่น
7. ก่อให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างคนต่างวัฒนธรรม
8. เคารพในวัฒนธรรมที่แตกต่าง และสิทธิของความเป็นมนุษย์
9. เกิดผลตอบแทนที่เป็นธรรมแก่คนท้องถิ่น
10. มีการกระจายรายได้สู่สาธารณประโยชน์ของชุมชน

การที่จะให้ชุมชนดำเนินการท่องเที่ยวตามหลักการดังกล่าวข้างต้น มีความจำเป็นที่จะต้องเตรียมความพร้อม และ สร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนในด้านการจัดการท่องเที่ยว ในขณะเดียวกันก็ต้องรณรงค์กับคนในสังคมให้เห็นความแตกต่างของการท่องเที่ยวโดยชุมชนกับการท่องเที่ยวทั่วไป กระตุ้นให้เห็นความสำคัญ และการเป็นนักท่องเที่ยวแบบการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้มากขึ้น เพื่อสร้างการรับรู้และความเข้าใจต่อบทบาทของชุมชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และสืบสานวัฒนธรรมดั้งเดิม

1.2 องค์ประกอบของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

1.2.1 การเตรียมความพร้อมชุมชน

ในการเตรียมความพร้อมของชุมชน ชาวบ้านควรมีการประชุมระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับข้อดี และข้อเสียของการท่องเที่ยว รวมทั้งผลกระทบในด้านบวกและด้านลบ เพื่อให้สมาชิกในชุมชนได้รับรู้ปัญหา ร่วมกัน และช่วยกันค้นหาแนวทางป้องกันตั้งแต่ต้น ทั้งนี้เพื่อปรับแนวทางการจัดการท่องเที่ยวให้เหมาะสม อันจะช่วยให้การดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวเกิดผลกระทบด้านลบน้อยที่สุด และเป็นการส่งเสริมให้ประชากรในชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีความมั่นคงทางเศรษฐกิจ อีกทั้งรักษาไว้ ซึ่งทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม

ประชากรแต่ละชุมชนสามารถสนองตอบความต้องการของชุมชนในท้องถิ่น ในการจัดการท่องเที่ยวด้วยการใช้ทรัพยากรที่ชุมชนมีอยู่อย่างเหมาะสม และสอดคล้องกับบริบทของชุมชน อันเป็นการจัดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ที่สำคัญชาวบ้านได้ร่วมมือร่วมใจกันคิด ตัดสินใจวางแผน และดำเนินการท่องเที่ยว โดยมุ่งเน้นการมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม โบราณสถานทางประวัติศาสตร์ พร้อมทั้งส่งเสริมการรักษาศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี และการรื้อฟื้นภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อนำไปสู่การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านวัฒนธรรมระหว่างชาวบ้านกับนักท่องเที่ยว

1.2.2 การท่องเที่ยวโดยชุมชนแบบบูรณาการ

การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนแบบบูรณาการ ดำเนินไปภายใต้การประสานประโยชน์ของการพัฒนาการด้านต่าง ๆ เข้าด้วยกัน ครอบคลุมทั้งมิติสิ่งแวดล้อม มิติด้านเศรษฐกิจ และมิติด้านสังคมและวัฒนธรรม อันเป็นการผสมผสานการพัฒนาในด้านต่าง ๆ อย่างเป็นองค์รวม

สำหรับมิติด้านสิ่งแวดล้อม มุ่งกระตุ้นชาวบ้านในชุมชนให้ตระหนักถึงความสำคัญของการอนุรักษ์ และการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมก่อให้เกิดการเรียนรู้และการร่วมมือกันในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และทรัพยากรธรรมชาติ ระบุปัญหาผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมจากการท่องเที่ยวเพื่อจำกัดการพัฒนาและดำเนินการจัดการท่องเที่ยว โดยพยายามหลีกเลี่ยงให้เกิดผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมให้น้อยที่สุด

มิติด้านเศรษฐกิจ มุ่งให้ชาวบ้านมีรายได้เสริมจากการท่องเที่ยว โดยนำฐานทรัพยากรซึ่งเป็นสินทรัพย์ร่วม หรือ สมบัติสาธารณะมาเป็นต้นทุนในการจัดการท่องเที่ยว มีการกระจายรายได้อย่างเสมอภาคและยุติธรรม และที่สำคัญชาวบ้านส่วนใหญ่ในชุมชนเห็นพ้องต้องกัน ที่จะนำฐานทรัพยากรท่องเที่ยวที่มีอยู่ ทั้งธรรมชาติ ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และสถานที่ทางประวัติศาสตร์มาพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน โดยมีการประชุมปรึกษาหารือระดมความคิด สร้างฉันทานุมัติกันว่า การพัฒนาพื้นที่ในชุมชนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว เป็นความต้องการของชาวบ้านส่วนใหญ่อย่างแท้จริง และชาวบ้านเข้าใจตรงกันว่า การท่องเที่ยวเป็นเพียงช่องทางหนึ่งในการเสริมสร้างรายได้ให้แก่ชุมชนมิใช่มุ่งให้เป็นรายได้หลักของชุมชนแต่อย่างใด ที่ผ่านมามีการท่องเที่ยวเข้ามาซึ่งรายได้เข้าประเทศมากเป็นอันดับหนึ่ง สูงกว่าการส่งออกสินค้าอุตสาหกรรม และพืชผลการเกษตร แต่เมื่อมองให้ลึกลงไปจะพบว่ารายได้จากการท่องเที่ยวดังกล่าวยังไม่มีกระจายสู่ชุมชน ซึ่งเป็นเจ้าของทรัพยากรการท่องเที่ยวเท่าที่ควร ส่วนใหญ่แทบทั้งหมดล้วนกระจุกตัวอยู่เฉพาะในวงจรธุรกิจของผู้ประกอบการท่องเที่ยวเป็นหลัก

ในการจัดการท่องเที่ยว เพื่อให้มีระบบการดำเนินการที่เหมาะสมและเป็นธรรมแก่สมาชิกในชุมชน ควรมีการกระจายรายได้อย่างทั่วถึง และยุติธรรม ผลกำไรที่ได้กระจายสู่ชุมชนอย่างแท้จริง ประชาชนเป็นผู้ดำเนินการท่องเที่ยว และควบคุมการเติบโตของการท่องเที่ยวในพื้นที่ของตน โดยไม่ขัดแย้งกับการรักษาฐานทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมประเพณีที่ดีงาม เปิดโอกาสให้ชาวบ้านทุกคนมีส่วนร่วมในเชิงปฏิบัติ ชาวบ้านบางคนอาจรับหน้าที่ดูแลที่พัก หมุนเวียนการทำหน้าที่เป็นมัคคุเทศก์ท้องถิ่น พานักท่องเที่ยวไปดูโบราณสถาน ชุมชนโบราณ วิถีถิ่น เดินป่าศึกษาธรรมชาติ พืชพรรณไม้ หรือแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียง ฯลฯ กิจกรรมที่แต่ละคนหมุนเวียนกันรับผิดชอบช่วยให้มีรายได้อย่างทั่วถึง ลดช่องว่างระหว่างคนมีโอกาสดูกับคนด้อยโอกาส คนรวยกับคนจน และลดความขัดแย้งหรือความแตกแยกในชุมชน

ส่วนมิติด้านสังคมและวัฒนธรรม มุ่งใช้กิจกรรมต่าง ๆ รองรับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างสร้างสรรค์ ส่งเสริมให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของคนต่างวัฒนธรรม เพิ่มความเข้าใจและตระหนักในคุณค่าของวัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งอาจมีการจัดการในรูปของ

- 1) การก่อตั้งจุดประชาสัมพันธ์ข้อมูลการท่องเที่ยว
- 2) การก่อตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น

3) การรวบรวมภูมิปัญญาด้านวรรณกรรมมุขปาฐะ

4) การจัดทำเอกสารเผยแพร่ด้านภูมิปัญญา

ทั้งนี้ควรยึดความต้องการของชุมชนเป็นสำคัญ รวมทั้งคำนึงถึงความสามารถในการรองรับทางธรรมชาติ และความสามารถในการรองรับทางสังคม-วัฒนธรรม อันเป็นทางเลือกใหม่ของการจัดการท่องเที่ยวที่สนองความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง มีการผสมผสานการพัฒนาในเชิงเศรษฐกิจเข้ากับการพัฒนาด้านสังคม และการคุ้มครองอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศ

การท่องเที่ยวในกรอบแนวคิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ปัจจุบันมีการพัฒนาแตกแขนงออกไปในหลากหลายรูปแบบ อาทิ การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวเชิงเกษตร การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ฯลฯ การจัดการท่องเที่ยวแต่ละประเภท ล้วนมีรูปแบบจัดการที่อิงอยู่บนทรัพยากรของชุมชน และสภาพเป็นจริงของชุมชนโดยมีเข็มมุ่งคือพัฒนาชุมชนไปสู่การพึ่งตนเอง ชุมชนสามารถยืนอยู่ได้ด้วยฐานทรัพยากรที่มีอยู่โดยยึดความต้องการของชุมชนเป็นสำคัญ

ทั้งนี้ ในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ควรคำนึงถึงความสามารถในการรองรับของธรรมชาติ ให้ความสำคัญในการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในชุมชนและมีการเตรียมความพร้อมของชุมชน ด้วยการปลูกจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งวัฒนธรรมประเพณีภูมิปัญญา ของท้องถิ่น เพื่อการพัฒนาไปสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

ที่สำคัญในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ชาวบ้านควรเข้าถึงทรัพยากร และมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรท่องเที่ยวของท้องถิ่นโดยตรง รวมทั้งร่วมมือกันรักษาฐานทรัพยากรที่อยู่ ให้เป็นมรดกของลูกหลานและรุ่นต่อ ๆ ไป อาทิ การรักษาโบราณสถาน โบราณวัตถุ และวิถีวัฒนธรรมของชุมชนโบราณให้เป็นอยู่ตลอดไป

ชุมชนที่อยู่ในพื้นที่ต้นน้ำ ควรเข้าใจว่าฐานทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่ต้นน้ำมีความสำคัญอย่างยิ่งยวดต่อวิถีการผลิต และเพื่อให้การปกป้องคุ้มครองป่าไม้มีผลในเชิงปฏิบัติอย่างแท้จริง ชุมชนควรมีกฎระเบียบสำหรับเป็นมาตรการในการอนุรักษ์และคุ้มครองทรัพยากรป่าไม้ที่ชัดเจน โดยชาวบ้านมีส่วนร่วมในการกำหนดมาตรการทุกขั้นตอน อีกทั้งมีการออกกฎระเบียบร่วมกันให้มีผลบังคับใช้ในชุมชน สามารถปฏิบัติได้จริงเช่นเดียวกับการออกกฎเกณฑ์การจัดการป่าชุมชน

1.3 การพัฒนาศักยภาพบุคลากร

การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ควรมีการพัฒนาศักยภาพบุคลากร มีการพัฒนาชาวบ้านในพื้นที่ให้มีความรู้และความสามารถ เข้าใจสภาพภูมิศาสตร์ ภูมินิเวศของท้องถิ่น ตระหนักถึงปัญหาผลกระทบจากการท่องเที่ยว คุณภาพของระบบนิเวศ รู้แนวทางการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งมีการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี และภูมิปัญญาดั้งเดิมของท้องถิ่น เพื่อให้เป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาการท่องเที่ยวของท้องถิ่นต่อไปในอนาคต อีกทั้งเป็นการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนท้องถิ่นในระยะยาว

สำหรับการพัฒนาขีดความสามารถ และเพิ่มศักยภาพของบุคลากรในท้องถิ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งเยาวชนผู้จะเติบโตขึ้นมา มีบทบาทรับผิดชอบในการพัฒนาท้องถิ่นของตน สามารถกระทำได้หลายวิธี เป็นต้นว่า การฝึกอบรมภาษาต่างประเทศเพื่อการสื่อสาร การถ่ายโอนความรู้ และภูมิปัญญาของท้องถิ่น จากผู้อาวุโสสู่เยาวชนรุ่นใหม่ และ การเรียนรู้เรื่องวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น เป็นต้น ฯลฯ

ประเด็นสำคัญของการดำเนินกิจกรรมดังกล่าว ก่อให้เกิดการเรียนรู้ด้านการอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติ และ สิ่งแวดล้อม การอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น ภูมิปัญญาดั้งเดิม เกิดความรักและความสามัคคีในชุมชน มีการเชื่อมโยงเครือข่ายการเรียนรู้ระหว่างชุมชน อีกทั้งนำไปสู่ความเข้าใจในการจัดการท่องเที่ยวที่เหมาะสมสอดคล้องกับบริบทของชุมชน

1.4 การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ระหว่างชุมชน

การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ระหว่างชุมชนเป็นกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันที่ก่อให้เกิดการถ่ายโอนความรู้ของคนในชุมชนจากแต่ละหมู่บ้าน สามารถนำความรู้ไปสู่การดำเนินการให้บังเกิดผลเป็นจริง ด้วยการนำเอาทรัพยากรท่องเที่ยวทางธรรมชาติ และ สิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ในพื้นที่ อันได้แก่น้ำตก พืชพรรณไม้ในผืนป่าที่มีความหลากหลายทางชีวภาพ รวมทั้งวัฒนธรรมประเพณีมาใช้ให้เกิดประโยชน์ได้อย่างเหมาะสมและมีความยั่งยืน

การศึกษาธรรมชาติ และ ภูมินิเวศย่อยของพื้นที่ ช่วยให้รู้ว่ามีพื้นที่ต่าง ๆ มีศักยภาพในการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวในด้านใดและมากน้อยเพียงใด บางชุมชนอาจมีเฉพาะทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ บางชุมชนมีข้อเด่นทางประวัติศาสตร์ และ วัฒนธรรม ซึ่งล้วนเอื้อต่อการพัฒนาไปสู่การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนทั้งสิ้น อีกทั้งช่วยให้ประชากรในชุมชนเข้าถึงฐานทรัพยากรท่องเที่ยวที่มีอยู่ในพื้นที่ ได้เรียนรู้แนวทางการจัดการทรัพยากรท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน มีการจัดการองค์ความรู้และภูมิปัญญาดั้งเดิม รวมทั้งมีการถ่ายโอนความรู้และภูมิปัญญาของชุมชน ในการนำทรัพยากรดังกล่าวมาใช้ ควรประชุมระดมความคิดเห็น แลกเปลี่ยนทัศนะ และประสบการณ์ ช่วยกันค้นหาข้อดี-ข้อเสีย และผลกระทบจากการท่องเที่ยว รวมทั้งค้นหาศักยภาพของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยว พร้อมกันนี้มีการแสวงหาทางเลือกในการจัดการท่องเที่ยวที่สอดคล้องเหมาะสมกับบริบทชุมชน โดยยึดความต้องการของชุมชนเป็นสำคัญ พร้อมคำนึงถึงความสามารถในการรองรับของธรรมชาติในพื้นที่ดังกล่าว

ข้อสรุป การท่องเที่ยวโดยชุมชน

การที่ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวโดยตรง นำเอาทรัพยากรท่องเที่ยวทางธรรมชาติ วัฒนธรรม และ ประวัติศาสตร์ มาใช้เป็นฐานในการจัดการท่องเที่ยว ภายใต้กรอบแนวคิดการจัดการอย่างยั่งยืน และมีการผสมผสานการพัฒนาธุรกิจท่องเที่ยวเข้ากับการพัฒนาด้านสังคม และการคุ้มครองด้านสิ่งแวดล้อม พร้อมทั้งคำนึงถึงความสามารถในการรองรับของธรรมชาติในพื้นที่ เป็นรูปแบบของการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน การจัดการในรูปแบบดังกล่าว นอกจากจะให้ความสำคัญในการพัฒนา ศักยภาพของบุคลากรในท้องถิ่นแล้ว ยังช่วยให้มีการกระจายอำนาจการจัดการทรัพยากร นำทรัพยากรท่องเที่ยวที่มีอยู่มาใช้ได้อย่างเหมาะสมกับพื้นที่ ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่นทั้งในทางตรงและทางอ้อม

ทั้งในระยะสั้นและระยะยาว เหนืออื่นใดการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยว โดยอาศัยพื้นฐานทรัพยากรและองค์ความรู้ที่มีอยู่ในท้องถิ่น เป็นกระบวนการพัฒนาที่คนในชุมชนร่วมมือร่วมใจกัน นำไปสู่เวทีการพบปะพูดคุยแลกเปลี่ยนความรู้และเรียนรู้ร่วมกัน เป็นเวทีเชื่อมประสานระหว่างคนต่างพื้นที่ต่างวัฒนธรรม ก่อให้เกิดความชื่นชมซึ่งกันและกัน ร่วมกันแก้ไขปัญหาอย่างต่อเนื่อง

2. แนวคิดการมีส่วนร่วม

ความหมายของการมีส่วนร่วม (participation)

ทัศนาศาสตร (2539) ได้ให้แนวคิดของการมีส่วนร่วมว่ามีลักษณะสำคัญ 4 ประการคือ 1) เป็นการเกี่ยวข้องทางจิตใจ และอารมณ์มากกว่าจะเป็นกิจกรรมทางกาย 2) เป็นการกระตุ้นให้ช่วยเหลือและทำประโยชน์ 3) เป็นการส่งเสริมให้รับผิดชอบในกิจกรรมต่าง ๆ 4) ในการพัฒนาการมีส่วนร่วมควรตระหนักถึงความสมดุลระหว่างการมีส่วนร่วมอย่างไม่แท้จริงกับการมีส่วนร่วมที่มากเกินไป จากแนวคิดดังกล่าวสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของบุคคลจะก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมที่เกี่ยวข้อง และการมีส่วนร่วมจะส่งผลให้เกิดความผูกพันต่อหน่วยงาน และภารกิจที่ตนเองมีส่วนร่วม

กาญจนา แก้วเทพ (2540) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า การมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงต้องเกิดจากการมีส่วนร่วมที่ประชาชนเป็นเจ้าของโครงการ บุคคลภายนอกเป็นเพียงฝ่ายสนับสนุน ชาวบ้านเป็นผู้วางแผนดำเนินการตามรูปแบบ ตามวิธีการที่ชาวบ้านคุ้นเคย ชุมชนมีอำนาจในการตัดสินใจเมื่อต้องการทางเลือกในการแก้ไขปัญหาโดยใช้ภูมิรู้ ภูมิปัญญาและภูมิธรรมของชุมชน ที่สำคัญบุคคลที่ระดมความคิดและเป็นผู้แก้ไขปัญหาต้องมาจากชุมชนเป็นส่วนใหญ่

ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ (2543) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมในลักษณะกระบวนการพัฒนาว่า เป็นการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดโครงการ ได้แก่ การร่วมกันค้นหาปัญหา การวางแผน การตัดสินใจ การใช้ทรัพยากรและเทคโนโลยีในท้องถิ่น การบริหารจัดการ การติดตามประเมินผล รวมทั้งการรับผลประโยชน์ โดยโครงการพัฒนาดังกล่าวต้องมีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมชุมชน

สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของการพัฒนาจำเป็นต้องให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในทุกกระบวนการ ตั้งแต่การวางแผน การคิด ตัดสินใจ และแก้ไขปัญหาาร่วมกันตามภูมิรู้ ภูมิปัญญาและภูมิธรรม ตามวิถีวิธีการของคนในชุมชน โดยมีบุคลากรภายนอกเป็นผู้สนับสนุน

3. ภาคิ / ผู้เกี่ยวข้อง

3.1 ความสำคัญและความจำเป็นในการทำงานกับภาคิ/ผู้เกี่ยวข้อง

การท่องเที่ยวโดยชุมชนมีความเกี่ยวข้องกับภาคิหรือกลุ่มคน องค์กรต่าง ๆ หลายกลุ่มที่จะมีบทบาทในการส่งเสริมและสนับสนุนการท่องเที่ยว พจนา สวนศรี (2546: 104) กล่าวถึงความสำคัญ และความจำเป็นในการทำงานกับภาคิที่เกี่ยวข้องไว้ว่า ชุมชนจำเป็นต้องศึกษาและทำความเข้าใจระบบการ

ต้องเกี่ยวข้องกับใคร อะไรบ้างที่เกี่ยวข้อง และเกี่ยวข้องอย่างไร เพื่อกำหนดความร่วมมือและสร้างการมีส่วนร่วมในจังหวะเวลาที่เหมาะสม และให้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือของการพัฒนาชุมชน โดยให้กลุ่มคนที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนเข้ามามีบทบาทร่วมมือกันในการทำงาน เพื่อให้การท่องเที่ยวโดยชุมชนได้รับการยอมรับโดยสร้างรูปแบบการทำงานที่ให้แต่ละกลุ่มในสังคมมีส่วนร่วมในลักษณะเป็นพันธมิตรกับชุมชน

จากความสำเร็จและความจำเป็นในการทำงานกับภาคี/ผู้เกี่ยวข้องดังกล่าว การทำงานในโครงการวิจัยจึงต้องมี “การวิเคราะห์ผู้เกี่ยวข้อง” เพราะมีความสำคัญดังต่อไปนี้

1) ทราบว่าผู้เกี่ยวข้องกับโครงการที่เป็นกลุ่มเป้าหมายหลัก กลุ่มเป้าหมายรอง และกลุ่มพันธมิตร ที่ต้องประสานมีใครบ้าง มีบทบาทอย่างไรต่อโครงการ

2) ทรัพยากรบุคคลที่จะมาสนับสนุนโครงการมีใครบ้าง

3) กลุ่มเป้าหมายที่จะทำงานด้วยคือใคร

4) ผู้ที่จะดำเนินโครงการต่อเพื่อให้เกิดความต่อเนื่องและยั่งยืนคือใคร
ประโยชน์ของ “การวิเคราะห์ผู้เกี่ยวข้อง” มีดังนี้

1) ทราบว่าจะต้องทำงานร่วมกับใครบ้างในโครงการวิจัย

2) ทราบว่าจะใช้ประโยชน์อะไรจากผู้เกี่ยวข้องเหล่านั้น

3) จะสามารถแบ่งบทบาทหน้าที่การทำงานได้ชัดเจนและเหมาะสม

“การวิเคราะห์ผู้เกี่ยวข้อง” จะต้องดำเนินการตั้งแต่เริ่มต้นพัฒนาโครงการ ก่อนหรือเริ่มทำโครงการ และระหว่างทำกิจกรรมตามโครงการ เพื่อให้การทำงานของโครงการมีความชัดเจน ผู้ที่เกี่ยวข้องกับโครงการวิจัย เรียงตามลำดับความสำคัญมี ดังนี้

1. ทีมวิจัยหลัก คือผู้รับผิดชอบหลักที่เข้าร่วมทำงานตลอดโครงการและมีบทบาทสำคัญควรวิเคราะห์ให้ชัดเจนว่ามีใครบ้างที่เป็นตัวหลัก และแต่ละคนนั้นมีศักยภาพอะไรบ้าง แตกต่างกันอย่างไรร เพื่อจะได้วางบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบในการทำงานได้อย่างเหมาะสม

2. ทีมวิจัยร่วม คือกลุ่มคนที่อยู่ในชุมชน เช่น กลุ่มผู้รู้ภูมิปัญญา กลุ่มเกษตรกร เป็นต้น ซึ่งอาจเข้าร่วมกระบวนการในบางช่วงบางโอกาส ไม่จำเป็นต้องเข้าร่วมตลอดโครงการ ทีมวิจัยต้องวิเคราะห์ว่า แต่ละกลุ่มเกี่ยวข้องกับโครงการในเนื้อหาใดบ้าง เพื่อจะได้วางบทบาทให้เหมาะสมว่าเมื่อไรที่ต้องการการมีส่วนร่วมของกลุ่มคนนั้น ๆ ผู้เกี่ยวข้องกลุ่มนี้จะเป็นกลุ่มผู้ที่ได้รับประโยชน์ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย และได้รับผลกระทบจากงานวิจัยโดยตรง หรือเป็นผู้ให้ข้อมูล และผู้ร่วมทำงานในบางครั้ง กลุ่มนี้จะอยู่ใกล้ชิดกับทีมวิจัยหลักค่อนข้างมาก เพียงแต่อาจมาร่วมได้ในบางครั้งเท่านั้น

3. กลุ่มผู้สนับสนุน คือ ผู้ที่อาจจะไม่มีผลประโยชน์ต่อโครงการ อาจเป็นคนในหรือ คนนอกชุมชน หรือเป็นหน่วยงาน องค์กรที่เกี่ยวข้องที่พร้อมจะให้การสนับสนุนและให้การช่วยเหลือในด้านงบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ ข้อมูลความรู้ หรืออาจเป็นที่ปรึกษาก็ได้ บทบาทที่มีต่องานวิจัยอาจจะน้อย แต่ยังคงมีความสำคัญ ซึ่งอาจเป็นคนกลุ่มเดียวกับกลุ่มทีมวิจัยร่วมก็ได้

4. กลุ่มผู้ที่จะสานต่อในบางเรื่องหรือผลงานวิจัยคือ กลุ่มที่ไม่ได้เข้าร่วมกระบวนการวิจัย แต่คาดว่าจะได้ใช้ประโยชน์จากงานวิจัย ได้แก่ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เช่น อบต. โรงเรียน ซึ่งอาจนำข้อมูลไปใช้ต่อโดยพัฒนาเป็นหลักสูตรท้องถิ่น และพัฒนาชุมชนซึ่งสามารถนำข้อมูลงานวิจัยไปพัฒนาต่อเป็นสินค้า OTOP เป็นต้น

สำหรับทีมวิจัยหลักและทีมวิจัยร่วมนั้น ต้องวิเคราะห์ให้เห็นถึงบทบาท ศักยภาพใน ตัวคนและในทีม เพื่อจะได้จัดบทบาทและกระบวนการทำงานร่วมกันได้ถูกต้อง การวิเคราะห์ผู้เกี่ยวข้องที่ ทำได้ชัดเจน จะส่งผลต่อกระบวนการมีส่วนร่วมในการเก็บข้อมูล และส่งผลต่อการกำหนดบทบาทการมี ส่วนร่วมต่าง ๆ ได้ชัดเจนมากขึ้น ในการดำเนินงานกระบวนการวิจัยนั้นสิ่งที่สำคัญที่สุด คือ กระบวนการมี ส่วนร่วม ดังนั้น ทีมวิจัยจะต้องค้นหาวิธีการที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องมากที่สุด เพื่อให้เกิดการมี ส่วนร่วมของชุมชนในการเก็บรวบรวมข้อมูลมากที่สุด

ในการศึกษาข้อมูลนั้น มีข้อมูลที่เกี่ยวข้องและสำคัญต่อโครงการซึ่งทีมวิจัยต้องประเมิน 3 ข้อ คือ

1. จะใช้ข้อมูลความรู้อะไรบ้างในการแก้ไขปัญหา
 2. จะต้องรู้ว่าแหล่งข้อมูลอยู่ที่ไหนบ้าง และจะมีวิธีการที่จะได้ข้อมูลนั้นมาอย่างไร
 3. จะใช้ข้อมูลที่ร่วมกันศึกษาไปผลักดันการแก้ปัญหาหรือนำไปสู่เป้าหมายที่ตั้งไว้ได้อย่างไร
- พจนานุกรม (2546: 105-107) จัดกลุ่มภาคีที่เกี่ยวข้องเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

1. ระดับชุมชน ประกอบด้วย กลุ่มจัดการท่องเที่ยวในระดับชุมชน กลุ่มร้านค้า ร้านขายของที่ระลึก กลุ่มยานพาหนะในท้องถิ่น วัด โรงเรียน อนามัย สถานที่สำคัญในชุมชน องค์การบริหารส่วนตำบล รีสอร์ท อุทยานแห่งชาติ องค์กรพัฒนาเอกชน และเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ทำงานในพื้นที่ เช่น พัฒนาการ เกษตร ตำบล

2. ระดับอำเภอ/จังหวัด ประกอบด้วย กลุ่มเครือข่ายท่องเที่ยวโดยชุมชน สำนักงานจังหวัด การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ระดับจังหวัดหรือภาค ผู้ประกอบธุรกิจท่องเที่ยว มัคคุเทศก์ท้องถิ่น และกลุ่มรถ/เรือให้เช่า และสื่อมวลชนท้องถิ่น

3. ระดับชาติ ประกอบด้วย เครือข่ายท่องเที่ยว การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ผู้ประกอบธุรกิจท่องเที่ยว สื่อมวลชน นักท่องเที่ยว สถาบันวิจัย และสถาบันการศึกษา

สินธุ์ สโรบล จัดภาคีที่สนับสนุนการท่องเที่ยวเป็น 2 กลุ่ม ดังนี้

1. ภาคีภาครัฐที่สนับสนุนการท่องเที่ยว ประกอบด้วย
 - 1.1 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
 - 1.2 หน่วยงาน/ส่วนราชการระดับอำเภอ
 - 1.3 หน่วยงาน/ส่วนราชการระดับจังหวัด
 - 1.4 กระทรวงที่รับผิดชอบและสนับสนุนการท่องเที่ยว
 - 1.5 หน่วยงานที่ดูแลรับผิดชอบโดยตรง
 - 1.6 การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

- 1.7 กระทรวงท่องเที่ยว กีฬาและนันทนาการ
- 1.8 กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
2. ภาคีภาคเอกชนที่สนับสนุนการท่องเที่ยว ประกอบด้วย
 - 2.1 หอการค้าจังหวัด
 - 2.2 สมาคมผู้ประกอบการท่องเที่ยว
 - 2.3 สมาคมมัคคุเทศก์
 - 2.4 สมาคม / ผู้ประกอบการสินค้าที่ระลึก
 - 2.5 บริษัทนำเที่ยว

ระดับความร่วมมือของภาคี

ความร่วมมือของภาคีมีหลายระดับดังนี้ (พจนานุกรม, 2546: 111)

1. ให้ข้อมูลข่าวสาร
2. แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์
3. ประสานทรัพยากร
4. เป็นพันธมิตรระหว่างองค์กร
5. เป็นหุ้นส่วน - ร่วมลงทุน
6. ร่วมมีส่วนได้ส่วนเสียในการทำงาน

3.2 กระบวนการทำงานเพื่อสร้างความร่วมมือกับภาคีที่เกี่ยวข้อง

การสร้างความร่วมมือกับภาคีที่เกี่ยวข้อง มีกระบวนการทำงานดังต่อไปนี้ (พจนานุกรม, 2546: 111)

- 1) วิเคราะห์ข้อดี ข้อเสีย ความสำคัญ ความจำเป็นของการประสานงานกับองค์กรอื่น จัดลำดับความสำคัญ
- 2) วิเคราะห์สถานการณ์และองค์กรชุมชนว่า มีความพร้อม ความต้องการในการรับรู้ เรียนรู้ แลกเปลี่ยน ประสานผลประโยชน์กับองค์กรอื่นหรือไม่ สรุปร่วมกันให้ชัดเจนว่า ทำไมต้องประสานกับองค์กรนั้น ๆ จึงหาเวลาที่เหมาะสมในการประสานงาน ตลอดจนรูปแบบและวิธีการประสานงาน
- 3) จัดกลไกการประสานงาน ดังความร่วมมือ และสร้างการมีส่วนร่วมเพื่อให้ผู้เกี่ยวข้องมีความรู้สึกร่วมเป็นส่วนหนึ่งของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน เช่น การเข้าร่วมในกระบวนการติดตาม การประเมินผลการทำงาน การสรุปบทเรียนการทำงาน เป็นต้น เป็นการยกระดับการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้สามารถเผชิญหน้ากับสถานการณ์และองค์กรต่าง ๆ ได้ และยังช่วยให้เกิดพลังในการคิด การต่อรอง และการประสานความร่วมมือกับภายนอกได้อย่างมีศักดิ์ศรี

เสรี พงศ์พิศ (2005) ได้สรุปข้อเสนอของเครือข่ายองค์กรชุมชน 5 ภาคและเครือข่ายการทอ้งเที่ยวชุมชน เกี่ยวกับความคิดเห็นและแนวทางในการพัฒนาการทอ้งเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งจัดโดยสำนักงานพัฒนาการทอ้งเที่ยว กระทรวงการทอ้งเที่ยวและกีฬาไว้ดังนี้

1. ภาครัฐควรเข้าไปมีบทบาทในการพัฒนาการทอ้งเที่ยวชุมชน เริ่มจาก การเตรียมความพร้อมชุมชน เช่น การสร้างความเข้าใจ สร้างจิตสำนึก สร้างเป้าหมายร่วม กำหนดอนาคตของตนเองว่าชุมชนอยากจะเป็นอะไร

2. ควรพัฒนาศักยภาพชุมชนตามบริบทของพื้นที่ ทั้งอนุรักษ์ พื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม วิถีชุมชน พัฒนาแหล่งทอ้งเที่ยว สร้าง พัฒนากิจกรรมและจุดขายที่สำคัญด้านการทอ้งเที่ยวของชุมชน พัฒนาวิทยากร ผู้นำทอ้งเที่ยวท้องถิ่น เพื่อให้ข้อมูลกับคนภายนอกได้เรียนรู้เรื่องราวที่เป็นวิถีชีวิต วัฒนธรรมของชุมชน

3. ท้องถิ่น ประชาสังคม จังหวัดและภาคอื่น ควรมีบทบาทในการหนุนเสริมด้วยการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ การจัดเวที การรวมกลุ่มของชุมชน เชื่อมประสานระหว่างชุมชนกับหน่วยงานภายนอก และสนับสนุนด้านการประชาสัมพันธ์ การรวบรวมและเผยแพร่ข้อมูล การปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐาน สิ่งอำนวยความสะดวกให้เหมาะสมกับบริบทชุมชน

4. สำนักงานพัฒนาการทอ้งเที่ยว ควรเข้ามามีบทบาทในการสนับสนุนงบประมาณในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายองค์กรชุมชนที่จัดการแหล่งทอ้งเที่ยวการพัฒนาศักยภาพองค์กรชุมชนที่จัดการทอ้งเที่ยว และพัฒนาแหล่งทอ้งเที่ยวพัฒนามาตรฐานการทอ้งเที่ยว เป็นสื่อกลางในการประชาสัมพันธ์การทอ้งเที่ยวชุมชนผ่านสื่อต่าง ๆ เช่น เว็บไซต์ สื่อสิ่งพิมพ์ เพื่อขยายตลาดทอ้งเที่ยวชุมชน พร้อมทั้งจัดมหกรรมการทอ้งเที่ยวระดับจังหวัด ภาค และประเทศ

5. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรอย่างยิ่งที่จะต้องมีแผนสนับสนุนการทอ้งเที่ยวชุมชน งบประมาณในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานแหล่งทอ้งเที่ยวที่เหมาะสมกับพื้นที่ การหนุนเสริมองค์กรชุมชน การรวมกลุ่มและการจัดกระบวนการเรียนรู้จัดการทอ้งเที่ยว การศึกษา ดูงานในพื้นที่หรือชุมชนที่ประสบความสำเร็จ และปรับปรุงแหล่งทอ้งเที่ยวสภาพแวดล้อมและสิ่งอำนวยความสะดวก รวมถึงการหนุนเสริมการอนุรักษ์ฟื้นฟูวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น

6. สถาบันการศึกษา จะต้องสนับสนุนองค์ความรู้ ข้อมูลเชิงวิชาการ สถานการณ์การทอ้งเที่ยวชุมชน หนุนเสริมกระบวนการเรียนรู้ การจัดการความรู้และการพัฒนาองค์ความรู้ของชุมชนด้านการทอ้งเที่ยว ตลอดจนสนับสนุนการวิจัยท้องถิ่นจัดการทอ้งเที่ยวชุมชน ให้คำปรึกษาทางวิชาการ ให้ความรู้เรื่องข้อกฎหมาย ข้อจำกัดในการทำงานร่วมกับภาครัฐเพื่อป้องกันความขัดแย้งที่จะเกิดขึ้น

7. สำนักงานการศึกษาขั้นพื้นฐาน ควรสนับสนุนการถ่ายทอดองค์ความรู้เรื่องการทอ้งเที่ยวชุมชน และเรื่องอื่น ๆ เช่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น การอนุรักษ์ทรัพยากร ฯลฯ โดยพัฒนาเป็นหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียน ซึ่งชุมชนที่ทำการทอ้งเที่ยวชุมชนควรบรรจุหลักสูตรเรื่องการทอ้งเที่ยวชุมชนในโรงเรียน ประถม/มัธยมในพื้นที่ซึ่งจะเป็นการพัฒนาเยาวชนคนรุ่นใหม่ให้มีความรู้ ความตระหนักในเรื่องการ

ท่องเที่ยวชุมชน ทำให้เกิดการต่อยอดการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนได้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งทุกพื้นที่ควรมีการผลักดันเรื่องนี้

8. สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ ควรเข้ามามีบทบาทในการสนับสนุนชุดองค์ความรู้ ประสบการณ์การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้เกิดการพัฒนาองค์ความรู้ใหม่ โดยการพัฒนาโจทย์วิจัยร่วม จังหวัดควรหันมาพัฒนาคน ฝึกอบรม ให้องค์ความรู้เพิ่มเติม ปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐาน สนับสนุนงบประมาณตามแผนพัฒนาจังหวัด ส่งเสริมความรู้เรื่องการใช้นวัตกรรมให้แก่วิสาหกิจเพื่อการพัฒนาที่รวดเร็ว มีประสิทธิภาพ การหาข้อมูลที่เป็น เช่น การใช้อินเทอร์เน็ตในการติดต่อกับผู้ที่สนใจมาเที่ยวในชุมชน

9. การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ควรเข้ามาสนับสนุนการตลาดและประชาสัมพันธ์ จัดทำเส้นทางท่องเที่ยวเชื่อมโยงกัน โดยเฉพาะกับภาคธุรกิจภายในจังหวัด

10. สำนักงานตำรวจแห่งชาติ ควรเข้ามาดูแลรักษาความปลอดภัยในพื้นที่

11. กรมพัฒนาชุมชน จัดเวทีเรียนรู้ให้กับชุมชนในพื้นที่เพื่อถอดแบบเรียน

12. ส่วนราชการที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมกิจกรรมที่ส่งผลกระทบกับการท่องเที่ยวชุมชน เช่น การตั้งโรงงานอุตสาหกรรมในพื้นที่อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

นอกจากนี้ เครือข่ายองค์กรชุมชนยังมีข้อเสนอสำหรับการสนับสนุนของส่วนกลางและดำเนินนโยบาย ดังนี้

1. รัฐบาลต้องประกาศ เรื่องการท่องเที่ยวชุมชนเป็นวาระแห่งชาติ มีแผน นโยบายในการดำเนินงานในระยะยาวที่ชัดเจน โดยส่งเสริมให้ภาคประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดยุทธศาสตร์ ซึ่งอาจจะให้คณะกรรมการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเข้ามาเป็นกลไกร่วมตั้งอนุกรรมการการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อสร้างเครือข่ายการทำงานภาคปฏิบัติ ต้องการเห็นส่วนกลางออกกฎหมายแก้ไขกฎหมายเก่าที่ล้าสมัยไม่ทันต่อเหตุการณ์ที่เป็นอุปสรรคต่อชุมชนในการดำเนินการท่องเที่ยวโดยชุมชน เช่น การใช้ประโยชน์จากพื้นที่อุทยานกับการจัดการทรัพยากรโดยชุมชนมีส่วนร่วม รวมทั้งส่วนกลางควรมีหน่วยประสานความร่วมมือในการแก้ปัญหาการท่องเที่ยวชุมชนที่มีข้อขัดแย้งในพื้นที่ กรณีการจัดการทรัพยากร เช่น ป่าไม้ ชายฝั่ง รวมถึงการปรับปรุงกฎหมาย ระเบียบวิธีการใช้งบประมาณที่สามารถสนับสนุนโดยตรงให้กับชุมชน รวมถึงการจัดตั้งคณะกรรมการร่วมระหว่างชุมชนกับภาคส่วนที่เกี่ยวข้องในการประสานความร่วมมือการท่องเที่ยวชุมชน

2. กระทรวงศึกษาธิการ ควรมีนโยบายเรื่องการพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอน เรื่องการท่องเที่ยวชุมชนให้เป็นหลักสูตรหนึ่งของท้องถิ่น ภายในปี 2553 และควรสนับสนุนงบประมาณสำหรับการศึกษาของชุมชน โดยเน้นการศึกษาภายในประเทศที่สอดคล้องกับบริบทของชุมชน แทนการศึกษาในต่างประเทศที่มีบริบทที่แตกต่างกัน

3. หน่วยงานกลางด้านการเกษตร ท่องเที่ยว วัฒนธรรมอื่น ๆ ควรหารือร่วมกันเพื่อกำหนดแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนก่อนแล้วค่อยลงมาในระดับปฏิบัติ

4. ระบบการประชาสัมพันธ์และการตลาด ควรสร้างเว็บไซต์การท่องเที่ยวชุมชน ให้มีศูนย์ข้อมูลชุมชน 1 อำเภอ 1 ศูนย์ รวมถึงรายการทีวีด้านการท่องเที่ยวชุมชน รายการวิทยุท่องเที่ยวชุมชน

ข้อเรียกร้องของเครือข่ายองค์กรชุมชนดังกล่าวข้างต้น จะประสบความสำเร็จหรือไม่ ไม่ได้ขึ้นอยู่กับงบประมาณเพียงอย่างเดียว แต่จะต้องขึ้นอยู่กับความพร้อมเพรียงของหน่วยงานหลักด้านการจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติด้วย

4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

อมร กฤษณพันธุ์ (2552) ได้ศึกษาวิจัย เรื่อง “แนวทางการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมที่มีลักษณะทางภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่โดดเด่นเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน: กรณี ชุมชนเรือนแพและชุมชนริมแม่น้ำสะแกกรัง จังหวัดอุทัยธานี” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาและวิเคราะห์ลักษณะทางสถาปัตยกรรม สภาพแวดล้อมของเรือนแพและชุมชนริมน้ำ ลักษณะการให้และรับบริการระบบสาธารณูปโภคสาธารณูปการ ตลอดจนสภาพเศรษฐกิจสังคมวิถีชีวิต 2) ศึกษาและวิเคราะห์ศักยภาพและข้อจำกัดในประเด็นของการอนุรักษ์และพัฒนาเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว ทั้งในด้านกายภาพ สังคมเศรษฐกิจ และทัศนคติของประชาชน ตลอดจนนโยบาย ข้อกฎหมายและมาตรฐานต่าง ๆ และ 3) ศึกษาแนวทางการอนุรักษ์เรือนแพและชุมชนริมน้ำ สภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัยของชาวเรือนแพและชุมชนริมน้ำให้สอดคล้องกับการพัฒนา ตลอดจนวิถีชีวิตและภูมิทัศน์ริมน้ำโดยการมีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ผลการศึกษาพบว่า การอนุรักษ์ชุมชนเรือนแพมีมาตรการหรือแนวทางการอนุรักษ์ที่กำหนดไว้เพื่อชาวเรือนแพมีส่วนประกอบ 2 ส่วน คือ *ส่วนแรก* คือ ส่วนการอนุรักษ์ เนื่องจากชุมชนเรือนแพเป็นรูปแบบทางมรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นผลมาจากการกระบวนการพัฒนาของสังคม การดำรงชีวิตที่มีความเกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมที่อาศัยอยู่ สามารถแบ่งได้ 2 ประเภทของสิ่งที่ต้องอนุรักษ์ คือ 1) ตัวอาคารเรือนแพและสภาพแวดล้อม และ 2) ลักษณะการอยู่อาศัยและวิถีชีวิต ตลอดจนลักษณะทางสังคมเศรษฐกิจและวัฒนธรรมที่โดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่ที่สืบทอดมาตลอดตั้งแต่อดีต และ *ส่วนที่สอง* คือ ส่วนการปรับปรุงและพัฒนา ซึ่งเป็นแนวทางหนึ่งของการอนุรักษ์เช่นเดียวกันสามารถสรุปแนวทางการอนุรักษ์ได้ใน 5 รูปแบบ คือ 1) มาตรการสร้างแรงจูงใจ 2) การประชาสัมพันธ์ 3) การจัดตั้งหน่วยงานหรือองค์กร 4) มาตรการทางกฎหมายหรือข้อบังคับในการออกแบบและการปรับปรุง และ 5) การพัฒนาพื้นที่ โดยในการปรับปรุงควรพิจารณาโดยละเอียดเพื่อป้องกันการเปลี่ยนแปลงหรือการบิดเบือนความแท้จริงของลักษณะอาคารพักเรือนแพตลอดจนวิถีชีวิตที่เกี่ยวข้อง เพราะเรือนแพเป็นรูปแบบหนึ่งของอาคารที่มีพลวัตวัฒนธรรมและสอดคล้องกับพฤติกรรม วิถีชีวิตและสภาพแวดล้อม

รัศมี ชูทรงเดชและคณะ (2552) ได้ทำโครงการสืบค้นและจัดการมรดกทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน ในอำเภอปาย-ปางมะผ้า-ขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน ต่อยอดจากงานวิจัยทางวิชาการเดิมคือโครงการโบราณคดี บนพื้นที่สูงในอำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน มีวัตถุประสงค์ที่จะนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์สูงสุดต่อชุมชน และสังคมโดยรวม โครงการวิจัยนี้เชื่อว่าองค์ความรู้ทางวิชาการเป็นหัวใจที่สำคัญ

สำหรับการนำไปสร้างเป็นเนื้อหาสำหรับการท่องเที่ยวและเป็นรากฐานที่สำคัญในการสร้างภูมิทัศน์ทางวัฒนธรรมและการดำรงอยู่ของชุมชนชาติพันธุ์ท่ามกลางกระแสทุนนิยม ความรู้ทางวิชาการสามารถนำไปใช้ในการพัฒนาต่างๆ ได้

โครงการฯ นี้ ได้ทดลองใช้โมเดลของการดำเนินงานวิจัยในอำเภอปางมะผ้ามาใช้ในการสืบค้นความรู้เกี่ยวกับมรดกวัฒนธรรมในพื้นที่อำเภอปาย และขุนยวม ข้อค้นพบที่สำคัญจากงานวิจัย คือการสร้างฐานองค์ความรู้ทางวิชาการด้านโบราณคดี-ประวัติศาสตร์-มานุษยวิทยาเป็นแกนกลางของสายใยที่ถักทอเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของชุมชนต่างอำเภอร่วมกัน ผลการสำรวจทางโบราณคดีทำให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ คือ 1) ทราบประวัติศาสตร์พัฒนาการของสังคมและวัฒนธรรมในช่วงก่อนประวัติศาสตร์ เพราะมีข้อค้นพบใหม่คือ แหล่งโบราณคดีสมัยก่อนประวัติศาสตร์ในอำเภอปายและขุนยวม ซึ่งทำให้เพดานอายุของร่องรอยการอยู่อาศัยเก่าไม่น้อยกว่าประมาณ 10,000 ปีมาแล้ว และยังพบแหล่งโบราณคดีโลงไม้ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการกระจายตัวของกลุ่มคนในวัฒนธรรมโลงไม้ที่เข้ามาถึงอำเภอปาย นอกจากนี้ ข้อมูลใหม่ที่แหล่งโบราณคดีบ้านน้ำสุผาเสือ ที่อำเภอปางมะผ้า ทำให้ยืนยันการฝังศพในโลงไม้ของคนก่อนประวัติศาสตร์สมัยเหล็กที่อายุระหว่าง 2,220-1,000 ปีมาแล้ว 2) สร้างความรู้ใหม่ข้อมูลในสมัยล้านนาในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งมีข้อมูลเดิมอยู่น้อยมาก เพราะการพบแหล่งโบราณสถานในอำเภอปายและขุนยวม มักจะตั้งอยู่ในแอ่งและขอบแอ่งที่ราบทั้งสองอำเภอ หลักฐานทางโบราณคดีจากทั้งสองอำเภอเป็นหลักฐานที่ยืนยันเอกสารทางประวัติศาสตร์ที่กล่าวถึงความสำคัญของเมืองปายและเมืองยวมในฐานะที่เป็นเมืองหน้าด่านสมัยล้านนา 3) ส่วนประวัติศาสตร์บอกเล่าที่รวบรวมจากทั้งสองอำเภอก็ช่วยทำให้เห็นภาพของวิถีชีวิตเศรษฐกิจ สังคมตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 จนกระทั่งปัจจุบันซึ่งเป็นประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่ไม่เคยมีการรวบรวมมาก่อน 4) ทำให้ทราบว่าชุมชนปัจจุบันที่อาศัยอยู่ในอำเภอปายและขุนยวมอาจจะมีความสัมพันธ์กับประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานในแต่ละช่วงเวลา หลักฐานทางโบราณคดีที่พบในอำเภอปาย เช่น พระพุทธรูปจารึก และศาสนสถาน แสดงถึงร่องรอยการอยู่อาศัยที่เก่าแก่ถึงพุทธศตวรรษที่ 21 สมัยอาณาจักรล้านนามีกกลุ่มชาติพันธุ์เดิม ได้แก่ คนเมือง ไทใหญ่ และลัวะ ขณะที่อำเภอขุนยวมและอำเภอปางมะผ้า พบว่ามีการเข้ามาอยู่อาศัยในช่วงประมาณพุทธศตวรรษที่ 23 ซึ่งสอดคล้องกับประวัติศาสตร์บอกเล่า กลุ่มคนที่เข้ามาอยู่ในระยะแรก คือไทใหญ่และคนเมือง ส่วนกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ เช่น ปกาเกอะญอ ลาหู่ ลีซู ม้ง และจีนฮ่อ ซึ่งเข้ามาภายหลังก็มีปัจจัยการเคลื่อนย้ายที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจเป็นหลัก เช่น การค้าขาย การขยายที่ดินทำกิน และการรับจ้างเป็นแรงงาน นอกจากนี้โครงการฯ ได้ดำเนินการจัดการมรดกวัฒนธรรม ทั้งด้านการจัดการความรู้และการจัดการกายภาพ โดยการถ่ายทอดความรู้และทดลองจัดทำเส้นทางท่องเที่ยวโดยชุมชน

สำหรับท้องถิ่น ผลการวิจัยก่อให้เกิดความภาคภูมิใจในชุมชนท้องถิ่น ในอำเภอปาย-ปางมะผ้า-ขุนยวม ทำให้ชุมชนตระหนักถึงความสำคัญของภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ของกลุ่มชาติพันธุ์ในการต่อรองทางสังคม การเมืองและเศรษฐกิจ รวมทั้งตระหนักถึงความสำคัญของท้องถิ่นของตนว่ามีความสำคัญระดับประเทศที่ไม่น้อยหน้ากว่าจังหวัดอื่นๆ รวมทั้งเกิดสำนึกร่วมของชุมชนต่างชาติพันธุ์ที่มีต่อมรดกทาง

วัฒนธรรมในท้องถิ่นของตน โดยสรุป หลักฐานทางโบราณคดีและประวัติศาสตร์แสดงให้เห็นว่าคนในอดีตไม่ได้อยู่อย่างโดดเดี่ยว หากแต่มีปฏิสัมพันธ์กับคนที่อยู่รอบๆ มีเครือข่ายทางสังคม-การเมือง-เศรษฐกิจ และมีการรับส่งวัฒนธรรมกัน รวมทั้งการเคลื่อนย้ายข้ามพรมแดนไปมา มีการดำรงอยู่ของวัฒนธรรมและการผสมผสานทางวัฒนธรรมจนเกิดความหลากหลายของชาติพันธุ์และวัฒนธรรมในปัจจุบันอันกลายเป็นอัตลักษณ์ที่สำคัญของจังหวัดแม่ฮ่องสอน ความเข้าใจเกี่ยวกับประวัติศาสตร์วัฒนธรรมมีความสำคัญต่อการทำความเข้าใจพื้นที่ชายแดนเป็นอย่างยิ่ง เพราะปัจจุบันมรดกวัฒนธรรมกลายเป็นเรื่องของความหมายที่ผู้คนต่างก็ช่วงชิง ตีความ และให้ความหมายใหม่ตามภูมิหลังและประสบการณ์ของตน

อบเชย วงศ์ทองและสุจิตตา เรืองรัมย์ (2550) ทำการศึกษาศักยภาพภูมิปัญญาไทยด้านอาหารพื้นบ้านภาคเหนือ เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์ผู้สูงอายุและผู้นำท้องถิ่นที่มีความรอบรู้เรื่องอาหารพื้นบ้านจำนวน 144 คน โดยการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน ใน 9 จังหวัดของภาคเหนือ ประกอบด้วย จังหวัดภาคเหนือตอนบน 4 จังหวัด ได้แก่ เชียงใหม่ เชียงราย ลำปาง และน่าน เป็นจังหวัดภาคเหนือตอนล่างมี 5 จังหวัด ได้แก่ กำแพงเพชร ตาก เพชรบูรณ์ สุโขทัย และอุดรดิตถ์ ผลการวิจัยพบว่าอาหารพื้นบ้านภาคเหนือมี 649 ชนิด เป็นอาหารคาวร้อยละ 63.79 อาหารถนอมและอาหารแปรรูปร้อยละ 22.96 อาหารหวานร้อยละ 9.86 และอาหารว่างร้อยละ 3.39 สำหรับศักยภาพอาหารพื้นบ้านภาคเหนือในด้านของแหล่งวัตถุดิบพบว่า อาหารพื้นบ้านภาคเหนือทุกชนิดมีระดับศักยภาพสูง ขณะที่ศักยภาพด้านการกระบวนการผลิตพบว่า อาหารพื้นบ้านภาคเหนือโดยเฉลี่ยมีระดับศักยภาพสูง ส่วนศักยภาพด้านการผลิตในเชิงพาณิชย์พบว่า อาหารถนอมและอาหารแปรรูป อาหารว่าง และอาหารหวานมีระดับศักยภาพปานกลาง สำหรับศักยภาพด้านการเป็นอาหารเพื่อสุขภาพพบว่า อาหารคาวมีระดับศักยภาพปานกลาง ส่วนศักยภาพด้านการถ่ายทอดภูมิปัญญาพบว่า อาหารคาว อาหารหวาน อาหารถนอมและอาหารแปรรูปมีระดับศักยภาพสูง

กนกพร ฉิมพลี (2555) ได้ศึกษารูปแบบการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านหัตถกรรมเครื่องจักสาน: กรณีศึกษาวิสาหกิจชุมชน จังหวัดนครราชสีมา มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านหัตถกรรมเครื่องจักสาน: กรณีศึกษาวิสาหกิจชุมชน จังหวัดนครราชสีมา ดำเนินการวิจัยโดยการศึกษาจากเอกสารอ้างอิงและการศึกษาภาคสนามในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเป้าหมาย 4 กลุ่ม ได้แก่ 1) วิสาหกิจชุมชนกลุ่มสานหมวกใบตาลบ้านคล้า อำเภอยางชุมน้อย 2) วิสาหกิจชุมชนกลุ่มจักสานผักตบชวา อำเภอยางชุมน้อย 3) วิสาหกิจชุมชนกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบึงมิตรภาพ อำเภอนามน และ 4) วิสาหกิจชุมชนกลุ่มผลิตภัณฑ์จากใบตาลบ้านยายพา อำเภอยางชุมน้อย การเก็บรวบรวมข้อมูลใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม ไม่ต่ำกว่า 3 ครั้ง การสัมภาษณ์เชิงลึกจำนวน 20 คน การสนทนากลุ่ม (focus group) โดยแบ่งรูปแบบการจัดสนทนากลุ่มเป็น 2 ลักษณะคือ ลักษณะที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ กลุ่มละประมาณ 3 ครั้ง ๆ ละ 4-9 คน ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญรวมทั้ง 52 คน จากการศึกษาแบบการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านหัตถกรรมเครื่องจักสาน มีองค์ประกอบที่สำคัญ 3 ประการ คือ ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น กระบวนการจัดการความรู้ และเงื่อนไขที่มีผลต่อการจัดการความรู้ ผลการศึกษาพบว่า

1) ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านหัตถกรรมเครื่องจักสานเกี่ยวข้องกับความรู้ความสามารถและประสบการณ์ที่บรรพบุรุษได้สร้างสรรค์และถ่ายทอดสืบต่อกันมา จนกลายเป็นองค์ความรู้ประจำท้องถิ่นที่ผ่านกระบวนการเรียนรู้ทางสังคมและการปลูกฝัง วิธีคิด การดำเนินชีวิตประจำวันให้แก่ลูกหลาน เพื่อปฏิบัติสืบต่อกันมา 2) กระบวนการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านหัตถกรรมเครื่องจักสาน ประกอบไปด้วย 5 ขั้นตอนที่สำคัญได้แก่ (1) การกำหนดความรู้เกี่ยวกับการกำหนดผลิตภัณฑ์ ผ่านการคิดและตัดสินใจร่วมกันของสมาชิกกลุ่ม จากนั้นจึงนำไปสู่ (2) การแสวงหาและยึดกุมความรู้ที่มาจากภายในกลุ่มและภายนอก เพื่อให้เกิดความรู้เฉพาะของกลุ่ม และนำไปสู่ (3) การแลกเปลี่ยนความรู้อย่างไม่เป็นทางการ โดยเฉพาะการแลกเปลี่ยนความรู้ภายในกลุ่ม เพื่อให้สมาชิกมีความรู้และทักษะในการผลิตมากขึ้น และเป็นที่มาของ (4) การจัดเก็บความรู้ในตัวบุคคล และ (5) การถ่ายทอดความรู้ มีรูปแบบการถ่ายทอดอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ โดยกระบวนการจัดการความรู้ดังกล่าวมีลักษณะเป็นวงจรที่เมื่อถ่ายทอดความรู้แล้ว สามารถย้อนกลับไปกำหนดความรู้ในรูปแบบอื่นๆ ได้อย่างต่อเนื่อง และ 3) เงื่อนไขที่ทำให้การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านหัตถกรรมเครื่องจักสานประสบความสำเร็จ มี 4 เงื่อนไขที่สำคัญ ได้แก่ (1) ความรู้ด้านการจัดการความรู้ (2) วัฒนธรรมองค์การ (3) ภาวะผู้นำ และ (4) โครงสร้างพื้นฐาน รวมไปถึงข้อค้นพบที่สำคัญของการวิจัย คือ “การพึ่งตนเอง” ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่ผลิตเครื่องจักสาน ซึ่งจากองค์ประกอบหลักทั้ง 3 ประการนั้น นำไปสู่การพึ่งตนเองของกลุ่มองค์การชุมชนได้อย่างเหมาะสม โดยมีหลักการที่สำคัญได้แก่ การมีผู้นำที่เข้มแข็ง มีความสามัคคี การยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียงในการดำเนินชีวิต และการยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียงในการดำเนินชีวิต และการมีใจรักในด้านการจักสาน

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การบูรณาการประวัติศาสตร์ วิถีวัฒนธรรมของชุมชนโบราณสู่การพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนนครชุม ตำบลนครชุม อำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร ครั้งนี้ ใช้รูปแบบและกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น และเพื่อให้การวิจัยสามารถได้มาซึ่งคำตอบเชิงประจักษ์ในแต่ละวัตถุประสงค์ข้างต้น ทีมวิจัยได้กำหนดวิธีดำเนินการวิจัยเป็นกรอบกว้างๆ ตามแต่ละวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้

วัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 1 เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์ความเป็นมาและการพัฒนาการของนครชุม สรรวจหาความโดดเด่นเป็นอัตลักษณ์เฉพาะจุดเด่นของชุมชนนครชุมในด้านต่าง ๆ

ขั้นตอนและวิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาประวัติศาสตร์ความเป็นมาและการพัฒนาการของนครชุม สรรวจความโดดเด่นเป็นอัตลักษณ์ เฉพาะจุดเด่นของชุมชนนครชุมในด้านต่าง ๆ ทีมวิจัยกำหนดขั้นตอนการดำเนินงานดังนี้

1. ประชุมทีมวิจัย
2. จัดเวทีสร้างความเข้าใจร่วมกับชุมชนและภาคีที่เกี่ยวข้อง
3. เข้ารับการอบรมเพื่อพัฒนาความรู้เรื่อง CBT และ CBR
4. ประชุมภาคีที่เกี่ยวข้องในพื้นที่
5. ประชุมทีมวิจัยร่วมกับผู้อาวุโสและแกนนำชุมชน
6. เข้าร่วมรับการอบรมการสร้างเครื่องมือและวิธีการเก็บข้อมูล
7. ลงพื้นที่ศึกษาและสำรวจข้อมูล
8. จัดประชุมสรุป วิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูล
9. เวทีนำเสนอและตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลครั้งที่ 1
10. ประชุมทีมถอดบทเรียนการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล
11. ลงพื้นที่ศึกษาและสำรวจข้อมูลครั้งที่ 2
12. ประชุมทีมถอดบทเรียนการตรวจสอบข้อมูล
13. ประชุมเตรียมงานชำระเรื่องราวชุมชนโบราณนครชุม
14. ประชุมชำระเรื่องราวชุมชนโบราณนครชุม
15. ประชุมสรุปชำระเรื่องราวชุมชนโบราณนครชุม
16. ประชุมทีมวิจัยตรวจสอบจัดทำรายงานความก้าวหน้าระยะที่ 1

พื้นที่ดำเนินการวิจัย

การวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ทีมวิจัยดำเนินการในพื้นที่หมู่ 2 3 4 5 6 และ 10 ตำบลนครชุม อ.เมือง จ.กำแพงเพชร

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ คนในตำบลนครชุม หมู่ 2 3 4 5 6 และ 10 และ นักท่องเที่ยวในชุมชนตำบลนครชุม

วิธีดำเนินการของแต่ละกิจกรรมมีรายละเอียดดังนี้

กิจกรรมที่ 1 ประชุมทีมงานวิจัย

1.1 วัตถุประสงค์การดำเนินกิจกรรม

เพื่อสร้างความเข้าใจและวางแผนดำเนินงาน

1.2 สถานที่ดำเนินกิจกรรม

บ้านสมาชิกทีมวิจัย ห้องประชุมเทศบาลตำบลนครชุม ศาลาวัดสว่างอารมณ์ และ ห้องประชุมโรงเรียนอนุบาลเมืองกำแพงเพชร ตามความเหมาะสม

1.3 ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ทีมวิจัย ทีมที่ปรึกษา เทศบาล และผู้ประสานงาน

1.4 วิธีดำเนินกิจกรรม

- 1) กำหนดเรื่องที่จะประชุม
- 2) กำหนดวัน เวลา สถานที่ และนัดหมาย
- 3) ดำเนินการประชุม สรุปผล
- 4) นัดหมายการประชุมในครั้งต่อไป

1.5 ผลการดำเนินกิจกรรม

- 1) เกิดความเข้าใจในการทำงานในรูปทีมวิจัย
- 2) ติดตามความก้าวหน้าของการดำเนินงานในแต่ละระยะของแต่ละฝ่าย
- 3) ทราบผลการดำเนินงานที่ผ่านมา ปัญหา อุปสรรคในการทำงานและแนวทางการทำงานร่วมกัน
- 4) ได้กำหนดแผนการดำเนินงานร่วมกัน

ครั้งที่ 1 การแบ่งบทบาทหน้าที่ในการทำงานวิจัย

1.1 วัตถุประสงค์การดำเนินกิจกรรม

เพื่อแบ่งบทบาทหน้าที่ของสมาชิกทีมวิจัย

1.2 สถานที่ดำเนินกิจกรรม

ห้องประชุมโรงเรียนอนุบาลเมืองกำแพงเพชร

1.3 ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

สมาชิกทีมวิจัยและทีมที่ปรึกษาจำนวน 16 คน

1.4 วิธีการดำเนินกิจกรรม

1) ประธานโครงการวิจัยแจ้งเรื่องการทำสัญญากับสำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย (สกว.)

2) ที่ประชุมได้แสดงความคิดเห็นและจัดแบ่งบทบาทหน้าที่ของสมาชิกทีมวิจัย

1.5 ผลการดำเนินกิจกรรม การแบ่งบทบาทหน้าที่ของสมาชิกทีมวิจัยได้แบ่งดังนี้

1) นางดวงรัตน์	มีชัย	ประธาน
2) นายชาติ	มีชัย	รองประธาน
3) นายเกรียงไกร	ชนะนิธิธรรม	เหรัญญิก
4) นายดิเรก	เกียรติเบญจกุล	เหรัญญิก
5) นายนิยม	นิราพาธ	ปฎิคม
6) นายไพฑูรย์	ใจผ่อง	ช่างภาพ
7) นายอิทธิวัฒน์	เรื่อศรีจันทร์	นักวิจัย
8) นายสุรัตน์	อรชร	นักวิจัย
9) นายวีราวุธ	กรรทอง	เลขานุการ
10) นางบริบูรณ์	ปัญจศิริ	ปฎิคม
11) นางสาวหวัง	พุลเชียว	นักวิจัย
12) นางสาววรรณ	สังข์สุวรรณ	นักวิจัย
13) นางกัญญารัตน์	ปานคำ	ผู้ช่วยเลขานุการ
14) นางสาววรรณ	พงษ์ภมร	นักวิจัย
15) นางสาวแสงทอง	ยศปัญญา	ปฎิคม

ครั้งที่ 2 ประชุมเตรียมจัดเวทีสร้างความเข้าใจกับชุมชนและผู้เกี่ยวข้อง

2.1 วัตถุประสงค์การดำเนินกิจกรรม

- 1) เพื่อประชาสัมพันธ์การทำโครงการวิจัยนครชุมเมืองโบราณให้แก่บุคคลในชุมชนทราบ
- 2) หาแนวร่วมในการทำงานวิจัย
- 3) แบ่งบทบาทหน้าที่ในการจัดเวทีสร้างความเข้าใจ

2.2 สถานที่ดำเนินกิจกรรม บริเวณจัดตลาดย้อนยุคของเทศบาลตำบลนครชุม

2.3 ผู้เข้าร่วมกิจกรรม ทีมวิจัยชุมชน เทศบาลตำบลนครชุมและที่ปรึกษา

2.4 วิธีดำเนินการกิจกรรม

- 1) ประธานแจ้งต่อที่ประชุมถึงวัตถุประสงค์ในการจัดเวทีที่สร้างความต่อที่ประชุม
- 2) ทีมวิจัยช่วยกันเสนอแนะบุคคลที่จะเข้าร่วมเวทีสร้างความเข้าใจ
- 3) แบ่งบทบาทหน้าที่ในการทำงานจัดเวทีสร้างความเข้าใจ

2.5 ผลการดำเนินการกิจกรรม

ทีมวิจัยได้ข้อสรุปกลุ่มเป้าหมายที่จะเข้าร่วมในเวทีสร้างความเข้าใจมีดังนี้

- 1) กลุ่มแม่ค้าตลาดย้อนยุค
- 2) ประธานชุมชนในหมู่ที่ 2 3 4 5 6 และ 10
- 3) ผู้รู้ ผู้อาวุโส
- 4) เทศบาลตำบลนครชุม
- 5) ตัวแทนจากวัฒนธรรมจังหวัดและพาณิชย์จังหวัด

ครั้งที่ 3 ประชุมเตรียมร่วมเวทีสร้างความเข้าใจ CBT และ CBR

3.1 วัตถุประสงค์การดำเนินการกิจกรรม

- 1) แจ้งเรื่องการร่วมเวทีสร้างความเข้าใจ CBT และ CBR ที่พิษณุโลก
- 2) สรุปกิจกรรมสร้างความเข้าใจ

3.2 สถานที่ดำเนินการกิจกรรม

ร้านสนั่นพาณิชย์

3.3 ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ทีมวิจัย ทีมที่ปรึกษา และเทศบาลตำบลนครชุม

3.4 วิธีดำเนินการกิจกรรม

- 1) ประธานทีมวิจัยสรุปกิจกรรมเวทีสร้างความเข้าใจ
- 2) ผู้เข้าร่วมกิจกรรมเวทีสร้างความเข้าใจยังไม่หลากหลาย เช่น ประธานชุมชนยังเข้าร่วมประชุมน้อยไปเมื่อเทียบกับครั้งก่อนนี้ 11 ชุมชน
- 3) แจ้งเรื่องการเข้าร่วมเวทีสร้างความเข้าใจ CBT และ CBR ที่มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม จ.พิษณุโลก

3.5 ผลการดำเนินการกิจกรรม

- 1) ได้รายชื่อผู้ที่จะเข้าร่วมเวทีสร้างความเข้าใจ CBT และ CBR
- 2) นัดหมายการเดินทาง

ครั้งที่ 4 ประชุมเพื่อเตรียมการจัดประชุมภาคีที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ร่วมกับทีมวิจัย ผู้รู้ ผู้อาวุโสและแกนนำชุมชน

4.1 วัตถุประสงค์การดำเนินกิจกรรม

- 1) เพื่อปรึกษาหาแนวทางในการจัดประชุมภาคีที่เกี่ยวข้อง
- 2) สรุปผลการเข้าประชุมเวทีสร้างความเข้าใจ CBT ด้วยการใช้กระบวนการ CBR ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

4.2 สถานที่ดำเนินกิจกรรม

บริเวณจัดตลาดย้อนยุคของเทศบาลตำบลนครชุม

4.3 ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ทีมวิจัย ทีมที่ปรึกษา เทศบาลตำบลนครชุม และผู้ประสานงาน

4.4 วิธีดำเนินการกิจกรรม

- 1) ประธานทีมวิจัยสรุปผลการเข้าร่วมเวทีสร้างความเข้าใจ CBT ด้วยกระบวนการ CBR ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม
- 2) ประธานปรึกษาหารือกับสมาชิกทีมวิจัยและผู้เข้าร่วมประชุมเกี่ยวกับการจัดประชุมภาคีที่เกี่ยวข้อง
- 3) สรุปรายชื่อภาคีที่จะเชิญเข้าร่วมประชุม
- 4) กำหนดและมอบหมายผู้รับผิดชอบการจัดประชุม

4.5 ผลการดำเนินกิจกรรม

- 1) ทีมวิจัย และทีมที่ปรึกษาเข้าใจถึงความหมายของ CBT และ CBR คือ CBT คือ การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน CBR คือ กระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น
- 2) ทีมวิจัยกำหนดภาคีที่จะเชิญเข้าร่วมประชุม ดังนี้
 - 2.1) ตัวแทนชุมชน
 - 2.2) ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน
 - 2.3) ตัวแทนจากวัฒนธรรมจังหวัด
 - 2.4) เทศบาล

ครั้งที่ 5 ประชุมเรื่อง เตรียมเข้าร่วมอบรมเรื่องการสร้างเครื่องมือและแนวทางการเก็บข้อมูล

5.1 วัตถุประสงค์การดำเนินกิจกรรม

- 1) เพื่อเตรียมเข้าร่วมอบรมเรื่องการสร้างเครื่องมือและแนวทางการเก็บข้อมูล
- 2) สรุปผลกิจกรรมต่าง ๆ ที่ผ่านมาเพื่อหาข้อบกพร่อง และแนวทางการแก้ไข และร่วมกันเสนอแนะแนวทางการทำงาน

5.2 สถานที่ดำเนินกิจกรรม

ร้านสนั่นพาณิชย์

5.3 ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ทีมวิจัย และทีมที่ปรึกษา

5.4 วิธีการดำเนินกิจกรรม

- 1) ประธานทีมวิจัยแจ้งเรื่องการเข้าร่วมอบรมการสร้างเครื่องมือและ แนวทางการเก็บข้อมูล
- 2) ทีมวิจัยพูดคุยถึงข้อบกพร่องในการดำเนินกิจกรรมที่ผ่านมา ร่วมกันหาวิธีแก้ไขและเสนอแนวทางการทำงานต่อไป

5.5 ผลการดำเนินกิจกรรม

- 1) ทีมวิจัยรับทราบรายชื่อ วันเวลาที่นัดหมายให้เข้าร่วมรับการอบรม
- 2) สรุปผลการดำเนินกิจกรรมที่ผ่านมา
 - 2.1) มีการประชุมบ่อยครั้ง บางคนไม่ว่างมาประชุม
 - 2.2) มีการอภิปรายเกินเวลานาน
 - 2.3) การประชุมเวลา 16.00 น. มีหลายท่านเห็นว่าไม่เหมาะสม
- 3) ได้แนวทางการแก้ไขปัญหาาร่วมกันดังนี้
 - 3.1) ทีมวิจัยไม่ว่างมาประชุมก็ให้ใช้วิธี
 - 3.1.1) สรุปผลการประชุมแล้วแจ้งให้ทราบ
 - 3.1.2) ส่งตัวแทนเข้าประชุม
 - 3.2) การอภิปรายเกินเวลานาน
 - 3.2.1) ให้ประธานควบคุมเวลาให้เหมาะสมและสรุปผล
 - 3.2.2) เวลาประชุม 16.00 น. เปลี่ยนเป็นประชุมวันเสาร์ เวลาเช้า 9.00 น.

ครั้งที่ 6 ประชุมเตรียมลงพื้นที่เก็บข้อมูลในแต่ละประเด็น

6.1 วัตถุประสงค์การดำเนินกิจกรรม

เพื่อแบ่งบทบาทหน้าที่ของสมาชิกทีมวิจัยในการลงเก็บข้อมูล

6.2 สถานที่ดำเนินกิจกรรม

วัดสว่างอารมณ์

6.3 ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ทีมวิจัย ทีมที่ปรึกษา และผู้ประสานงาน

6.4 วิธีดำเนินกิจกรรม

- 1) ประธานสรุปผลการเข้าร่วมรับการอบรมการสร้างเครื่องมือและวิธีการเก็บข้อมูล
- 2) แบ่งบทบาทในการลงเก็บข้อมูลตามหัวข้อ 7 ประเด็น

3) หารือกันเพื่อเลือกใช้เครื่องมือในการเก็บข้อมูลในแต่ละประเด็น

4) ช่วยกันออกแบบวิธีการเก็บข้อมูลในแต่ละประเด็น

6.5 ผลการดำเนินงานกิจกรรม

การเก็บข้อมูลของนครชุมเมืองโบราณได้แบ่งเป็น 7 ประเด็นคือ

1) บริบทชุมชนและแผนที่ชุมชน ผู้รับผิดชอบเก็บข้อมูลคือ คุณเกรียงไกร ชนะนิธิธรรม และคุณนิยม นิราพาธ

2) โบราณสถาน โบราณวัตถุ สถาปัตยกรรม ผู้รับผิดชอบเก็บข้อมูลคือ คุณวีรารุท กรงทอง และคุณติเรก เกียรติเบญจกุล

3) วัฒนธรรมที่หลากหลาย ผู้รับผิดชอบเก็บข้อมูลคือ คุณบริบูรณ์ ปัญจศิริ และ คุณแสงทองยศปัญญา

4) อาหาร ผู้รับผิดชอบเก็บข้อมูลคือ คุณดวงรัตน์ มีชัย และคุณกัญญรัตน์ ปานคำ

5) ภูมิปัญญาท้องถิ่น ผู้รับผิดชอบเก็บข้อมูลคือ คุณสุวรรณ สังข์สุวรรณ และ คุณสงวนวรรณ พงษ์ภมร

6) บุคคลและวรรณกรรม ผู้รับผิดชอบเก็บข้อมูลคือ คุณอริวัฒน์ เรือศรีจันทร์ คุณสุรัตน์ อรรถ และคุณสมหวัง พูลเขียว

7) แหล่งท่องเที่ยว ผู้รับผิดชอบเก็บข้อมูลคือ คุณชาติ มีชัย และ คุณไพฑูรย์ ใจผ่อง
ทีมวิจัยร่วมมือกันเตรียมงานเป็นอย่างดี และปรับเปลี่ยนบทบาทหน้าที่จากเดิม เป็นที่ปรึกษาแต่เนื่องจากที่ปรึกษาทุ่มเทให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีต่อมาจึงปรับเปลี่ยนที่ที่ปรึกษา บางท่านเข้าอยู่ในทีมวิจัยด้วยทำให้การทำงานเข้มแข็งยิ่งขึ้น

ครั้งที่ 7 ประชุมรับรู้ปัญหาและแนวทางการแก้ไขการลงเก็บข้อมูล

7.1 วัตถุประสงค์การดำเนินงานกิจกรรม

เพื่อแก้ไขปัญหาในการลงเก็บข้อมูล

7.2 สถานที่ดำเนินงานกิจกรรม

ร้านสนั่นพาณิชย์

7.3 ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ทีมวิจัยและทีมที่ปรึกษา

7.4 วิธีดำเนินงานกิจกรรม

1) ส่งจดหมาย โทรศัพท์นัดหมายประชุม

2) ทีมวิจัยรายงานความก้าวหน้า อุปสรรค ในการลงเก็บข้อมูลและ
ช่วยกันเสนอแนะแนวทางแก้ไขปรับปรุง

7.5 ผลการดำเนินงานกิจกรรม

สรุปปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างการลงพื้นที่เก็บข้อมูลและรายงานความก้าวหน้าในการลงพื้นที่เก็บข้อมูลทำให้สมาชิกทราบปัญหาการระหว่างการเก็บข้อมูล ได้แก่ ผู้ให้ข้อมูลบางท่านอาจจะหวงสูตรอาหาร จึงไม่ให้ข้อมูล บางประเด็นเก็บข้อมูลไม่ครบถ้วนและข้อมูลที่ได้ไม่ถูกต้อง สมาชิกจึงเสนอให้ลงพื้นที่เก็บข้อมูลเพิ่มเติม และเสนอวิธีแก้ไขปัญหาการเก็บข้อมูลเพิ่มเติม โดยใช้วิธีจัดวงเสวนาระหว่างผู้เฒ่าคนแก่ ผู้รู้ และผู้อาวุโส มาร่วมนั่งคุย สมาชิกทีมวิจัยชวนพูดคุยในเรื่องที่ต้องการข้อมูล อันทำให้เกิดบรรยากาศเหมือนลูกหลานเพื่อนฝูงคุยกันถึงเรื่องราวในอดีตอย่างสนุกสนาน

ครั้งที่ 8 ประชุมการนำเสนอการสืบค้นข้อมูลของทีมวิจัยแก่ทีมผู้ประสานงาน

8.1 วัตถุประสงค์การดำเนินงาน

- 1) เพื่อนำเสนอผลงานและรับฟังข้อเสนอแนะเพิ่มเติม
- 2) เพื่อสร้างความเข้าใจให้ตรงกันในทีมวิจัย
- 3) เพื่อเตรียมความพร้อมในการนำผลงานไปนำเสนอที่อุทยานแห่งชาติ ภูหินร่องกล้า

8.2 สถานที่ดำเนินงาน

ศาลาวิโรจโน วัดสว่างอารมณ์ ต.นครชุม

8.3 ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ทีมวิจัย และผู้ประสานงาน

8.4 วิธีการดำเนินงาน

- 1) ประชุมสมาชิกเพื่อเตรียมความพร้อม ชักซ้อมวิธีการนำเสนอผลการดำเนินงานของตนล่วงหน้า
- 2) ประสานงานภายในทีมวิจัย เพื่อเสนอแนะและช่วยเหลือกลุ่มที่มีปัญหาในการนำเสนอ
- 3) กำหนดวัน เวลาและสถานที่
- 4) แต่ละกลุ่มนำเสนอข้อมูลต่อทีมวิจัยและผู้ประสานงาน
- 5) อภิปรายเพื่อความเข้าใจตรงกัน และหาข้อสรุป
- 6) รับข้อเสนอแนะจากทีมผู้ประสานงาน

8.5 ผลการดำเนินงาน

- 1) ทีมวิจัยเกิดความเข้าใจในการนำเสนอในแต่ละประเด็น
 - 2) ทีมวิจัยได้รับคำแนะนำเกี่ยวกับวิธีสืบค้นข้อมูลเพื่อความชัดเจน
- ในประเด็นแผนที่ ประวัติชุมชน วัฒนธรรมที่มีการสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น แหล่งท่องเที่ยวและอาหารที่เป็นเอกลักษณ์

- 3) ทีมวิจัยต้องปรึกษากันอีกครั้งเพื่อหาวิธีการนำเสนอที่เหมาะสม

ครั้งที่ 9 ประชุมการวางแผนการหลอมรวมผลงาน

9.1 วัตถุประสงค์การดำเนินกิจกรรม

- 1) เพื่อสรุปผลงานทุกกลุ่มให้กระชับและชัดเจนขึ้น
- 2) เพื่อสมาชิกได้อ่านผลงานทั้งหมดก่อนจะนำมาเรียบเรียงเข้าด้วยกัน
- 3) เพื่อกำหนดตัวบุคคลที่จะทำหน้าที่รวบรวมเรียบเรียงผลงาน
- 4) เพื่อขอข้อเสนอแนะจากทีมผู้ประสานงาน

9.2 สถานที่ดำเนินกิจกรรม

ศาลาการเปรียญวัดสว่างอารมณ์

9.3 ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ทีมวิจัย และผู้ประสานงาน

9.4 วิธีการดำเนินกิจกรรม

- 1) กำหนดวัน เวลา สถานที่ และแจ้งให้ผู้เกี่ยวข้องทราบ
- 2) แจกเอกสารให้ทีมวิจัยอ่านล่วงหน้า เพื่อสรุปในแต่ละกิจกรรมให้กระชับ

และชัดเจน

- 3) ขอข้อเสนอแนะจากทีมผู้ประสานงาน
- 4) กำหนดตัวบุคคลที่จะทำหน้าที่เรียบเรียงผลงาน

9.5 ผลการดำเนินกิจกรรม

- 1) สมาชิกทีมวิจัยได้อ่านผลงานทั้งหมดและแก้ไข ปรับปรุง สรุปให้กระชับและชัดเจนขึ้น
- 2) ได้ตัวบุคคลและผู้รู้ มาร่วมกันเรียบเรียงผลงาน
- 3) ได้ข้อเสนอแนะจากทีมผู้ประสานงาน

กิจกรรมที่ 2 เวทีสร้างความเข้าใจร่วมกับชุมชนและภาคีที่เกี่ยวข้อง

2.1 วัตถุประสงค์การดำเนินกิจกรรม

- 1) สร้างความเข้าใจให้กับชุมชนและภาคีที่เกี่ยวข้องกับโครงการวิจัย
- 2) เพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์งานวิจัย
- 3) เพื่อให้ชุมชนเข้าใจว่าผลการวิจัยจะทำความเจริญสู่ชุมชน
- 4) เพื่อขอความร่วมมือจากภาคี จากผู้รู้ในชุมชน ให้ข้อมูลเกี่ยวกับชุมชน

2.2 สถานที่ดำเนินกิจกรรม

ห้องประชุมเทศบาลตำบลนครชุม

2.3 ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ทีมวิจัย ประชาชนในชุมชนหมู่ที่ 2 3 4 5 และหมู่ที่ 6

2.4 วิธีดำเนินการกิจกรรม

- 1) ทีมวิจัยประชุมปรึกษาเกี่ยวกับการกำหนดวัน เวลา สถานที่ เลือกบุคคลดำเนินการ
- 2) เชิญภาคีที่เกี่ยวข้องเข้าร่วมเวทีสร้างความเข้าใจ
- 3) จัดเตรียมเอกสารที่เกี่ยวข้อง
- 4) ดำเนินการประชุมตามจุดประสงค์ที่วางไว้
- 5) เปิดโอกาสให้มีการซักถาม อภิปราย แลกเปลี่ยนเรียนรู้ และหาข้อสรุป

2.5 ผลการดำเนินการกิจกรรม

ภาคีที่เกี่ยวข้องและประชาชนหลากหลายอาชีพมาร่วมประชุมประมาณร้อยละ 70 ของจำนวนที่เชิญไว้ ชุมชนทราบการดำเนินงานโครงการวิจัย

กิจกรรมที่ 3 เข้าร่วมเวทีสร้างความเข้าใจ CBT และ CBR และ อบรมการสร้างเครื่องมือและวิธีการเก็บด้วยกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

3.1 วัตถุประสงค์การดำเนินการกิจกรรม

- 1) เพื่อสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนและค้นหาเอกลักษณ์ของท้องถิ่น
- 2) เพื่อฝึกเขียนแผนการดำเนินงาน
- 3) เพื่อเรียนรู้การสร้างเครื่องมือและวิธีการเก็บข้อมูลชุมชน
- 4) เพื่อทราบวิธีการบริหารจัดการโครงการวิจัย
- 5) เพื่อเรียนรู้เกี่ยวกับการทำบัญชีการเงิน

3.2 สถานที่ดำเนินการกิจกรรม

ห้องประชุมอาคารเวียงแก้ว มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

3.3 ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ทีมวิจัย และทีมที่ปรึกษา

3.4 วิธีดำเนินการกิจกรรม

- 1) ประชุมย่อยเพื่อคัดเลือกบุคคลไปประชุม แจงรายชื่อและจำนวนผู้จะเข้าร่วมการอบรมให้ทีมผู้ประสานงาน มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงครามทราบ
- 2) กำหนดยานพาหนะที่จะเดินทางและนัดหมายเวลาเดินทาง
- 3) ลงทะเบียนและอบรมตามตารางการอบรม
- 4) ฝึกปฏิบัติการตามตารางอบรม

5) ประชุมย่อยชี้แจงประเด็นที่จะทำการสืบค้นและหาผู้สมัครใจที่จะลงเก็บข้อมูลในแต่ละประเด็น

3.5 ผลการดำเนินงานกิจกรรม

- 1) ทีมวิจัยได้รับความรู้เกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน เอกลักษณะงานวิจัยท้องถิ่นและเข้าใจกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น
- 2) ทีมวิจัยได้ฝึกปฏิบัติการเขียนแผนพัฒนาโครงการวิจัยและการทำบัญชีการเงิน
- 3) ทีมวิจัยประชุมย่อยเพื่อแบ่งขอบข่ายการศึกษาข้อมูลเพื่อดำเนินงานวิจัยออกเป็น 7 ประเด็นและกำหนดผู้รับผิดชอบในแต่ละประเด็นดังนี้

3.1) ประวัติศาสตร์ โบราณสถาน โบราณวัตถุ สถาปัตยกรรมที่เป็นเอกลักษณ์ ผู้รับผิดชอบคือ นายวีรารุท และนายดิเรก

3.2) การผสมผสานของความหลากหลายทางวัฒนธรรม ผู้รับผิดชอบคือ นางบริบูรณ์ นางแสงทอง นางภาวนา และนางวราภรณ์

3.3) ภูมิปัญญาท้องถิ่น ผู้รับผิดชอบคือ นางสาววรรณ นางสาวนวรรณ และนางจิตติมา

3.4) วรรณกรรมที่มีชื่อเสียงและบุคคลที่นครชุมภูมิใจ ผู้รับผิดชอบคือ นางสาวสมหวัง นายอิวัฒน์ นายสุรัตน์ และนางเบญจวรรณ

3.5) แหล่งท่องเที่ยว ผู้รับผิดชอบคือ นายชาติ นายไพฑูรย์ และนางวิราภรณ์

3.6) อาหารที่โดดเด่น ผู้รับผิดชอบคือ นางกัญญารักษ์ และนางดวงรัตน์

3.7) แผนที่ชุมชนและการวางแผนการจัดการท่องเที่ยว ผู้รับผิดชอบคือ นายเกรียงไกร นายนิยม นายวัลลภ และนางอรพรรณ

4) ทีมวิจัยได้แบ่งกลุ่มปรึกษาหารือกันเรื่องการลงเก็บข้อมูลทันที

5) มีการพูดคุยเพื่อหาข้อสรุปเกี่ยวกับ ดำเนินงานและเรื่องเล่า ผู้รู้แต่ละท่านให้ข้อมูลไม่ต่างกันเหมือนกัน

กิจกรรมที่ 4 จัดประชุมภาคีที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ร่วมกับทีมวิจัย

4.1 วัตถุประสงค์การดำเนินงานกิจกรรม

- 1) เพื่อขอความร่วมมือในการทำงานวิจัยจากภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง
- 2) เพื่อหาแนวทางในการพัฒนา CBT ด้วยกระบวนการ CBR ของชุมชนนครชุมร่วมกัน
- 3) เพื่อขอข้อเสนอแนะการทำงานเพิ่มเติมจากผู้รู้ ผู้เชี่ยวชาญ

4.2 สถานที่ดำเนินงานกิจกรรม

หอประชุมห้องต้นสัก สำนักวิทยบริการเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

4.3 ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

- 1) ทีมวิจัย
- 2) คณะชุมชนจากเชียงใหม่ จังหวัดตาก / พาณิชยจังหวัด
- 3) ผศ.รัตนา รักการ อธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร
- 4) ดร.เกรียงไกร เกิดศิริ มหาวิทยาลัยศิลปากร / รศ.สุรศักดิ์ กังขาว สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหาร อาจารย์สุดแดน วิสุทธิลักษณ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

4.4 วิธีดำเนินการกิจกรรม

- 1) ออกแบบกำหนดกิจกรรมรวมกันกับพาณิชยจังหวัดกำแพงเพชร
- 2) ส่งหนังสือเชิญประชุมให้แก่สมาชิกและบุคคลในชุมชนเข้าร่วมประชุมหารือ
- 3) นัดหมายวัน เวลา สถานที่ และจัดพาหนะรับส่ง
- 4) ดำเนินการประชุมตามแผนที่กำหนด

4.5 ผลการดำเนินการกิจกรรม

- 1) ได้รับทราบเรื่องราวประวัติศาสตร์และสถาปัตยกรรมของนครชุมโดยวิทยากรผู้เชี่ยวชาญ
- 2) ทีมวิจัยมีความมั่นใจในการลงเก็บข้อมูลเพิ่มเติม แม้มีเรื่องปาฏิหาริย์มาเกี่ยวข้อง ก็ทำให้เกิดความสนใจที่จะสืบค้นเรื่องราว
- 3) ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้วิธีการอนุรักษ์การประกอบอาชีพค้าไม้ให้ดำรงอยู่ได้กับชุมชนชาวเชียงใหม่ จังหวัดตาก
- 4) ทราบข้อมูลว่าปัจจุบันมีกะเหรี่ยงวงศ์สะแก อำเภอกอสัมปเตีย ยังคงใช้ช้างเป็นพาหนะในการขนส่งสินค้าอยู่

กิจกรรมที่ 5 ประชุมร่วมกับภาคีที่เกี่ยวข้อง ผู้รู้ ผู้อาวุโสและแกนนำชุมชน

5.1 วัตถุประสงค์การดำเนินการกิจกรรม

- 1) เพื่อตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล
- 2) เพื่อให้ได้รายละเอียดของข้อมูลจากผู้รู้ ทัวถึงและเพิ่มมากขึ้น
- 3) เพื่อประชาสัมพันธ์งานวิจัยให้เป็นที่รู้จักและแพร่หลายไป
- 4) เพื่อเป็นการฝึกฝนนักวิจัยให้มีความมั่นใจในการนำเสนอ การซักถามและกล้าตอบข้อซักถาม

5.2 สถานที่ดำเนินการกิจกรรม

สำนักงานเทศบาลตำบลนครชุม

5.3 ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ทีมวิจัย ที่ปรึกษา ผู้รู้ ผู้อาวุโส แกนนำชุมชน ภาคีที่เกี่ยวข้อง และผู้ประสานงาน

5.4 วิธีดำเนินการกิจกรรม

- 1) กำหนดวัน เวลา และสถานที่ในการประชุม

- 2) เรียนเชิญผู้อาวุโส ผู้รู้และแกนนำชุมชน
- 3) แจกสมาชิกทีมวิจัยให้แต่ละกลุ่ม เตรียมตั้งคำถามที่ต้องการทราบเพื่อสอบถามผู้เข้าร่วมประชุมและภาคีที่เกี่ยวข้อง
- 4) ดำเนินการประชุมตามวัตถุประสงค์

5.5 ผลการดำเนินกิจกรรม

- 1) ทีมวิจัยได้ทราบเรื่องราวเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของวัดท่าหมั่น และทหารญี่ปุ่นการเกิดเหตุการณ์น้ำท่วมและไฟไหม้ตลาดละเอียดชัดเจนเพิ่มขึ้น
- 2) ทีมวิจัยได้ข้อคำถามที่น่าสนใจหลายข้อคำถาม สมาชิกกล้าพูด และกล้าซักถามมากขึ้น
- 3) ทราบเกร็ดประวัติบุคคลและวรรณกรรมเพิ่มขึ้นจากทายาทสายตรงของผู้ที่เกี่ยวข้อง

กิจกรรมที่ 6 การอบรมเชิงปฏิบัติการ การเก็บและวิเคราะห์ข้อมูลชุมชนและการใช้ประโยชน์จากการวิจัย

6.1 วัตถุประสงค์การดำเนินกิจกรรม

- 1) เพื่อฝึกปฏิบัติการ การใช้เครื่องมือในการสืบค้นข้อมูลของแต่ละชุมชน
- 2) เพื่ออภิปราย ประเมินผลการนำเสนอผลการเก็บข้อมูลของแต่ละชุมชน
- 3) เพื่อฟังผลการสรุปของการฝึกปฏิบัติการ
- 4) เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้อมูล วิธีการทำงานร่วมกับทีมวิจัยชาวบางซ่งและชาวนนิงเพิ่ม

6.2 สถานที่ดำเนินกิจกรรม

ห้องประชุมอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า อ.นครไทย จ.พิษณุโลก

6.3 ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

- 1) ทีมวิจัยและทีมที่ปรึกษานครชุมเมืองโบราณ
- 2) ทีมวิจัยเมืองโบราณบางซ่ง
- 3) ทีมวิจัยจากภูหินร่องกล้า
- 4) ทีมผู้ประสานงาน
- 5) ทีมวิจัยจากหนองแม่นา
- 6) ตัวแทนจาก สำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย (สกว.)

6.4 วิธีดำเนินกิจกรรม

ดำเนินกิจกรรมตามตารางการฝึกอบรม

6.5 ผลการดำเนินกิจกรรม

- 1) ทีมวิจัยได้รับทราบเทคนิควิธีการทำงานวิจัยของทีมวิจัยบางซ่งและบ้านร่องกล้า
- 2) ทีมวิจัยทราบข้อบกพร่องและปัญหาในการทำงานของตนเอง
- 3) ทีมวิจัยได้รับทราบปัญหาและอุปสรรคต่างๆของทีมวิจัยรุ่นพี่ซึ่งกว่าจะสำเร็จได้ต้องใช้ความพยายาม มานะและความอดทนอย่างมาก

- 4) ทีมวิจัยได้รับข้อเสนอแนะและข้อท้วงติงจากทีมสกว.ว่ายังเก็บข้อมูลไม่ครบอีกหลายประเด็น
- 5) ทีมวิจัยนครชุมประกอบด้วยผู้สูงอายุเป็นส่วนใหญ่ จึงทำงานได้ค่อนข้างช้า ส่วนผู้ที่สามารถค้นคว้าวิจัยได้เป็นวัยเริ่มทำงาน ไม่ค่อยมีเวลามาร่วมกิจกรรม
- 6) ยังมีความขัดแย้งทางความคิดของบุคคลในทีมวิจัยอยู่บ้าง

กิจกรรมที่ 7 การเก็บข้อมูลประเด็นต่าง ๆ

7.1 วัตถุประสงค์การดำเนินกิจกรรม

- 1) เพื่อรวบรวมบริบทชุมชน วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ ประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ สังคม เศรษฐกิจ ภูมิปัญญาและความเชื่อ
- 2) เพื่อทบทวนของดีในชุมชนที่มีความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์เฉพาะ
- 3) ทบทวนปัญหาสถานการณ์ของชุมชนในทุกๆด้าน

7.2 สถานที่ดำเนินกิจกรรม หมู่ที่ 3 4 5 และ 6 ตำบลนครชุม อำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร

7.3 ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

- 1) ทีมวิจัย
- 2) กลุ่มนักเรียน เยาวชน ในพื้นที่
- 3) ประชาชนชุมชน ภาคี ตัวแทนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
- 4) ผู้รู้ ผู้เชี่ยวชาญในและนอกชุมชน
- 5) ทีมผู้ประสานงาน
- 6) ผู้สนใจและเทศบาล

7.4 วิธีดำเนินกิจกรรม

- 1) ประชุมแบ่งประเด็นในการเก็บข้อมูล เป็น 7 ประเด็น
 - 1.1) บริบทชุมชนและการจัดทำแผนที่ชุมชน ผู้รับผิดชอบ คุณเกรียงไกร ชนะนิธิธรรม คุณนิยม นิราพาธ ดช.ศักดิ์สิทธิ์ คงสมุทร ดช.ลัทธพล ต่ายหัวดง
 - 1.2 โบราณสถาน โบราณวัตถุและสถาปัตยกรรมที่โดดเด่น ผู้รับผิดชอบ อ.ดิเรก เกียรติบุญกุล นายวีรารุท กรงทอง น.ส.พัชรียา ดีสุข
 - 1.3 วัฒนธรรมที่หลากหลาย ผู้รับผิดชอบ อ.แสงทอง ยศปัญญา อ.บริบูรณ์ ปัญจศิริ อ.วรารณ อีสระชานันท์ นางภาวนา สิงห์สำราญ
 - 1.4 ของกินพื้นบ้าน อาหารพื้นถิ่น ผู้รับผิดชอบ อ.ดวงรัตน์ มีชัย คุณกันญารัตน์ ปานคำ คุณอัจฉรา แสงจันทร์ คุณมัทนา ฉัตรอลงกรณ์ คุณเบญจวรรณ เจียมตน
 - 1.5 บุคคลสำคัญและวรรณกรรมดีเด่น ผู้รับผิดชอบ คุณอริวัฒน์ เรือศรีจันทร์ คุณสุรัตน์ อรชร คุณเบญจวรรณ เจียมตน นางสมหวัง พูลเขียว
 - 1.6 ภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านการแสดงพื้นบ้าน ผู้รับผิดชอบ อ.สุวรรณ สังข์สุวรรณ

อ.สงวนวรรณ พงษ์ภมร คุณจิตติมา แซ่ไคว่

1.7 แหล่งท่องเที่ยวในชุมชน และใกล้เคียง ผู้รับผิดชอบ อาจารย์ชาติ มีชัย

คุณไพฑูรย์ ใจผ่อง คุณวิราพร ชัยชนะ อ.เรื่องศักดิ์ แสงทอง

2) ศึกษาข้อมูลจากแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ

3) ประชุมกลุ่มย่อยตามประเด็น เพื่อออกแบบเครื่องมือ วิธีการเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ พูดคุยกับผู้รู้ในแต่ละประเด็น

4) ลงพื้นที่ เก็บรวบรวมข้อมูล

5) นัดหมายกลุ่มย่อยเพื่อนำข้อมูลมารวบรวมกันวิเคราะห์ตรวจสอบความถูกต้อง และเติมเต็มข้อมูล

6) จัดประชุมสมาชิกทีมวิจัยเพื่อให้แต่ละกลุ่ม นำเสนอผลการดำเนินงานของแต่ละกลุ่ม เพื่อร่วมกันตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์ของข้อมูล

7) จัดนิทรรศการในงานตลาดย้อนยุคเพื่อนำเสนอผลการดำเนินงานให้สมาชิกในชุมชน รับทราบผลการสืบค้นข้อมูลในแต่ละประเด็น และร่วมตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล รวมถึงเพื่อรับฟังข้อมูลเพิ่มเติม

8) จัดประชุมสรุป วิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล

7.5 ผลการดำเนินกิจกรรม

1) ได้แผนที่ท่องเที่ยวชุมชน ที่บรรจุแหล่งสถานที่สำคัญของชุมชนเส้นทางท่องเที่ยวของชุมชนนครชุม

2) ได้ข้อมูลแหล่งโบราณสถาน โบราณวัตถุ ซึ่งมีความงดงามประหนึ่งจะเคลื่อนไหวได้ ค้นพบความงามประหลาดของโบราณสถาน โบราณวัตถุและอัจฉริยะของคนในสมัยนั้น เกิดความสนุกในการทำงาน มีแรงบันดาลใจให้ทำงานต่อ

3) ค้นพบความหลากหลายแห่งชาติพันธุ์อันก่อให้เกิดวัฒนธรรม ประเพณี การละเล่นพื้นบ้าน ภาษา การแต่งกายที่หลากหลายสู่ความเป็นวิถีถิ่นของชุมชนนครชุม ซึ่งส่งผลต่อเอกลักษณ์ของคนนครชุม ซึ่งทีมวิจัยได้เขียนออกมาในรูปของ ปฏิทินประเพณี 12 เดือนของชุมชนและการใช้เส้นเวลา (Time Line) ทำให้ทีมวิจัยลำดับเหตุการณ์สำคัญในอดีตได้ง่ายและเข้าใจขึ้น

4) ได้ข้อมูลอาหารพื้นถิ่นของนครชุมสามารถแบ่งเป็นหมวดได้ดังนี้ อาหารว่าง อาหารตามฤดูกาล อาหารท้องถิ่น อาหารโบราณ อาหารที่ใกล้จะสูญหายเพราะขาดผู้สืบทอด อาหารที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนนครชุม

5) ได้ข้อมูลของบุคคลสำคัญและวรรณกรรมดีเด่นของชุมชนนครชุม ส่งผลให้คนรุ่นใหม่ เห็นคุณค่าในความดีของท่านผู้นั้นจนเกิดแรงผลักดันอยากจะทำตามและเกิดความรู้สึกรักและหวงแหนบ้านเกิดของตนเอง

6) ได้ข้อมูล ความรู้เกี่ยวกับการรักษาและวิธีรักษาโรคต่าง ๆ ในช่วงกว่าหนึ่งร้อยปี

- 7) ได้ทราบถึงประวัติความเป็นมาของเมืองนครชุมในมิติใหม่ ได้ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยว แหล่งเรียนรู้ในนครชุมและบริเวณใกล้เคียง
- 8) เกิดแนวคิดในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวนครชุมและบริเวณใกล้เคียง
- 9) ทีมวิจัยเกิดความตระหนักรู้และห่วงหาเหวี่ยงเห็นคุณค่าต้องการที่จะอนุรักษ์สืบสาน และถ่ายทอดความรู้สู่คนรุ่นหลัง

กิจกรรมที่ 8 ประชุม สรุป วิเคราะห์ ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล เพื่อเตรียมจัดเวทีนำเสนอข้อมูล ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลครั้งที่ 1 และจัดทำแผนที่ชุมชน

8.1 วัตถุประสงค์การดำเนินกิจกรรม

- 1) เพื่อสรุปรวบรวม วิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลที่ได้และเตรียมนำเสนอเวทีตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลครั้งที่ 1
- 2) เพื่อขอความร่วมมือผู้รู้ ผู้อาวุโสและผู้สนใจในชุมชนร่วมกัน ตรวจสอบ เติมเต็มข้อมูลให้ถูกต้องสมบูรณ์
- 3) เพื่อให้สมาชิกร่วมกันตรวจสอบความถูกต้องของแผนที่ชุมชน

8.2 สถานที่ดำเนินกิจกรรม

ศาลาวิโรจน์ วัดสว่างอารมณ์ หมู่ 6 ต.นครชุม อ.เมือง จ.กำแพงเพชร

8.3 ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ทีมวิจัย ทีมผู้รู้ ผู้อาวุโส ผู้ที่สนใจในชุมชน และเยาวชน

8.4 วิธีดำเนินกิจกรรม

- 1) ประชาสัมพันธ์ผ่านหอกระจายข่าว
- 2) ทำหนังสือเชิญผู้รู้ ผู้อาวุโสเข้าร่วม และภาคีที่เกี่ยวข้องเข้าร่วมประชุม
- 3) นัดหมายสมาชิกเพื่อร่วมกันรวบรวม วิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูล
- 4) แบ่งบทบาทหน้าที่ของทีมวิจัยในการนำเสนอข้อมูล
- 5) จัดทำแผนที่ท่องเที่ยวในชุมชน

8.5 ผลการดำเนินกิจกรรม

- 1) ได้ข้อมูลที่ผ่านการสรุป วิเคราะห์ และสังเคราะห์ที่ถูกต้องเพื่อการนำเสนอข้อมูลในเวทีนำเสนอข้อมูลตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลครั้งที่ 1
- 2) สมาชิกได้รับทราบบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของตนในวันจัดงานเวทีนำเสนอข้อมูล
- 3) ได้รับข้อเสนอแนะให้เพิ่มเติมสถานที่ท่องเที่ยวและแผนที่ภูมิปัญญา บรรจุลงในแผนที่ท่องเที่ยวในชุมชนเพื่อเพิ่มความน่าสนใจของแผนที่

กิจกรรมที่ 9 เวทีนำเสนอและตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลครั้งที่ 1

9.1 วัตถุประสงค์การดำเนินกิจกรรม

- 1) เพื่อนำเสนอผลงานวิจัยแก่ผู้รู้ นักปราชญ์ นักประวัติศาสตร์ท้องถิ่น
- 2) เพื่อตรวจสอบความถูกต้อง ความชัดเจนและเติมเต็มข้อมูลให้มีความสมบูรณ์

9.2 สถานที่ดำเนินกิจกรรม

ศูนย์วัฒนธรรมไทยสายใยชุมชน ณ วัดพระบรมธาตุเจดีย์าราม

9.3 ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ทีมผู้วิจัยและทีมที่ปรึกษา นักประวัติศาสตร์ท้องถิ่น นักศึกษาการศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยและผู้สนใจ

9.4 วิธีดำเนินกิจกรรม

- 1) ประชาสัมพันธ์ให้ทุกฝ่ายทราบถึงการประชุม ด้วยการประกาศทางเสียงตามสาย
- 2) จัดทำบทสรุปย่อแนบส่งไปพร้อมกับหนังสือเชิญ
- 3) กำหนดผู้นำเสนอข้อมูลในเวทีและแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบในการจัดงาน
- 4) เพิ่มเติมรายละเอียด สถานที่ท่องเที่ยวและแผนที่ภูมิปัญญา บรรจุลงในแผนที่ท่องเที่ยวในชุมชนตามที่ได้รับข้อเสนอแนะจากที่ประชุม

9.5 ผลการดำเนินกิจกรรม

ได้รับความร่วมมือจากนักประวัติศาสตร์ท้องถิ่น นักศึกษา และผู้สนใจให้ข้อมูลที่สำคัญเพิ่มเติม ทำให้ข้อมูลถูกต้องสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น และได้แผนที่ท่องเที่ยวชุมชนนครชุมที่สมบูรณ์ขึ้น

กิจกรรมที่ 10 ประชุมทีมวิจัยเพื่อสรุปข้อมูล

10.1 วัตถุประสงค์การดำเนินกิจกรรม

เพื่อถอดบทเรียนจากข้อเสนอแนะที่ได้รับมาแก้ไขปรับปรุงและเตรียมการลงพื้นที่เก็บข้อมูลเพิ่มเติมเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้อง

10.2 สถานที่ดำเนินการ

บ้านสนั่นพาศิษย์

10.3 ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

สมาชิกทีมวิจัย

10.4 วิธีดำเนินกิจกรรม

1. นัดหมายประชุมที่ร้านสนั่นพาศิษย์เวลา 16.00 น. โดยประสานผ่านทางโทรศัพท์และประกาศผ่านทางหอกระจายข่าว
2. ประชุมสรุปผลข้อเสนอแนะที่ได้รับจากเวทีนำเสนอโดยแบ่งกลุ่มตามประเด็น

10.5 ผลการดำเนินกิจกรรม

ที่ประชุมสรุปให้ลงพื้นที่เก็บข้อมูลเพิ่มเติมเพื่อความถูกต้องสมบูรณ์ของข้อมูล

กิจกรรมที่ 11 ลงพื้นที่สำรวจข้อมูลชุมชนครั้งที่ 2

11.1 วัตถุประสงค์การดำเนินกิจกรรม

เพื่อศึกษาสำรวจข้อมูลชุมชนทุกด้านเพิ่มเติมเพื่อความถูกต้อง ครบถ้วนและเชื่อถือได้

11.2 สถานที่ดำเนินกิจกรรม

พื้นที่หมู่ที่ 3 4 5 และ 6 ตำบลนครชุม อำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร

11.3 ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ทีมวิจัย ทีมผู้ประสานงาน เยาวชน นักเรียน ผู้ที่สนใจ ผู้รู้ในและนอกชุมชน

11.4 วิธีดำเนินกิจกรรม

- 1) ลงพื้นที่เก็บข้อมูลและประชาสัมพันธ์เพื่อขอความร่วมมือในการเก็บข้อมูล
- 2) ลงพื้นที่เก็บข้อมูลในหมู่ที่ 3, 4, 5 และ 6 ตำบลนครชุม
- 3) จัดมุนนำเสนอผลการเก็บข้อมูลงานวิจัยในตลาดย้อนยุคเพื่อเชิญชวนให้ผู้ที่สนใจร่วมเพิ่มเติมพูดคุยและให้ข้อมูล การสาธิตทำอาหารพื้นถิ่นที่มีชื่อเสียงของนครชุมอาหารที่สูญหายไปแล้วนำมาสาธิตและถ่ายทอดสู่ผู้ที่สนใจ

11.5 ผลการดำเนินกิจกรรม

ได้ข้อมูลชุมชนนครชุมที่ถูกต้องครบถ้วน สมบูรณ์มากขึ้น

กิจกรรมที่ 12 ประชุมทีมวิจัยสรุปและตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล

12.1 วัตถุประสงค์การดำเนินกิจกรรม

- 1) ประชุมตรวจสอบและสรุปข้อมูลชุมชนเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องสมบูรณ์
- 2) เตรียมงานจัดประชุมเพื่อนำเสนอข้อมูลในที่ประชุมใหญ่ของหมู่บ้าน

12.2 สถานที่ดำเนินกิจกรรม

วัดสว่างอารมณ์

12.3 ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ทีมวิจัย และทีมผู้ประสานงาน

12.4 วิธีดำเนินกิจกรรม

- 1) ก่อนประชุมทีมวิจัยได้ส่งข้อมูลของการสืบค้นในแต่ละประเด็นให้แก่สมาชิกทีมวิจัยและผู้ประสานงานอ่านเพื่อช่วยเพิ่มเติมแก้ไขล่วงหน้า
- 2) ทีมวิจัยแต่ละกลุ่มนำเสนอข้อมูลจากการสืบค้นในแต่ละประเด็น และช่วยกันแก้ไขเพิ่มเติม

3)หารือกันเกี่ยวกับการจัดประชุม เพื่อนำเสนอข้อมูลในที่ประชุมใหญ่

12.5 ผลการดำเนินกิจกรรม

พบว่าข้อมูลของแต่ละกลุ่มยังคลาดเคลื่อน มีคำผิดมาก คำซ้ำ เนื้อหายังไม่สมบูรณ์ ต้องสืบค้นและปรับแก้ไขข้อมูลให้เป็นหมวดหมู่ ถูกต้อง ส่วนการจัดประชุมนำเสนอข้อมูลจะจัดที่ วัดพระธาตุ พระอารามหลวง

กิจกรรมที่ 13 จัดประชุมทีมวิจัยเพื่อถอดบทเรียน

13.1 วัตถุประสงค์การดำเนินกิจกรรม

- 1) เพื่อถอดบทเรียนจากการจัดกิจกรรมที่ 12
- 2) เพื่อหารือเตรียมงานชำระประวัติศาสตร์เรื่องราวของชุมชน

13.2 สถานที่ดำเนินกิจกรรม

วัดสว่างอารมณ์

13.3 ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ทีมวิจัย ผู้ประสานงาน และภาคีที่เกี่ยวข้อง

13.4 วิธีดำเนินกิจกรรม

- 1) ส่งข้อมูลของชุมชนนครชุมเมืองโบราณ ให้แก่สมาชิกทีมวิจัย ทีมที่ปรึกษา ผู้นำปราชญ์ชาวบ้าน กลุ่มแม่ค้า เยาวชน เทศบาลตำบลนครชุม ภาคีที่เกี่ยวข้อง และผู้ให้สนใจจำนวน 100 ชุด โดยส่งข้อมูลให้โดยตรง
- 2) จัดมุมเผยแพร่ข้อมูลในงานตลาดย้อนยุค
- 3) ทีมวิจัยได้ถอดบทเรียนอีกครั้งเพื่อปรับแก้ไขข้อมูลให้ถูกต้องสมบูรณ์ขึ้น

13.5 ผลการดำเนินกิจกรรม

ได้รับข้อเสนอแนะและข้อมูลเพื่อใช้ในการปรับแก้ไขจากผู้รู้

กิจกรรมที่ 14 ประชุมสัมมนาเรื่องราวของชุมชนโบราณนครชุม

14.1 วัตถุประสงค์การดำเนินกิจกรรม

เพื่อชำระเรื่องราวเกี่ยวกับชุมชนโบราณนครชุม

14.2 สถานที่ดำเนินกิจกรรม

วัดพระบรมธาตุ

14.3 ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ทีมวิจัย ทีมที่ปรึกษา ทีมผู้ประสานงาน สถาบันการศึกษา การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และภาคีที่เกี่ยวข้อง

14.4 วิธีดำเนินการกิจกรรม

- 1) ทำหนังสือเชิญเป็นรายบุคคล และประชาสัมพันธ์ผ่านทางหอกระจายข่าว
- 2) นำเสนอข้อมูลใน 7 ประเด็น เพื่อให้ผู้ร่วมการประชุม เพิ่มเติม แก้ไขข้อมูล
- 3) เปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมการประชุมและทีมวิจัย แสดงความคิดเห็น

14.5 ผลการดำเนินการกิจกรรม

ทีมวิจัยได้ข้อมูลเพิ่มเติมและผู้ร่วมประชุมทุกคนรู้สึกดีใจที่มีโครงการวิจัยสืบค้นเรื่องต่าง ๆ ของนครชุม ทำให้รู้และเข้าใจเรื่องราวของนครชุมมากยิ่งขึ้น และได้นำข้อมูลไปพัฒนาต่อยอดสู่การจัดการท่องเที่ยวชุมชน สมาชิกทีมวิจัยรู้สึกภูมิใจในถิ่นเกิด

กิจกรรมที่ 15 ประชุมทีมวิจัยถอดบทเรียน

15.1 วัตถุประสงค์การดำเนินการกิจกรรม

ถอดบทเรียนจากการชำระเรื่องราวชุมชนโบราณนครชุม

15.2 สถานที่ดำเนินการกิจกรรม

ร้านสนั่นพาณิชย์

15.3 ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ทีมวิจัย

15.4 วิธีดำเนินการกิจกรรม

- 1) สรุปข้อมูลที่ได้รับมาจากการประชุมชำระเรื่องราวชุมชนโบราณนครชุม
- 2) ดำเนินการจัดทำรูปเล่มรายงานความก้าวหน้า

15.5 ผลการดำเนินการกิจกรรม

ได้ข้อมูลและบทเรียนจากผู้รู้ ผู้อาวุโสให้และคำแนะนำเพื่อการปรับปรุงแก้ไขเป็นอย่างดี

กิจกรรมที่ 16 ประชุมทีมวิจัยเพื่อตรวจสอบความถูกต้องของการจัดทำรูปเล่มรายงานความก้าวหน้า

16.1 วัตถุประสงค์การดำเนินการกิจกรรม

เพื่อร่วมกันตรวจสอบความถูกต้องของรูปเล่มรายงานความก้าวหน้า

16.2 สถานที่ดำเนินการกิจกรรม

ร้านสนั่นพาณิชย์

16.3 ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

สมาชิกทีมวิจัย ทีมที่ปรึกษา และทีมผู้ประสานงาน

16.4 วิธีการดำเนินการกิจกรรม

1. แบ่งบทบาทหน้าที่ในการเขียนรายงานทีมวิจัยรับผิดชอบแต่ละประเด็น
2. รวบรวมเข้าเล่มส่งให้ทีมผู้ประสานตรวจสอบให้ข้อเสนอแนะ

3. รับข้อเสนอแนะจากทีมผู้ประสานงานมาปรับแก้ไข
4. นำเสนอผลการเขียนรายงานความก้าวหน้าต่อทีมผู้ประสานงานเพื่อตรวจแก้ไข
5. แก้ไข เติมเต็ม นำเสนอทีมผู้ประสานงานอีกครั้งหนึ่ง
6. จัดทำรูปเล่มและส่งรายงานต่อ สำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย (สกว.)

16.5 ผลการดำเนินกิจกรรม

ได้รูปเล่มรายงานความก้าวหน้า 1 เล่ม

กิจกรรมที่ 17 การประชุมทีมวิจัย เพื่อวางแผนการทำงานในระยะที่ 2

17.1 วัตถุประสงค์การดำเนินกิจกรรม

- 1) เพื่อแจ้งให้สมาชิกทีมวิจัยทราบเกี่ยวกับงบประมาณ และกิจกรรมที่ต้องดำเนินการในระยะที่ 2
- 2) เพื่อเตรียมศึกษาดูงานชุมชนต้นแบบและกำหนดรายชื่อผู้เข้าร่วมการอบรมมัคคุเทศก์ชุมชน โดยส่งตัวแทนสมาชิกทีมวิจัยเข้าร่วมประชุม ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม จังหวัดพิษณุโลก

17.2 สถานที่ดำเนินกิจกรรม

ร้านสนั่นพานิชย์ และห้องประชุมโรงเรียนปริยัติธรรมวัดพระบรมธาตุ

17.3 ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

- 1) สมาชิกทีมวิจัย
- 2) ภาควิชาที่เกี่ยวข้อง เช่น พ่อค้าประชาชน สำนักงานพาณิชย์จังหวัด สำนักวัฒนธรรมจังหวัด สำนักงานการท่องเที่ยวจังหวัด
- 3) ทีมพี่เลี้ยง

17.4 วิธีดำเนินกิจกรรม

- 1) แจ้งเรื่องงบประมาณและกิจกรรมที่ต้องดำเนินการในระยะที่ 2
- 2) ร่วมวางแผนการดำเนินงานในระยะที่ 2 และเสนอรายชื่อตัวแทนเข้าร่วมประชุมวางแผนศึกษาดูงานต้นแบบและเข้าร่วมรับการอบรมมัคคุเทศก์ชุมชน ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม จังหวัดพิษณุโลก
- 4) ประสานงานกับหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อแจ้งแนวทางการปฏิบัติงานของทีมวิจัยให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทราบ

17.5 ผลการดำเนินกิจกรรม

- 1) สมาชิกู้และเข้าใจแนวทางการปฏิบัติในระยะที่ 2
- 2) ได้รายชื่อผู้เข้าร่วมกิจกรรมศึกษาดูงานชุมชนต้นแบบ และเข้าร่วมรับการอบรมมัคคุเทศก์ชุมชน

3) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องรับทราบและให้ความร่วมมือในการดำเนินงานของทีมวิจัยรวมถึงบางท่าน บางหน่วยงาน ให้การสนับสนุนงบประมาณสนับสนุนกิจกรรมการศึกษาดูงานชุมชนต้นแบบ และขอส่งบุคคลกรเข้าร่วมการอบรมมัคคุเทศก์ชุมชน

กิจกรรมที่ 18 การศึกษาดูงาน

18.1 วัตถุประสงค์การดำเนินกิจกรรม

- 1) เพื่อศึกษารูปแบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยว
- 2) เพื่อนำความรู้จากการศึกษาดูงานต้นแบบมาเป็นแนวทางในการจัดการท่องเที่ยวชุมชนนครชุม
- 3) เพื่อเรียนรู้วิธีการแก้ไขปัญหาระหว่างให้บริการนักท่องเที่ยว

18.2 สถานที่ดำเนินกิจกรรม

แหล่งโบราณคดี บ้านโป่งมะนาว จังหวัดลพบุรี บ้านจำรุง จังหวัดระยอง และบ้านมอญบางกระบือ กรุงเทพมหานคร

18.3 ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

สมาชิกทีมวิจัยชุมชนนครชุม ชุมชนบางช้าง เครือข่ายชุมชนบ้านร่องกล้า และทีมผู้ประสานงาน

18.4 วิธีดำเนินกิจกรรม

- 1) ผู้ประสานเสนอแนวทางการศึกษาดูงาน โดยกำหนดประเด็น การบริหารจัดการกลุ่มท่องเที่ยว เช่น ลักษณะการก่อตั้งกลุ่มท่องเที่ยว การบริหารจัดการบุคลากร นักท่องเที่ยว การออกกฎกติกา การบริหารจัดการผลประโยชน์ การจัดการสถานที่ ความปลอดภัยให้นักท่องเที่ยว การออกแบบเส้นทางการท่องเที่ยว และการบริการของมัคคุเทศก์ เป็นต้น
- 2) จัดเก็บข้อมูล นำเสนอและเผยแพร่ข้อมูลสู่สาธารณะ มีเชิงประจักษ์ในด้านความสำเร็จ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนนครชุม

18.5 ผลการดำเนินกิจกรรม

ทีมวิจัยเห็นความแตกต่างในเรื่องการจัดการ ปัญหาอุปสรรคที่ส่งผลให้การจัดตั้งกลุ่มท่องเที่ยวไม่ยั่งยืน วิธีรักษาดูแลนักท่องเที่ยว เห็นรูปแบบการนำเสนอของดีในชุมชนที่แตกต่างกัน ชื่นเชิงของการนำเสนอเรื่องราวของชุมชน ย้อนไปถึงประวัติศาสตร์และเกร็ดความรู้ต่าง ๆ บุคลิกภาพของผู้นำเสนอซึ่งส่วนใหญ่ดูดี รู้จริงในเรื่องราวของชุมชนสามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้เป็นอย่างดี และสร้างความมั่นใจสำหรับผู้ที่จะทำหน้าที่ของนักสื่อความหมายชุมชน

กิจกรรมที่ 19 การประชุมวิจัยสรุปบทเรียนการศึกษาดูงาน

19.1 วัตถุประสงค์การดำเนินกิจกรรม

- 1) เพื่อสรุปผลการเรียนรู้จากการเดินทางไปศึกษาดูงานต้นแบบ ในมุมมองของนักท่องเที่ยว
- 2) เพื่อวิเคราะห์รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเพื่อเป็นทางในการจัดการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับชุมชนนครชุม
- 3) เพื่อสรุปข้อคิดของการเป็นมัคคุเทศก์มืออาชีพ

19.2 สถานที่ดำเนินกิจกรรม

- 1) แหล่งโบราณคดีก่อนประวัติศาสตร์ โป่งมะนาว จังหวัดลพบุรี
- 2) บ้านจำรุง จังหวัดระยอง
- 3) บ้านมอญบางกระดี่ กรุงเทพมหานคร

19.3 ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

สมาชิกทีมวิจัย และเครือข่าย

19.4 วิธีดำเนินกิจกรรม

1. ประชุมย่อยระหว่างเดินทางกลับ แต่หาข้อยุติไม่ได้
2. กำหนดหัวข้อให้แคบลง ดังรายการดังนี้ ภูมินาม จุดสนใจ บุคลากร เนื้อหา สภาพถิ่น สภาพโดยรวมในปัจจุบัน อนาคต แสดงความเห็นอิสระ ไม่เอาจำนวนรางวัลเกียรติยศมาเป็นตัวชี้วัด

19.5 ผลการดำเนินกิจกรรม

- 1) ได้แนวทางการบริหารจัดการกลุ่มการท่องเที่ยว การให้บริการและการต้อนรับนักท่องเที่ยว
- 2) ได้เห็นบุคลิกของมัคคุเทศก์มืออาชีพ
- 3) ได้เรียนรู้เทคนิควิธีการนำเสนอ การปรับเปลี่ยนตามสถานการณ์
- 4) ได้ความมั่นใจถ้าจะต้องทำงานในหน้าที่ของนักสื่อความหมาย

กิจกรรมที่ 20 เข้าอบรมมัคคุเทศก์และวิสาหกิจชุมชน

20.1 วัตถุประสงค์การดำเนินกิจกรรม

- 1) เพื่อให้รู้ เข้าใจ และสามารถเป็นมัคคุเทศก์ในชุมชนได้
- 2) เพื่อให้รู้วิธีการจัดตั้งวิสาหกิจชุมชนเพื่อการจัดการท่องเที่ยวได้
- 3) เพื่อสร้างความมั่นใจในการให้บริการแก่นักท่องเที่ยวได้

20.2 สถานที่ดำเนินกิจกรรม

โรงแรมอิมพีเรียลภูเก็ต เขาอ้อรีสอร์ท

20.3 ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

สมาชิกทีมวิจัยชุมชน และผู้สนใจ

20.4 วิธีดำเนินการกิจกรรม

1. แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ตามความสมัครใจ
2. ให้ทุกคนออกแบบเส้นทางการท่องเที่ยวที่ใช้เวลาครึ่งวัน
3. แต่ละคนออกแบบเส้นทางการท่องเที่ยวตามที่วาดภาพในใจ
4. พูดคุย ถกเถียง วิจารณ์ วิเคราะห์ โดยสลับกลุ่มงาน

20.5 ผลการดำเนินการกิจกรรม

ทราบวิธีการเป็นมัคคุเทศก์ที่ดี รู้เทคนิคการนำเสนอ การแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า การสร้างความประทับใจให้แก่นักท่องเที่ยว สามารถเป็นมัคคุเทศก์นำเที่ยวในชุมชนได้และรู้วิธีการจัดตั้งวิสาหกิจชุมชนได้

กิจกรรมที่ 21 ประชุมวางแผนเพื่อกำหนดเส้นทางท่องเที่ยวและออกแบบเส้นทางท่องเที่ยวนครชุม

21.1 วัตถุประสงค์การดำเนินการกิจกรรม

- 1) เพื่อให้ได้เส้นทางทัวร์ท่องเที่ยวแบบวงรอบ
- 2) เพื่อจัดทำเส้นทางท่องเที่ยวตามเงื่อนไขของเวลา
- 3) กำหนดชนิดของยานพาหนะที่จะใช้ให้เหมาะสมกับแต่ละเส้นทาง
- 4) เพื่อนักสื่อความหมายชุมชนจะได้วางแผนเล่าเรื่องราวได้อย่างเป็นธรรมชาติ

21.2 สถานที่ดำเนินการกิจกรรม

บ้านสนั่นพาศิษย์

21.3 ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ทีมวิจัย และภาคีเครือข่าย

21.4 วิธีดำเนินการกิจกรรม

1. แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ตามความสมัครใจ
2. ร่วมกันออกแบบเส้นทางการท่องเที่ยวที่ใช้เวลาครึ่งวัน
3. แต่ละคนออกแบบเส้นทางการท่องเที่ยวตามที่วาดภาพในใจ
4. พูดคุย ถกเถียง วิพากษ์เส้นทาง และวิเคราะห์ โดยสลับกลุ่มกัน

21.5 ผลการดำเนินการกิจกรรม

ได้เส้นทางท่องเที่ยวในชุมชน 5 เส้นทาง

กิจกรรมที่ 22 ประชุมวางแผนการทดลองทำทัวร์ ครั้งที่ 1

22.1 วัตถุประสงค์การดำเนินการกิจกรรม

1. กำหนดเส้นทางท่องเที่ยวครึ่งวัน ให้ได้จำนวน 4 -5 ทัวร์

2. นำเอาเส้นทางท่องเที่ยวครั้งวันมาผนวกเป็นทัวร์ 1 วัน
3. กำหนดหน้าที่ของนักสื่อความหมาย
4. กำหนดยานพาหนะที่เหมาะสมและสะดวกในการเดินทางท่องเที่ยว
5. กำหนดระยะเวลาในการให้ข้อมูลของแต่ละจุดเพื่อความแม่นยำในการนัดหมาย
6. กำหนดผู้รับผิดชอบเรื่องยานพาหนะ ดูแลสถานที่ จัดเตรียม อาหารและเครื่องดื่มระหว่างเส้นทางท่องเที่ยว

22.2 สถานที่ดำเนินการกิจกรรม

บ้านสนั่นพาศิษย์

22.3 ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ทีมวิจัย และ ภาควิชาเครือข่าย

22.4 วิธีดำเนินการกิจกรรม

1. ติดต่อขอใช้ห้องประชุมวิทยบริการ ณ วัดพระบรมธาตุ
2. ติดต่อเรื่องเกี่ยวกับยานพาหนะที่เหมาะสม
3. แจกแผนที่ท่องเที่ยว และแบบสอบถามความพึงพอใจการให้บริการจัดนำเที่ยว

22.5 ผลการดำเนินการกิจกรรม เกิดการอภิปรายอย่างกว้างขวางมีผล คือ

สมาชิกทีมวิจัยรับทราบหน้าที่ของแต่ละท่าน เกิดความมั่นใจว่าจะสามารถจัดการนำเที่ยวชุมชนได้อย่างดี

กิจกรรมที่ 23 การทดลองทำทัวร์ครั้งที่ 1

23.1 วัตถุประสงค์การดำเนินการกิจกรรม

- 1) เพื่อฝึกการจัดนำเที่ยวตามโปรแกรมท่องเที่ยวที่ออกแบบไว้
- 2) เพื่อทดสอบเส้นทางท่องเที่ยวที่ออกแบบไว้
- 3) เพื่อฝึกประสบการณ์ภาคทฤษฎีท้องถิ่น
- 4) เพื่อดูตัวอย่างจากมัคคุเทศก์ของการท่องเที่ยวจังหวัดกำแพงเพชร

23.2 สถานที่ดำเนินการกิจกรรม

วัดพระบรมธาตุเจดีย์าราม ตลาดนครชุม วัดสว่างอารมณ์ บ้านห้างสมัย ร.5 และอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรมรดกโลก

23.3 ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ทีมวิจัย วิทยากรจากการท่องเที่ยวจังหวัดกำแพงเพชร เจ้าหน้าที่อุทยานประวัติศาสตร์ และอาสาสมัครมัคคุเทศก์ท้องถิ่น

23.4 วิธีดำเนินการกิจกรรม

- 1) นัดหมายวัน เวลา และสถานที่เริ่มต้นกับผู้เข้าร่วมการทดลองทำทัวร์และวิทยากร

2) ขอความอนุเคราะห์รถไฟฟ้าจำนวน 2 คันจากองค์การบริหารส่วนจังหวัดกำแพงเพชร

3) เชิญบริษัททิฟเคเบิลทีวี เคเบิลประจำท้องถิ่นจัดทำข่าว

23.5 ผลการดำเนินงานกิจกรรม

- 1) ได้ทราบถึงระยะเวลาที่เหมาะสมในแต่ละสถานที่ ต่อโปรแกรมการท่องเที่ยว
- 2) นำข้อเสนอแนะจากผู้ร่วมทดลองทัวร์มาปรับปรุงแก้ไขโปรแกรมและการจัดเตรียมงานให้มีความพร้อมและสมบูรณ์ขึ้น
- 3) ได้เทคนิคการบรรยายให้ข้อมูล วางตนที่เหมาะสม การใช้เทคนิคต่าง ๆ
- 4) มัคคุเทศก์ท้องถิ่นได้รับความรู้จากประสบการณ์ตรง ได้ทดลองทำหน้าที่ เป็น มัคคุเทศก์ท้องถิ่น
- 5) เกิดความมั่นใจที่จะเป็นมัคคุเทศก์

กิจกรรมที่ 24 การทดลองทำทัวร์ครั้งที่ 2

24.1 วัตถุประสงค์การดำเนินงานกิจกรรม

- 1) เพื่อทดลองทำทัวร์ตามโปรแกรมท่องเที่ยวที่ออกแบบไว้
- 2) เพื่อทดสอบเส้นทางท่องเที่ยวที่ปรับปรุงแล้ว
- 3) เพื่อรับฟังข้อเสนอแนะจากนักศึกษา ทีมวิจัยชุมชนเพื่อพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวให้ประทับใจนักท่องเที่ยวยิ่งขึ้น

24.2 สถานที่ดำเนินกิจกรรม

วัดพระบรมธาตุเจดีย์าราม ตลาดนครชุม วัดสว่างอารมณ์ บ้านห้างสมัย ร.5 ศูนย์เรียนรู้การทำพระเครื่อง บ้านกล้วย ชูพินิจ บ้านข้าวตอกตัด วัดหนองยายช่วย วัดพิบูล ป้อมทุ่งเศรษฐี และร้านของฝากของที่ระลึกในชุมชน

24.3 ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

สมาชิกทีมวิจัย นักศึกษาจากมหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม ทีมพี่เลี้ยง ทีมวิจัยชุมชนบางคลัง ทีมวิจัยชุมชนบ้านบางกระน้อย และทีมวิจัยชุมชนบ้านรักไทย

24.4 วิธีดำเนินกิจกรรม

- 1) ประสานนัดหมายวัน เวลา จัดเตรียมสถานที่เตรียมพาหนะในการนำเที่ยวและ อาหารและอาหารว่าง
- 2) แบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบ มอบหมายงาน
- 3) กำหนดเส้นทางทดลองทำทัวร์ 2 เส้นทาง
- 4) เตรียมข้อซักถาม

24.5 ผลการดำเนินงานกิจกรรม

- 1) ได้ข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุงการให้บริการนำเที่ยว

2) ได้ทราบว่าเส้นทางที่ออกแบบไว้มีความเหมาะสม สามารถใช้เป็นเส้นทางจัดนำเที่ยวให้แก่นักท่องเที่ยวได้

3) เมื่อเห็นสนุกสนาน ชักถามข้อมูลของสถานที่ทำให้รู้สึกภาคภูมิใจในบ้านเกิด

กิจกรรมที่ 25 ประชุมทีมวิจัยเพื่อตรวจสอบความถูกต้องของการจัดทำรูปเล่มรายงานความก้าวหน้า

25.1 วัตถุประสงค์การดำเนินกิจกรรม

เพื่อร่วมกันจัดทำรูปเล่มร่างรายงานฉบับสมบูรณ์

25.2 สถานที่ดำเนินกิจกรรม

ร้านสนั่นพาณิชย์

25.3 ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

สมาชิกทีมวิจัย ทีมที่ปรึกษา และทีมผู้ประสานงาน

25.4 วิธีการดำเนินกิจกรรม

- 1) แบ่งบทบาทหน้าที่ในการเขียนและตรวจสอบรายงาน
- 2) รวบรวมเข้าเล่มส่งให้ทีมผู้ประสานตรวจสอบให้ข้อเสนอแนะ
- 3) รับข้อเสนอแนะจากทีมผู้ประสานงานมาปรับแก้ไข
- 4) นำเสนอผลการเขียนร่างรายงานฉบับสมบูรณ์ต่อทีมผู้ประสานงานเพื่อตรวจแก้ไข
- 5) แก้ไข เติมเต็ม นำเสนอทีมผู้ประสานงานอีกครั้งหนึ่ง
- 6) จัดทำรูปเล่มและส่งร่างรายงานฉบับสมบูรณ์ ต่อ สำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย (สกว.)

25.5 ผลการดำเนินกิจกรรม

ได้รูปเล่มร่างรายงานฉบับสมบูรณ์ 1 เล่ม

วัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 2 ผลการหาแนวทางความร่วมมือ ร่วมใจจากภาคีที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนนครชุม

เพื่อให้ได้มาซึ่งคำตอบเชิงประจักษ์ในวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ทีมวิจัยได้กำหนดขั้นตอนและวิธีการดังนี้

ขั้นตอนและวิธีดำเนินการวิจัย

การหาแนวทางความร่วมมือ ร่วมใจจากภาคีที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนนครชุม ทีมวิจัยได้ดำเนินการดังนี้

1. เข้าพบเพื่อสร้างความคุ้นเคย ทาบทามและแจ้งให้ทราบเรื่องการทำงานวิจัยเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน ด้วยกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น
2. เชิญภาคีที่เกี่ยวข้องและชุมชนเข้าร่วมเวทีสร้างความเข้าใจในการทำงานวิจัย

3. เชิญภาคีที่เกี่ยวข้องและชุมชนเข้าร่วมเวทีนำเสนอข้อมูลเพื่อร่วมตรวจสอบความถูกต้องและเติมเต็มข้อมูลให้ถูกต้องสมบูรณ์

4. เชิญภาคีที่เกี่ยวข้องและชุมชนเข้าร่วมชำระเรื่องราวชุมชนโบราณนครชุม

5. ขอความร่วมมือในการให้ข้อมูล และเชิญเป็นวิทยากรให้ความรู้

6. ขอการสนับสนุนงบประมาณ อุปกรณ์ในการดำเนินงานวิจัย

7. เชิญภาคีที่เกี่ยวข้องและชุมชนเข้าร่วมกิจกรรมทดลองทำทัวร์

พื้นที่ดำเนินการวิจัย

การวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ทีมวิจัยดำเนินการในพื้นที่หมู่ 2 3 4 5 6 และ 10 ตำบลนครชุม อ.เมือง จ.กำแพงเพชร

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบลนครชุม เทศบาลตำบลนครชุม พาณิชยจังหวัดกำแพงเพชร ท้องเที่ยวและกีฬาจังหวัดกำแพงเพชร การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย กลุ่มแม่บ้านตลาดย้อนยุค อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน โรงเรียน มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร ผู้ว่าราชการจังหวัดกำแพงเพชร หน่วยงานภาคเอกชน ในตำบลนครชุม หมู่ 2 3 4 5 6 และ 10 องค์การบริหารส่วนจังหวัด มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม สำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย (สกว.) และ องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

ผลการดำเนินกิจกรรม

ภาคีที่เกี่ยวข้องเล็งเห็นความสำคัญของการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวชุมชนนครชุมจึงให้ความร่วมมือส่งเสริมสนับสนุนทั้งด้านบุคคลากร งบประมาณ และกำลังใจเป็นอย่างดี

วัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 3 ผลการพัฒนาชุมชนนครชุมให้สามารถจัดการท่องเที่ยวได้อย่างยั่งยืน

เพื่อให้ได้มาซึ่งคำตอบเชิงประจักษ์ในวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 ทีมวิจัยได้กำหนดขั้นตอนและวิธีการดังนี้

ขั้นตอนและวิธีดำเนินการวิจัย

การหาแนวทางพัฒนาชุมชนนครชุมให้สามารถจัดการท่องเที่ยวได้อย่างยั่งยืนของชุมชนนครชุม ทีมวิจัยได้ดำเนินการดังนี้

1. สร้างเครือข่ายพัฒนาการท่องเที่ยวระหว่างการทำงานวิจัย

2. เข้าร่วมรับการอบรมเพื่อพัฒนาความรู้และทักษะเพื่อการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ได้แก่ การสร้างความเข้าใจกระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนด้วยกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น การร่วมศึกษาดูงานท่องเที่ยวต้นแบบเพื่อสร้างความเข้าใจระบบบริหารจัดการ การอบรมมัคคุเทศก์ชุมชน และการอบรมวิสาหกิจชุมชนเพื่อการท่องเที่ยว

3. การสร้างความร่วมมือโดยการเชื้อร่อยภาคีเครือข่ายในพื้นที่และนอกพื้นที่

พื้นที่ดำเนินการวิจัย

การวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 ทีมวิจัยดำเนินการในพื้นที่หมู่ 2 3 4 5 6 และ 10 ตำบล นครชุม อ.เมือง จ.กำแพงเพชร แหล่งโบราณคดี บ้านโป่งมะนาว จังหวัดลพบุรี บ้านจำรุง จังหวัด ระยอง บ้านมอญ บางกระบือ กรุงเทพมหานคร บ้านหนองแม่นา และ โรงแรมอิมพีเรียลภูแก้วเขาค้อรีสอร์ท อำเภอลำปาง จังหวัดเพชรบูรณ์

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ คนในตำบลนครชุม หมู่ 2 3 4 5 6 และ 10 และภาคที่เกี่ยวข้อง รวมถึงทีมวิจัยชุมชนในเขตพื้นที่ภาคเหนือตอนล่าง ได้แก่ ทีมวิจัยชุมชนบางซ่ง ทีมวิจัยเครือข่ายชุมชน บ้านร่องกล้า ทีมวิจัยชุมชนบ้านหนองแม่นา ทีมวิจัยชุมชนบ้านบางกระบือ และทีมวิจัยชุมชนบ้านรักไทย

ผลการดำเนินกิจกรรม

สมาชิกทีมวิจัยรู้และเข้าใจกระบวนการบริหารจัดการการท่องเที่ยว เกิดความรักตระหนักรู้ในคุณค่าและเห็นแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อเป็นเครื่องมือในการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมอันจะเชื่อมโยงให้คนในชุมชนร่วมมือกันสืบสานส่งต่อมรดกวัฒนธรรมจากรุ่นสู่รุ่น รู้สึกอบอุ่นใจที่ได้รับกำลังใจและความร่วมมือสนับสนุนส่งเสริมจากภาคีที่เกี่ยวข้องให้ขับเคลื่อนงานได้อย่างต่อเนื่อง

บทที่ 4

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การบูรณาการประวัติศาสตร์ วิถีวัฒนธรรมของชุมชนโบราณ สู่การพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนนครชุม ตำบลนครชุม อำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร ครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาประวัติศาสตร์ความเป็นมาและการพัฒนาของนครชุม สืบหาความโดดเด่นเป็นอัตลักษณ์เฉพาะจุดเด่นของชุมชนนครชุมในด้านต่าง ๆ หาแนวทางการร่วมมือร่วมใจจากภาคีที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนนครชุม พัฒนาชุมชนนครชุมให้สามารถจัดการการท่องเที่ยวได้อย่างยั่งยืนได้ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ดังนี้

ตอนที่ 1 ผลการศึกษา ประวัติศาสตร์ความเป็นมา และ พัฒนาการของนครชุม สืบหาความโดดเด่น เป็นอัตลักษณ์เฉพาะจุดเด่นของชุมชนนครชุมในด้านต่างๆ

เพื่อให้ได้มาซึ่งคำตอบ ตามวัตถุประสงค์ ข้อที่ 1 ทีมวิจัยได้ดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล จนได้ผลการศึกษาวิจัยดังรายละเอียด 8 ส่วนต่อไปนี้

ส่วนที่ 1 ผลของการศึกษาข้อมูลพื้นฐาน และ บริบทของชุมชนปัจจุบัน

นครชุมเป็นตำบลหนึ่งของอำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร ตั้งอยู่ในเขตภาคเหนือตอนล่างแต่เดิมเป็นชุมชนใหญ่ เรียกว่าตำบลคลองสวนหมาก ตามแหล่งของความเจริญยุคนั้น ที่ตั้งของตำบลนครชุมอยู่ห่างจากกรุงเทพมหานครไปตามทางหลวงสายเอเชีย ผ่านจังหวัดนครสวรรค์ ผ่านอำเภอคลองขลุงแล้วแยกทางขวามือตามทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1116 รวมระยะทางประมาณ 359 กิโลเมตร

1. สภาพพื้นที่

ตำบลนครชุม มีความสูงจากระดับน้ำทะเลปานกลางเฉลี่ย 40-60 เมตร ลักษณะภูมิประเทศทั่วไปเป็นพื้นที่ราบและลาดเอียงจากทิศตะวันตกสู่แม่น้ำปิง ซึ่งเป็นทิศตะวันออกของตำบลนครชุม พื้นดินมีลักษณะเป็นดินร่วนปนทรายเหมาะแก่การเกษตร มีแหล่งน้ำธรรมชาติที่สำคัญ คือ แม่น้ำปิงเป็นแม่น้ำที่ไหลผ่านด้านเหนือและตะวันออกของตำบลนครชุม เป็นสายน้ำที่หล่อเลี้ยงชาวกำแพงเพชรมาช้านาน ลักษณะภูมิอากาศของนครชุม แบ่งออกเป็น 3 ฤดูกาลคือ ฤดูร้อน ฤดูฝน และฤดูหนาว เหมือนกับพื้นที่เขตอื่น ๆ ในจังหวัดกำแพงเพชร อุณหภูมิเฉลี่ยตลอดปี 23-37 เซลเซียส โดยจะมีอุณหภูมิสูงสุดในเดือนเมษายนและต่ำสุดในเดือนธันวาคม ในฤดูร้อนอากาศค่อนข้างร้อนมาก ฤดูฝนจะตกชุก

1.1 ที่ตั้ง อาณาเขต

ตำบลนครชุมมีอาณาเขตติดต่อกันดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ	ตำบลทรงธรรม
ทิศใต้	ติดต่อกับ	ตำบลอ่างทอง ตำบลคลองแม่ลาย ตำบลท่าขุนราม
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ	ตำบลในเมือง และ ตำบลเทพนคร
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ	ตำบลนาบ่อคำ

1.2 เนื้อที่

เทศบาลตำบลนครชุมมีเนื้อที่ทั้งหมด 40,625 ไร่ หรือประมาณ 6.5 ตารางกิโลเมตร

1.3 จำนวนหมู่บ้าน

แบ่งเขตการปกครอง เป็น 13 หมู่บ้านได้แก่ หมู่ที่ 1 บ้านวังยาง หมู่ที่ 2 บ้านหัวยาง หมู่ที่ 3 บ้านปากคลองใต้ หมู่ที่ 4 บ้านปากคลองกลาง หมู่ที่ 5 บ้านนครชุม หมู่ที่ 6 บ้านสว่างอารมณ์ หมู่ที่ 7 บ้านทุ่งสวน หมู่ที่ 8 บ้านคลองแม่ลายเหนือ หมู่ที่ 9 บ้านทุ่งเศรษฐี หมู่ที่ 10 บ้านโนนม่วง หมู่ที่ 11 บ้านหวังใหม่ หมู่ที่ 12 บ้านเนินสำราญ และหมู่ที่ 13 บ้านป่ามะม่วง

ปัจจุบัน

เทศบาลตำบลนครชุม ในอดีตจัดตั้งเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบสุขาภิบาล โดยราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ หน้า 9 – 10 เล่ม 73 ตอน 99 วันที่ 28 พฤศจิกายน 2499 ตามประกาศกระทรวงมหาดไทยเรื่อง การจัดตั้งสุขาภิบาลนครชุม อำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร ความว่า “โดยที่เห็นเป็นการสมควร ให้ยกฐานะ ท้องถิ่นบางส่วน ในตำบลนครชุม อำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร ขึ้นเป็นสุขาภิบาล” อาศัยอำนาจความในมาตรา 4 และ มาตรา 5 แห่งพระราชบัญญัติสุขาภิบาล พ.ศ. 2499 รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย จึงประกาศจัดตั้งสุขาภิบาลขึ้น ให้เรียกว่า “สุขาภิบาลนครชุม จังหวัดกำแพงเพชร” และกำหนดเขตไว้ดังต่อไปนี้

ด้านเหนือ ตั้งแต่หลักเขตที่ 1 ซึ่งตั้งอยู่ในแนวเส้นตั้งฉากกับถนนพหลโยธิน ตรงหลักกม.ที่ 61.650 ไปทางทิศตะวันตก และอยู่ห่างจากปากตะวันตกของถนนพหลโยธิน ไปทางทิศตะวันตก เป็นระยะ 250 เมตรจากหลักเขตที่ 1 เป็นเส้นขนานกับฝั่งเหนือและฝั่งตะวันออกของคลองสวนหมากไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ถึงฝั่งตะวันตกของแม่น้ำปิง ซึ่งเป็นหลักเขตที่ 2

ด้านตะวันออก จากหลักเขตที่ 2 เลียบตามฝั่งตะวันตกของแม่น้ำปิง ไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ ถึงจุดที่อยู่ห่างจากศูนย์กลางสะพานข้ามแม่น้ำปิง ไปทางตะวันออกเฉียงใต้ 250 เมตร ซึ่งเป็นหลักเขตที่ 3

ด้านใต้ จากหลักเขตที่ 3 เป็นเส้นขนานกับสะพานข้ามแม่น้ำปิงและถนนตัดใหม่ ไปทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ถึงปากตะวันออกของถนนพหลโยธิน ซึ่งเป็นหลักเขตที่ 4 จากหลักเขตที่ 4 เป็นเส้นตั้งฉากกับถนนพหลโยธิน ไปทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ถึงจุดที่อยู่ห่างจากปากตะวันตกของถนนพหลโยธิน ไปทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือ เป็นระยะ 250 เมตร ซึ่งเป็นหลักเขตที่ 5

ด้านตะวันตก จากหลักเขตที่ 5 เป็นเส้นขนานกับถนนพหลโยธินไปทางเหนือจนบรรจบกับหลักเขตที่ 1

ประกาศ ณ วันที่ 8 พฤศจิกายน 2499 จนกระทั่งเมื่อได้มีพระราชบัญญัติเปลี่ยนแปลงฐานะของสุขาภิบาลเป็นเทศบาล พ.ศ. 2542 ตามพระราชกิจจานุเบกษา ฉบับที่กฤษฎีกา เล่มที่ 116 ตอนที่ 9 ก วันที่ 24 กุมภาพันธ์ 2542 ให้เปลี่ยนแปลงฐานะเป็นเทศบาลตำบล ตั้งแต่วันที่ 25 พฤษภาคม 2542 เทศบาล ตำบลนครชุม เป็นเทศบาลชั้นกลาง มีพื้นที่ทั้งหมด 3.5 ตารางกิโลเมตร ปัจจุบันมี

นายเรืองศักดิ์ รั้วตระกูลไพฑูรย์เป็นนายกเทศมนตรี สำหรับพื้นที่เขตเทศบาลอยู่ในบางส่วนของหมู่ที่ 2 หมู่ที่ 3 และหมู่ที่ 6 ยกเว้นหมู่ที่ 4 และหมู่ที่ 5 ที่มีอาณาเขตเดิมพื้นที่ มีการแบ่งชุมชนภายในเขตเทศบาล ตำบลนครชุมเป็น 11 ชุมชน ได้แก่

1. ชุมชนรักษแม่ น้ำปิง หมู่ที่ 2	2. ชุมชนปากคลองใต้ หมู่ที่ 3
3. ชุมชนพัฒนาวิมล หมู่ที่ 3	4. ชุมชนปากคลองกลาง หมู่ที่ 4
5. ชุมชนปากคลองกลางพัฒนา หมู่ที่ 4	6. ชุมชนปากคลองเหนือ หมู่ที่ 5
7. ชุมชนนครชุมพัฒนา หมู่ที่ 5	8. ชุมชนเจ้าพ่อเสือ คสม. หมู่ที่ 5
9. ชุมชนนครชุมร่วมใจ หมู่ที่ 5	10. ชุมชนคลองสวนหมาก หมู่ที่ 6
11. ชุมชนประชาร่วมใจ หมู่ที่ 6	

1.4 จำนวนครัวเรือนและประชากร (ข้อมูล ณ เดือนมีนาคม 2554)

จำนวนครัวเรือนในเขตเทศบาลตำบลนครชุมทั้งสิ้น 2,860 ครัวเรือน จำนวนประชากรทั้งหมด 7,268 คน ประชากรชาย 3,477 คน ประชากรหญิง 3,791 คน

2. สภาพเศรษฐกิจ

เศรษฐกิจภายในจังหวัดกำแพงเพชรจะทำอาชีพเกษตรกรรมเป็นส่วนใหญ่ ผลผลิตที่สำคัญของจังหวัดมีดังนี้ คือ การปลูกข้าว ไร่อ้อย มันสำปะหลัง ข้าวโพด เลี้ยงสัตว์ มะม่วง มะพร้าว

2.1 อาชีพหลักและอาชีพรอง รายได้ต่อหัว

- อาชีพสำคัญอันดับที่ 1 คือ ทำนา ทำไร่ รับจ้าง
- อาชีพสำคัญอันดับที่ 2 คือ ข้าราชการ รัฐวิสาหกิจ ค้าขาย
- อาชีพสำคัญอันดับที่ 3 คือ ทำสวน เลี้ยงสัตว์

รายได้เฉลี่ย / ครัวเรือน / ปี 57,964 บาท ส่วนอัตราเฉลี่ยค่าจ้าง / คน / วัน 200 บาท

2.2 ทรัพยากร

ทรัพยากรที่สำคัญในเขตเทศบาลตำบลนครชุมนั้นไม่มีป่าไม้หรือแร่ธาตุ แต่่นครชุมนั้นเป็นเขตที่ติดต่อกับเขตป่าสวนแห่งชาติ ป่าคลองวังเจ้าและป่าคลองสวนหมาก ประมาณ 5,500 ไร่

3. สภาพสังคม

การศึกษามีตั้งแต่ระดับประถมศึกษา และ ระดับมัธยมศึกษา

3.1 สถานศึกษา

1. โรงเรียนอนุบาลเมืองกำแพงเพชร (บ้านนครชุม)
2. โรงเรียนวัดพระบรมธาตุ
3. โรงเรียนบ้านทุ่งเศรษฐี
4. โรงเรียนวัดวังยาง
5. โรงเรียนบ้านโนนม่วง
6. โรงเรียนบ้านทุ่งสวน

7. โรงเรียนวชิรปราการวิทยาคม
8. โรงเรียนเทศบาลนครชุม
9. โรงเรียนเพ็ชรศึกษา (เอกชน)

3.2 ศาสนา ความเชื่อ จารีตประเพณี

ส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ มีความเชื่อเกี่ยวกับบาป บุญ และเวรกรรมแต่ชาติปางก่อน ทำบุญในวันสำคัญทางศาสนา และมีการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา เช่น เวียนเทียน ก่อนพระเจดีย์ทราย ส่วนความเชื่อ จะเชื่อในเรื่องผี เจ้าพ่อเจ้าแม่ ร้างทรง ประเพณีที่ปฏิบัติสืบกันมาเป็นประเพณีเกี่ยวกับความเชื่อของชนเผ่าดั้งเดิม และศาสนา

ส่วนที่ 2 ประวัติความเป็นมา

ชื่อ “นครชุม” หรือ “นครพระชุม” (ในจารึกสุมนกฎ)

นาม “นครชุม” ทางฝั่งตะวันตกของแม่น้ำปิง สัมพันธ์กับการค้าข้ามเทือกเขาถนนธงชัย-ตะนาวศรี เส้นทางคมนาคมพ้อข้ามเทือกเขามายังเมืองตาก เมืองเชียงทอง (อธิบายเพิ่ม ของอาจารย์ประเสริฐ ณ นคร...เมืองเชียงทอง เป็นเมืองร้าง ในหนังสือลาอุแบร์ ว่าอยู่ระหว่างเมืองตากกับเมืองกำแพงเพชร) แล้วก็เดินทางตามฝั่งตะวันตกของแม่น้ำปิงมายังเมืองนครชุม ก่อนจะเดินทางไปเมืองพาน และเมืองสุโขทัย ตามลำดับ เส้นทางเหล่านี้จะเกี่ยวข้องกับบรรดากลุ่มชนบนเทือกเขาที่เรียกรวม ๆ ว่า พวกละวะ โดยคงมีการแลกเปลี่ยนสินค้าจากบ้านเมืองในทีลุ่มกับสินค้าของป่าและแร่ธาตุบนภูเขา

เมืองนครชุม ยังมีความสัมพันธ์กับพวกมอญเป็นอย่างมากในการย้ายถิ่นฐาน เพราะเมืองนี้เป็นที่นิยมกันในบรรดาคนมอญเช่นกัน

เมืองนครชุม เกิดในพุทธศตวรรษที่ 19 โดยเป็นเมืองศูนย์กลางการคมนาคม และเศรษฐกิจของสุโขทัยในลุ่มน้ำปิง ควบคุมเส้นทางการค้าที่มาจากเกาะตะมะ และบ้านเมืองทางเหนือที่ล่องมาตามลำน้ำปิง แล้วส่งผ่านไปยังสุโขทัยในลุ่มน้ำยม และขณะเดียวกันก็เกี่ยวข้องกับการค้าที่ผ่านจากนครชุมลงไปทางใต้ของลำน้ำปิง ไปยังเมืองไตรตรังซ์ เมืองอื่นในอำเภอคลองขลุง เรื่อยไปจนถึงบรรพตพิสัย และเมืองพระบางที่ นครสวรรค์

คงจะสรุปได้ว่านาม “นครชุม” คือ ชุมทางของการค้าขายติดต่อ

ส่วนนาม “นครพระชุม” ในจารึกสุมนกฎ เรียกเมืองนครชุมว่า นครพระชุม อาจหมายถึงเป็นที่รวมของพระ หรือที่มีพระมาก ดังที่พระปิยมหาราชกล่าวไว้ในกาเสด็จประพาสต้นกำแพงเพชร ในปี พ.ศ. 2449 ว่า ของถวายในเมืองกำแพงเพชร ก็มีแต่พระพิมพ์เป็นพื้น (ข้อความบางตอนของอาจารย์สันติ อภัยราช)

ตามศิลาจารึกอธิบายว่า เมื่อจะสิ้นพระศาสนาของสมเด็จพระสมณโคตมพุทธเจ้า บรรดาพระบรมธาตุที่มีผู้นำไปประดิษฐานยังพระมหาเจดีย์ตามที่ต่าง ๆ นั้น ก็จะมาชุมนุมกัน ณ เมืองนครชุมนี้

แล้วไฟบรรลัยกัลป์ก็จะเผาไหม้พระบรมธาตุ และล้างโลกให้สิ้นสุดลงไปพร้อมๆกัน (จากบทความเรื่อง “พระเจ้าลิไทจากจารึก” โดยประเสริฐ ณ นคร 28 สิงหาคม 2533)

จารึกหลักที่ 3 กล่าวว่า...หากเอาพระศรีรัตนมหาธาตุอันนี้ มาสถาปนาในเมืองนครชุมนี้ปีนั้น พระมหาธาตุอันนี้ไม่ใช่ธาตุอันสามัญคือพระธาตุแท้จริงแท้ เอาลูกแต่ลังกาทวีปพุ่มมาตาย เอาทั้งพืช พระศรีมหาโพธิ์...

จารึกหลักที่ 3 กล่าวถึงเรื่องพระเจ้าลิไททรงได้พระมหาธาตุและพระศรีมหาโพธิ์มาจากลังกา พระองค์ทรงแถลงว่าผู้ใดให้วันบูชาพระศรีมหาธาตุ และพระศรีมหาโพธิ์ จะได้ผลอันสูงส่งเท่ากับ บูชา พระพุทธเจ้า

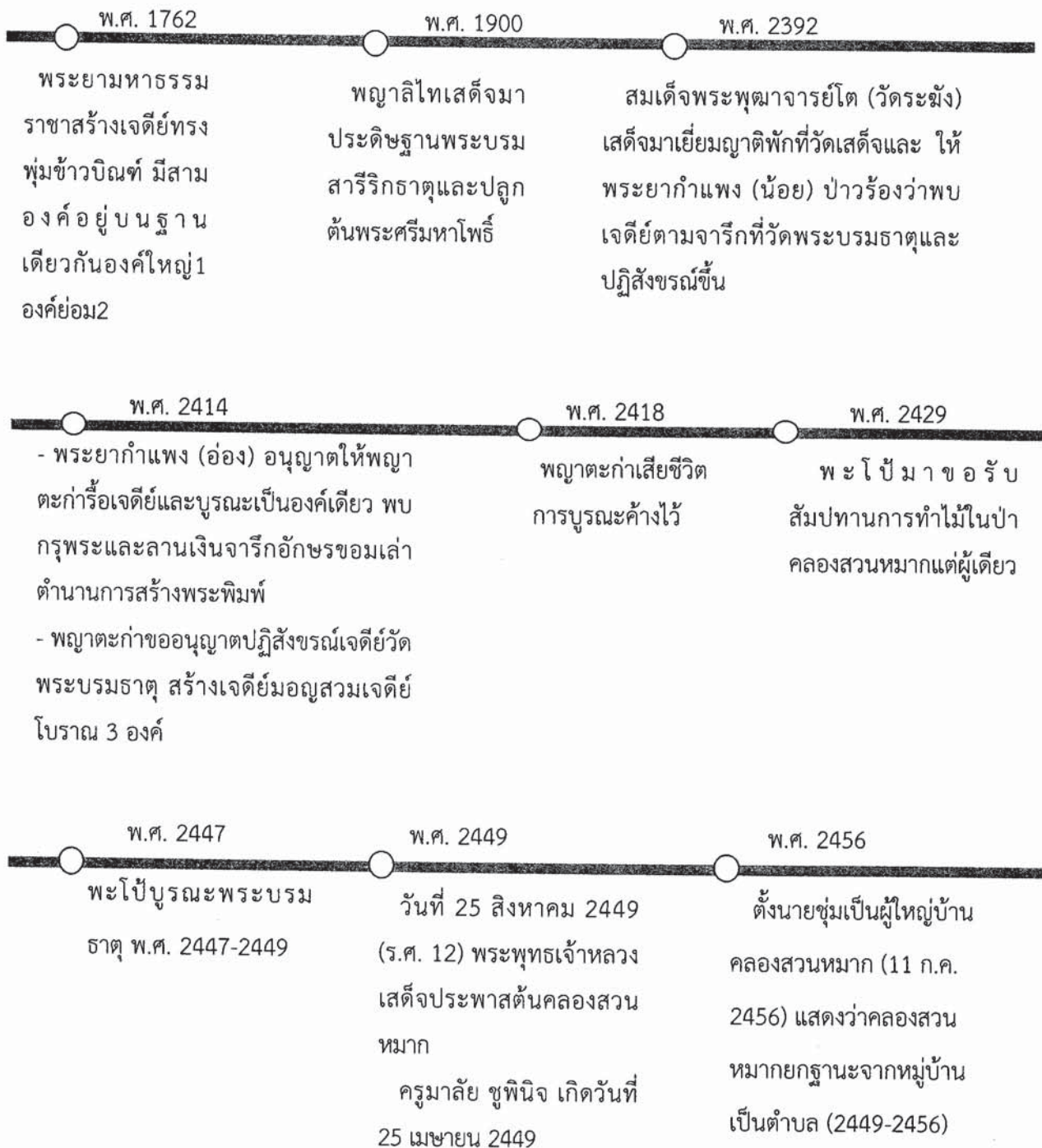
จารึกยังกล่าวว่า ถึง พ.ศ. 2000 พระไตรปิฎกจะสูญหายไปหาคนที่รู้แท้อย่างไรไม่ได้ หากคนสวด พระเวสสันดรไม่ได้ พระอภิธรรมจะหายไปบางส่วน พ.ศ. 3000 พระภิกษุจะถือแค่ศีล 4 และ ไม่เคร่งครัด พ.ศ. 4000 พระภิกษุจะไม่ห่มจีวร จะเหน็บเพียงผ้าเหลืองเล็กที่หู พ.ศ.5000 พระบรมสารีริกธาตุของ พระพุทธเจ้าจะไปรวมเป็นองค์พระพุทธรูปที่ลังกาทวีป ณ ที่พระพุทธรูปเจ้าตรัสรู้แล้ว ไฟจะไหม้จนพระธาตุหมด ไปเป็นอันสิ้นสุดพระพุทธศาสนา

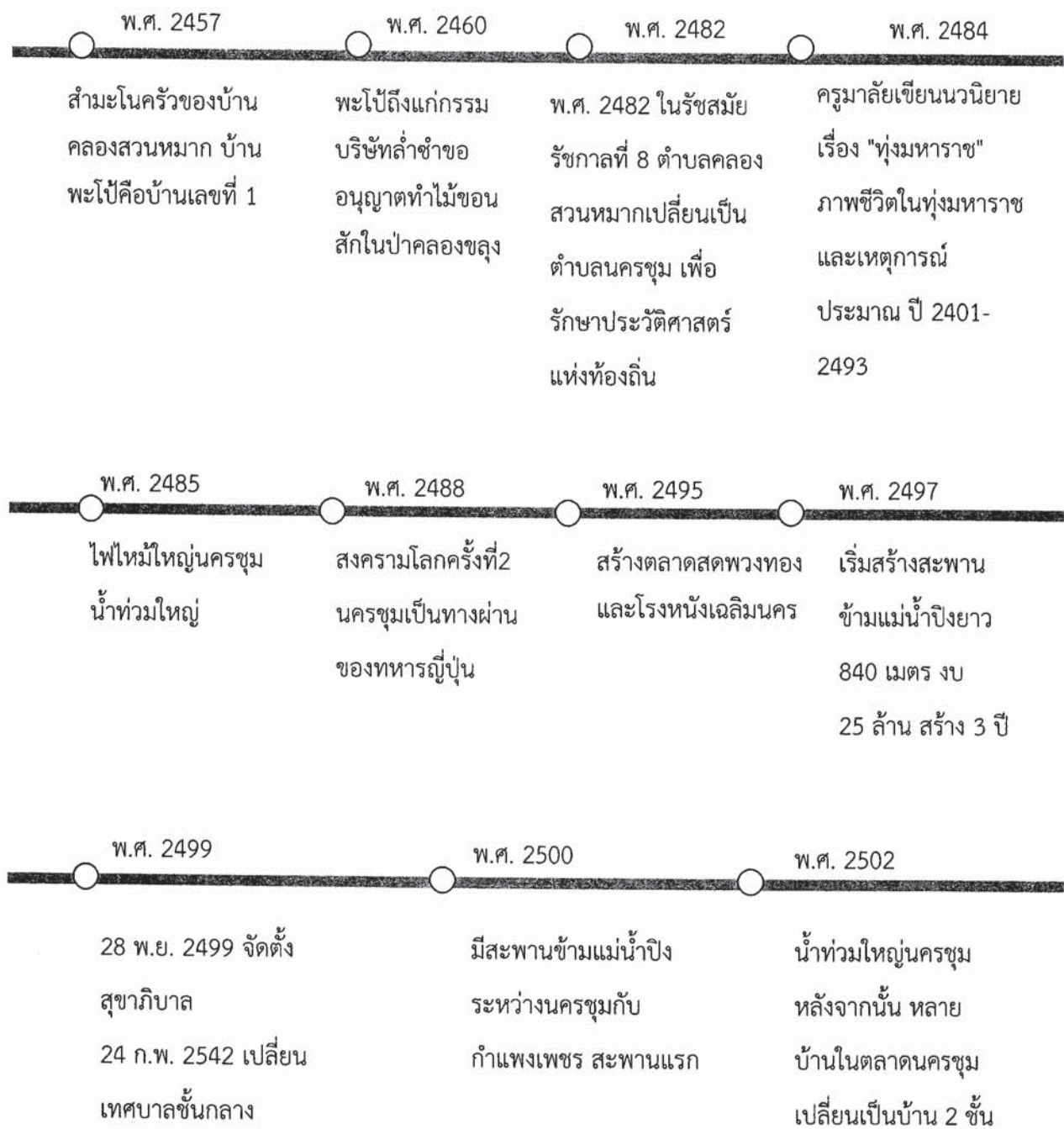
อธิบายบางคำ (ของอาจารย์ประเสริฐ ณ นคร) จอมเขาสุมณญ - เขาพระบาทใหญ่เมืองสุโขทัย

นครชุม ชุมชนโบราณมีอายุกว่า 700 ปี เคยเป็นเมืองลูกหลวงของกรุงสุโขทัย ต่อมากลายเป็น เมืองร้างมานานนับร้อย ๆ ปี ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นไม่มีชื่อเป็นที่รู้จัก ผู้คนทั่วไปคงเรียกบริเวณที่ตั้ง บ้านเรือนของราษฎรบริเวณนี้ว่า “ตำบลคลองสวนหมาก” ตำบลคลองสวนหมากเปลี่ยนมาเป็นตำบล นครชุมตั้งแต่เมื่อใด จากการตรวจค้นหลักฐานที่ยืนยันได้แน่ชัด คือ พระราชกฤษฎีกาเปลี่ยนนามอำเภอ กิ่งอำเภอ และตำบลบางแห่ง พุทธศักราช 2482 ในพระปรมาภิไธยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว อานันทมหิดล ตราไว้ ณ วันที่ 12 เมษายน พุทธศักราช 2482 โดยมีนามตำบล กิ่งอำเภอ และ อำเภออื่น ของจังหวัดกำแพงเพชรที่เปลี่ยนแปลงในครั้งนั้น “เพื่อประโยชน์ และความสะดวกแก่ประชาชนและ ราชการ กับเพื่อรักษาไว้ซึ่งประวัติศาสตร์แห่งท้องถิ่น” ประกอบด้วย ตำบลบ้านโคน เป็นตำบลคนที่ ตำบลคลองสวนหมาก เป็นตำบลนครชุม ตำบลเกาะขี้เหล็ก เป็นตำบลไตรตรึงษ์ ตำบลเกาะรากเสียด เป็นตำบลโกสัมพี เป็นต้น

ในอดีตที่ผ่านตลาดนครชุมเป็นชุมชนการสัญจรทั้งทางบกทางน้ำ เคยเป็นศูนย์กลางย่านธุรกิจที่มีโรงแรมสำหรับนักเดินทาง การค้าขายเจริญรุ่งเรืองเป็นแหล่งชุมชนผู้คนที่พากันขึ้นล่องระหว่างเส้นทางสายเหนือและทางใต้ บริเวณแห่งนี้จึงเป็นแหล่งการค้า มีโรงแรม มีโรงหนัง มีการค้าขายสิ่งของเครื่องใช้ เครื่องอุปโภค ประกอบกับสภาพของตลาดเป็นบ้านเรือนของไม้สักแบบโบราณตลอดสองฝั่งของคลองสวนหมาก เนื่องด้วยในอดีตชาวบ้านนครชุมส่วนใหญ่จะมีอาคารบ้านเรือนเป็นไม้ที่คงเป็นเอกลักษณ์ตามวิถีของชาวนครชุม

Time line

ส่วนที่ 3 ผลการวิจัยเรื่อง ความหลากหลายทางวัฒนธรรมและประเพณีที่เป็นวิถีถิ่นของชุมชนนครชุม ได้ผลการวิจัยดังนี้

นครชุมเมืองโบราณเมื่อครั้งสุโขทัยตั้งอยู่ฝั่งตะวันตกของลำน้ำปิง มีคลองสวนหมากเป็นเส้นเลือดที่หล่อเลี้ยงคนในชุมชนนี้ คลองสวนหมากเส้นเลือดที่หล่อเลี้ยงชุมชนนครชุม ต้นลำคลองเกิดจากดอยโมโกจู (ภาษากะเหรี่ยงแปลเอาความว่า ที่เกิดแห่งฝน) คลองสวนหมากลำธารแห่งนี้อุดมสมบูรณ์ไป

ด้วยป่าหมาก จึงเกิดเป็นนาม คลองสวนหมาก เป็นแหล่งกำเนิดผืนป่าอันอุดมสมบูรณ์นับ 100 กิโลเมตร สิ่ง
ที่สะท้อนถึงความอุดมสมบูรณ์ของคลองสวนหมาก ในสมัยโบราณจากวรรณกรรมเรื่อง “ทุ่งมหาราช”

“...ที่นั่นทุกอย่างสำหรับจะอยู่ จะกิน จะตาย...”

“...ปากคลอง (นครชุม) ที่เต็มไปด้วยป่าไม้ ข้าว ใต้ น้ำมันยาง สีเสียด ยาสูบ หนังสือสัตว์...”

“...ฝูงปลาสร้อยซึ่งขึ้นมาจากทางใต้ ยังคงผ่านแม่ปิง ในท้องที่กำแพงเพชรไปไม่ขาดสาย
ไม่มีใครรู้ว่ามันไปไหน นอกจากไป... ไป... และ ไป... ทั้งกลางวันกลางคืนที่ทิวแถวสุดสายตา สุ่มไม่รู้จักขา
ทอดแหและลงมือตาเล็กไม่รู้จักหมด...”

“...โป่งน้ำร้อน เป็นป่าต่อไปที่รื่นใช้เวลาสำรวจโดยละเอียด เฉพาะตะแบก เสลา กว้าว และ
พะยุง ชั่วชีวิตก็ทำไม่หมด...” “...นอกจากไม้ หวายหรือเต็มป่าทั้ง หวายโป่ง หวายขม หวายตะค้าปีละก็ร้อย
คันล่อก็ได้ถ้ามีกำลังตัด...” “ ...ป่าคลองวังเจ้า กะวังแซมว่าชุมพออยู่แล้วสู้ที่นี่ไม่ได้ เอ็งต้องการอะไรละ?
แก้ง ? มีแก้งให้ยิงกวาง? มีกวางให้ยิง วัวกระทิงจิปาละ แล้วแต่จะชอบ...”

ข้อความเหล่านี้ครุมาลัย ชูพินิจได้สร้างจินตนาการให้ผู้อ่านได้สัมผัสถึงความอุดมสมบูรณ์ของ
คลองสวนหมาก ผ่าน ทุ่งมหาราช ความอุดมสมบูรณ์ของคลองสวนหมากทำให้ผู้คนหลังไหลมาและยึดมั่น
เป็นที่อยู่ ที่กิน และเรือนตาย...

ต่างเผ่าต่างพันธุ์ ก่อเกิดวัฒนธรรมที่หลากหลายสู่ความเป็นวิถีถิ่นของชุมชน “นครชุม”

1. ไทย อยู่ดั้งเดิมมีทั่วไปในนครชุม ประกอบอาชีพเพาะปลูกเป็นส่วนใหญ่ เช่น ทำไร่ ทำนา
ทำสวน มีค้าขายบ้างประปราย
2. ลาว ส่วนใหญ่จะมาจากเวียงจันทน์ในสมัยรัชกาลที่ 3 โดยจะมาอาศัยอยู่ในหมู่ 4-6 ของตำบล
นครชุม กลุ่มใหญ่ที่สุดอยู่ในหมู่ที่ 3 กลุ่มนี้จะประกอบอาชีพในการทำไร่ ปลูกผัก ยาสูบ และผลไม้
3. กะเหรี่ยง พญาตะก่า-นายฮ้อยพะโป้ เข้ามาทำไม้ในสมัยรัชกาลที่ 4 โดยพญาตะก่าได้
ชักชวนเพื่อนเข้ามาก่อน เมื่อเห็นว่าในคลองสวนหมากมีไม้มาก จึงคิดจะทำไม้ แต่ทำไม่เป็นจึงกลับไปรับพะโป้
น้องชาย ซึ่งทำไม้อยู่กับบริษัทบอร์เนียว เบิร์มมาช่วยกัน และได้ชักชวน พวกกะเหรี่ยงด้วยกันอีกมากมายมา
เป็นลูกมือ
4. พม่า หม่องกะเล เพื่อนพญาตะก่าเข้ามาพร้อมกับพญาตะก่าแต่ไม่ได้ค้าไม้ หันไปประกอบ
อาชีพทำสวน ทำนา หม่องเปล่งยะ มีอาชีพตีเหล็ก หม่องสุณมีอาชีพค้าขาย
5. ไทยใหญ่ ส่างหม่องเข้ามาพร้อมกับพญาตะก่า และหม่องกะเล ประกอบอาชีพค้าไม้ร่วมกับ
พญาตะก่า ส่างแตง ค้าไม้ ค้าของป่า
6. จีน มาจากจีนแผ่นดินใหญ่ และชวเถา ประกอบอาชีพทางการค้าขาย
7. มอญ ส่วนใหญ่อยู่ทางฝั่งตะวันออก ของนครชุม บริเวณตำบลหนองปลิง เมื่อมีครอบครัวก็
โยกย้ายมาอยู่ทางฝั่งนครชุม บางท่านก็มาจากปทุมธานี นนทบุรี เมื่อหลากหลายเผ่าพันธุ์ มาอยู่รวมกัน
และมาประกอบครัวอยู่ในนครชุม ทำให้วัฒนธรรม วิถีชีวิตถูกลอมรวมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันและทุกชน

ชาติต่างนับถือศาสนาเดียวกัน คือศาสนาพุทธ ซึ่งชนชาติต่าง ๆ เหล่านี้ก็มีทายาทผู้สืบสกุลอยู่ในนครชุมหลายสกุล เช่น

กระเหรี่ยง	มีทายาทสืบสกุล	รัตนบรรพต หาญกำจัดภัย
พม่า	มีทายาทสืบสกุล	ยศปัญญา
ไทยใหญ่	มีทายาทสืบสกุล	มากบุญชร

แม้คลองสวนหมากจะประกอบด้วยคนที่อพยพมาจากผู้คนต่างถิ่นต่างที่มาทำมาหากินสร้างครอบครัว บนพื้นที่ที่อุดมสมบูรณ์ทั้งทรัพยากรบนดิน และสินในน้ำ แต่ใช้ว่าจะมีแต่สุข ครุมาลัยเขียนไว้ในบทนำ “ทุ่งมหาราช” ว่า

...มหากัณฑ์ธรรมชาติ นับแต่โรคระบาด อุทกภัย ทุพภิกขภัย ก็เช่นเดียวกัน

...คราวผีดาซ หรือใช้ทมิฬระบาศคร่ำชีวิตชาวบ้านไปเกือบหมดคลอง

...ความอดอยากที่พวกเราได้รับแสนสาหัส

...คนทางใต้ได้ยื่นมือปากคลองเข้าชนหัวลูก คนทางเหนือล่องเรือผ่านมา ยังต้องหันหน้ามองแต่ทางตะวันออก

...แต่การร่วมรับภัยก็ผูกพันจิตใจทั้งผู้ใหญ่และเด็กไว้เหมือนครอบครัวเดียวกัน

...ความทุกข์ยากเจ็บปวดตรวดร้าวของสมาชิกครอบครัวหนึ่งครอบครัวใด เหมือนสมาชิกในครอบครัวของเรา

ต่างเผ่าต่างพันธุ์ สู่ความเป็นเสมือนครอบครัวเดียวกันด้วยสายสัมพันธ์ และการร่วมทุกข์ร่วมสุขกันมาตั้งแต่อดีตจนปัจจุบัน มีความผูกพันฉันท์พี่น้อง

ถ้าถามว่า แล้วผู้คนหลากหลายเผ่าพันธุ์เหล่านี้ ในอดีตตั้งบ้านเรือนอยู่กันบริเวณใด อยู่กันเป็นกลุ่มกลุ่มไหมหรืออยู่ปะปนกันไป ชุมชนที่อาศัยอยู่ตามลำคลองสวนหมากนิยมเรียกว่าบ้านนครชุม เป็นภาษาปากว่า “บ้านปากคลอง” และชาวปากคลองนิยมเรียกหมู่บ้านตัวเองเป็น 3 พื้นที่คือ

1. กลุ่มคนไทยที่แยกตัวไปจากชุมชนในตัวเมืองกำแพงเพชร จะมีชื่อเรียกว่า ปากคลองเหนือ ปัจจุบันคือ หมู่ที่ 5 บริเวณตลาดนครชุม และมีกลุ่มคนจีนทั้งจากโพ้นทะเล และคนจีนจากต่างเมืองเข้ามาอยู่ที่นี่ด้วย เป็นกลุ่มที่ชอบศึกษาเล่าเรียน ค้าขาย นุ่งโจงกระเบน เสื้อผ้าตะเข็บ ส่วนชาวจีนนุ่งกางเกงแพร ข้ามไปอีกฝั่งของคลองสวนหมาก เป็นหมู่ที่ 6 ซึ่งเป็นสถานที่ตั้งของบ้านพะโป้สมัยรัชกาลที่ 5 จะเป็นกลุ่มของพวกชนเผ่ากระเหรี่ยง พม่า ไทยใหญ่ และ ลาวเวียงจันทน์เสียส่วนใหญ่

2. กลุ่มปากคลองกลาง (หรือบ้านไร่) ติดกับหมู่ที่ 5 นครชุมไปถึงซอยคลองขุดก่อนถึงวัดพระบรมธาตุ ปัจจุบันคือ หมู่ที่ 4 ชอบทำไร่ผัก ไร่ยาสูบ หึงนึ่งขึ้น สวมเสื้อแขนกระบอกแบบชาวเวียงจันทน์

3. กลุ่มปากคลองใต้ คือบริเวณจากซอยคลองขุดถึงเหนือสะพานข้ามแม่น้ำปิง ปัจจุบันคือหมู่ที่ 3 ประกอบอาชีพ และ แต่งกายคล้ายคลึงกับกลุ่มปากคลองเหนือ แต่การพูดจาแปร่งออกไปจากกลุ่มอื่นมาก เป็นสำเนียงแบบชาวเวียงจันทน์ เช่น เทียวเล่น ว่า เทียวเอ็น ทำงาน ว่า เอ็ดเวียก โดยเฉพาะในซอยซากังราว

การประกอบอาชีพ จากคำเล่าของผู้เฒ่าผู้แก่ในหมู่บ้านเช่น

พี่สมนึก ยศปัญญา ป้าพะยอม ป้าชวน อาจารย์สุวรรณ สังข์สุวรรณ และจากหนังสือทุ่งมหาธาตกับประวัติเมืองกำแพงเพชร โดยศูนย์พัฒนาการเรียนการสอนภาษาไทย จังหวัดกำแพงเพชร โรงเรียนวชิรปราการวิทยาคม เล่าและได้สะท้อนภาพการดำรงชีวิตอย่างเรียบง่ายของชาวบ้าน คลองสวนหมาก ซึ่งชีวิตเหล่านั้นผูกพันกับธรรมชาติอันอุดมสมบูรณ์ของท้องถิ่นโดยยึดอาชีพต่างๆดังนี้

1. อาชีพทำไร่ ทำนา การทำไร่ ทำนาของคลองสวนหมาก จะเริ่มเมื่อเดือน 5 ผ่านไป คือเมื่ออย่างเข้าฤดูฝนแต่ละครอบครัวจะทำไร่ ที่เกาะหน้าบ้าน คือเกาะกลางแม่น้ำปิง ตั้งแต่บ้านหัวเกาะ หมู่ที่ 6 ปากคลองเหนือจนจรดหัวบ้านปากคลองใต้ ตามแต่ใครจะชอบที่ตรงไหน ไม่ใครเคยคิดที่จะยื้อแย่งหรือบุกรุกเขตแดนซึ่งกันและกัน ไร่ที่กันเขตที่ดินแต่ละแปลงจะเป็นเพียง กองพง หรือต้นกำงปลาเท่านั้น

พืชที่ชาวบ้านปลูกจะเป็น ผัก ข้าวโพด พักทอง กะหล่ำปลี ผักกาดขาว มะเขือ แตงโม แตงไทย น้ำเต้า ถั่วทอง ถั่วแระ พุทราหวาน และไร่ละหุ่ง ไร่ยาสูบ ซึ่งพืชผักเหล่านี้ชาวบ้านจะปลูกโดยมีความหมายเพียงอาหารประจำวัน คือแลกเปลี่ยน แจกและซื้อขายระหว่างกันเอง

2. อาชีพหาของป่า ลำสัตว์ บ้านคลองสวนหมากมีป่าอุดมสมบูรณ์รวมทั้งพื้นที่ใกล้เคียงก็เต็มไปด้วยป่าไม้นานาพันธุ์ เมื่อมีป่าอุดมสมบูรณ์ชาวบ้านจึงดำรงชีวิตอยู่โดยผูกพันกับป่า ด้วยการประกอบอาชีพหาของป่า และล่าสัตว์ ของป่าที่ชาวบ้านหาได้จากป่า มักจะเป็น น้ำมันงา ไม้ฝาง ไม้ สีสียด น้ำมันยาง หวาย หนัังสัตว์ เนื้อสัตว์ป่า

3. อาชีพค้าขาย

1. การค้าขายของป่า เช่น ไม้ น้ำมันยาง สีสียด เปลือกขยัน

2. การค้าไม้ เช่น ไม้สัก ไม้กระยาเลย (ได้แก่ ไม้ต่าง ๆ เว้นจากไม้สัก เช่น ไม้ยาง ตะแบก กว้าว เสลา มะค่า)

การค้าไม้บริเวณคลองสวนหมากทำได้ไม่สุ้ยากนัก โดยชาวบ้านจะตัดไม้ทิ้งไว้ 1 ปีก่อน แล้วจึงชักลากมาไว้ริมตลิ่ง เพื่อขายให้กับพ่อค้าที่จะซื้อแล้วผูกแพล่องไปขายที่ตลาดปากน้ำโพ (นครสวรรค์) ลักษณะการค้าไม้ดังกล่าว จะเป็นการตัดไม้ขายกันโดยยังไม่มีสัมปทานป่าไม้ ชาวบ้านจะตัดไม้ลากไม้ตามกำลัง เมื่อเป็นดังนี้ ป่าก็ยังคงเป็นป่าให้ชาวบ้านได้อาศัยทำมาหากิน

ในการประกอบอาชีพของชาวคลองสวนหมาก รักที่จะประกอบอาชีพที่มีอิสระ เป็นนายตัวเอง ไม่ต้องการเป็นลูกจ้างใคร ไม่ต้องการให้มีใครบังคับ ดังข้อความว่า ...“ เราต้องการเป็นนายตัวของเราเอง ไม่ใช่ลูกจ้าง คนบ้านนี้ก็ดี ผมเองก็เคยใช้ชีวิตอย่างนี้นานาน ”...จากทุ่งมหาธาต

ประเพณีในสมัยโบราณ

การเกิด สมัยก่อนการคลอดลูก จะมีเพียงหมอดำเฒ่าเป็นผู้ทำคลอด การอนามัยต่าง ๆ ยังไม่เจริญชีวิต คลองสวนหมากก็เช่นเดียวกันผู้หญิงเวลาจะคลอดลูก ก็ต้องอาศัยหมอดำเฒ่าทำคลอด หลังจากนั้น

ผู้เป็นแม่จะต้องอยู่ไฟ ส่วนรกเอาใส่หม้อดินใส่เกลือป่นลงไปแล้วนำไปฝังไว้บริเวณใต้บันไดเพื่อโตขึ้นจะได้เป็นคนที่อยู่กับเหยาเผ้ากับเรือน

หมอดำแยประจำชุมชน มีคุณยายทรัพย์ ป้าปุก (จะมีความสามารถหลายอย่าง เป็นหมอนวด กวาดคอกเด็ก) แม่ไทร ทางหมู่ที่ 6 แม่หล้า ทรัพย์ประชา

การอยู่ไฟ จะอยู่ประมาณ 15 วัน จุดประสงค์เพื่อให้มดลูกเข้าอู่ มี 2 แบบ คือนอนบนไม้ กระดานแผ่นเดียวและสุมไฟ หรืออยู่ไฟแบบไฟชุด แบบนี้จะมีขายที่ร้านขายยา นำไฟชุดมาจุดแล้วเย็บผ้าเป็น ช่องช่องเพื่อจะใส่ยาชุดกลายเป็นเข็มขัดแล้วนำมาพันรอบเอวเมื่อหายร้อนก็เปลี่ยนใหม่ บริเวณที่อยู่ไฟจะต้องเอากิ่งไม้พุทราหรือใบสับปะรด สุมไว้ เพื่อกันผีกะ การอยู่ไฟจะช่วยให้เวลาแก้ตัว ฝนมาจะไม่หนาวไม่สะท้าน หน้าท้องแห้ง

อาหารการกินของคนคลอดลูกใหม่ ๆ จะมี ข้าวกับเกลือ หรือปลาเกลือเป็นหลักเพื่อป้องกันของ แสลง มีพวกกับข้าวที่ช่วยเพิ่มน้ำนมให้แม่ เช่น แกงเลียงหัวปลี เพราะสมัยนั้นเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียว

ระยะนี้จะมีประเพณีอื่นประกอบเช่น การเรียกขวัญ จะนำลูกน้อยเกิดใหม่ใส่กระดัง เรียกวัญญ โดยร่อนกระดัง แล้วหมอลูกขวัญจะร้องว่า “ เจ็ดวันลูกผี สี่วันลูกคน ลูกใครมารับไปเน้อ ” แล้วส่งกระดังให้แม่ เด็กรับไป เพื่อไม่ให้เด็กนอนผวา และได้กระดังมีปากกา ดินสอ เป็นเคล็ดให้เรียนเก่งๆ สำหรับเด็กผู้หญิงจะมีเครื่องมือเย็บปักถักร้อย

ก่อนจะออกไฟต้องดับพิษไฟ ไม่เช่นนั้นลูกก็จะเป็นผดผื่น จะมีผู้เฒ่าผู้แก่ทำให้ โดยใช้ข้าวสาร เสกแล้วพ่นใส่แม่ใส่ลูก การโกนผมไฟลูกน้อยจะนำผมไฟใส่ใบตองห่อเหน็บไว้ตามต้นกล้วย ต้นขุ่น

ต่อมาถ้าเด็กคนไหน 3 วันดี 4 วันไข้ จะให้เด็กไว้จุก ไว้แกละ ไว้โก๊ะ เมื่อดูแล้วว่าแข็งแรงดี จะมี พิธีโกนจุก โกนแกละประมาณอายุ 10 ขวบขึ้นไป ปัจจุบันยังคงมีผมจุก ผมแกละให้เห็นอยู่ แต่ไม่มากนัก

ประเพณีแต่งงาน พุ่มหาราชได้สะท้อนวิถีชีวิตของชาวบ้านไว้ในประเพณีแต่งงานซึ่งผู้เขียน จะใช้คำว่า “การถอดกำไล” ของหญิงสาว ดังข้อความว่า “เข้ารับปากสุดใจไว้ว่า การถอดกำไลของเขาจะไม่อายใคร ทุกสิ่งทุกอย่างจะต้องสมหน้าสมตา ข้าจะบอกเองจำปา ว่าข้าตั้งใจไว้อย่างไร 10 ชั่งสำหรับ สีนสอ 10 บาทสำหรับทองหมั้น เรือนหอมงูแฝก พื้นกระดานนั้นแหละข้าจะให้สุดใจ”

ขยายความเพิ่มจากคำเล่าของคนในชุมชน (เล่าว่า หญิงสาวที่ยังไม่ได้แต่งงานจะใส่ เครื่องประดับคือกำไลข้อเท้า จะถอดกำไลข้อเท้าเมื่อแต่งงาน กำไลจะทำด้วยเงิน หัวกำไลเป็นรูปดอกบัว เวลาใส่จะง้างออก เมื่อใส่แล้วก็บีบให้กระชับกับข้อเท้า)

ประเพณีงานศพ ถ้ามีการตายนอกบ้านไม่เอาศพเข้าบ้านโดยเฉพาะตายโหง (ตายเพราะ อุบัติเหตุ) ห้ามนำศพเข้าบ้านเด็ดขาดเพราะจะไม่เป็นมงคลแก่บ้าน ให้นำศพไปไว้ที่วัดและคงยึดถือปฏิบัติ สืบเนื่องต่อกันมา ในปัจจุบันนี้การตั้งบำเพ็ญกุศลนิยมทั้งที่บ้านและที่วัดพอ ๆ กันโดยเฉพาะศพเจ้าของบ้าน ซึ่งผู้ตายสังหาตายไว้ ถ้าบ้านคับแคบผู้เป็นแขกอาจจะต้องนั่งอยู่นอกบ้าน แต่พิธีการที่บ้านหรือที่วัด เหมือนกัน

การอาบน้ำศพ ในสมัยโบราณและสมัยนี้ไม่เหมือนกัน สมัยโบราณอาบน้ำศพโดยการแต่งตั้งให้ผู้ตายในชุดที่เคยชอบ คลุมด้วยผ้าตั้งแต่หัวจรดเท้า รดน้ำเฉพาะมือ

การตั้งสวดศพ นิยมสวด 3-7 วันแล้วจึงเผา สมัยโบราณนิยมเก็บศพนานเป็นปีก็มี โดยเก็บไว้ที่บ้าน ใต้อาคารมิดชิด ตั้งโดยด้านหนึ่งของโรงต้องชิดฝาผนัง เพื่อไม่ให้แมวกระโดดข้ามเพราะเชื่อว่าถ้าแมวกระโดดข้ามโรง ศพจะลุกขึ้นมาได้และมีสายยางต่อออกจากโรงให้น้ำที่ไหลออกจากศพ ไหลลงดิน ทุกวันพระจะมีการทำบุญและมีการสวดปล่อย (ไม่มีการเลี้ยงพระ) ปัจจุบันถ้ามีการเก็บศพจะเก็บไว้ที่วัดเนื่องจากเจ้าภาพยังไม่พร้อมที่จะเผา แต่มีจำนวนน้อย ส่วนใหญ่จะเผาเพื่อไม่ให้เป็นการระคาย

การรับรองแขก เมื่อแขกมาถึงงานเพื่อฟังสวดศพ เจ้าภาพจะนำอาหารว่าง คือ เมี่ยง ห่อด้วยใบตองเป็นคำมาต้อนรับแขก

การเผาศพ การเคลื่อนศพออกไปเผา เมื่อเคลื่อนขบวนออกไปให้คว่ำโองใส่ น้ำให้หมด ถ้าเป็นศพผู้มีฐานะยากจนใช้เสื่อพันศพ วางที่พื้นดินแล้วสุมด้วยฟืน ต่อมา มีการตั้งเมรุเผาศพ ถ้าไม่เผาก็ให้ฝังศพได้ การเผาศพของผู้มีฐานะในสมัยโบราณนิยมตั้งเมรุที่เรียกกันว่า “แทงหยวก” มีการจุดพลุขณะการเผาเพื่อเป็นการกลบเสียงระเบิดของสมอง

ความเชื่อของชาวบ้านคลองสวนหมากจากคำบอกเล่าของผู้เฒ่าผู้แก่ และบางช่วงบางตอนจากทุ่งมหาธาตุ

1. ความเชื่อเกี่ยวกับผีสิง เทวดาฟ้าดิน นางรำพึง ทองศรี หมู่ที่ 6 บ้านสว่างอารมณ์เล่าเกี่ยวกับการคลอตลูกว่า ช่วงอยู่ไฟของแม่ จะต้องนำไม้พุทราซึ่งจะมีหนามมาสุมไว้บริเวณที่อยู่ไฟเพื่อกันผีเกาะ เชื่อว่าผีจะเข้าไปสิงในคนใดก็จะกินไส้คนนั้นจนหมด ถ้าอยาจะให้ผีออกจากคนนั้น ต้องนำเอาไส้ไก่มาต่อชีวิต โดยการนำไก่ที่ยังมีชีวิตอยู่มาวางไว้ตรงหน้าคนที่ถูกผีเกาะเข้าสิงอยู่ ผีจะออกมาจากคนนั้น โดยไก่จะเสียชีวิตในทันทีต่อหน้าคนที่มาฆังดู หรือบางทีก็ให้คนที่มิวิชาอาคมมาปราบให้ผีออกมาโดยใช้ไม้ที่ลงอาคมตีตัวคนที่โดนผีเกาะเข้าสิง เพื่อให้วิญญาณผีออกไปจากตัวคน ส่วนคนที่โดนผีเกาะเข้าสิงนั้นจะมีอาการก็คือ ร้องเพลงแขก บางคนทดลองถามคนที่ถูกผีเกาะเข้าสิงอยู่ว่ามาเข้าสิงมาสร้างความหวาดกลัวให้พวกเขาทำไม ผีจะตอบว่าเป็นปู่ตายายของเขามาเยี่ยมลูกหลาน มาล้อเล่น เพื่อจะได้รู้ว่าลูกหลานนั้นอยู่สบายดีกันหรือเปล่า บ้างก็นำครกกระเดื่องมาวางไว้หน้าบันไดเพื่อไม่ให้ผีขึ้นบ้าน

“... เจ้าคุณก็รู้อยู่แล้ว เรื่องความเชื่อถือผีสิงของคนบ้านนี้ พวกเวียงจันทน์ที่บ้านไร่ (ปากคลองกลาง) ยิ่งกว่าใคร...” (จากทุ่งมหาธาตุ)

2. ความเชื่อเรื่องของดีของวิเศษ ชาวบ้านคลองสวนหมากบางคนมีความเชื่อว่าของดีที่มีอยู่จะช่วยคุ้มกันภัยต่างๆไม่ให้ทำอันตรายตนได้ ส่วนใหญ่จะเป็นพระเครื่อง บ้างเป็นผ้ายันต์ เสื่อยันต์ เหยียดปลุกเสกต่าง ๆ

คุณยายนิล อากาศเมฆ (น้องเมียสำอางหม่อง) ในทุกปีของสงกรานต์ คุณยายก็จะทำประเพณีแบบที่กล่าวข้างต้น จากนั้นคุณยายจะทำบายศรี เรียกว่าบายศรีปากชามและเตรียมด้ายสำหรับ

ผูกข้อมือ แล้วคุณยายจะหิ้วตะกร้าออกเดินไปตามบ้านเรือนของลูกหลานเพื่อให้พรและผู้รับขวัญให้ลูกหลานก็จะให้เงินท่านเป็นการตอบแทน ปัจจุบันคุณยายนิลเสียชีวิตแล้ว ก็ไม่มีใครสืบทอดทำต่อ

ส่วนชาวบ้านก็จะเตรียมข้าวสารและขนมแห้ง ๆ ไว้เพื่อทำบุญโดยเทลงในผ้าขาวที่เขามาเขา ก็จะเดินไปวนทั่วตลาดแล้วจึงกลับวัด

ตารางที่ 1 ประเพณี 12 เดือน

เดือน	กิจกรรม
มกราคม	- ทำบุญกลางบ้าน หมู่ 5 - ตักบาตรข้าวสารอาหารแห้ง
กุมภาพันธ์ วันมาฆบูชา	- เพ็ญเดือน 3 งานไหว้พระธาตุ ณ วัดพระบรมธาตุ มีการเผาข้าวหลาม - ประเพณีบพระเล่นเพลง
มีนาคม	- นมัสการหลวงพ่อบุญรอด ณ วัดสว่างอารมณ์ - ทำบุญวันตรุษไทย (สิ้นเดือน 4) ปลายเดือน มีนาคม
เมษายน	- ประเพณีสงกรานต์ - ทำบุญกลางบ้าน หมู่ 3 และหมู่ 4 - ก่อพระเจดีย์ทราย - งานแห่ผ้าห่ม วัดพระบรมธาตุ - เปลี่ยนผ้าห่ม หลวงพ่อบุญรอด
พฤษภาคม	- เทศน์พระปฐม วันวิสาขบูชา
มิถุนายน	- บวชพระ
กรกฎาคม	- แห่เทียนจำนำพรรษา ทำบุญวันอาสาฬหบูชาและวันเข้าพรรษา ถวายผ้าอาบน้าฝน - ทำขวัญข้าว
สิงหาคม	- ปลุกหมาก ปล่อยปลา ทำบุญวันแม่ - บวชชีพรหมณ์ ณ วัด พระบรมธาตุ
กันยายน	- บาตรข้าวต้ม เทศมหาชาติวัดพระบรมธาตุ - กวนกระยาสารท
ตุลาคม	- ตักบาตรเทโว - เทศน์มหาชาติ วัดสว่างอารมณ์ - งานจิวประจำปีของนครชุม
พฤศจิกายน	- ทอดกฐิน - ผ้าป่าแถว
ธันวาคม	- กิจกรรมวันพ่อ - บวชชีพรหมณ์ ณ วัดพระบรมธาตุ - สวดมนต์ข้ามปี ที่วัดพระบรมธาตุและวัดสว่างอารมณ์ เวลา 23.00-24.00 น.

ชาวนครชุมไม่ว่าจะเป็นชนชาติใด ส่วนใหญ่แล้วจะนับถือศาสนาพุทธ ส่วนที่ยึดถือวัฒนธรรมอย่างเหนียวแน่นนั้นก็แม้แต่ชนชาติจีน นอกนั้นก็กลายเป็นวัฒนธรรมของชาวนครชุมไปหมด ชุมชนชาวนครชุมชาวนครชุมนั้นนิยมทำบุญตักบาตรกันในวันสำคัญ และทุกวันพระ เช่น

1. วันขึ้นปีใหม่ ซึ่งจะเริ่มตั้งแต่เที่ยงคืนของวันที่ 31 ธันวาคมของทุก ๆ ปี ทางวัดจะเชิญชวนชาวบ้านไปร่วมสวดมนต์ในโบสถ์เป็นการสวดมนต์ข้ามปีเพื่อเป็นสิริมงคล

ในปัจจุบันนี้ เราจะมีการร่วมทำบุญกลางบ้านที่สามแยกตลาดนครชุม โดยเริ่มตั้งแต่เช้าวันที่ 31 ธันวาคม ชาวบ้านจะร่วมกันนำอาหารคาว-หวานมาถวายพระ และช่วยกันถวายกระเจาดเข้า หลังจากพระภิกษุฉันภัตตาหารเรียบร้อยแล้ว ชาวบ้านก็จะร่วมกันรับประทาน ตอนเย็นก็มีการก่อเจดีย์ข้าวสาร โดยประชาชนจะนำข้าวสารมาตามกำลังศรัทธามากองรวมกันเป็นเจดีย์ ประมาณ 18.00 น. ก็จะมีการสวดพุทธมนต์เย็น และถวายเจดีย์ข้าวสารกับกองผ้าป่าให้แก่วัด และรุ่งเช้าวันที่ 1 มกราคมจึงมีการตักบาตรข้าวสารอาหารแห้งกันเหมือนเดิม

รุ่งเช้าของวันที่ 1 มกราคม ก็จะมีการตักบาตรข้าวสารอาหารแห้ง โดยพระภิกษุ-สามเณรจะออกบิณฑบาตตั้งแต่หน้าวัดวนรอบตลาดนครชุม ประชาชนก็จะตั้งโต๊ะเตรียมอาหารแห้งต่างๆไว้ใส่บาตรที่หน้าบ้านของตน ส่วนพวกที่อยู่ห่างไกลจากเส้นทางที่พระบิณฑบาต ก็จะออกมาร่วมตักบาตรกับเพื่อนบ้านที่อยู่ใกล้บ้านของตน และรับน้ำพระพุทธมนต์ที่เจ้าอาวาสจะเป็นผู้โปรยให้ ตอนสายๆก็จะมีการนำของขวัญไปมอบให้กับผู้ใหญ่หรือผู้เฒ่าผู้แก่ ขอพรเพื่อเป็นสิริมงคล

2. งานนบพระเล่นเพลง หรือชาวนครชุมมักเรียกกันติดปากว่า “งานเพ็ญเดือนสามหรืองานพระธาตุ” เพราะงานนี้มีขึ้นที่วัดพระบรมธาตุ ในสมัยโบราณงานนี้จะมีการ 7 วัน 7 คืน ต่อมา บ้านเมืองเจริญขึ้น การบันเทิงต่าง ๆ มีให้ชมมากมาย งานวัดจึงลดลงเหลือ 5 วัน 5 คืน โดยจะเริ่มงานตั้งแต่วันที่ขึ้น 14 ค่ำ เดือนสาม ไปจนถึงแรม 3 ค่ำ เดือนสาม ซึ่งจะตรงกับปลายเดือนมกราคมหรือต้นเดือนกุมภาพันธ์

งานพระธาตุนี้อถือว่าเป็นงานที่ใหญ่ที่สุดของเมืองกำแพงเพชร เพราะถือว่ามีของศักดิ์สิทธิ์คือมีธาตุของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าบรรจุอยู่ในเจดีย์ถึง 9 องค์ และ ประชาชนจึงพากันมากราบไหว้ บูชาพระธาตูกันทั่วสารทิศ ในสมัยก่อนนั้นการคมนาคมยังลำบาก ต้องมาทางเรือหรือล้อเกวียนเท่านั้น คนที่อยู่ไกลๆ เช่น โป่งน้ำร้อน คลองลาน ลานดอกไม้ ฯลฯ จะต้องเดินทางมาล่วงหน้าก่อนงานวัดเป็นสัปดาห์ ใครอยู่ริมแม่น้ำ เช่น ชาวลานดอกไม้ โกสัมพี ก็จะมาทางเรือ ซึ่งมีทั้งเรือถ่อและเรือพาย โดยนำเรือมาจอดที่หน้าวัดพระบรมธาตุ (หน้าตันโพธิ์ ปัจจุบันนิยมเรียกว่าหลังวัด ซึ่งสมัยก่อนจะเป็นหน้าวัดและเป็นท่าเรือข้ามไปฝั่งกำแพงเพชร) เข้าไปตามลำคลองสวนหมาก จะมีเพิงที่ทางวัดปลูกไว้ให้ประชาชนมาพักในเวลาว่างมีงาน

ส่วนพวกที่อยู่ห่างไกลจากแม่น้ำปิง ก็จะมาทางล้อเกวียน เป็นพวกโป่งน้ำร้อน คลองน้ำไหล นาบ่อคำ และพักอาศัยอยู่บริเวณตันโพธิ์หน้าวัดเช่นกัน (ปัจจุบันนิยมเรียกว่าหน้าวัด) และต่างก็เตรียมอุปกรณ์ ทำอาหารมารับประทานและทำบุญ นอกจากนี้ ก็มีอุปกรณ์เผาข้าวหลามมาด้วย เพราะถือเป็นประเพณีว่า เดือนสามต้องทำบุญด้วยข้าวหลาม ดังนั้น ในวันขึ้น 14 ค่ำ เดือนสาม เวลาประมาณ 15.00 น. ชาวนครชุมตั้งแต่หมู่ 2-6 แต่ละบ้านก็พากันมาเผาข้าวหลาม ตลอดจนพากันมาพักอยู่ในวัดตั้งแต่เวลา

17.00-19.00 น. ใครมาเมืองนครชุมในสมัยก่อนนั้นจะเห็นคว้นไฟเผาข้าวหลามคลุ้งดำไปหมดทั้งหมู่บ้าน ถนนหนทางจราจรแทบมองไม่เห็นกัน เมื่อเผาสุกแล้วก็จะเก็บไว้ทำบุญส่วนหนึ่ง ที่เหลือก็จะแจกจ่าย แลกเปลี่ยนกัน และเก็บไว้เลี้ยงญาติพี่น้องที่มาพักที่บ้านเพื่อไหว้พระธาตุกันเป็นที่สนุกสนาน

ส่วนงานวัดก็จะเริ่มตั้งแต่วันขึ้น 14 ค่ำ เดือนสาม กลางคืนก็จะมีมหรสพ ในสมัยก่อนจะมี แคล็ก กับรำวงเท่านั้น คณะกรรมการวัดก็จะมาช่วยกันขายดอกไม้ธูปเทียนทอง และสิ่งอื่นๆในเช้าวันขึ้น 15 ค่ำ เดือนสาม หรือนิยมเรียกกันว่างานเพ็ญเดือนสาม ซึ่งแต่ละบ้านก็จะ...เตรียมอาหารคาว-หวาน จัดใส่ สำหรับ ทาบาถวายพระ ที่ขาดไม่ได้คือข้าวหลามก็จะปอกแกะใส่ถ้วยชามมา อีกส่วนหนึ่งก็จะปอกเปลือก ข้าวหลามให้เหลือบาง ๆ แล้วหันเป็นท่อน ๆ ใส่ร่วมกับข้าวสุก ใส่บาตรพระอีกทีหนึ่ง ชาวนครชุมส่วนใหญ่ จะนิยมไปทำบุญที่วัดพระบรมธาตุ แต่ส่วนหนึ่งซึ่งเป็นส่วนน้อยก็จะไปทำที่วัดสว่างอารมณ์ ในวันนั้นตลอดทั้งวันจะมีชาวบ้านจากตำบลต่าง ๆ มาไหว้ พระบรมธาตุและบางกลุ่มก็จะมาเวียนเทียนรอบพระบรมธาตุ เพราะวันนี้เป็นวันสำคัญทางพุทธศาสนา คือเป็นวันมาฆบูชา ตอนบ่ายโมงหรือ 13.00 น. ก็จะมีลิเกเล่นให้ชมกัน แล้วจึงฟังเทศน์ต่อในเวลา 14.00 น.

ในงานนี้ทางวัดพระบรมธาตุจะให้มีการทำบุญตักบาตรในตอนเช้าถึง 3 วัน คือวันขึ้น 15 ค่ำ ถึงแรม 2 ค่ำ ในตอนกลางคืนของวันขึ้น 15 ค่ำ ก็จะมีผู้คนมาไหว้พระบรมธาตุกันมากมาย และเพื่อได้ร่วมกันเวียนเทียนรอบพระบรมธาตุ ซึ่งจะมีคณะพระภิกษุ-สามเณร มาร่วมเวียนเทียนกับประชาชน ในเวลาประมาณ 20.00 น. หลังจากนั้น ก็จะมีประชาชนทยอยกันมาไหว้-เวียนเทียนรอบพระบรมธาตุ จนถึง 23.00 น. ส่วนวันอื่น ๆ นอกจากจะมีมหรสพให้ชมแล้ว ก็ยังมีประชาชนมาไหว้พระบรมธาตุจนตึกทุกคืนจนเสร็จงาน

เริ่มตั้งแต่ พ.ศ.2526 เป็นต้นมา ท่านผู้ว่าราชการจังหวัด นายเชาว์วิศน์ สุตลาภา ได้ริเริ่มงานประเพณีบพระเล่นเพลงขึ้นเป็นงานประจำจังหวัด ก็ได้จัดให้ตรงกับงานเพ็ญเดือนสาม โดยในตอนเย็นของวันขึ้น 15 ค่ำ ประมาณ 17.00 น. ในปีแรก ๆ นั้นจะจัดใหญ่โตมาก ๆ คือมีทั้งขบวนช้าง-ม้า-ล้อเกวียน ซึ่งสมมุติให้เป็นขบวนของพระยาสิทธิและครอบครัว มานบพระบรมธาตุ-เวียนเทียนโดยเริ่มเดินจากบริเวณต้นโพธิ์ฝั่งเมืองกำแพงเพชรข้ามสะพานแม่น้ำปิงมายังวัดพระบรมธาตุ และแสดงแสง-เสียงที่ลานพระบรมธาตุให้ประชาชนได้ชมกัน

3. งานเพ็ญเดือน 4 เป็นงานปิดทองไหว้พระหลวงพ่อบุญรอด ของวัดสว่างอารมณ์ ต.นครชุม โดยเริ่มตั้งแต่วันขึ้น 14 ค่ำ เดือนสี่ของทุก ๆ ปี ในสมัยก่อนงานจะมีถึง 7 วัน 7 คืน มหรสพก็จะมีเพียงลิเกกับรำวงเท่านั้น ในสมัยนั้น ใครจะดูลิเกจะต้องตีตัวเข้าไปดู ใครจะรำนงั้น ดูฟรี แต่ปัจจุบันนี้ดูฟรีหมด และงานก็ลดลงเหลือ 5 วัน 5 คืน และในงานนี้จะมีการทำข้าวเหนียวแก้ว ข้าวเหนียวแดงไปทำบุญ ในสมัยก่อนแต่ละบ้านก็ทำกันเอง แล้วแบ่งไว้ทำบุญ ส่วนที่เหลือก็แลกเปลี่ยน แจกจ่ายกันกิน เช่นเดียวกันกับงานเดือนสาม ปัจจุบันนี้ได้เปลี่ยนไปเป็นคณะกรรมการวัดจะช่วยกันทำที่วัด และจัดจำหน่ายให้แก่ประชาชนโดยเริ่มทำกันในวันขึ้น 14 ค่ำ ซึ่งเป็นวันเริ่มงานวันแรก ซึ่งนิยมมาช่วยซื้อข้าวเหนียวแก้ว ไป

ทำบุญ และแจกจ่ายญาติพี่น้องหรือเพื่อนบ้าน ส่วนในตอนกลางคืนก็จะมีมหรสพแสดงคือลิเก รำวง และ จำหน่ายดอกไม้ ธูป เทียน เพื่อนำไปกราบไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายภายในวัดที่ประชาชน นับถือบูชา

4. ประเพณีตรุษไทย เริ่มวันแรม 14 ค่ำ เดือนสี่ ตอนเย็นประมาณ 16.00 น. จะมีการก่อพระทรายภายในวัด ซึ่งนิยมก่อกันเป็นครอบครว โดยแต่ละครอบครวจะช่วยกันขนทรายเข้าวัด โบราณจะไม่ใส่ รองเท้าเข้าวัดจะเป็นบาป และเมื่อไปเหยียบพื้นดินในวัดแล้วดินจะติดเท้าออกมา ทำให้ต้องขนดิน ขนทราย เข้าวัด จึงต่อมาเกิดประเพณีก่อพระทราย มีการก่อเป็นรูปทรงต่างๆมีธงใหญ่เล็ก ดอกไม้เพิ่ม ความสวยงาม ต่อจากนั้นจะนิมนต์พระสงฆ์มาเจริญพุทธมนต์

รุ่งเช้าวันแรม 15 ค่ำ เดือน 4 ชาวบ้านจะไปทำบุญตักบาตรที่วัดเพื่อเป็นฉลองพระทรายที่ ก่อไว้ ในสมัยก่อนนิยมทำบุญกัน 3 วันเพราะถือว่าเป็นวันสำคัญ โดยคนโบราณมักสอนว่า ตรุษอย่าให้ขาด สารทอย่าให้เว้น แต่ปัจจุบันลดเหลือการใส่บาตรเพียงวันเดียว

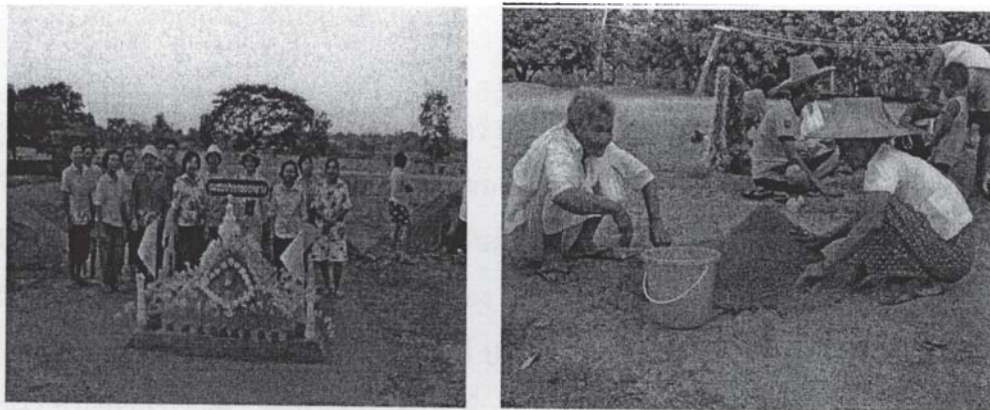
5. วันสงกรานต์ ตรงกับวันที่ 13 เดือนเมษายน ของทุกปี มีพิธีการคล้ายคลึงกับวันตรุษ แต่มี มากวันกว่า คือมีการทำบุญตักบาตร 3 วัน โดยเริ่มตั้งแต่วันที่ 12 เมษายน ตั้งแต่เช้าก็จะมีคณะกรรมการวัด ชุตหนึ่งมากว่นข้าวเหนียวแดงและขนมกว่น ซึ่งถือเป็นประเพณีของชาวนครชุม ในสมัยก่อน แต่ละชาวบ้าน จะทำกันเองเหมือนประเพณีเผาข้าวหลามในเดือน 3

ในสมัยก่อนชาวบ้านจะใช้กระทะที่เรียกว่ากระทะใบบัวซึ่งมีขนาดใหญ่มาก จะเริ่มทำขนม กว่นก่อนประมาณวันที่ 10-11 เมษายน วิธีทำต้องม่ข้าวเหนียวให้เป็นแป้งก่อน แล้วชุดมะพร้าว คั้น น้ำกะทิ นำไปเคี่ยวเป็นน้ำมันมะพร้าว ส่วนเตาที่ใช้กว่นขนม นั้น ต้องใช้เตาดินโดยชุดหลุมดิน 3 หลุม ห่าง กันเล็กน้อย พอให้เตารับน้ำหนักกระทะได้ให้หลุมกลางใหญ่หน่อยอีก 2 หลุมใส่ฟืนและระบายอากาศ ฟืน แหนถ่าน นำข้าวเหนียวที่ม่แล้ว เทลงกระทะกว่นไปจนข้าวเหนียวน้ำงวดลงจึงใส่กะทิและน้ำตาลตอน แรกๆก็ใช้ไฟแรงได้ พอแป้งข้าวเหนียวงวดลงมากๆ แล้ว ลดไฟให้น้อยลงพร้อมทั้งหมั่นน่ำน้ำมันมะพร้าวที่ เคี่ยวไว้คอยราดรอบ ๆ ขอบกระทะ เพื่อมิให้แป้งไหม้ติดกระทะ เมื่อแป้งงวดลงมากแล้วขนมกว่นจะเหนียว ต้องใช้แรงในการกว่นมาก ในสมัยก่อนชาวบ้านนิยมกว่นให้เหนียวเหมือนดังเม ปัจจุบันจึงนิยมซื้อสะดวก กว่า และคณะกรรมการวัดก็จะช่วยกันทำที่วัดแล้วจำหน่ายนำเงินเข้าวัด ส่วนอุปกรณ์ก็ขอรับบริจาคจาก ชาวบ้านส่วนหนึ่ง ถ้าขาดเหลือก็จะซื้อมาเพิ่มเติม

ข้าวเหนียวแดงนั้น จะทำกันในวันที่ 12 เมษายน ตอนเช้า ๆ ไม่ยุ่งยากเหมือนขนมกว่นแต่ เดียวนี้ก็ยกให้วัดทำหมด ก็เป็นการรวมคนที่สนุกสนานไปอีกแบบหนึ่ง

ตกตอนเย็นก็มีการก่อพระเจดีย์ภายในวัดกันอีก เหมือนวันตรุษ มีการประกวด แข่งขัน การก่อกองพระเจดีย์ทรายกัน ซึ่งมีทั้งแบบสวยงามและแบบความคิดสร้างสรรค์ มีชาวบ้านส่งเข้าประกวด มากมาย ทางวัดก็จะแต่งตั้งกรรมการตัดสินและมีรางวัลมอบให้ผู้ชนะที่ 1-3 เสร็จแล้วก็มี การสวดพุทธมนต์ เหมือนวันตรุษ ตกกลางคืน ประมาณ 20.00 น. ก็จะมีการสวดกระดูก เจ้าอาวาสและบรรพบุรุษ โดย ชาวบ้านก็จะนำกระดูกหรือรูปถ่ายของบรรพบุรุษไปวางไว้ในที่ที่วัดจัดเตรียมไว้ให้ ถ้าใครไม่มีกระดูกหรือรูป ของบรรพบุรุษก็ให้ใช้วิธีเขียนชื่อ-นามสกุลใส่ในโลงแก้วแทน รุ่งเช้าวันที่ 13 เรียกว่าเป็นวันมหาสงกรานต์ มี

พิธีทำบุญตักบาตร ถวายผ้าสบง สรงน้ำพระ ในสมัยก่อนโน้น ชาวบ้านที่มาทำบุญก็จะขออนุญาต นำอาหารที่พระฉันเรียบร้อยแล้วมารับประทานร่วมกัน พอประมาณ 10.00 น. ก็จะร่วมกันแห่ผ้าห่มหลวงพ่อบูโมงค์ ไปรอบตลาดนครชุม ด้วยขบวนกลองยาว เป็นที่สนุกสนานมาก แล้วจึงวนกลับมาเปลี่ยนผ้าให้หลวงพ่อบูปัจจุบันเปลี่ยนเป็นเทศบาลจัด เมื่อพระฉันภัตตาหารเรียบร้อยแล้ว ประมาณ 13.00 น. ก็จะมีการสรงน้ำพระพุทธรูปหลวงพ่อบูวัดท่าหมื่น และพระภิกษุสามเณร จะมีเทศน์...กระดุกและเวลา 14.00 น. ได้นิมนต์พระภิกษุสงฆ์มาติกา แล้วนำกระดุกหรือรูปกลับบ้าน ก็จะร่วมกันนำผ้าไปห่มหลวงพ่อบูทุกองค์ภายในวัด เช่น หลวงพ่อบูโมงค์ หลวงพ่อบูยักข์หรือได้ตั้งชื่อให้ใหม่ว่าหลวงพ่อบูหมามงคlobพิตร สาเหตุที่เรียกว่าหลวงพ่อบูยักข์นั้นมีตำนานเล่าว่า หลวงพ่อบูกินเณร เพราะมีผู้ไปบิณฑบาตที่ปากพระพุทธรูป

ภาพ 1 การก่อพระทรายที่วัดพระบรมธาตุพระอารามหลวง

เช้าวันที่ 14 เมษายน ซึ่งเรียกว่าเป็นวันเนา เวลาเช้าก็ทำบุญตักบาตรและมีการเรียไรผ้าห่มพระบรมธาตุที่วัดพระบรมธาตุ ซึ่งพอเวลา 13.00 น. ขบวนเทศบาลและชาวบ้านก็จะร่วมแห่ผ้าห่มพระธาตุออกจากวัดสว่างฯไปตามถนนไปวัดพระบรมธาตุ(สมัยโบราณก็จะมีแต่ชาวบ้านแห่กัน)เมื่อผ่านบ้านใครก็จะมีสมาชิกแต่ละบ้านออกมาร่วมแห่ด้วย เริ่มตั้งแต่หมู่ 3-6 จนเข้าไปใน ลานพระบรมธาตุ

ประเพณีห่มผ้าพระบรมธาตุนี้มีมาแต่โบราณกาลของชาวกำแพงเพชร ซึ่งจะมีขบวน 2 ขบวน คือขบวนชาวบ้าน บ้านนครชุม กับชาวบ้านกำแพงเพชร ต่างฝ่ายก็แห่มาพร้อมกันที่ลานพระบรมธาตุแล้วแห่รอบพระบรมธาตุ 3 รอบ จึงนำผ้าขึ้นห่มพระธาตุ แล้วแยกย้ายกันกลับบ้าน แต่ทางฝั่งนครชุมทางปากคลองใต้ คือหมู่ 2-4 ก็จะแห่กันไปหาดทรายหน้าวัดพระบรมธาตุเพื่อก่อพระเจดีย์ทรายน้ำไหลและชาวบ้านหมู่ที่ 5-6 ก็จะแห่กันไปที่หาดทรายหน้าวัดสว่างอารมณ์เพื่อก่อพระเจดีย์ทรายน้ำไหลเช่นเดียวกัน ในสมัยก่อนโน้น การก่อพระเจดีย์ทรายน้ำไหลนี้จะสนุกมาก เพราะจะช่วยกันก่อเป็นกองเดียวกัน และเล่นสาดน้ำในคลองสวนหมาก แต่ปัจจุบัน ผู้คนไม่ค่อยไปร่วมกิจกรรม เพราะขาดการประชาสัมพันธ์และหนุ่มสาวนิยมไปเล่นสาดน้ำกันในตัวจังหวัด ซึ่งเป็นที่น่าเสียดายถ้าจะปล่อยให้วัฒนธรรมประเพณีที่มีมาแต่เดิมสูญหายไป

ภาพ 2 ห่มผ้าหลวงพ่อบึง

ภาพ 3 แห่ผ้าห่มพระบรมธาตุ

เช้าวันที่ 15 เมษายน ซึ่งมักจะเรียกว่าเป็นวันพญาวัน ชาวบ้านก็จะร่วมทำบุญกันอีกวันหนึ่ง เรียกว่า ฉลองพระทรายน้ำไหล เป็นวันสุดท้ายของการทำบุญประเพณีสงกรานต์ เมื่อทำบุญตักบาตรเรียบร้อยแล้ว แต่ละบ้านก็จะถือเอาวันนี้เป็นวันดี ทำความสะอาดบ้านช่อง สรงน้ำพระพุทธรูปที่บ้าน ตลอดจนอาบน้ำผู้เฒ่าผู้แก่เพื่อเป็นสิริมงคลแก่ตนเอง บางชุมชนก็จะไปร่วมกันทำบุญกลางบ้านอีกครั้งหนึ่ง

หลังจากเสร็จสิ้นประเพณีสงกรานต์ ประชาชนชาวบ้าน ซึ่งในสมัยก่อนโน้นก็จะทำขวัญบ้าน ขวัญช้าง ขวัญนา-ไร่-วัง-ควายกัน ซึ่งเป็นความเชื่ออย่างหนึ่งของชาวนครชุมต่อสงกรานต์ชาวไทยใหญ่

6. วันวิสาขบูชา หรือชาวบ้านมักเรียกว่า “วันพระปฐม” ซึ่งตรงกับวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6 แต่ปีใดมีเดือน 8 สองหน ก็เลื่อนไปวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 7 ชาวนครชุมจะมาร่วมทำบุญตักบาตรที่วัด เพราะเป็นวันพระพุทธเจ้าทรงประสูติ ตรัสรู้ และปรินิพพาน

หลังจากทำบุญตักบาตรแล้วก็จะมีการเทศน์ ซึ่งเรียกว่า เทศน์พระปฐม คือเทศน์เรื่องราวเกี่ยวกับประวัติของพระพุทธเจ้า ตั้งแต่ประสูติจนถึงปรินิพพาน ในสมัยก่อนนี้จะมีการเทศน์ถึง 30 ผูก (ผูกความหมายคล้ายกับคำว่ากัณฑ์) แต่ปัจจุบันนี้จะเหลือเพียง 13 ผูก เนื่องจากมีคนสมัยโน้นจะเทศน์ ตั้งแต่พระฉันภัตตาหารเสร็จแล้วไปจนถึงเวลาประมาณ 20.00 น. ก็จะหยุดเทศน์ เพื่อให้พุทธศาสนิกชนได้ไปร่วมเวียนเทียน แล้วจึงเทศน์ต่อจนจบ โดยชาวบ้านจะนำกรวยดอกไม้ธูปเทียนมาจากบ้าน

แต่ปัจจุบันนี้ชุมชนนครชุมนครชุมได้ขยายใหญ่ขึ้นมีประชากรมาก ทางวัดจะเป็นผู้จัดทำดอกไม้-ธูป-เทียน จำหน่ายให้และจะเวียนเทียนในเวลาประมาณ 20.00 น.

7. วันอาสาฬหบูชา ตรงกับวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 8 ถ้าปีใดเป็นปีอธิกมาส มีเดือน 8 สองครั้ง ก็จะตรงกับเดือน 8 หลัง เป็นวันที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมจักรกับปะวัตนะสูตรให้แก่ปัญจวัคคีย์ หลังจากทรงตรัสรู้ในวันนี้ชาวบ้านต่างก็มาทำบุญตักบาตรที่วัดกันทางวัดสว่างอารมณ์จะมีการหล่อเทียนจำนำพรรษากัน ในสมัยก่อนโน้น ที่วัดพระบรมธาตุและวัดสว่างอารมณ์จะหล่อเทียน 3 ดอกเพื่อนำไปถวายวัดสว่างอารมณ์ วัดพระบรมธาตุ และวัดคูยาง สมัยนั้นจะหล่อในวันอาสาฬหบูชา วันเดียวให้แล้วเสร็จ แต่ปัจจุบันทางวัดสว่างอารมณ์จะเริ่มหล่อตั้งแต่วันแรม 15 ค่ำ เดือน 7 ไปจนถึง 15 ค่ำ เดือน 8 ทั้งนี้เพื่อให้

ชาวบ้านได้มีโอกาสมาหล่อเทียนจำนำพรรษาได้ทุกคน ในงานนี้ นอกจากจะทำบุญตักบาตรกันแล้ว ก็จะมีบุคคล องค์กรและร้านต่าง ๆ เช่น โรงเรียน ชุมชน บริษัท จะตกแต่งเทียนจำนำพรรษาอย่างสวยงามแห่งรอบตลาดนครชุม แล้วนำไปถวายวัดต่าง ๆ ในนครชุม

8. วันเข้าพรรษา ต่อจากวันอาสาฬหบูชาหนึ่งวัน ซึ่งตรงกับแรม 1 ค่ำ เดือน 8 ทางนครชุม ก็จะมีการทำบุญตักบาตรที่วัดในตอนเช้า และถวายผ้าอาบน้ำฝนแด่พระภิกษุ-สามเณร ในสมัยโบราณ ประชาชนจะซื้อผ้าอาบน้ำฝนไปถวายกันเอง และในสมัยนั้นประชากรมีน้อย ดังนั้นบางปีพระก็ได้ทุกรูป บางปีก็ได้ไม่ครบทุกรูป ต่อมาคณะกรรมการวัดจึงจัดไว้ให้เพียงพอกับ พระภิกษุ-สามเณรในวัด และให้ประชาชนไปบูชาตามศรัทธา แต่บางคนก็จะจัดหาไปเอง บางคนเพื่อความสะดวกสบายก็ไปบูชาของวัด และก็จะมีการถวายเทียนจำนำพรรษาพร้อมผ้าอาบน้ำฝนก็มี

นอกจากถวายผ้าถวายเทียนแล้วบางคนก็นิยมถวายหลอดไฟนีออน เพราะเป็นการให้แสงสว่างเหมือนกัน

9. วันสารทไทย คือวันสิ้นเดือนสิบไทย ซึ่งตรงกับวันแรม 15 ค่ำ เดือนสิบ ในวันนี้จะมีการทำบุญด้วยขนมที่เรียกว่ากระยาสารท ชาวบ้านจะกว่นกระยาสารทกันในวันแรม 14 ค่ำ เพื่อนำไปทำบุญในวันสารทไทย ซึ่งเป็นประเพณีอย่างหนึ่งของชาวนครชุม ที่มีการทำบุญ ตักบาตร และถวายขนมกระยาสารท โดยจัดห่อเป็นกระจาดเข้าอย่างสวยงามพร้อมด้วยกล้วยไข่

ทางวัดพระบรมธาตุ ก็จะมีประเพณีอีกอย่างหนึ่งควบคู่กันไปด้วย เรียกวันนี้ว่า บาตรข้าวต้ม คือจะมีเทศน์มหาชาติในวันสารทไทย

ในงานเทศน์มหาชาติ สมัยโบราณ แต่ละบ้านต่างก็ทำข้าวต้มผัดบ้าง ข้าวต้มลูกโยนบ้าง เพื่อนำไปทำบุญและแขวนราวป่าหิมพานต์บนศาลาตามประเพณี ปัจจุบันได้เปลี่ยนการทำข้าวต้มตามบ้านเป็นมาทำร่วมกันทำที่วัด โดยจะทำก่อนหนึ่งวันหรือทำวันเทศน์ คาถาพัน และนำออกจำหน่ายให้กับชาวบ้านนำไปทำบุญ และแขวนประดับให้เป็นป่าหิมพานต์

ภาพ 4 แต่งศาลาเป็นป่าหิมพานต์

10. วันออกพรรษา ตรงกับวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 ทางวัดสว่างอารมณ์จะมีการเทศน์มหาชาติ วิธีการก็เหมือนวัดพระบรมธาตุ คือในสมัยก่อนก็ทำข้าวต้มกันทุกบ้าน ปัจจุบันก็จะมีกรรมการวัดชุดหนึ่งมา

ทำที่วัดแล้วจำหน่ายให้ชาวบ้าน ส่วนการแต่งศาลานั้น ก็คือนำต้นกล้วย อ้อย มาแต่งศาลาให้สวยงามแล้ว ชาวบ้านก็นำขนม ผลไม้ต่างๆ มาแขวนรอบๆ บนศาลาที่สมมุติว่าเป็นป่าหิมพานต์ ที่ทำเช่นนี้เพื่อให้ชาวบ้าน ที่มาร่วมฟังเทศน์ตั้งแต่เช้า เลี้ยงพระตอนเช้าเรียบร้อย ไปจนถึงรุ่งเช้าอีกวันหนึ่งได้หยิบมารับประทาน หลังจากจบกัณฑ์แต่ละกัณฑ์

ตักบาตรเทโว จะตรงกับวันแรม 1 ค่ำ เดือน 11 คือหลังจากเทศน์มหาชาติจบแล้ว ในเช้าวันรุ่งขึ้นพระภิกษุสงฆ์สามเณรวัดสว่างอารมณ์ ก็จะออกบิณฑบาตข้าวสารอาหารแห้งเหมือนวันปีใหม่ คือจะเริ่มออกเดินจากวัด ไปรอบตลาดแล้วกลับเข้าวัด ส่วนวัดพระบรมธาตุนั้นจะตักบาตรเทโวรอบเจดีย์พระบรมธาตุในวันออกพรรษา ก่อนที่จะทำบุญตักบาตรถวายภัตตาหารเช้าแด่พระภิกษุสงฆ์

11. วันทอดกฐิน กฐิน เป็นชื่อเรียกผ้าไตรจีวร ที่พระพุทธรเจ้าทรงอนุญาตให้ภิกษุผู้อยู่จำพรรษาครบ 3 เดือนแล้ว สามารถรับมาห่มได้โดยนับแต่วันแรม 1 ค่ำ เดือน 11 ถึง วันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 12 ซึ่งมีวัตถุประสงค์สำคัญ คือ สร้างความสามัคคีในหมู่เหล่าสงฆ์และ อุบาสกรัทธิภิกษุทรงคุณ

ชนิดของกฐิน กฐินมี 2 ชนิด คือ

1. จุลกฐิน คือการทอดผ้าผืนใดผืนหนึ่ง ที่ภิกษุจะใช้ครองในวันทอดกฐินให้แล้วเสร็จในวันเดียว ซึ่งถือว่ามีอานิสงส์เป็นอย่างมาก

2. มหากฐิน คือการทอดที่มีบริวารกฐินมาก และไม่จำเป็นจะต้องใช้เวลาในการตัดเย็บผ้าที่จะใช้ครองในวันเดียว อานิสงส์ของการครองมี 5 ประการ คือ

1. ไปไหนไม่ต้องบอกลา
2. ไม่ต้องถือไตรจีวร
3. ฉ้นคณะโภชนาได้ (ล้อมวงฉันภัตตาหารได้)
4. เก็บอดิเรกจีวรไว้ได้โดยที่ยังมีได้แบ่ง และอธิฐานโดยไม่อาบัติ
5. จีวรลาภอันเกิดขึ้น จักได้แก่ภิกษุผู้ได้กรานกฐินแล้ว

สิ่งสำคัญในองค์กฐินมี สบง จีวร สังฆาฏิ ธงจระเข้ ธงมัจฉา ส่วนบริวารต่าง ๆ นั้นจะมีหรือไม่ก็ได้ธงจระเข้ ธงมัจฉา ในสมัยโบราณใช้การคมนาคมทางน้ำ จึงนิยมแห่ผ้ากฐินทางน้ำ และคิดทำธงจระเข้ ธงมัจฉาติดที่หน้าเรือ เพื่อให้สัตว์น้ำที่ดุร้ายทั้งหลายได้รับทราบการบุญการกุศลจะได้ร่วมอนุโมทนา และมีจิตใจอ่อนโยน ไม่คิดทำอันตราย และในการเดินทางไปทอดกฐินนั้น ถือว่าเป็นพิธีทำบุญที่มีอานิสงส์มาก จะจัดแห่องค์กฐินในตอนดาวจระเข้ขึ้นและไปแจ้งที่วัด จึงถือว่าดาวจระเข้เป็นดาวบอกเวลาเคลื่อนที่ขององค์กฐิน

มีเรื่องเล่าว่ามีอุบาสกผู้หนึ่งนำกฐินไปทางเรือ จระเข้อยากได้บุญว่ายน้ำตามไปด้วย แต่อ่อนแรงเสียก่อนไปต่อไม่ไหว จึงบอกให้อุบาสกผู้นั้นเขียนภาพของตนไว้ที่ธง แล้วยกขึ้นไว้ในวัดที่ทอดกฐิน ต่อมาจึงเป็นประเพณีให้มีธงจระเข้ ธงมัจฉาไว้ในวัดที่ทอดกฐินด้วย

ปัจจุบันการทอดกฐิน เมื่อเข้าพรรษาทางคณะกรรมการวัดก็จะพยายามช่วยกันหาเจ้าภาพทอดกฐิน เพราะทางวัดไม่สามารถมาจัดการได้ ถ้าปีใดไม่มีใครรับเป็นเจ้าภาพ ก็จะจัดเป็นกฐินสามัคคีวัด

สว่างอารมณ์อารมณ์จะมีการประชุมคณะกรรมการวัด เพื่อช่วยกันรับเป็นเจ้าภาพซุ้มอาหารคาวหวานในวันทอดกฐิน เพื่อถวายพระและเลี้ยงดูแขกที่มาร่วมทอดกฐินเป็นประจำทุกปี

ทางวัดพระบรมธาตุ นั้น เป็นพระอารามหลวงจะต้องมีผู้ไปขอพระบรมราชานุญาตนำ กฐินหลวงมาทอดแทนพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จะมีพิธีการของทางสำนักพระราชวังซึ่งผิดกับของชาวบ้านทอด แต่การเลี้ยงอาหารก็ทำแบบเดียวกับทางวัดสว่างอารมณ์คือมีอาหารเป็นซุ้มให้เลือกรับประทานกัน

12. วันลอยกระทง และทอดผ้าป่าแถว ตรงกับวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 12 ในสมัยโบราณชาวบ้าน ต่างก็ทำกระทงลอยกันเอง โดยใช้ใบตอง ก้านกล้วยและต้นกล้วย ทำเป็นกระทงรูปทรงต่างๆ เช่นดอกบัว เรือไทย คือจะทำกระทงเป็นเรือไทยโดยใช้ส่วนต่างๆของต้นกล้วยมาประกอบเป็นกระทง ลอยร่วมกันทั้งครอบครัว ต่อมาชาวบ้านก็ร่วมกันทำกระทงให้เป็นของวัดโดยจัดทำที่บ้านคนใดคนหนึ่ง ซึ่งในสมัยนั้นจะใช้กระต่ายนำมาอัดกลีบเป็นกลีบกระทง แล้วนำมาประกอบเป็นรูปกระทงอีกครั้งหนึ่ง พอถึงวันเพ็ญเดือน 12 ก็จะช่วยกันหาบกระทงไปขายในวัดเพื่อหารายได้เข้าวัด แต่ปัจจุบันนี้รัฐบาลส่งเสริมให้ใช้วัสดุที่ย่อยสลายง่าย จึงหันกลับมาทำกระทงด้วยใบตองอีกครั้งหนึ่ง จะมาทำร่วมกันที่วัดโดยประกาศเชิญชวนชาวบ้านที่มีจิตศรัทธาไปช่วยกันทำตั้งแต่วันขึ้น 5 ค่ำเดือน 12

แต่ก่อนจะมีการลอยกระทงนั้น เราจะมีประเพณีการถวายผ้าป่าแถวก่อน ซึ่งจะมีประมาณ 20.00 น.ของวันเพ็ญเดือน 12

วิธีการทอดผ้าป่าแถว ซึ่งมีมาตั้งแต่สมัยโบราณคือ ตอนเย็นพระภิกษุสงฆ์ก็จะนำกิ่งไม้มาปักบริเวณวัดตามจำนวนของพระภิกษุสามเณร ส่วนเครื่องผ้าป่าชาวบ้านแต่ละครัวเรือนก็จะจัดมา ในสมัยก่อนนั้นนิยมใช้ชะลอมเป็นที่ใส่เครื่องผ้าป่าปัจจุบันใช้ ถังน้ำ กระละมัง หรือ กระตักน้ำพลาสติกแล้วแต่ศรัทธา ส่วนเครื่องผ้าป่าก็ประกอบไปด้วยข้าวสาร อาหารแห้งต่างๆ ที่ขาดไม่ได้คือกล้วย อ้อย และผ้าสบง

เมื่อถึงเวลาที่จะนิมนต์พระถวายผ้าป่าและพิธีลอยกระทง พิธีกรจะอ่านรายชื่อพระภิกษุสามเณรตามลำดับ ให้จับสลากหมายเลขของผ้าป่า และไปชักผ้าป่ากองหมายเลขนั้น เจ้าของผ้าป่าก็จะช่วยกันขนผ้าป่าไปถวายยังกุฏิที่พระรูปนั้นอาศัยอยู่ หลังจากนั้นก็จะไปลอยกระทงกันตามอรัญญิก

ประเพณีการลอยกระทงนั้น แต่โบราณมาจะต้องตัดเล็บมือ ผม ใส่ไปในกระทงด้วย นอกจากดอกไม้ ธูปเทียน เพื่อเป็นการสะเดาะเคราะห์และขอขมาลาโทษต่อแม่น้ำที่ได้ทำความสกปรกมาถือว่าแม่น้ำนั้นเป็นตัวแทนของแม่น้ำคงคาในอินเดีย

ชุมชนนครชุมนั้นจะลอยกระทงกันในคลองสวนหมากซึ่งในสมัยโบราณนั้น คลองสวนหมากจะมีน้ำเต็มคลอง สมกับเพลงลอยกระทงที่ว่า เพ็ญเดือน 12 น้ำก็นองเต็มตลิ่ง แต่ปัจจุบันน้ำได้แห้งหายไปมาก

หลังจากลอยกระทงกันแล้วก็จะมีการละเล่นต่างๆในสมัยโบราณ หนุ่มสาวก็จะพากันร้องเพลงเกี่ยวกัน บางกลุ่มจะร้องรำกันบนบก ตามหมู่บ้าน หรือในวัด ปัจจุบันแต่ละวัดหรือหน่วยงานต่างๆก็จัดงานมหรสพกัน ซึ่งบางปีก็มีลิเก รำวง ดนตรี ภาพยนตร์ แล้วแต่ละปีไป

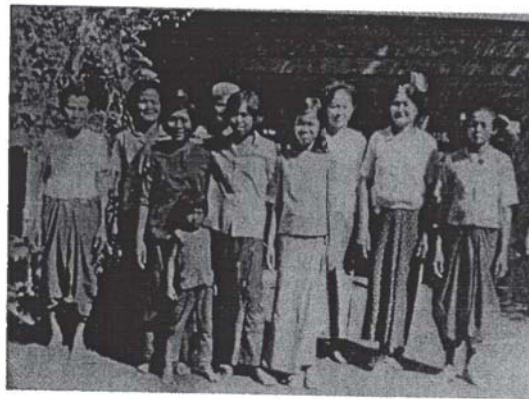
วัฒนธรรมการแต่งกาย การแต่งกายของชาวคลองสวนหมากในอดีตทั้งหญิงชาย
ผู้ชายนุ่งกางเกงแพร กางเกงขาก๊วย สวมเสื้อกุดเย็บข้าง นุ่งโจงกระเบนบ้าง นุ่งโสร่งไม่สวม
เสื้อแต่มีผ้าขาวม้าพาดบ่าบ้าง

หญิงสาวนุ่งซิ่นบ้าง นุ่งโจงกระเบนบ้าง สวมเสื้อห้าตะเข็บ เสื้อแขนกระบอก ห่มผ้าสไบ
และผ้าแถบบ้างเวลาไปงานเช่นไปทำบุญ งานมงคล

การสวมกำไลลูกกระพรวนข้อมือและข้อเท้าของเด็กชายหญิง

การไว้ผมจุก ผมโก๊ะของเด็กๆ

การแต่งกายขอแนะนำเสนอเป็นภาพถ่าย ...มองภาพ... เราจะมองเห็นวิถีชีวิต สภาพ
บ้านเรือน วัฒนธรรมหลากหลายซ่อนอยู่มากมาย ยิ่งมองนานๆพร้อมจินตนาการ ก็ยิ่งเห็นเรื่องราวเรียง
ออกมาราวกับเป็นตัวหนังสือ...

ภาพ 5 การแต่งกายสมัยก่อน นุ่งโจง นุ่งซิ่น มีทั้งผ้าสี ผ้าลายถ้าอยู่บ้านจะใส่เสื้อห้าตะเข็บ
เวลาจะไปงานจะสวมเสื้อทับอีกชั้นหนึ่ง เช่นคุณป้าทางขวามือ

ภาพ 6 การแต่งกายของหญิงสาวในสมัยก่อน

ภาพ 7 สาวสาวจะทันสมัยซิ่น กระโปรงทรงนี้
เรียกว่ากระโปรงนิวลุค ใช้ผ้าพับเป็น
สามเหลี่ยมแล้วตัดช่วงบนทำเป็นเอว
เวลาใส่ถ้าหมุนกระโปรงจะบานแผ่

ภาพ 8 ถ้าเป็นผู้ใหญ่กระโปรงที่สวมใส่ออก
งานจะเป็นกระโปรงแคบ ทรงผม
จะต้องเซ็ท จะต้องเกล้าแล้ว
ฉีดสเปรย์แข็ง

ภาพ 9 การจัดงานมงคลที่บ้าน ทุกบ้านจะตกแต่ง
บ้านด้วยกระดาษสายรุ้งและตรงกลางบ้าน
จะห้อยพวงมะโหด

ภาษาถิ่น

ภาษาถิ่นเฉพาะที่ใช้ในท้องถิ่นนครชุม บริเวณที่ใกล้คลองสวนหมาก มีลักษณะแตกต่างจาก
ภาษากลางโดยทั่วไป คือมีเสียงสูงต่ำแตกต่างกันออกไปบ้าง คำบางคำมีเสียงเหนือและ แปร่งคล้ายภาค
อีสานแถบชายแดนจังหวัดหนองคาย เสียงที่พูดในเสียงของสามัญภาคกลาง ชาวบ้านจะออกเสียงอักษรสูง
เป็นเสียงเอก และออกเสียงต่ำเป็นเสียงตรี ซึ่งลักษณะเช่นนี้ พระยาอนุমানราชธน เรียกว่า “ภาษาชนบท”
ดังแสดงในตาราง 2

ตาราง 2 แสดงภาษาชนบท

ภาษาถิ่น	คำที่ใช้ปัจจุบันและความหมาย	ภาษาถิ่น	คำที่ใช้ปัจจุบันและ ความหมาย
ก๊ะ	กั๊	กัน	ผม-ฉัน สรรพนามบุรุษที่ 1
ก้อ	ก๊	กบาล	ศีรษะ
กะจิก	กระจก	กะแบ่งน้ำ	ถังน้ำ
กะบัก	จอบ	กะโถ่น	กระโถน
กะละมัง	อ่างใส่น้ำ	เกร่อ	ทำเหมือนกันมากมาย
กะทายหมาก	ภาชนะใส่หมากพลู	แก้ไข	แก้ไข

ภาษาถิ่น	คำที่ใช้ปัจจุบันและความหมาย	ภาษาถิ่น	คำที่ใช้ปัจจุบันและความหมาย
เกาะ	เกาะ	อะไร	อะไร
กำหนด	กำหนด	แก้กกังๆ	ขวางๆรีๆ เกะกะขวางทาง
จั่นมั้ง	ไม่แน่ใจ	กึ่งทาง	ครึ่งทาง
กำกึ่ง	เท่าๆกัน	ขลุก	ง่วนอยู่กับสิ่งใดสิ่งหนึ่งนานๆ
กระเซิง	รกรุงรัง	เกาะ	ลั่นซึก
ชะหน่มคู่	ปาห้องโก๋	ใส	ใส

ภาษาถิ่นมีเสียงเหนือหรือแปร่งจากภาษากลาง

ภาษาถิ่น	คำที่ใช้ปัจจุบันและความหมาย	ภาษาถิ่น	คำที่ใช้ปัจจุบันและความหมาย
กะจ้อยร่อย	เล็กมาก	ก๊ะ	กับ
กะตึก	กระตึก	กะปี้	กะปิ
กะปือก	แก้วพลาสติกที่มีหูหิ้ว	กะเถิบ	เลื่อน ขยับ
กินเดิบ	กินมาก	กัน	บุรุษที่ 1 แทนตัวผู้พูด
กับข้าว	กับข้าว	กึด	กึด
ก้อ	ก็	เกร่อ	ทำเหมือนกันทั่วไป
แก้กกังๆ	ทำหันไปหันมา	แก๊ะ	จัดออกไป
กึ่ง	ครึ่ง	กะจืดกะจาย	กระจัด
กระเดียด	เอาของ ใส่เอา	กระเซิง	รกรุงรัง
กาพ้อม	กระพ้อม (เครื่องสานชนิดหนึ่ง)	แก๊ะ	แกะ แคะ
แกงเผ็ด	แกงเผ็ด	กล้วยแขก	กล้วยทอด
กองเอ้าะเย้าะ	กองอยู่ที่เดิม	เกือบเท	เกือบหนึ่งโหล มาตรฐานสูง
ก้วยเตี่ยว	ก้วยเตี่ยว	ชิง	ชิง
ข้าวเหนียว	ข้าวเหนียว	เขียน	เขียน
ซี่เตียด	น่ารังเกียจ	ซี่เปืออะ	ซี่โคลน
เขียบ	กระเถิบ-ขยับไป	เขลื้ออะ	สกปรกมาก
โขย่ง	พวก หมู่	โขกกบาล	เขกศึรชะ
แขว่น	แขว่น	คะหนุ่น	ขนุน
คาราคาซัง	ค้างคาอยู่ไม่เสร็จ	คึด	ขุด
จั่นมั้ง	แสดงความไม่แน่ใจ	เค้า	เขา บุรุษที่สาม

ภาษาถิ่น	คำที่ใช้ปัจจุบันและความหมาย	ภาษาถิ่น	คำที่ใช้ปัจจุบันและความหมาย
ควักไขว่	ควักไขว่	ขัดขวาง	ขัดขวาง
จั้น	เช่นนั้นหรือ-เช่นนั้นสิ	โง่หัว	เงยหัว
เงอะงะ	งง	จ่อ	ตอม
จึก	ล้วง หยิบ	จึกกระบก	ใช้จอบขุดดิน
จึกตอก	จึกตอก	จืด	จืด
จับ	จับ	จู่ๆ	รู้ๆเข้าไป
เจอ	เจอ พบ	เจ็บ	เจ็บ
เจียด	แบ่งปันกัน	เจ้ากัน	เท่ากัน เสมอกัน
ชวด	อด ไม่ได้	ชักชืด	ศักดิ์สิทธิ์
เข้ะท้อง	ท้องเสียบ่อยๆ	เข้ะซี่	อ้วนวอน พุดไม่ยอมหยุด
ช่างปะไร	ปล่อยไปเลยตามเลย	เขอะ	เขื่อมมาก
เชอ برم	เชอมากมาย	ชักกะเดี้ยว	ประเดี้ยว
ด๊ะ	เรื่อยไป	ตุ้	ดู
เด็ก	เด็ก	กิน	รับประทาน
ดัก	ดก	ตะบอย	ค่อยๆ
ตะหลิว	ตะหลิว	ตักกะใจ	ตกใจ
ตักสะเกิด	ตักสะเกิด	ตื่นท่า	ทำน้ำริมคลอง
ตึก	ตึก	ต่างว่า	หากว่า
ต่อปาก	เล่ากันสืบมา	แตกฮือ	กระจายไปคนละทิศละทาง
แตกตื่น	พากันไปด้วยความตื่นเต้น	ตื่นกะใด	เชิงบันได
ตีเตียน	ตีเตียน	ติดต้อย	ติดตาม
ตัว	ใช้เรียกบุรุษที่สอง	ตักเบ็ด	ตกเบ็ด
ถู่ถู่ถู่	ลากกันไป	ถื่อ	ถื่อ
ถั่วฝักยาว	ถั่วฝักยาว	ถึงกะ	ถึงกับ
ถ้ำชา	ภาชนะสำหรับใส่ใบชา	ถนอม	ถนอม
ที่ไป	รังทำย	ถอดกำไล	วิวาร์
ถอนเสาเรือน	ย้ายบ้าน	ทุ่	ไม่แหลม
ทื่อ	ไม่คม	ทับ	กระท่อม
ทะ	เล็มเอาที่ละน้อย	โทซับ	โทรศัพท์
ทอดแห	ทอดแห	ทั้งหลายแหล่	ทั้งหลาย มากมาย

ภาษาถิ่น	คำที่ใช้ปัจจุบันและความหมาย	ภาษาถิ่น	คำที่ใช้ปัจจุบันและความหมาย
โด้โน่น	อยู่ไกลออกไป	นั่งเป๋อ	นั่งเหม่อลอย
เนี้ยะ	นี้แหละ	เน๊าะ	ชักชวนให้เห็นด้วย
บ่	ไม่	บริซัด	บริษัท
บู้บ่	กริยาบอกไป	บ๊วย	สุดท้าย
วี	พัด	ปะเดี้ยะ	ประเดี๋ยว
ปาง	ที่ปักข้าวคราว	ปรา	รสไม่ดี
ปิด	ปิด	เป๊ะเป๊ะ	เกาะเกาะไม่เป็นระเบียบ
แป็บ	ประเดี๋ยว	ปราด	ไปอย่างรวดเร็ว
ปลาไหล	ปลาไหล	ปลาเห็ด	ทอดมันปลา
ปู้	ปู้	บ้าเป๋อ	สติไม่อยู่กับตัว
ป่วยการ	เสียงานเสียการ	เปลี่ยวดำ	ชื่อโรคที่เกิดจากความเย็นจัด
ปัญหา	ปัญหา	ปั้นจิ้มปั้นเจ๋อ	นั่งเสนอหน้า
ปรับ	ปรับ	ผี	ผี
ผ่งะ	อาการสะดุ้งตกใจ	ผละ	ออกห่างโดยกะทันหัน
ผว่า	ตกใจเพราะความกลัว	ผ้าถุง	ผ้าซิ่น
ผ้านุ่งผ้าห่ม	เครื่องแต่งกาย	พืด	ผุด
พู่	ผู่	พัก	ผัก
พอเม๊าะ	พอดี้	เพรียก	เสียงเรียกร้อง
พันเสีย	โกรธ	พวกตอน	จับเรียกค่าไถ่ในวันสงกรานต์
พรางตา	ลวงตา	ชกกก	สัปหงก-ง่วงเต็มที่
พัดไทย	ผัดไท	เพิ่น	บุคคลที่สามที่นับถือ-ศักดิ์สิทธิ์
ผ่น	ผ่น	ผู่	ผู่
มะเขือ	มะเขือ	ภูเช่า	ภูเขา
เมื่อวานขึ้น	วันก่อนวันวาน	มอ	เนินเขาเล็กๆ
ยู่	ผลึก	แมงจิงูน	แมงปิ้งแข็งขนาดเท่าแมงกวาง
ยั่วเย้ย	เต็มไปหมด	ย่ำรุ่ง	เวลาใกล้พระอาทิตย์ขึ้น
เรือน	บ้าน	ร็อก	หรรอก
รอยตีน	รอยเท้า	รองเท้าแตะ	รองเท้าฟองน้ำ
น้องเพล	ใกล้เวลาพระฉัน ใกล้เที่ยง	รู้จัก	รู้จัก
เรียกขวัญ	เรียกขวัญ	รากแตกรากแตน	อาเจียน

ภาษาถิ่น	คำที่ใช้ปัจจุบันและความหมาย	ภาษาถิ่น	คำที่ใช้ปัจจุบันและความหมาย
ลั้งเล้ง	เอ็ดอิงราวกับทะเลาะกัน	โลมเล้า	ลูปไล่ให้รู้สึกว่ารัก
เลอะเทอะ	เปราะเปื้อน	ลงเอย	จบ
ละคระมั่ง	คำแสดง ความไม่แน่ใจ	ลิงโลด	ตื่นเต้นดีใจ
ลักสูตร	หลักสูตร	เปื้อะเปื้อน	เปื้อน
เล็ก	เหล็ก	ละเลียด	กินทีละน้อย
ววย	หมด	เลี่ยน	เลี่ยน
โว	พูดโอ้อวด	เล้าะและ	เหลาะแหละ
สีกกะปก	สกปรก	วี	พัด โบก
สำมะหา	นับประสา	ว้างปรี๊ด	ว้างอย่างรวดเร็ว
สำออย	สำออย	สำน	सान
สีแดง	สีแดง	สำเภา	สำเภา
สนาม	สนาม	ส่วย	สวย
สนึกสน่าน	สนุกสนาน	เสื่อ	เสื่อ
สะเอื้อะ	เสนอหน้า	สงบ	สงบ
สูง	สูง	สะมุด	สมุด
สัมผัส	สัมผัส	เส็ด	เสร็จ
ศาลา	ศาลา	ส้ม	สม
หลับตาปี	ปิดตาสนิท	สมอง	สมอง
หลากใจ	สงสัย	หน้าเป็น	อารมณ์ดี ยิ้มง่าย
แห่สามถ้วย	ขบวนแห่เพื่อแต่งงาน	เหี้ยเรือน	บ้าน
หนาว	หนาว	ร่อยหรอ	มีน้อย
หม่อ	หมอ	หัวน้ำท้ายน้ำ	ทั้งบ้านทั้งเมือง
หมู่	หมู่	หนาวจิบกระดุกดำ	หนาวมาก-หนาวใน
หมอน	หมอน	หมา	หมา
หนู	หนู	หน่อน	หนอน
เหมือน	เหมือน	หมีด	หมด
เหิน	บินหรือลอยอยู่	โหระพา	โหระพา
อืแอ้ออแอ่น	อาการของคนเมา	ห่วย	ห่วย
อย่าเพ่อ	อย่าเพ็ง	อืดอน	ตอนที่
ออกเรือน	แต่งงานแยกเรือนไปอยู่กับสามี	อืดฉ่า	อิจฉา

ภาษาถิ่น	คำที่ใช้ปัจจุบันและความหมาย	ภาษาถิ่น	คำที่ใช้ปัจจุบันและความหมาย
อื้อ	เห็นด้วย-รับปากรับคำ	เอี่ยม	ใหม่ สะอาด
ฮึ	ไม่	ฮือ	กรูกันเข้ามา
พริกชี้แต่	พริกชี้หนู	เฮา	เรา

การแสดงพื้นบ้านของชุมชนนครชุม

1. ระบำคล้องช้าง

ที่มา

เป็นการละเล่นพื้นบ้านเก่าแก่ของตำบลนครชุม การละเล่นนี้ได้ดัดแปลงมาจากการคล้องช้างลากไม้มาแสดงรำคล้องช้างในเทศกาลสงกรานต์ การทำบุญกลางบ้าน เพื่อหนุ่มสาวได้มีโอกาสพบปะกัน ผู้สืบค้น แม่เพ็ญ กิตติขจร แม่ลำภู ทองธรรมชาติ

วิธีเล่น

ดนตรีและนักร้องจะเริ่มบรรเลง ฝ่ายชายจะจับชายผ้าทั้งสอง ชายรำบ้อออกมาคล้องหญิงที่ตนสนใจ แล้วรำต้อนไปมาอยู่กลางวง ฝ่ายหญิงนำฝ่ายชายมาส่งแล้วก็ไปคล้องชายคนอื่น ๆ สลับกันไป

การแต่งกาย

หญิงนุ่งโจงกระเบน เสื้อแขนกระบอก ผ้าแถบคล้องคอ(ใช้คล้องฝ่ายชาย) ชายนุ่งโจงกระเบน เสื้อดอกคอกลม ผ้าขาวม้าผูกเอว

เครื่องดนตรี

เครื่องดนตรีพื้นบ้าน เช่น กลอง โหม่ง ฉิ่ง กรับ ฉาบ

เนื้อเพลง

คล้องเถิดหนาพ่อคล้อง คล้องเถิดหนาแม่คล้อง อย่างดอย่างจ้อง คล้องได้ตัวงามเอย
คล้องช้างมาได้แล้วเหวย คล้องช้างมาได้แล้วหว่า ผูกไว้ที่ต้นยอ ช้างเถื่อนเข้ามาเกย มาเลยเอาช้างมาต่อ
ต้นยอเล็กน้กมันก็หักลงเอย

คล้องเถิดหนาพ่อคล้อง คล้องเถิดหนาแม่คล้อง อย่างดอย่างจ้อง คล้องได้ตัวงามเอย
คล้องช้างมาได้แล้วเหวย คล้องช้างมาได้แล้วหว่า ผูกไว้ที่ต้นทอง ใครเป็นเจ้าของรีบมาจองเอย

คล้องเถิดหนาพ่อคล้อง คล้องเถิดหนาแม่คล้อง อย่างดอย่างจ้อง คล้องได้ตัวงามเอย คล้อง
ช้างมาได้แล้วเหวย คล้องช้างมาได้แล้วหว่า ผูกไว้ที่ต้นรัก พี่มาช้านัก ออกต้องหักลงเอย (ซ้ำทั้งหมด 3 ครั้ง)

ลักษณะคำประพันธ์

เป็นเพลงพื้นบ้าน มีลักษณะคำประพันธ์ที่ไม่แน่นอนยึดหลักการเป็นคำคล้องจองวรรคละ 5 คำ จำนวน 11 วรรค

สภาพสังคมที่ปรากฏ

เมืองกำแพงเพชรเป็นเมืองที่มีการทำป่าไม้มากที่สุด พาหนะสำคัญในการทำไม้คือ ช่างประชาชนนิยมไปคล้องช้างมาใช้งานลากไม้ในป่า ประกอบกับการที่มีป่าไม้อุดมสมบูรณ์ จึงนำช้างไปผูกไว้กับต้นไม้ต่าง ๆ เช่น ต้นยอ ต้นทอง ต้นรัก เนื้อเพลงเดิมคงมีต้นไม้อีกมากมายแต่ตกทอดมาเพียง 3 ต้น

ต้นยอ เป็นต้นไม้ที่ชาวกำแพงเพชร นิยมปลูกไว้ในบ้าน เพื่อเป็นคตินิยมให้พูดเพราะรู้จักให้เกียรติและยกย่องผู้อื่น

ต้นทอง ชื่อเต็มว่าต้นทองกวาว ต้นใหญ่ดอกสีแดง บ้างเรียกทองธรรมชาติเป็นที่นิยมปลูกในภาคเหนือมาก จังหวัดกำแพงเพชรมีมากที่สุด ออกดอกฤดูหนาว สีแดงสดเป็นค่านิยมที่เป็นมงคลนาม

ต้นรัก เป็นต้นไม้ขนาดใหญ่ใช้สำหรับลงพื้นหรือทาสีต่าง ๆ ยากเรียกว่าน้ำรัก ในอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรมีเป็นจำนวนมาก เป็นค่านิยมที่เป็นมงคลนามเช่นกัน

สภาพสังคมในจังหวัดกำแพงเพชร

1.1 การประกอบอาชีพ อาชีพที่สำคัญในเพลงระบำคลองช้างนี้คือ การลากไม้ หรือใช้งานเกี่ยวกับการทำไม้

1.2 สภาพแวดล้อม ในอดีตมีป่าไม้เป็นจำนวนมาก มีการทำสัมปทานกันทุกแห่ง การนำซื้อของต้นไม้มาเล่าในคำร้องจึงไม่มีวันที่สิ้นสุด

1.3 ค่านิยมในเรื่องความรัก ในสมัยนั้นหนุ่มสาวจะไม่ค่อยพบปะกันง่าย ๆ เหมือนปัจจุบัน ระบำคลองช้างจึงซ่อนคุ้ยรักไว้ให้เลือก ด้วยวิธีที่ชอบใครก็นำผ้าไปคล้องคนนั้น

คุณค่าที่ได้รับ

1. คุณค่าทางวรรณศิลป์

เนื้อเพลงเป็นการเล่นคำ ใช้ถ้อยคำที่สัมผัสได้งดงามไพเราะและมีความหมายลึกซึ้ง

2. สะท้อนให้เห็นสภาพแวดล้อม สภาพสังคมสิ่งแวดล้อมในจังหวัดกำแพงเพชรนั้นเต็มไปด้วยป่าไม้ มีต้นไม้ทุกประเภท อาชีพอาชีพหลักในสมัยนั้นก็คือ การทำไม้ ตักยาง ตีผึ้ง ซึ่งล้วนต้องอาศัยป่าไม้ทั้งสิ้น

3. คุณค่าทางภูมิปัญญา ต้นไม้แต่ละชนิดที่นำมาร้องเป็นต้นไม้ที่มีความหมาย ที่สองหรือความหมายที่แฝงไว้ด้วยความเชื่อและภูมิปัญญาไทย

4. คุณค่าทางวัฒนธรรมประชาชน เมื่อเหนื่อยจากการทำงาน จากงานไม้ตอนเย็นหรือกลางคืนนั้นก็มาเล่นระบำคลองช้างเพื่อคลายความเหน็ดเหนื่อยเมื่อยล้า และแสดงถึงความสามัคคี เป็นวัฒนธรรมอันดีงาม ที่สืบเนื่องมาหลายร้อยปี

ภาพ 10 ระบายคล้องช้าง

2. รำแม่ศรี

ที่มา

แม่ศรีเป็นการละเล่นพื้นบ้านตามความเชื่อของชาวในเรื่องการเข้าทรง จากวรรณกรรมเรื่องทุ่งมหาธาของครู มาลัย ชูพินิจ ได้กล่าวถึงการรำแม่ศรีเพื่อคัดเลือกสาวงามประจำหมู่บ้าน นิยมเล่นกันในงานสงกรานต์ ผู้สืบทอดคือ นางเพ็ญม กิตติขจร แสดงโดยแม่บ้านตำบลนครชุม อำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร

วิธีเล่น

แม่ศรีจะเลือกจากหญิงสาวที่หน้าตาสวยงาม รำสวยที่สุดในหมู่บ้าน ผู้รำแม่ศรีจะถือกรวยดอกไม้รูปเทียน นั่งอยู่กลางวง ผู้เล่นคนอื่นจะร้องเพลงเชิญแม่ศรีร้องข้าไปมาจนแม่ศรีเข้าร่างทรง จะวางดอกไม้และเริ่มลูกรำ

การแต่งกาย

หญิงนุ่งโจงกระเบน ห่มสไบ

เนื้อเพลง

เชิญแม่ศรี แม่ศรีเอ๋ย แม่ศรีสาวหงส์ เชิญเจ้ามาลง แม่นางสร้อยทอง ขวนพี่ชวนน้อง เชิญแม่ศรีเอ๋ยแม่ศรีเข้า - แม่ศรีเอ๋ย แม่ศรีสวยสะ ยกมือไหว้พระ ว่าจะมีคนชม ขนคิ้วเจ้าก็ต่อ คอเจ้าก็กลม ชักผ้าปิดนมชมแม่ศรีเอ๋ย - แม่ศรีเอ๋ย แม่ศรีเวยกลม ห่มผ้าสีทอง เจ้าลอยละล่อง เข้าในห้องไหนเอ๋ย เจ้าลอยละล่อง จะเข้าในห้องใครเอ๋ย - เจ้าพวงมาลัย ควรหรือจะไปจากห้อง เจ้าลอยละล่อง เข้าในห้องไหนเอ๋ยจะลอยละล่อง จะเข้าในห้องใครเอ๋ย

ลักษณะคำประพันธ์

วรรคละ 3-4 คำ รวม 6 วรรค 24 คำ

สภาพสังคมและวัฒนธรรมที่ปรากฏในบทร้อง

1.1 การประกอบอาชีพ

การประกอบอาชีพไม่ชัดเจน แต่ภายหลังจากการทำไร่ ทำนา ชาวบ้านจะมารวมกันที่ลานบ้านผู้ใหญ่บ้าน หรือลานวัดพระบรมธาตุแล้วจะร้องเล่น รำแม่ศรี อย่างสนุกสนาน

1.2 สภาพสิ่งแวดล้อม

ชาวบ้านรักสงบและมีการรวมตัวกันมีความสามารถในการ ร้องรำ รักสนุก มีการทำไร่ ทำนาเป็นอาชีพหลัก

1.3 ค่านิยมเรื่องความรัก

เป็นการเลือกสาวงาม ประจำหมู่บ้าน เมื่อชาวบ้านมารวมตัวกันแล้ว ก็มีการรำแม่ศรี โดยเลือกสาวงามที่สุดในหมู่บ้าน มารำหรือเข้าทรงเมื่อแม่ศรีเข้าทรงสาวงามก็ออกมารำโดยไม่รู้สีกตัว รำไปเรื่อยๆ จนเหนื่อยอ่อน เพื่อนสนิทจะเข้าไปกระซิบที่ข้างหูให้รู้สีกตัว แม่ศรีจะตกใจและไม่รู้ว่าตนเองทำอะไรลงไป ผู้หญิงที่ได้รับเลือกเป็นแม่ศรีจะได้รับ การยอมรับจากทุกคนในหมู่บ้าน เป็นการประกวดสาวงามโดยใช้สังคมเป็นกรรมการตัดสินอย่างแท้จริง

1.4 ค่านิยมในเรื่องประเพณี

ประชาชนชาวกำแพงเพชรนับถือพระพุทธศาสนา ถ้าผู้หญิงคนใดให้พระได้สวयจะมีคนชมมากกว่าเรียบริย เหมาะจะเป็นแม่บ้านแม่เรือน ผู้หญิงจะสวย ต้องมีคิ้วดกและต่อกัน คอจะต้องกลม และสวยงาม

การแต่งตัว ผู้หญิงจะห่มผ้าสไบ เมื่อรำไป ผ้าสไบจะหลุดออกแม่ศรีก็ชักผ้าสไบไปปิดนม (จนมีคำร้องว่า ชักผ้าปิดนมชมแม่ศรีเอ๋ย) นิยมห่มผ้าสีทอง (บางทีว่า สีทอง)

รูปร่างของผู้หญิง ผู้หญิงจะต้องอวบ เหวต้องกลม ไม่เอบางร่างน้อยเหมือนหญิงสมัยโบราณสมัยสุโขทัย หรืออยุธยา

คุณค่าที่ได้รับ

1. คุณค่าทางวรรณศิลป์

ถ้อยคำมีภาษาที่ สัมผัสสระและสัมผัสอักษรอย่างไพเราะและงดงาม เช่น

แม่ศรีเอ๋ย แม่ศรีสวยสะ ยกมือไหว้พระว่าจะมีคนชม ขนคิ้วเจ้าก็ต่อ คอเจ้าก็กลม ช้ ก ผ้ า
ปิดนม ชมแม่ศรีเอ๋ย

ศรี - สาว - สะ

เป็นสัมผัสอักษร

ขน - คิ้ว - คอ

เป็นสัมผัสอักษร

นม - ชม

เป็นสัมผัสสระที่ไพเราะ

2. คุณค่าทางสังคม

เป็นการลงมติ เลือกหญิงงามด้วยวิธีการแบบเนียนแบบชาวบ้านคือการเลือกให้เป็นแม่ศรี ในวรรณคดีเรื่องทุ่งมหาธาต ของนายมาลัย ชูพินิจ กล่าวถึงการรำแม่ศรีไว้ว่า ... ในคืนนั้นเอง สุดใจ ก็พบเขาก่อน ขณะที่เข้าทรงแม่ศรีอยู่ที่ลานบ้านผู้ใหญ่พูน ท่ามกลางเสียงตีเกราะเคาะไม้ ท่ามกลางแสงได้สว่างเรืองๆ และเสียงกระทุ้งของลูกคู่ ทั้งหนุ่มสาวแก่เฒ่าและเด็ก ซึ่งตะเบ็งกึกก้อง เกรียวกราวออกไป

ในราตรีที่มีดสนิท นัยน์ตาของหล่อนอาจจะหรีปิด ตามธรรมเนียมของการเข้าทรงมากกว่าจะเป็นจริง (คือแม่ศรีเข้าทรง) กิริยาของหล่อนอาจสงบนิ่งแม้เท้าทั้งสองจะเหยียบอยู่บนฝากระลาและมือทั้งคู่แตะอยู่กับพื้นหมิ่นเหม่ต่อการคว่ำมาข้างหน้า หรือหงายไปข้างหลัง ขณะที่นั่งหมุนไปรอบๆ กาย สุดใจก็ยังสังเกตเห็นเขาได้ ... ในหูก้องไปด้วยเสียง ... แม่ศรีเอ๋ย แม่ศรีสาวสะ ยกมือไหว้พระ เอยว่าจะมีคนชม ขนคิ้วเจ้าก็ต้อ คอเจ้าก็กลม ชักผ้าปิดนม ชมแม่ศรีเอ๋ย ... หูยังได้ยินเสียงเพลง

เจ้าพวงมาลัย ควรหรือจะไปจากห้อง เจ้าลอยละล่อง เข้าไปในห้องไหนเอ๋ย เจ้าลอยละล่อง เข้าในห้องใครเอ๋ย

แล้วหล่อนก็รำเนิบ ๆ และแช่มช้า สำนึกดี ถึงนัยน์ตาคู่หนึ่งซึ่งจ้องจับอยู่ที่ทรวงตรงอันอ่อนแอของหล่อน ที่แขนทั้งคู่อันอ่อนช้อย ที่ไหล่และอกที่กระเพื่อมถี่ ขณะที่ไกวโยนไปตามจังหวะเกราะเคาะไม้ กลองและทำนองเพลง อ้อ คนที่ทรงแม่ศรี เข้านี้ เป็นอย่างนี้เอง ... อยากจะกางแขนออกถลา แล่นบินขึ้นไป

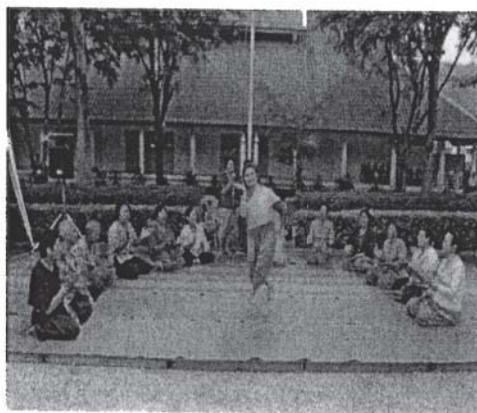
หล่อนรำและรำไปเรื่อย ๆ เหมือนจะรู้สึกเหน็ดเหนื่อยโดยปราศจากการเข้าใจในความหมายรู้สึกแต่ว่ากังวานของมัน นำไปสู่สำนึกมากมาย อย่างที่วัยสาวไม่เคยผ่านพบและกำลังอยู่คนละโลกกับผู้คนที่ยุ่มนุญอยู่ลานบ้านนั้นก็พอดีวิมานทลายครึ้นลง เมื่อมีคู่หนึ่งมาจับไหล่และเสียงกระตุ้วก้องเข้าไปในแก้วหู หยุตรายิบง เป็นครู แล้วลืมหูลืมตา ดูอย่างคนที่แม่ศรีออก ...

3. คุณค่าทางภูมิปัญญา

ที่เห็นได้ชัด คือการเลือกสาวงามประจำหมู่บ้าน ทำได้อย่างแนบเนียนและไม่ต้องนำมาประกวดกันอย่างปัจจุบันเป็นการยอมรับที่ใช้ภูมิปัญญาและทุกคนลงมติ

4. คุณค่าทางวัฒนธรรม

การเลือกคู่ครอง ของหญิงไทย ในอดีตนั้นเป็นเรื่องสำคัญดังเนื้อเพลงที่ว่า จะลอยละล่องเข้าในห้องไหนเอ๋ย จะลอยละล่องเข้าในห้องใครเอ๋ย แฝงไว้ซึ่งมีวิธีคิดอันงดงามอย่างที่สุด

ภาพ 11 การรำแม่ศรี

3. รำโทน

ที่มา

รำโทนมีมาก่อนสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นการพบปะกันระหว่างหนุ่มสาวในงานเทศกาลต่าง ๆ เพื่อความสนุกสนานรื่นเริง ผู้สืบค้น แม่ลำภู ทองธรรมชาติและแสดงโดยแม่บ้าน ตำบลนครชุม อำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร

วิธีเล่น

ดนตรีและนักร้องเริ่มบรรเลง หนุ่มสาวจะออกรำเป็นคู่ๆ รำไปรอบวง จะมีลีลาและท่าทางประกอบในแต่ละเพลง

เครื่องดนตรี

กลอง ฉิ่ง ฉาบ กรับ

การแต่งกาย

หญิงนุ่งซิ่น เสื้อสวยงาม ชายนุ่งกางเกง เสื้อคอกลมลายดอก ผ้าขาวม้าคาดเอว

เนื้อเพลง

เพลงสายน้ำแม่ปิง

สายน้ำแม่ปิงไหลนอง น้ำเหนือไหลเซาะตลิ่ง ไหลดั่งวังเอ่อฝั่ง เห็นสองเรามานั่ง เห็นสองเรามา
ล่องความหวังไว้ให้แก่น้ำ สายน้ำคือสายสัมพันธ์ เธอกับฉันเป็นชาวฝั่งปิง เอ้า เธอกับฉันเป็นชาวฝั่งปิง

เพลง ดอกกุหลาบ

ดอกกุหลาบดอกน้อยหนามคม อยากจะชมว่าขึ้นอร่า หนามเหน็บทำไมถึงเจ็บหนักหนา
ทุกคืนวันมาพาให้สุขใจ อยากรู้จักแม่มายเดลี แม่ยอดสตรีแห่งดวงดารา ข้านี้เปรียบเสมือนกระต่ายน้อย จะ
มาคอยดวงจันทร์รา ฟังดู ฟังดู คารม ชายจะชมไม่ขึ้นอร่า ใจชายเชื่อไม่ได้ดอกหนา ใจหญิงเชื่อไม่ได้ดอกหนา
ทุกคืนวันมาพาให้สุขใจ

เพลง หงส์ หงส์

หงส์ หงส์ หงส์ อย่าทะนงไปนัก เดียวปีกของเจ้าจะหัก หักลงอยู่ตรงกลางหนอง อย่าทะนง
ถือดีว่าเป็นหงส์ทอง ยามเมื่อฉันแลมอง หงส์เอ๋ย หงส์ทอง ขยับปีกบิน หงส์เอ๋ย หงส์ทอง ขยับปีกบิน

เพลง ดอกบัว ไทย

ดอกบัวไทย นั้นช่างงามผุดผ่อง แต่ฉันมอง ฉันว่าเธอสวยกว่า เธอ นั้นสวยจริงๆสวยยิ่งกว่า
เทพธิดา รักเธอๆ หนักหนา รักกว่าชีวิตของฉัน หากเธอตายฉันต้องวายชีวัน มาตายด้วยกัน ขึ้นสวรรค์กับ
ฉันและเธอ

เพลง ชากังราว

ชากังราววัยคะนอง เราจะต้องไว้อาลัยให้โลกเล่าลือ ขึ้นชื่อว่าชากังราว ใครจะรำกึกเชียว เราไม่
เมินหน้าหนี พวกเรายินดี เชิญชิมมาเล่นฟ้อนรำ (จ๋า) ขอเชิญสาวงาม มารำถวายเจ้าพ่อ อนิจจารูปหล่อ คิ้ว
ต่อข้างเดียว พายเรือมารับ ขากลับกระไร น้ำเชี่ยวพายเรือคนเดียว น้ำเชี่ยวอุทิศสาธุพามา

เพลงตามองตา

ตามองตา สายตาก็จ้องมองกัน รู้สึกเสียวซ่านหัวใจ จะว่ารักฉันก็ไม่รัก จะว่าหลงฉันก็ไม่หลง
ฉันยังอดโศกเธอไม่ได้ เธอช่างงามวิไล (ซ้ำ) เหมือนดอกไม้ที่เธอถือมา (ซ้ำ) (ชาย) ขอให้ดอกเดียว (หญิง)
ดอกเดียวก็ไม่ได้ (ชาย) หมดอาลัยเจ้าของเขามี

เพลงเธอจำ

เธอจำ เธอชื่อไร บอกหน่อยจะได้รู้จัก ไปมาจะได้ถามทัก รู้จักกันไว้แหละดี เมื่อพี่พลัดไป
บ้านน้อง เพื่อน้องพลัดไปบ้านพี่ สวัสดิ์จำ จำสวัสดิ์ ฉันยินดีสามัคคีต่อเธอ

ลักษณะคำประพันธ์

เป็นกลอนเพลง ซึ่งไม่มีลักษณะบังคับ สัมผัสที่ตายตัว นิยมใช้คำคล้องจอง สัมผัสอักษรและ
สัมผัสสระอย่างแพรวพราว เน้นที่ความหมาย และความรู้สึกต่อเนื่อง และทำนองนำความสนุกสนาน
ประสานลงไป

สภาพสังคมที่ปรากฏในบทร้อง

จากเพลงสายน้ำแม่ปิง

ประชาชนนิยมปลูกบ้านเรือน ริมแม่น้ำปิง แม่น้ำปิง น้ำไหลแรงมากน้ำเซาะตลิ่งท่วมทันฝั่ง
ขึ้นมา ตอนเย็นหนุ่มสาวมานั่ง พลอดรักกันสาบานต่อน้ำปิงว่าจะรักกันนิรันดร์

จากเพลงดอกกุหลาบ

เปรียบเทียบผู้หญิงเหมือนกับดอกกุหลาบน้อย ๆ มีหนาม แหยมคม อยากรู้จักแม่มาเดลี
(เลดี้) ภาษาต่างประเทศเข้ามามีอิทธิพลในกำแพงเพชรแล้ว เปรียบผู้ชายเหมือนกระต่าย เปรียบผู้หญิงเป็น
ดวงจันทร์ ชายหญิง ยังพบกันลำบากต้องมีเทศกาล จึงมีโอกาสมาพบกัน

คุณค่าที่ได้รับ

1. คุณค่าทางวรรณศิลป์

1.1 เป็นกลอนเพลงที่ไพเราะ มีสัมผัสนอก สัมผัสในอย่างแพรวพราว เช่น ฟังดู ฟังดู
คารม ชายจะชม ไม่ชื่นอุรา ใจชายเชื่อไม่ได้หรอกหนา

1.2 เปรียบเทียบสตรีเป็นดวงจันทร์ ผู้ชายเป็นกระต่าย เปรียบผู้หญิงเป็นหงส์

2. คุณค่าทางภูมิปัญญา

คนกำแพงเพชร ใช้เรือเป็นพาหนะในการเดินทาง ไม่นิยมไปทางบก ดังบทเพลงชากังราว
ที่ว่า พายเรือมารับ ขากลับกระไรน้ำเชี่ยว พายเรือคนเดียว น้ำเชี่ยวสุดสำหรับพามา

3. คุณค่าทางวัฒนธรรม

การเกี้ยวพาราสีกัน เริ่มตรงไปตรงมามากขึ้น เช่น ในเพลง เธอจำ...เธอ จำ เธอชื่ออะไร
บอกหน่อยจะได้รู้จักไปมาจะได้ถามทัก รู้จักกันไว้แหละดี เมื่อพี่พลัดบ้านน้องเพื่อน้องพลัดบ้านพี่ สวัสดิ์
จำสวัสดิ์ ฉันยินดี สามัคคีต่อเธอ เพลงรำไท่น เป็นเพลงพื้นบ้านที่ใหม่ที่สุด การรำเล่น สนุกสนานเป็น
ต้นแบบของการร่ายมาตรฐานของกรมศิลปากร ที่กำแพงเพชรมีเพลงรำไท่นเกือบร้อยเพลง

ภาพ 12 การรำโทน

4. เพลงพวงมาลัย

ที่มา

เป็นเพลงพื้นบ้านกำแพงเพชร ทำรำและเนื้อร้อง ตามแบบประเพณีนิยม สำเนียงภาษาที่ร้องเป็นภาษาถิ่นกำแพงเพชร นิยมเล่นกันหลังเกี่ยวข้าว เป็นการเกี่ยวพาราสีกัน ผู้สืบค้น แม่ลำภูทองธรรมชาติ และแสดงโดยบ้านตำบลนครชุมจังหวัดกำแพงเพชร

วิธีเล่น

ผู้ร้องล้อมวงครึ่งวงกลม หนุ่มสาวคู่แรกเดินออกมากลางวง ร้องโต้ตอบกันเป็นบทกลอนโดยมีทำรำประกอบบทร้อง เพื่อนหญิงชายที่ล้อมวงจะร้องรับเป็นลูกคู่ สลับคู่กันจนครบ ทุก คู่

การแต่งกาย

หญิงนุ่งผ้าซิ่น เสื้อสีสวยงาม ชายนุ่งโจงกระเบน เสื้อคอกลมลายดอก

เนื้อเพลง

ท่อนที่ 1

คู่ที่ 1 ชายร้อง

(สร้อย) ชาย - เจ้าพวงมาลัยเอ๋ย เอ่อระเหยล่อยไป ลอยมา สักเมื่อไหร่จะได้เห็นหน้า
เจ้าพวงมาลัยใจพี่จะขาดแล้วเอ๋ย

ชาย - เจ้าฉุยฉายเอ๋ย เจ้าเยื้องย่างกรายกระเดียดกระหาย กะทัดรัด มือหนึ่งก็เด็ดใบบอน
มือหนึ่งก็ซ้อนปลากัด แม่อุ่นเรือนเพื่อนรัก รักเสมอใจเอ๋ย...

(สร้อย) ลูกคู่ - เจ้าพวงมาลัยเอ๋ย เอ่อระเหยล่อยไป ลอยมา สักเมื่อไหร่จะได้เห็นหน้า
เจ้าพวงมาลัยใจพี่จะขาดแล้วเอ๋ย

คู่ที่ 2 หญิงร้อง

(สร้อย) หญิง - เจ้าพวงมาลัยเอ๋ย เอ่อระเหยล่อยไป ลอยมา สักเมื่อไหร่จะได้เห็นหน้า
เจ้าพวงมาลัยใจน้องจะขาดแล้วเอ๋ย

หญิง - พ่อพวงมาลัยเอ๋ย พี่ย่าโคกกีว่าน้องไม่รัก ถ้าแขนพี่ตก น้องจะยกใส่ตัก พ่ออุ่นเรือน เพื่อนรัก รักเสมอใจเอ๋ย (ซ้ำ)

(สร้อย) ลูกคู่ - เจ้าพวงมาลัยเอ๋ย เออระเหยล่อยไป ลอยมา สักเมื่อไหร่จะได้เห็นหน้า เจ้าพวงมาลัยใจน้องจะขาดแล้วเอ๋ย

ท่อนที่ 2

(สร้อย) หญิง - เจ้าพวงมาลัยเอ๋ย เออระเหยล่อยไป ลอยมา สักเมื่อไหร่จะได้เห็นหน้า เจ้าพวงมาลัยใจน้องจะขาดแล้วเอ๋ย

หญิง - เจ้าพวงมะโหดเอ๋ย พี่ย่าถือโกรธว่าน้องไม่รักไม่ใช่ลูกอ่อนจะมาหนุนตัก (ซ้ำ) พ่ออุ่นเรือน เพื่อนรัก รักเสมอใจเอ๋ย

(สร้อย) ลูกคู่ - เจ้าพวงมาลัยเอ๋ย เออระเหยล่อยไป ลอยมา สักเมื่อไหร่จะได้เห็นหน้า เจ้าพวงมาลัยใจน้องจะขาดแล้วเอ๋ย

(สร้อย) ชาย - เจ้าพวงมาลัยเอ๋ย เออระเหยล่อยไป ลอยมา สักเมื่อไหร่จะได้เห็นหน้า เจ้าพวงมาลัยใจพี่จะขาดแล้วเอ๋ย

ชาย - เจ้าแขนอ่อนเอ๋ย เอาแขนไปซ่อนเอ๋ย ไว้ที่นอนของใครเอ๋ย เวลากลางคืนเจ้าจะสะดุ้งร้องไห้ รำพึงรำพลอยรำเสียน้อยเดียวเอ๋ย (ซ้ำ)

(สร้อย) ลูกคู่ - เจ้าพวงมาลัยเอ๋ย เออระเหยล่อยไป ลอยมา สักเมื่อไหร่จะได้เห็นหน้า เจ้าพวงมาลัยใจพี่จะขาดแล้วเอ๋ย

ท่อนที่ 3

(สร้อย) ชาย - เจ้าพวงมาลัยเอ๋ย เออระเหยล่อยไป ลอยมา สักเมื่อไหร่จะได้เห็นหน้า เจ้าพวงมาลัยใจพี่จะขาดแล้วเอ๋ย

ชาย - เจ้าดอกมณฑาเอ๋ย แม่หน้านม รับรักพี่สักคน จะเป็นไร เอยน้องจะให้พี่ดูหรือให้มาขอเอ๋ย ให้รับบอกพี่มาไว ๆ เอ๋ย (ซ้ำ)

(สร้อย) ลูกคู่ - เจ้าพวงมาลัยเอ๋ย เออระเหยล่อยไป ลอยมา สักเมื่อไหร่จะได้เห็นหน้า เจ้าพวงมาลัยใจพี่จะขาดแล้วเอ๋ย

(สร้อย) หญิง - เจ้าพวงมาลัยเอ๋ย เออระเหยล่อยไป ลอยมา สักเมื่อไหร่จะได้เห็นหน้า เจ้าพวงมาลัยใจน้องจะขาดแล้วเอ๋ย

หญิง - เจ้าดอกมะลิลา เอ๋ย คำว่ารักน้องขอพักไว้ก่อน เอ่ยจะว่าแสนงอนเอยนั้นไม่ได้ ถ้าพี่จะดูก็มาดู ระว่างสะตูดตอเอ๋ย (ซ้ำ)

(สร้อย) ลูกคู่ - เจ้าพวงมาลัยเอ๋ย เออระเหยล่อยไป ลอยมา สักเมื่อไหร่จะได้เห็นหน้า เจ้าพวงมาลัยใจน้องจะขาดแล้วเอ๋ย

ท่อนที่ 4

(สร้อย) ชาย - เจ้าพวงมาลัยเอ๋ย เออระเหยล่อยไป ลอยมา สักเมื่อไหร่จะได้เห็นหน้า
เจ้าพวงมาลัยใจพี่จะขาดแล้วเอ๋ย

ชาย - เจ้าดอกกรักเอ๋ย เออระเหยล่อยมา พี่รักจริงเอ๋ย พี่จึงได้มา ไม่ว่าแดดกล้าเอ๋ย ทางไกลเอ๋ย

(สร้อย) ลูกคู่ - เจ้าพวงมาลัยเอ๋ย เออระเหยล่อยไป ลอยมา สักเมื่อไหร่จะได้เห็นหน้า
เจ้าพวงมาลัยใจพี่จะขาดแล้วเอ๋ย

(สร้อย) หญิง - เจ้าพวงมาลัยเอ๋ย เออระเหยล่อยไป ลอยมา สักเมื่อไหร่จะได้เห็นหน้า
เจ้าพวงมาลัยใจน้องจะขาดแล้วเอ๋ย

หญิง - เจ้าดอกปีบเอ๋ย อย่ามารักน้องเลยเอ๋ย นะพ่อเตยตันเตี้ย ถ้าพี่มีเมียเอ๋ย แล้วน้องจะ
ทำอะไรเอ๋ย หรือพี่มีเกลบ มีรำ พี่จะเอน้องไปเลี้ยงเอ๋ย ขอรับไว้เพียงน้องชายเอ๋ย (ซ้ำ)

(สร้อย) ลูกคู่ - เจ้าพวงมาลัยเอ๋ย เออระเหยล่อยไป ลอยมา สักเมื่อไหร่จะได้เห็นหน้า
เจ้าพวงมาลัยใจน้องจะขาดแล้วเอ๋ย

ตอนที่ 5

(สร้อย) ชาย - เจ้าพวงมาลัยเอ๋ย เออระเหยล่อยไป ลอยมา สักเมื่อไหร่จะได้เห็นหน้า
เจ้าพวงมาลัยใจพี่จะขาดแล้วเอ๋ย

ชาย - เจ้าดอกกรักเร่เอ๋ย เอ๋ยลุลูหล่มมาหา จระเข้ขวางคลองเอ๋ย เสือนอนขวางหน้าพี่ยัง
อุตส่าห์มาหาจนได้เอ๋ย

(สร้อย) ลูกคู่ - เจ้าพวงมาลัยเอ๋ย เออระเหยล่อยไป ลอยมา สักเมื่อไหร่จะได้เห็นหน้า
เจ้าพวงมาลัยใจพี่จะขาดแล้วเอ๋ย

(สร้อย) หญิง - เจ้าพวงมาลัยเอ๋ย เออระเหยล่อยไป ลอยมา สักเมื่อไหร่จะได้เห็นหน้า
เจ้าพวงมาลัยใจน้องจะขาดแล้วเอ๋ย

หญิง - เจ้าการะเกดเอ๋ย พี่ขี่ม้าเทศ จะไปทำยวัด ชักกริชแดงๆ จะออกมาแทงฝรั่ง เมียก็
ห้ามไม่ฟัง สุดกำลังของเมียเอ๋ย (ซ้ำ)

(สร้อย) ลูกคู่ - เจ้าพวงมาลัยเอ๋ย เออระเหยล่อยไป ลอยมา สักเมื่อไหร่จะได้เห็นหน้า
เจ้าพวงมาลัยใจน้องจะขาดแล้วเอ๋ย

เนื้อร้อง ทำนอง ทำรำ

แม่ลำภู ทองธรรมชาติ สืบค้น

ผู้ส่งเสริมสร้างสรรค์

แม่เพี้ยม กิตติขจร และนางกรทอง กุลบุตร

ผู้ส่งเสริมให้เกียรติร่วมแสดง

นางบุญรัตน์ อุดมศิริชัย นางศิริรัตน์ บุญสนอง

ลักษณะคำประพันธ์

เป็นกลอนเพลงที่แตกต่างไปจากเพลงพวงมาลัยโดยทั่วไปของภาคกลาง คำคล้องจอง
ชาวบ้านจดจำมา จึงยังสรุปไม่ได้ชัดเจน แต่อาจเขียนเป็นแผนผังได้ วรรคละ 4-6 คำ มีสัมผัสต่อเนื่องแต่ละ

วรรค แต่คำลงท้ายของทุกวรรค ลงด้วยคำว่าเอ๋ย เป็นการจำมาท่องเล่นต่อๆ กันมา จึงอาจที่จะผิดหรือเพี้ยนไปจากเดิม

สภาพสังคมและวัฒนธรรมที่ปรากฏในบทร้อง

1. ประกอบอาชีพ

มีอาชีพ คำขาย - เจ้าเอื้องย่างกราย กระเดียดกระทาย กระทัดรัด ใช้ในกระทายเป็นลักษณะในการใส่สิ่งของ สำหรับคำขาย ระหว่างเดินทางไปค้าขายได้ เต็ดใบบอนใช้มือซ้อนปลากัดไว้ใน ใบบอนแสดงว่ากำแพงเพชร มีแหล่งปลากัดมากมาย

2. สภาพแวดล้อม

มีการทำไร่ ไถนา เมื่อเสร็จจากการทำไร่ ทำนา ก็มาร้องเล่นเพลงพวงมาลัยกัน

3. สภาพอาหารการกิน และความเป็นอยู่

มีสภาพเป็นอยู่อย่างเรียบง่าย ทำไร่ ทำนา มีวรรคหนึ่ง เขียนไว้ว่า หรือพี่มีแกลบมีรำ พี่จะเอาน้องไปเลี้ยง มีการสีข้าว เป็นแกลบเป็นรำแล้ว มีสัตว์ขุกชุมมาก ดังบทที่ว่า จะระเข้ขวางคลองเอ๋ย เสือนอนขวางหน้า พี่ยังอุตส่าห์มาหาจนได้

4. ค่านิยมในเรื่องความรัก

ถ้าชายเกี้ยวหญิง ขอผู้หญิง ผู้หญิงไม่รับรัก ผู้ชายจะใช้วิธีอุด เช่น เจ้าดอกมณฑาเอ๋ย แม่หน่ามน รับรักพี่สักคน จะเป็นไรไปเอ๋ย น้องจะให้พี่อุดหรือให้มาขอ ให้รับบอกพี่มาไว ๆ หญิงจะตอบว่า ถ้าพี่จะอุดก็มาอุด ระวังจะสะคุตต่อเอ๋ย

5. การรับวัฒนธรรมสมัยใหม่

บทที่ว่า เจ้าการะเกดเอ๋ย พี่ขี่ม้าเทศ (ม้าขนาดใหญ่ที่มาจากต่างประเทศ) จะไปทำยวัด (การทำกันไปต่อสู่จะนิยมทำกันไปที่ทำยวัด) ชักกริชแดงๆ จะออกมาแทงฝรั่ง เมียห้ามก็ไม่ฟังสุดกำลังของเมียเอ๋ย กริชแดง (มีดสองคม รูปคดปลายแหลม เป็นของมลายู) แสดงว่าคนไทย ในสมัยนั้นเริ่ม มีการติดต่อค้าขายกับฝรั่ง อาจปลายสมัยกรุงศรีอยุธยา ในรัชกาลพระเจ้าเสือ หรือสมัยพระเพทราชา

คุณค่าที่ได้รับ

1. คุณค่าทางวรรณศิลป์

มีถ้อยคำที่ไพเราะกินใจ แสดงถึง ไหวพริบ ปฏิภาณของชาวบ้าน เช่น

พ่อพวงมาลีเอ๋ย พี่อย่าโศก ว่าน้องไม่รัก ถ้าแขนพี่ตัก น้องจะเอาใส่ตัก

พ่ออุ่นเรือนเพื่อนรัก รักเสมอใจเอ๋ย

เจ้าพวงมะโหดเอ๋ย พี่อย่าถือโกรธ ว่าน้องไม่รัก ไม่ใช่ลูกอ่อน

จะมานอนหนุนตัก พ่ออุ่นเรือน เพื่อนรักรักเสมอใจเอ๋ย

2. คุณค่าทางวัฒนธรรม

- หนุ่มสาว นิยมที่จะเกี้ยวพาราสีกันเป็นคำประพันธ์เป็นบทร้องซึ่งดูมีศิลปะและแบบเนียนเหมาะสมกับยุคสมัย

- ไม่นิยมการเป็นภรรยาบ่อย เช่น ถ้าพี่มีเมียเอย แล้วน้องจะทำอย่างไร
- ไม่นิยมให้ลูกเนื้อต้องตัวกัน ระหว่างชายหญิง เช่น ไม่ใช่ลูกอ่อน จะมานอนหนุนตัก แม้จะรักเพียงใดก็จะไม่ยอมให้ทำเช่นนั้น

ภาพ 13 เพลงพวงมาลัย

5. ลิเกป่า

ที่มา

เล่นในงานลงแขกเกี่ยวข้าว หรือในงานประเพณีบวชพระที่บ้านเจ้าภาพ เพื่อความสนุกสนาน ผู้สืบค้น แม่แฉล้ม บุญสุข แม่สุวรรณ สังข์สุวรรณ แม่พวงเพ็ญ จิวปัญญา แสดงโดยแม่บ้านหมู่ 4 ตำบลนครชุม อำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร

วิธีเล่น

ชาย-หญิง ร้องโต้ตอบเกี่ยวพาราสี ไม่มีเครื่องดนตรี มีลูกคู่ร้องรับและปรบมือเข้าจังหวะ จำนวนผู้แสดงไม่จำกัด

การแต่งกาย

ชาย - หญิง แต่งกายธรรมดาเหมือนอยู่บ้าน

เนื้อเพลง

ชาย - แม่คิ้วโก่งเหมือนนางพ้อ พ้ออยากได้นวลน้องเข้ามาพาที แม่กลั่นเอยกลั่นรูปที่เขาจุด ฟังเทศน์มาตัดสวาทขาดเด็ด ช่างไม่เหลียวหลัง ทำให้พี่หลงรอ เซียนะแม่ช่อดอกรัง

ลูกคู่ - โย้นๆ จัง เขาไม่รักเราจริงก็ไปเสียดอกกระมัง ก็ไปเสียดอกกระมัง เอ้อ เออ เอ้อ เอ้ย

หญิง - พ่อคิ้วโก่งเหมือนนางพระจันทร์ คิ้วน้องนี้ไม่ต้องกันมันก็โก่งอยู่เอง พ่อผมแหวกหว่างหวี ทำให้น้องนี้วังเวง

ลูกคู่ - โย้นๆ จัง เขาไม่รักเราจริงก็ไปเสียดอกกระมัง ก็ไปเสียดอกกระมัง เอ้อ เออ เอ้อ เอ้ย

ชาย- พี่รักน้องมานาน ไม่รู้จะไปไหว้วานใครเขามาเป็นสื่อ พี่ก้มหน้าเขียนสารจนชาวบ้าน
.ขาลือ

ลูกคู่ - โย้นๆ จัง เขาไม่รักเราจริงก็ไปเสียดอกกระมัง ก็ไปเสียดอกกระมัง เอ้อ เออ เอ้อ เอ้ย

หญิง - อย่ามารักน้องเลย เดี่ยวชาวบ้านเขาแย้เอานะพ่อปู่กำมเก จงถอยหลังลงภูเถิดนะ
พ่อปู่ทะเล

ลูกคู่ - โย้น ๆ จัง เขาไม่รักเราจริงก็ไปเสียดอกกระมัง ก็ไปเสียดอกกระมัง เอ้อ เออ เอ้อ เอ้ย

ชาย - แม่ปลาบึงข้าวปั้น น้องอย่ามาทำป่วนปั่นว่าพี่เกี้ยวไม่เป็น พี่เอามือเข้าไปแปะ น้องก็
ปายมือปัด มือพี่ไม่กัดเนื้อเป็นน้องจะเว้าก็เว้า แม่นกกาเหว่าเสียงเย็น

ลูกคู่ - โย้น ๆ จัง เขาไม่รักเราจริงก็ไปเสียดอกกระมัง ก็ไปเสียดอกกระมัง เอ้อ เออ เอ้อ เอ้ย

หญิง - พ่ออ้อยลำไยโอน ปล่อยให้ใครเขาโหน เอาเสียจนลำไยโอน ไม่กลัวแฟน ๆ พี่ว่า จะสู้กับ
หน้ารับเดน

ลูกคู่ - โย้น ๆ จัง เขาไม่รักเราจริงก็ไปเสียดอกกระมัง ก็ไปเสียดอกกระมัง เอ้อ เออ เอ้อ เอ้ย

ชาย - แม่ทับทิมริมตลิ่ง ขอให้พี่ตอนสักกิ้ง พี่จะเอาไว้ทำพันธุ์ ถ้าทับทิมไม่ตาย เราคงไม่วาย
รักกัน

ลูกคู่ - โย้น ๆ จัง เขาไม่รักเราจริงก็ไปเสียดอกกระมัง ก็ไปเสียดอกกระมัง เอ้อ เออ เอ้อ เอ้ย

หญิง - พ่อทับทิมริมสระ ให้พี่ไปบวชเป็นพระ ไปเถิดนะพี่ไป พี่อย่ามาห่วงรักน้อง เดี่ยวจะ
ไม่ได้ครองผ้าไตร

ลูกคู่ - โย้น ๆ จัง เขาไม่รักเราจริงก็ไปเสียดอกกระมัง ก็ไปเสียดอกกระมัง เอ้อ เออ เอ้อ เอ้ย

ชาย - อนิจจาแม่ยาใจ พี่มีความรักใคร่กับแม่ พอถึงวันดี พี่จะมาหมั้น พอถึงวันจันทร์พี่จะ
มาขอ แม่แขนอ่อนเหมือนท่อนจันทร์ ถ้ารักฉันน้องจงรอ

ลูกคู่ - โย้น ๆ จัง เขาไม่รักเราจริงก็ไปเสียดอกกระมัง ก็ไปเสียดอกกระมัง เอ้อ เออ เอ้อ เอ้ย

หญิง - พ่อ ร เรือรุ่งเรือง พ่อ ล ลิงจับหลัก พี่อย่ามาพะวงหลงรัก เลยนะพ่อ ร เรือรูปหล่อ
พ่อ ร เรือหลุดหลักถึงมาบอกรักน้องก็ไม่รอ

ลูกคู่ - โย้น ๆ จัง เขาไม่รักเราจริงก็ไปเสียดอกกระมัง ก็ไปเสียดอกกระมัง เอ้อ เออ เอ้อ เอ้ย

ชาย - แม่ฝรั่งข้างรั้ว น้องจะสุกคาข้าวเอาไว้คอยใคร น้องจะหล่นก็หล่น ขอให้พี่คนละใบ
ลูกคู่ - โย้น ๆ จัง เขาไม่รักเราจริงก็ไปเสียดอกกระมัง ก็ไปเสียดอกกระมัง เอ้อ เออ เอ้อ เอ้ย
หญิง - พ่อฝรั่งข้างรั้ว น้องไม่สุกคาข้าวเอาไว้คอยใคร รักน้องไม่หล่นไม่เล็ด แม้แต่เท่าเม็ด

พริกไทย

ลูกคู่ - โย้น ๆ จัง เขาไม่รักเราจริงก็ไปเสียดอกกระมัง ก็ไปเสียดอกกระมัง เอ้อ เออ เอ้อ เอ้ย

ลักษณะคำประพันธ์

เป็นคำคล้องจองที่ใช้ปฏิภาณไหวพริบ ทำให้เกิดสัมผัสระหว่างวรรคใช้ลีลา ทำนองและ
น้ำเสียงคล้ายๆ ลิเก แต่เป็นการโต้ตอบระหว่างหนุ่มสาว ดัดแปลงมีลูกคู่กำกับเหมือนลำตัดและเพลงฉ่อย
แต่ลักษณะคำประพันธ์หาแบบฉบับที่มาตรฐานไม่ได้ จึงเป็นลักษณะวรรณกรรมชาวบ้าน ที่ยังไม่ได้ปรุงแต่ง
ทั้งจำนวนวรรคไม่สามารถสรุปเป็นรูปแบบได้

สภาพสังคมและวัฒนธรรมที่ปรากฏในบทร้อง

1. การประกอบอาชีพ

“แม่ปลาบึง ข้าวปั้น น้อยอย่างมาทำป่วนปั่นว่าพี่เกี่ยวไม่เป็น” อาชีพหลักของชาวบ้านคือหาปลา เนื่องด้วยคลองสวนหมาก และแม่น้ำปิงมีปลาชุกชุมมาก

“แม่ทับทิมริมตลิ่ง ขอที่ตอนสักกึ่งจะเอาไว้ทำพันธุ์ ถ้าทับทิมไม่ตายลงคงไม่วยรักกัน” แสดงถึงชาวบ้านมีอาชีพเกษตรกรรม มีความชำนาญในการตอนต้นไม้ แพร่พันธุ์ต้นได้ดี

2. สภาพแวดล้อม

2.1 ประชาชนนิยมเข้าวัดทำบุญ นับถือพุทธศาสนา ฟังเทศน์ ฟังธรรมคือ ในเนื้อเพลงที่ว่า แม่กลืนรูปที่เขาจุดฟังเทศน์ หรือให้พี่ไปบวชเป็นพระ

2.2 บ้านเมืองอุดมสมบูรณ์ มีป่าไม้ มีนกชุกชุม ดังเนื้อ เพลงที่ว่า “แม่ปลาบึงข้าวปั้น น้อยอย่างมาทำป่วนปั่นว่าพี่เกี่ยวไม่เป็น พี่เอามือเข้าไปแปะน้องก็ป้ายมือปิด มือพี่ไม่กัดเนื้อเย็น น้องจะว่าก็ว่า แม่หนักกาเหว่าเสียงเย็น”

ค่านิยมในเรื่องความรัก

1. ผู้ชาย มือไวฉวยโอกาส ที่จะจับต้องเนื้อตัวของผู้หญิงเสมอ “พี่เอามือเข้าไปแปะน้องก็ป้าย มือ ปิด”

2. ผู้หญิงไม่สนใจความบริสุทธิ์ของผู้ชาย พร้อมทั้งจะแต่งงานกับผู้ชายแม้จะผ่านผู้หญิงมาแล้วหลายคน “พ่ออ้อยลำไยโอน ปล่อยให้ใครเขาไหน เอาเสียจนลำเอน ไม่กลัวแฟนฯ พี่ว่าจะสู้กั่มหน้ารับเดน”

3. นิยมให้ผู้ชายบวชก่อนแต่งงาน “พ่อทับทิมริมสระ ให้พี่ไปบวชเป็นพระ ไปเถิดนะพี่ไป พ่ออย่ามาหลงรักน้อง เดี่ยวจะไม่ได้ครองผ้าไตร”

คุณค่าที่ได้รับ

1. คุณค่าทางวรรณศิลป์

1.1 มีถ้อยคำไพเราะ เล่นคำ เล่นอักษร ได้อย่างน่าฟัง “พ่อ ร เรือรุ่งรัง พ่อ ล ลิงจับหลักพี่อย่ามาพะวงหลงรักเลยนะพ่อ ร เรือรูปหล่อ พ่อ ร เรือหลุดหลัก ถึงมาบอกรักน้องก็ไม่รอเล่นอักษร ร ล ได้ ไพเราะ มาก

1.2 สัมผัสอักษรไพเราะ และเรียบคมด้วยปฏิภาณไหวพริบในการโต้ตอบ

- ผู้ชาย “แม่ฝรั่งข้างรั้ว น้องจะสุกคาข้าว เอาไว้คอยใคร น้องจะหล่นก็หล่น ขอให้พี่คนละใบ”
- ผู้หญิง “พ่อฝรั่งข้างรั้ว น้องไม่สุกคาข้าว เอาไว้คอยใคร รักน้องไม่หล่นไม่เล็ด แม้แต่เท่าเม็ดพริกไทย”

2. คุณค่าทางวัฒนธรรม

2.1 การแต่งกาย ผู้หนึ่งนิยมไว้คิ้วโก่ง และใช้มีดโกนกัน ผู้ชายนิยมหวีผมทรงแหวกกลาง (ทรงมหาดไทย) ตัวอย่างเช่น “พ่อคิ้วโก่ง เหมือนวงพระจันทร์ คิ้วน้องไม่ต้องกันมันก็โก่งอยู่เอง พ่อผมแหวกหว่างหวี ทำให้น้องนี้วังเวง”

2.2 ชายหญิงเมื่อรักกัน จะมาขอหมั้น และแต่งงานกันในที่สุด “อนิจจาแม่ยาใจพี่มีความรักใคร่กับแม่ พอถึงวันดีพี่จะมาหมั้น พอถึงวันจันทร์ที่จะมาขอ แม่แขนอ่อนท่อนจันทร์ ถ้ารักฉันน้องจรรอ”

2.3 ผู้ชายเมื่ออายุถึงครบวชต้องบวช ถ้าแต่งงานก่อนบวชจะเป็นเรื่องเสียหาย “พ่อทาบหิมริมสระ ให้พี่ไปบวชเป็นพระ ไปเกิดนะพี่ไป พี่อย่ามาหลงรักน้อง เดี่ยวจะไม่ได้ครองผ้าไตร” ลิเกป่าแม้เป็นเรื่องไม่เก๋เกินไป แต่มีอายุกว่าร้อยปี กำลังจะสูญหาย ถ้าเยาวชนไทยไม่ช่วยกันรักษาไว้

6. ระเบ้าร้องแก๊

ที่มา

มีมาก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 นิยมเล่นกันเมื่อเสร็จงานบ้านและทำไร่นา งานเทศกาลต่างๆ หนุ่มสาวจะมาจับกลุ่มร้องเกี้ยวพาราสีกัน เนื้อร้องนิยมใช้คำเปรียบเปรยเรื่องความรัก ความงาม

วิธีเล่น

หนุ่มสาวล้อมวง หนุ่มสาวคู่แรกเดินออกมากลางวงร้องโต้ตอบเป็นบทกลอนโดยมีท่ารำ ประกอบบทร้อง เพื่อนหญิงชายที่ล้อมวงจะรับเป็นลูกคู่ สลับคู่กันจนครบทุกคู่

การแต่งกาย

หญิงนุ่งผ้าซิ่น เสื้อสีสวยงาม

ชายนุ่งโจงกระเบน เสื้อคอกลมดอก

เครื่องดนตรี

กลอง ฉิ่ง กรับ ฉาบ

เนื้อ เพลง

ชาย - นักจะเล่นให้น้องเต้นออกมา อย่ามัวระอาแกมอาย

ลูกคู่ - ชะเออระเหย ลอยมา หงส์เอยลอยมาลอยไป

หญิง - นักระบำอย่ามัวทำกระบวน ยืนหน้าลอยนวลเกิดพ่อพวงมาลัย

ลูกคู่ - ชะเออระเหย ลอยมา หงส์เอยลอยมาลอยไป

ชาย - แต่พ่อโดดเข้าวง พี่ก็โง่เสียงร้อง เสียงกลมเหมือนดังกลอง ตีใกล้ดังไกล

ลูกคู่ - ชะเออระเหย ลอยมา หงส์เอยลอยมาลอยไป

หญิง - พ่อสูงระหงโปร่งฟ้า มาแลดูหล่อกว่าใครเอยใคร

ลูกคู่ - ชะเออระเหย ลอยมา หงส์เอยลอยมาลอยไป

ชาย - พี่รักน้องจริงๆ เหมือนกับปลิงเกาะขา ยึดไปยาวมาเหมือนกับปลิงเกาะควาย

ลูกคู่ - ชะเออระเหย ลอยมา หงส์เอยลอยมาลอยไป

หญิง - อย่ามารักน้องเลย นะพ่อเตยต้นตำ รักน้องไปทำเอยไม

ลูกคู่ - ชะเออระเหย ลอยมา หงส์เอยลอยมาลอยไป

ชาย - พี่รักน้องแท้ๆ เหมือนกับผ้าแถบ พี่รักน้องเอาเสียแทบขาดเอยใจ

ลูกคู่ - ชะเออระเหย ลอยมา หงส์เอยลอยมาลอยไป

หญิง - พี่รักน้องจริง หรือพี่จะรักน้องเล่น น้องยังไม่เห็นน้ำเอยใจ

ลูกคู่ - ชะเออระเหย ลอยมา หงส์เอ๋ยลอยมาลอยไป

ข้อมูล การ แสดง

1. นางแฉล้ม บุญสุข
2. นางพวงเพ็ญ จิวปัญญา
3. นางสาววรรณ สังข์สุวรรณ

ลักษณะคำประพันธ์

เป็นคำประพันธ์ที่มีรูปแบบถูกต้องเป็นมาตรฐาน ของเพลงไทยโบราณ คือลงท้ายด้วยสระเดียวกันตลอด เช่น

หญิง “นักระบ้าย่ามัวทำกระบวน ยื่นหน้าลอยนวลเกิดพ่อพวงมาลัย”

ชาย “แต่พ่อโตดเข้าวัง พี่ก็โง่งเสียงร้อง เสียงกลมเหมือนดังกลอง ตีโกล่ ดังโกล”

ในแต่ละวรรคยังไม่สามารถกำหนด จำนวนคำลงไม่ได้ชัดเจน หรือเท่ากันแต่ขึ้นอยู่กับจังหวะและเสียงมากกว่าเน้นที่จังหวะคำ

สภาพสังคมและวัฒนธรรมที่ปรากฏในบทร้อง

1. ประชาชนนิยมการละเล่นที่สนุกสนาน เมื่อเสร็จจากการทำไร่ ทำนา จะมาร้องเล่นกันในหมู่บ้าน

หญิง “นักระบ้าย่ามัวทำกระบวน ยื่นหน้าลอยนวลเกิดพ่อพวงมาลัย”

ชาย “แต่พ่อโตดเข้าวัง พี่ก็โง่งเสียงร้อง เสียงกลมเหมือนดังกลอง ตีโกล่ ดังโกล”

2. นิยมผู้ชายที่สูงโปร่ง ว่ารูปหล่อ

หญิง “พ่อสูงระหงโปร่งฟ้า มาแลดูหล่อ กว่าใครเอ๋ยใคร”

3. เป็นสังคมเกษตร ชายหญิงไปเลี้ยงควาย นำควายลงไปอาบน้ำในหนอง

ชาย “พี่รักน้องจริง เหมือนกับปลิงเกาะขา ยึดไปยาวมา เหมือนกับปลิงเกาะควาย”

4. ค่านิยมเรื่องความรัก ผู้หญิงจะขอให้ผู้ชายรักจริงๆ ไม่ให้รักเล่นๆ หรือรักหลอกๆ

หญิง “พี่รักน้องจริง หรือพี่รักน้องเล่น น้องยังไม่เห็นน้ำ เอ๋ย...ใจ”

คุณค่าที่ได้รับ

1. คุณค่าทางวรรณศิลป์

มีถ้อยคำที่ไพเราะ มีสัมผัสนอก สัมผัสในที่แพรวพราว

“นักระบ้าย่ามัวกระบวน ยื่นหน้าลอยนวล เกิดพ่อพวงมาลัย”

เล่นคำ ระเบียบ-กระบวน หน้า-นวล ลอย-ลัย

2. ถือว่าหงส์เป็นสัตว์ชั้นสูง นิยมมาเปรียบกับคน ที่สูงศักดิ์เสมอ ดังคำสร้อยที่ว่า

“ชะเออระเหย ลอยมา หงส์เอ๋ยลอยมาลอยไป”

คุณค่าทางวัฒนธรรม

ผู้หญิงนิยมแต่งกายด้วยผ้าแพรแถบ ในต้นกรุงรัตนโกสินทร์ ผู้หญิงไม่นิยมสวมเสื้อไปนอกบ้านก็จะใช้ผ้าแพรแถบ ซึ่งเป็นผ้าผืนยาวๆ แคบๆ ให้คาดหน้าอก ต่างเสื้อ

ชาย “พรีกน้องแท้ๆ เหมือนผ้าแพรแถบ พรีกน้องเสียแทบขาดใจเอ๋ย” ซึ่งหมายถึง ผู้ชายอยากจะเป็นผ้าแพรแถบ ที่ผู้หญิงคาดอกอยู่ ซึ่งมีความหมายลึกซึ้ง ปัจจุบันระบำร้องแก๊ ในภาวะแห่งการฟื้นฟูและอนุรักษ์

การแสดงพื้นบ้านตำบลนครชุม ทั้งหมู่ 3 และหมู่ 4 มีเสน่ห์อยู่ที่ท่ารำ เนื้อร้องและความสนุกสนานของชาวบ้าน แฝงไว้ซึ่งความสามัคคี แบบชนบทแท้ๆ ซึ่งประชาชนศิลปินพื้นบ้านทุกคนยินดีที่จะถ่ายทอดความรู้ทั้งหมดสู่เยาวชน อย่างไม่คิดค่าตอบแทน ซึ่งนับว่าหาได้ยากในปัจจุบัน

ภาพ 14 ระบำร้องแก๊

สภาพปัจจุบันการละเล่นทั้ง 6 อย่างนี้มีการเล่นมีแสดงกันเวลาว่างประจำปีของวัดพระบรมธาตุหรือทางสำนักวัฒนธรรมจัดงานจะมาเชิญทางคณะผู้แสดงท่านเหล่านี้ไปแสดง แต่นับการรวมตัวกันก็ยากขึ้น เพราะหลายท่านก็ชรภาพลงไปร่วมไม่ไหว แนนอนคำถามตามมาก็คือทำไมไม่ถ่ายทอด ขอนำการสรุปปัญหาการละเล่นของพื้นบ้านทั้ง 6 อย่างดังนี้

1. ปัญหาการถูกรอรับทางวัฒนธรรมตะวันตก แม้ว่าชาวบ้านจะเห็นความสำคัญ และยังคงมีการแสดงพื้นบ้านตามโอกาสต่างๆ อยู่บ้าง แต่ก็เริ่มมีแนวโน้มลดลง เพราะผู้คนไปดูละครโทรทัศน์ ฟังเพลง เล่นอินเทอร์เน็ต ทำให้การแสดงพื้นบ้านเสื่อมความนิยมลง

2. ปัญหาจากผู้เป็นศิลปินเอง หลายท่านชรภาพ หลายมีปัญหาด้านเศรษฐกิจ จำเป็นต้องทำมาหากิน จึงมีผลกระทบไม่สามารถไปร่วมการแสดงได้

3. ปัญหาทางสังคม ขาดผู้นำชุมชนที่เข้มแข็งที่จะสืบทอดการประสานงาน และการจัดการในกลุ่ม

4. ปัญหาด้านการสืบทอดสู่เยาวชน ยังไม่มีการจัดหลักสูตรท้องถิ่นที่มีการจัดกระบวนการเรียนการสอนที่เป็นรูปธรรมชัดเจน มีเพียงขั้นตอนทดลองสอนอยู่ในกลุ่มเล็กๆ ซึ่งนับว่ายังไม่เพียงพอสำหรับการสืบทอดสู่เยาวชน

การละเล่นท้องถิ่นของเด็กสมัยก่อนในชุมชนนครชุม

1. เล่นอิเตหรือ ต้องเต
2. เล่นกินบ้านกินเมือง
3. อีกาฟักไข่
4. ตีจับ
5. ลูกข่าง
6. ตำรวจจับผู้ร้าย
7. ไทยรบกับพม่า
8. เล่นร้องลิเก
9. เล่นก่อกองทราย
10. กระโดดน้ำ
11. ลิงชิงหลัก
12. ลิงชิงบอล
13. เสือจับวัว
14. ตะเข้ร้าน
15. เล่นเตย
16. ไม้ห่ม
17. หมาเก็บ
18. อีตัก
19. ชักกะเย่อ
20. รีรีข้าวสาร
21. กะลือกตอกแตก
22. จำจ๊ะเขือเปราะ จำจ๊ะผลไม้
23. วังเปี้ยว
24. เล่นซ่อนหา
25. เป่ายิงฉุบ
26. ตบแผละ
27. แมงมุมขยุ้มหลังคา
28. มอญซ่อนผ้า
29. เล่นขายของ
30. แม่งู
31. เล่นลูกแก้ว
32. เล่นบุชายันต์
33. กิ้งก่องแก้ว
34. กระโดดเชือก
35. ห่วงยาง
36. ปิดตาทายชื่อ
37. ม้าก้านกล้วย
38. อีโย่ง (เดินไม้ไผ่)

ภาพ 15 รีรีข้าวสาร

ภาพ 16 มอญซ่อนผ้า

ภาพ 17 ม้าก้านกล้วย

ภาพ 18 จำจ๊ะเชือเปราะ

ภาพ 19 การเดินกะลา

การประกอบอาชีพปัจจุบัน

1. อาชีพค้าขาย ศูนย์กลางการค้าของชุมชนนครชุม บริเวณหมู่ที่ 3 หมู่ที่ 4 หมู่ที่ 5 และหมู่ที่ 6 จะอยู่บริเวณหมู่ที่ 5 ที่เรียกกันติดปากว่า ตลาดนครชุม เดิมตลาดจะอยู่บริเวณ สามแยกหน้าบ้าน สนั่นพาณิชย์ ตลาดย้อนยุคปัจจุบัน หลังจากที่ย้ายวัดท่าหมั่น ไปอยู่ที่ วัดสว่างอารมณ์ บริเวณวัดท่าหมั่น ส่วนหนึ่งก็เปลี่ยนเป็นโรงภาพยนตร์ ชื่อ โรงหนังเฉลิมนคร หรือ วิกเฉลิมนคร บางครั้งหน้าวิกจะมีหนังสือกลางแปลงของบริษัทขายยาต่างๆมาฉาย

ตลาดสดของชุมชนจะอยู่บนถนนทั้งสองฝั่ง ตามถนนจะมีเขียงขายหมู ชาวบ้านจะหาบผัก หาบผลไม้มาวางขาย หาบขายของวางกับพื้น มีของกินด้วยเช่น ปลาเห็ด (ทอดมัน) ยังจำได้ว่าอร่อยมาก ทำจากปลาสร้อยในคลองสวนหมาก ซึ่งมีมาก ถ้าตอนเย็นๆไปอาบอาบน้ำที่ต้นท่ากันปลาจะทอดขาทอดเท้า บ้านเรือนที่อยู่บริเวณนี้ที่ปิดบ้านไว้ สมัยก่อนจะเปิดขายของกันทุกร้าน ร้าน ส.เมฆพัฒน์ ขายยาแผนปัจจุบัน... ร้านลุงปลั่งขายยาแผนโบราณ ... ร้านแป๊ะตั้งลูกสาวตัดผ้า อาแป๊ะตั้งทำเบหมี่ขาย... ร้านตั้งไต้เลี้ยงขายเครื่องไฟฟ้า... ร้านทองซุ่นเฮง ... ร้านช.ล.อ. ขายกาแฟโบราณ (ปัจจุบันขายเครื่องเขียนหนังสือพิมพ์)... ร้านสนั่นพาณิชย์ เดิมขายกะปิ น้ำปลา หอมกระเทียม ต่อมาขายยา และแม่กิมไล้ผู้ภรรยาได้

กวนเฉก้วยขายเป็นเจ้าแรกๆของนครชุม... ร้านมิตรศิลป์ และร้านคิมซังพาณิชย์ ...(2 ร้านนี้น่าจะเรียกว่าเป็นห้างสรรพสินค้าสมัยก่อนเลยทีเดียว)... ร้านแป๊ะฮ้อ... ร้านทองแม่จรัส (ปัจจุบันเป็นรายทองร้านแรกของประเทศไทยที่เปิดประตูขาย)... ขายหนังสือการ์ตูน พวกเบบี้ หนูจำ ขายนิตยสาร และขายลอตเตอรี่ ต้องร้านทรงเจริญของอาแป๊ะพัด...เป็นต้น และที่สำคัญ บริเวณนี้เป็นท่ารถด้วยรถจากข้างในดง แล้วชาวบ้าน ชาวเขา จะเดินซื้อของกันขวักไขว่ ต่อมามีตลาดสดพวงทองเปิดขึ้น ที่เชิงสะพานคลองสวนหมาก ตลาดสดก็ย้ายไปขายที่นั่น แต่ร้านค้าต่าง ๆ ยังเปิดขายอยู่ เมื่อลูก ๆ ของแต่ละบ้านโตขึ้น พ่อแม่ส่งเรียนหนังสือ จบแล้วส่วนใหญ่รับราชการ ไปทำงานตามที่ต่างๆ ทำให้กิจการร้านค้าที่เคยเปิดก็ปิด บ้างก็เลิกกิจการไป เพราะไม่มีคนสืบทอด บ้างก็ย้ายไปอยู่ถนนเส้นอื่น

2. อาชีพทำไร่ทำนา ปลุกผักบริเวณเกาะก็เปลี่ยนไปเป็น ปลุกมัน ปลุกมะม่วง บ้าง แต่ส่วนใหญ่จะร้างรกร เพราะเจ้าของไร่สวนใหญ่หันไปประกอบอาชีพอื่นและเนื้อที่บางส่วนถูกปลูกเป็นที่อยู่อาศัย

3. อาชีพหาของป่า ตลาดนครชุมยังมี น้ำผึ้งมาเดินเร่ขายอยู่ (แต่ไม่รับรองว่าแท้ 100% หรือเปล่า) มีเขมตแดง แมงนูน (ตามฤดูกาล) ผักหวาน เห็ดโคน

4. ลูกหลานที่เรียนหนังสือก็ไป รับราชการ รับจ้างทั่วไป บ้างประกอบอาชีพอิสระ เช่น ทำผมขายข้าวสาร เป็นต้น แต่ที่ทำกันมากคือทำของกินขาย ทั้งหวาน ทั้งคาว ด้วยรสมือ ด้วยอัธยาศัยไมตรีที่เป็นมิตรต่อทุกคน ทำให้นครชุมได้ชื่อว่า ...ที่นี่มีแต่ของอร่อย

การศึกษา

การเรียนหนังสือของเด็กนครชุมในสมัยก่อนจะมีแต่ระดับประถมเท่านั้น ถ้าใครจะเรียนต่อระดับมัธยมต้องข้ามฟากไปเรียนฝั่งกำแพงเพชร (ตัวจังหวัด) สมัยนั้นยังไม่มีสะพานข้ามแม่น้ำปิง วิธีการเดินทางไปเรียนถ้าที่บ้านมีจักรยานก็จะปั่นกันไป แต่บางคนจะใช้สองขาปั่น (เดิน) แล้วไปเจอกันที่โป๊ะที่จะข้ามไปฝั่งกำแพงบริเวณหน้าวัดพระบรมธาตุ ถ้าไปทันโป๊ะจะได้ข้ามโป๊ะฟรี ถ้าไม่ทันต้องไปเรือเมล์รับจ้าง หรือเรือถ่อ ซึ่งจะต้องเสียค่าโดยสาร คนที่ขี่จักรยานไปก็จะแบกจักรยานลงเรือ ถ้าเป็นเรือถ่อก็อันตรายหน่อยเพราะต้องยืนจับจักรยานไปด้วย ลองหลับตานึกภาพ เรือลำเล็ก ๆ ยาว ๆ ถ้าเรือเสียหลัก เช่นเจอคลื่นจากเรือที่ลากแพ หรือเจอคลื่นเรือเมล์ เรือถ่อจะพลิกคว่ำ นักเรียนก็ตกน้ำตกท่ากันไป แต่ไม่ต้องห่วงเพราะเด็กสมัยนั้นว่ายน้ำเก่งกันเกือบทุกคน แต่ถ้าว่ายน้ำไม่เก่งวิธีแก้คือเด็ก ๆ จะเกาะเรือไว้ รอคนมาช่วยต่อไป

เล่าถึงพี่ชาย (พี่สมจิตร ยศปัญญา) ไปเรียนมัธยมประมาณปี 2497 -2498 ตอนเย็นจะกลับมาบ้านฝั่งนครชุมต้องไปขึ้นเรือที่หน้าท่าว่าการอำเภอเก่า ช่วงนั้นน้ำมาก เรือพลิกคว่ำจักรยานจมน้ำ พี่ชายว่ายน้ำเข้าฝั่งพร้อมกระเป๋าน้ำหนักน้ำหมดเดินกลับมาบ้านจากวัดพระบรมธาตุมาวัดสว่างอารมณ์ เปลี่ยนเสื้อผ้าชุดนักเรียนแล้วชวนเพื่อนไปชมหาจักรยานโชคติเจอจักรยานก็นำกลับมาได้ ซึ่งเมื่อนึกลำดับเหตุการณ์แล้ว ถ้าไม่มีใจรักการเรียนคงจะเรียนไม่สำเร็จ

ต่อมาปี พ.ศ. 2500 สะพานข้ามแม่น้ำปิงของจังหวัดกำแพงเพชรสร้างเสร็จ การไปเรียนหนังสือของเด็ก ๆ ก็ขี้จักรยานกันไป ใส่หมวกกะโล่ มีกล้องขาวไวท์กินกลางวัน บางคนเรียนประถมที่โรงเรียนอนุบาลกำแพงเพชรก็จะนั่งสามล้อไป พอขี้จักรยานไปถึงสะพานไปกำแพงเพชรต้องจูงรถขึ้นบันไดข้าง ๆ สะพาน บ้างก็จูงขึ้นเอง บ้างก็มีเพื่อนผู้ชายจากฝั่งกำแพงมารอคอยจูงขึ้นสะพานให้ ขี้จักรยานกันไปตะโกนคุยกัน เพลิน ๆ ตอนเย็นกลับบ้านช่วงที่นครชุมยังไม่มีน้ำประปา เด็กนักเรียนบางคนจะเอาน้ำประปาที่โรงเรียนใส่ขวดมาบ้าน

ตอนเย็นช่วงนี้เป็นช่วงแห่งการสนุกสนานของทุกคน ผู้หญิงจะนุ่งกระโจมอกมีผ้าเช็ดตัวคลุมไหล่ ผู้ชายจะนุ่งผ้าขาวม้า บ้างก็มีผ้าไปซึก บ้างก็มีจาน มีหม้อไปล้างไปขัด ต่างมุ่งหน้าสู่ทำน้า สมัยนั้นจะเรียกตีนท่า มีท่าช้าง ท่าวัด ท่ายายเอ็ง ท่าน้ำตาลกวย ท่าหมอหนวน ท่าน้ำตาลทองมัน ท่ายายม่อม เมื่อล้างจานซักผ้าเรียบร้อยแล้ว ผู้ชายก็โดดน้ำกัน ผู้หญิงก็ตีโป่งลอยน้ำคุยกัน ผู้ชายเอาผ้าขาวม้ามาผูกหัวผูกท้ายแล้วคลุมหัวจรดเท้า ลอยน้ำเป็นหมาเนา เล่นน้ำจนบางครั้งแม่ต้องมาเรียกให้ขึ้นแต่ถ้าหน้าแล้งน้ำในคลองแห้งจะมีหาดทราย คราวนี้บรรยากาศจะเปลี่ยนไป เป็นเล่นไม้ทิ่ม อีกาฟักไข่ ลูกช่วง จะชุดบ่อทราย จากตกปลาจะเปลี่ยนเป็นใช้ทางมะพร้าวจับหัวท้ายตรงกลางมีคนกดให้แนบกับพื้นแล้วกวาดขึ้นหาด จะได้ปลาเล็กปลาน้อย ชุดบ่อทรายเล็ก ๆ แล้วปล่อยไว้ พอเลิกเล่นก็ปล่อยลงน้ำ บ้างก็กระโดดกระโดดริมริมน้ำพอหยุดจะมีหอยทรายผุดขึ้นมา จะเก็บขึ้นใส่กระป๋องนมแล้วก่อกองไฟเล็ก ๆ ใส่ปลาหนอยคั่วกินกัน

จากคำเล่าของผู้เฒ่าผู้แก่ทางหมู่ที่ 6 เกี่ยวกับการเดินทางในคลองสวนหมาก เริ่มแรกคือการจะสังเกตว่าปีไหนน้ำจะท่วมมากหรือน้อย ให้สังเกตที่เครือกล้วย หรือดอกหญ้าางวงช้าง ถ้าน้ำจะท่วมมากเครือกล้วย หรือดอกหญ้าจะยาว เรือที่แล่นมาในคลองสวนหมากในสมัยก่อนจะมี เรือเมล์ 2 ชั้น เป็นเรือขายข้าว ขายเกลือ

เรือราว (เรือข้างกระดาน) บรรทุกโอ่ง หม้อ ดินสอพองมาขาย มาจากทางเหนือ เข้าทางหน้าวัดพระบรมธาตุถึงคลองสวนหมาก จอดที่ท่ายายทองมันฝั่งหมู่ที่ 5 (หน้าน้ำใช้เรือเมล์ลากจูง ส่วนน้ำน้อยใช้ถ่อ) เรือชะล่า ชุดจากไม้สัก หรือ ไม้แดงทั้งต้น ใช้รับจ้างหรือใช้ส่วนตัว เรืออีโปง ใช้พายแต่ละบ้าน

คุณครูมงคล วังลึกเล่าว่า ตอนเด็กขณะที่ลงเล่นน้ำคลองกัน บางวันจะมีท่อนซุงลอยมาตามน้ำ เด็กๆจะช่วยกันจับไม้แล้วพาลอยน้ำไปขึ้นที่บ้านห่าง เรียกกันว่าจับไม้ ทางเสมียนที่บ้านห่างจะให้ค่าตอบแทนท่อนละ 1 บาท ไม้ที่ลอยมาจะเป็นไม้ที่หลุดออกจากแพที่มัดรวมกัน เด็ก ๆ ผู้ชายจะนำเงินนี้ไปซื้อพวกลูกอม ขนมกินกัน เป็นการเล่นน้ำที่สนุกและได้สตางค์

สมัยนั้นยังไม่มีไฟฟ้าใช้ ตกเย็นบางบ้านเริ่มสูบตะเกียงเจ้าพายุ บางบ้านใช้ตะเกียงลาน บ้างใช้ตะเกียงปอก บ้างก็ใช้ขี้ได้จุด บ้างก็ใช้เทียนไข เพราะเด็กนักเรียนต้องทำการบ้าน จำได้ว่าเคยก้มเขียนการบ้านแล้วไฟเทียนไขไหม้ผม เขียนเขียนไปกลืนอะไรไหม้ อ้าวผมเรานี่เอง

ความบันเทิงอีกอย่างหนึ่งขาดไม่ได้เวลามีงาน ไม่ว่าจะเป็นงานวัด งานจิวประจำปีของชาวจีนหมู่ที่ 5 งานทำบุญของหมู่บ้าน งานบวช เป็นต้น คือการจัดร่วาง แรกๆจะเป็นร่วางชาวบ้าน ตกเย็นก็ตั้งเสากลางแขวนตะเกียงเจ้าพายุ วงกลองยาวมาตั้งวงเริ่มบรรเลง สาวแต่งตัวมาเป็นนางรำ นั่งประจำที่ หมู่จะ

มาไค้ง แล้วรำเป็นวงกันอย่างสนุกสนานบางครั้งมีเก็บเงินเข้าวัดบ้าง ต่อมาเปลี่ยนไปเป็นคณะรำวงรับจ้าง มี โต๊ะไฟ (ผู้จัดการ) นางรำจะต้องมีการฝึกซ้อม แต่งตัวสวยงาม เป็นชุดเหมือนกัน วงดนตรีก็จะเปลี่ยนเป็นวงคอมโบ้ เป็นที่ถูกอกถูกใจหนุ่มๆประจำหมู่บ้าน การมาไค้งรำต้องตีตัวก่อน บางคนซื้อตัวให้นางรำแต่ไม่ขึ้นไปรำ จะเรียกนางรำมานั่งคุย นางรำจะนั่งอยู่บนเวที ส่วนหนุ่มจะยืนคุยอยู่ข้างเวที หมตรอบเป่านกหวีดกลับไปนั่งประจำที่ของนางรำ การรำวง บางครั้งมีผิดหูผิดตากันบ้าง ก็ไล่ตีกันประปรายไม่รุนแรง

บางที่เขาเรียกบ้านเขาว่าสวรรค์บ้านนา แต่ขอบอกว่าช่วงนั้นนครชุมในความทรงจำ เป็น สวรรค์บ้านเราจริงจริง

เพิ่มเติมเรื่องการเดินทางของผู้คนทางฝั่งนครชุมช่วงที่ยังไม่มีสะพานข้ามไปฝั่งกำแพงเพชร ถ้าฤดูน้ำหลากก็จะใช้เรือแม่รับจ้างชาวบ้านจะเรียกว่าเรือตอก เพราะเครื่องเรือดังตอก ตอก ซึ่งทางฝั่งกำแพงจะมีท่าเรือ 2 แห่งคือท่าเรือฝั่งตรงข้ามกับวัดพระบรมธาตุ กับท่าเรือท่าวัดบาง ส่วนฝั่งนครชุมจะมีที่หน้าวัดพระบรมธาตุ ส่วนโป๊ะจะเป็นแพไม้ไผ่ขนาดใหญ่ (ชาวบ้านเรียกว่าแพลูกบวบ) โปะะจะใช้ในการนำรถยนต์ข้ามฝั่ง ถ้าน้ำน้อยในหน้าแล้งจะใช้เรือถ่อ (นิยมเรียกว่าเรือชะล่า) หรือเรือพายแต่ละบ้านจะมีเรือเป็นของตัวเอง ถ้าเป็นเรือรับจ้างหรือมีเครื่องมือใช้เรียกเรือให้มารับเวลาที่อยู่คนละฝั่งเรียกว่า “เกราะ” ทำด้วยไม้ไผ่ขนาดใหญ่ เจาะรูเล็กๆตามยาวของลำไม้ไผ่เพื่อให้เสียงดังก้อง เมื่อตีเกราะเจ้าของเรือได้ยินจะนำเรือไปรับ หลายคนถามว่าแล้วเคาะกันนานไหมกว่าเจ้าของเรือจะได้ยิน ถ้าเป็นช่วงกลางวัน ตอนเย็นจะไม่ค่อยได้ใช้เกราะเพราะเรือจะวิ่งรับส่งตลอด แต่ถ้าช่วงค่ำแล้วนางพะยอม น้อยเครือ หมู่ที่ 6 เล่าว่าสมัยคุณป้ายังสาวข้ามฝากไปเที่ยวงานวัดเสด็จฝั่งกำแพง พวกเรือรับจ้างข้ามมานอนฝั่งนครชุม ทำไงจะต้องเคาะเกราะเรียก กลางคืนในสมัยนั้นรถยนต์ไม่มีวิ่งเจียบสจัด เคาะไม่เท่าไรเจ้าของเรือก็ได้ยิน (เขียนเล่าเรื่องคุณครูแสงทอง ยศปัญญา)

ช่วงระยะเวลาปีพ.ศ. 2512 เมื่อการค้าเริ่มไปรวมอยู่ทางฝั่งกำแพงเพชร รถโดยสารจากที่ต่าง ๆ ที่เคยวิ่งมาจอดก็เลยไป ชาวบ้านจากข้างในจากบ้านไร่ ลานดอกไม้ บ้านใหม่จะเข้าไปซื้อของในตลาดกำแพงเพชร ทำให้ตลาดของนครชุมเริ่มซบเซาลง ลูกหลานหลายบ้านเมื่อเรียนจบก็แต่งงาน บางคนก็ย้ายไปอยู่ที่อื่น ไปทำงานที่อื่น ร้านค้าหลายร้านเมื่อไม่มีคนสืบทอดก็จะปิดบ้านเลิกขาย บ้างบ้านไปหาทำเลขายใหม่ โรงหนังเลิกกิจการ น้ำในคลองสวนหมากแห้งขอดในหน้าแล้งวิถีการดำรงชีวิตเปลี่ยนไป เคยกินน้ำฝน น้ำบ่อ ก็เป็นน้ำประปา เคยฟังละครวิทยุ ก็ดูละครทีวี เคยจุดตะเกียงเจ้าพายุก็เปิดไฟฟ้ากันสว่างไสว ตอนเย็นไปอาบน้ำตันท่า ก็อาบน้ำบ้านใครบ้านมัน เป็นต้น หลายคนพอลุ่ยกันถึงความหลังอยากให้บรรยากาศอย่างนั้นกลับมาอีก แต่ที่พุดคุยส่วนใหญ่อยากจะให้คลองสวนหมากของเราฟื้นตัวขึ้นมาอีกครั้ง อาจจะไม่ใช่เทียบเท่ากับสมัยก่อนที่ปลา กุ้ง หอยชุมจริงจริง น้ำใสไหลเย็นเห็นตัวปลา ถ้าช่วยกันคิดช่วยกันทำ ไม่นั่นะคลองสวนหมากคลองเสด็จประพาส ร.ศ. 125 คลองที่เป็นเส้นเลือดที่หล่อเลี้ยงชีวิตของบ้านนครชุมอาจจะกลับมาให้ลูกหลานของพวกเราได้สัมผัสกับชีวิตแบบที่พวกปู่ย่าตายายของพวกเราได้สัมผัสมาแล้ว

หมู่ที่ 4 ที่เดิมเรียกกันว่าบ้านไร่ ปัจจุบันเรียกว่าปากคลองกลาง ผู้คนส่วนใหญ่จะเป็นลาวเวียงจันทน์นางพะยอม ข้อคำ เล่าว่าทางหมู่ที่ 5 มีท่าช้างเพราะส่วนใหญ่ทำไม้ แต่ทางหมู่ที่ 4 ทำน้ำที่ลงไป

คลองสวนหมากเรียกว่าทำควาย เพราะอาชีพส่วนใหญ่ทำไร่ ปลูกผักบริเวณเกาะ พอถึงหน้าแมงอีหนูออกก็ไปจับกันบริเวณเกาะริมแม่น้ำปิง ปัจจุบันได้ทุนบ้านป่าพะยอม ข้อคำ จะแขวนเปลยวนไว้ให้เพื่อน ๆ วยเดียวกัน กินข้าวเช้าเสร็จก็มานั่ง มานอนคุยกัน กลางวันกลับไปกินข้าวบ้านกินเสร็จก็มาคุยกัน ตอนเย็นกินข้าวแล้วก็มานั่งคุยกันอีก คุณป้าจะมีเมียंगไว้บริการ ถ้าวันที่ 1 หรือวันที่ 16 คุณป้าโชคดี มีเลี้ยงขนมอีกต่างหาก ใกล้มีงานวัด คุณครูสุวรรณจะให้ช่วยกันมัดรูปเทียนของวัดพระบรมธาตุ เป็นความสุขในวัยชราที่หายากในสังคมปัจจุบัน

ส่วนที่ 4 ผลการวิจัยเรื่องของกินพื้นบ้านอาหารพื้นถิ่น ได้ผลการวิจัยดังนี้

“ก็ทำกันกินกันจนวันนี้”

ของกินมีนานาประสานบ้าน	เป็นพื้นฐานปากท้องของพื้นถิ่น
อันคอคนหัวหยักสักแต่กิน	สงสารล้นไม่ร่อย...มันน้อยใจ
จึงแม่ครัวลูกครัวทุกหัวบ้าน	สมหัวกันแลกเปลี่ยนเรียนรู้ใหม่
เอาเคล็ดลับกันครัวกันหัวใจ	ตีแผ่ไปในระหว่างที่กลางวัน
เกิดสำหรับคาวหวานโบราณว่า	กับแม่ครัวหัวป่าก์ปรุงอาหาร
ทั้งคาวหวานของว่างสารพัน	ก็ทำกัน..กินกัน...จนวันนี้

ชุมชนนครชุมเป็นชุมชนที่มีประชากรหลายเชื้อชาติมาอยู่รวมกัน วัฒนธรรมอย่างหนึ่งที่ติดตามมาก็คืออาหาร ไม่ว่าจะเป็น แกงยังเล แกงอุ้มมะเขือ แกงเผ็ดใช้น้ำมันมะพร้าว และอาหารที่ใส่ปลาธำต่าง ๆ แกงชีเหล็ก แกงส้ม ขนมน้ำยา เมียงกับเกลือ แกงชะอมใส่เส้นหมี่ ขนมห้วยข่า ขนมหู (ปาฟองโก) เฉาก๊วย ห้าซ้อย (ผักกาดดองเค็มแบบแห้งของจีนแคะ) ขนมหะขาม บะหมี่ ก๋วยเตี๋ยว แกงเปอะหน่อไม้ใส่ข้าวสุก แกงผักหวานใส่ข้าวสารเพื่อกันสารพิษ อาหารไทยใหญ่ เช่น ผักห่อ ใส่กรอกถั่ว แกงถั่วมะแข และ ขนมหีบแป้งสด เป็นต้น

อาหารเหล่านี้แรกเริ่มก็ทำกินกันเองในบ้าน และแจกจ่ายญาติพี่น้องและเพื่อนบ้านข้างเคียง เมื่อได้รับความนิยมก็ทำขาย เมื่อผู้ริเริ่มทำรุ่นแรก ๆ เสียชีวิตลง บุตรหลานหลายคนไม่ได้สืบทอดอาชีพ ก็มีคนอื่นทำต่อและปรุงให้เข้ากับรสนิยมของคนไทย ปัจจุบันนี้อาหารพื้นถิ่นของนครชุมก็ผสมผสานกัน จนดูไม่ออกแล้วว่าเดิมเป็นอาหารชาติใด แต่มีอาหารหลายชนิดที่มีรสชาติถูกปากของผู้รับประทาน

ได้แนะนำให้ผู้มาเยือนลองรับประทานดู และอาหารบางอย่างก็มีขายเพียงในนครชุมบางหมู่บ้านเท่านั้น

ขอกล่าวถึงอาหารที่มีชื่อเสียงในอดีต บางชนิดก็ยังสืบทอดกันมา และบางชนิดก็สูญหายไปหรือเกือบสูญหาย ดังแสดงในตาราง

ตารางที่ 3 อาหารพื้นถิ่นก่อนปี 2449 (เสด็จประพาส) – ปี 2520

เชื้อชาติ	อาหารขาว	อาหารหวาน	อาหารว่าง
อาหารไทย	แกงบอน แกงหยวก แกงขี้เหล็ก แกงผักหวาน แกงหน่อไม้ใส่เห็ดหอบ แกง พันงู ต้มกะทิปลาเกลื้อ ปลาเห็ด แกงบวน ยำหัวปลี ยำใหญ่ แกงยอดหอย ยำหอย	กระยาสารท ขนมด้วงกะทิ ขนมดอกดิน ข้าวเหนียวแก้ว ข้าวเหนียวแดง ข้าวต้มลูกโยน ขนมกวน แดกกา ขนมปลากริม ขนมขี้หนู ซาลาเปาทอด ไข่เหี้ย ขนมห่อใบตองนึ่ง ตะโก้ ขนมเปียกปูน ขนมหุข้าง ลอดช่องไทย ขนมบ้าบิ่น ขนมหัวผักกาด ข้าวต้มลาว ทองหยอด/ ทองหยิบ ฝอยทอง ขนมหม้อแกงถั่ว วุ้นหน้าต่าง ๆ ข้าวเหนียวสังขยา เผือก/ ฟักทองกวน กล้วยบวชชี แกงบวดต่าง ๆ ขนมกล้วยปิ้ง	กล้วยกวน มะพร้าวเสวย เมี่ยงไส้ เมี่ยงคำ เมี่ยงลาว ข้าวหมาก ข้าวตอกอัด ขนมฝักบัว มะพร้าวลอยแก้ว ปลาแนม มะม่วงแก้วกวน ส้มแผ่น ข้าวพอง
พม่า	แกงฮังเล	-	-

เชื้อชาติ	อาหารลาว	อาหารหวาน	อาหารว่าง
	แกงมะเขือลั่นไส้ใบ กระเจียว		
อาหารไทยใหญ่	แกงอุ้มมะเขือ แกงถั่วมะแฮะ แกงกล้วยดิบ แกงไข่ต้ม ข้าวกันจิ้น (ข้าวคั้นขึ้นหมู)		ไส้กรอกถั่ว ขนมจีบแป้งสด ผักห่อ
อาหารลาว	แกงแค แกงเผ็ดด้วยน้ำมัน มะพร้าว แกงชะอมใส่เส้นหมี่ (แกงเอาะะ) หน่อไม้หน่อนาง แกงต้นตุน (คุณ) ส้มตำลาว หมูส้ม แกงปรุงรสด้วยปลาแร่ ชวกมะเขือ งบบปลา-กุ้ง		เมี่ยงกับเกลือ
อาหารกะเหรี่ยง	แกงแค แกงเปอะหน่อไม้ แกงผักหวานใส่ข้าวสุก ปลาแร่เนื้อสัตว์ เนื้อสัตว์ย่างแห้ง	ข้าวเหนียวห่อด้วย ใบตองกึ่งหนึ่ง จิ้มน้ำผึ้ง (ปัจจุบันไม่มีผู้สืบทอด)	ใบพลูหลาม (พลูหนึ่ง) กิน กับหมาก
อาหารจีน	ขนมกุยช่าย ห่านซ้อย การทำเส้นบะหมี่	เฉาก๊วย ขนมแข่ง-ขนมเทียน-บ๊ะ จ่าง	ปาต่องโก๋

ปี พ.ศ. 2521 – 2550 (อาหารที่เริ่มหายไป ไม่มีผู้สืบทอด)

เชื้อชาติ	อาหารคาว	อาหารหวาน	อาหารว่าง	สังเกต
ไทย	แกงบวน ยำใหญ่ แกงยอดหวาย ปลาเห็ด ยำหัวปลี แกงบอน	ขนมกวน แดกกา ขนมปลากุริม ขนมขี้หนู ซาลาเปาทอด ไข่เหี้ย กระยาสารท ข้าวเหนียวแก้ว ข้าวเหนียวแดง ข้าวต้มลูกโยน ขนมหัวผักกาด	ปลาแนม ข้าวพอง	เริ่มหายไป มีผู้ทำกินเป็นบาง บางครัวเรือน มีผู้ทำเป็นน้อยลง ทำรับประทานใน ครัวเรือน หายไป
พม่า	แกงมะเขือส้มใส่ใบ กระเจียว	-	-	ไม่มีผู้สืบทอด
ไทยใหญ่	แกงไข่ต้ม แกงกล้วยดิบ ข้าวกันจิ้น	-	-	- ไม่มีผู้สืบทอด - ทำเป็นบาง ครอบครัว - ไม่มีผู้สืบทอด เริ่มหายไป
ลาว	แกงเผ็ดด้วยน้ำมัน มะพร้าว	-	-	ทำอยู่บาง ครัวเรือน
กะเหรี่ยง	ส้มตำลาว หมูส้ม แกงปรุรงรสด้วย ปลาร้าทุกชนิด			หายไป หายไป สูญหาย
อาหารจีน	หำซ้อย	เฉาก๊วย	ปาต่องโก๋	ไม่มีผู้สืบทอด

ปี พ.ศ. 2535-2550

เชื้อชาติ	อาหารคาว	อาหารหวาน	อาหารว่าง	สังเกต
อาหารไทย	ยำหัวปลี	กระยาสารท	-	มีผู้ทำเป็นน้อยลง

เชื้อชาติ	อาหารคาว	อาหารหวาน	อาหารว่าง	สังเกต
	แกงบอน	ข้าวเหนียวแก้ว ข้าวเหนียวแดง ข้าวต้มลูกโยน ขนมหัวผักกาด		หายไป
ลาว	-	-	เมี่ยงกับเกลือ	-

อาหารพื้นถิ่นที่กำลังทำอยู่ในปัจจุบัน

เชื้อชาติ	อาหารคาว	อาหารหวาน	อาหารว่าง	สังเกต
อาหารไทย	แกงบอน แกงขี้เหล็ก แกงผักหวาน แกงหน่อไม้ใส่เห็ดถอบ แกงพญานา ต้มกะทิกับปลาเกลือ แกงหยวก แกงเลียง	ขนมถ้วยกะทิ ขนมดอกดิน ขนมห่อใบตองนึ่ง ตะโก้ ขนมถาด แกงบวดต่าง ๆ ขนมกล้วยปิ้ง	กล้วยกวน มะพร้าวเสวย เมี่ยงไส้ เมี่ยงคำ เมี่ยงลาว ข้าวหมาก ข้าวตอกอัด ขนมฝักบัว มะพร้าวลอยแก้ว	ทุกอย่างมีผู้ทำเป็น น้อยลง แต่ยังมีผู้ สืบทอด
อาหารพม่า	แกงฮังเล	-	-	“
อาหารไทยใหญ่	แกงอุ้มมะเขือ แกงถั่วมะแฮะ	-	ไส้กรอกถั่ว ขนมจีบแป้งสด ผักห่อ	“
อาหารลาว	แกงแค แกงปรุรงรสด้วยปลาร้า	-	เมี่ยงกับเกลือ	“
อาหารจีน	ขนมกุยช่าย การทำเส้นบะหมี่	ขนมแข่ง-ขนมเทียน	-	“

อาหารและขนมที่หากินได้เฉพาะฤดูกาล

เดือน	อาหารและขนม
มกราคม	
กุมภาพันธ์	ข้าวหลาม

มีนาคม	เห็ดโคน แกงถั่วมะแฮะ มะปรางลอยแก้ว
เมษายน	แกงส้ม เห็ดโคน แกงถั่วมะแฮะ เห็ดถอบ แมงอีนูน มะปรางลอยแก้ว
พฤษภาคม	เห็ดโคน เห็ดไข่ เห็ดถอบ แมงอีนูน
มิถุนายน	แกงพญู เห็ดถอบ
กรกฎาคม	พญู เห็ดถอบ
สิงหาคม	หน่อไม้ มะโห้ ขนมหอกดิน กล้วยไข่
กันยายน	ขนมหอกดิน กล้วยไข่ กระยาสารท(ปัจจุบันมีขายตลอด)
ตุลาคม	ขนมหอกดิน ข้าวต้มลูกโยน แกงส้มดอกแค (แก้ไข้หัวลม)
พฤศจิกายน	ซีเหล็ก กินเป็นยาในวันเพ็ญเดือน 12
ธันวาคม	

ของกินพื้นบ้าน อาหารพื้นถิ่น

อาคารคาว

แกงบอน

คล้ายกับแกงคั่วส้มคือแกงส้มที่ใส่กะทิ นำด้วยรสหวานเล็กน้อย คนที่แพ้งบอนจะกินแกงบอนแล้วลิ้นแข็งหรือถูกยางบอนแล้วมีอาการคัน จะโดนประชดสังคมกล่าวหาว่าเป็นคนปากบอน ไม่มีใครอยากคบ โบราณเชื่อกันว่าเวลาที่ตัดหรือแกงห้ามพูดถึงความคัน เพราะจะทำให้แกงนั้นกินแล้วคันไปทั้งหมด ถือว่ากินไม่ได้ต้องเททิ้งไป ผู้ที่แกงซีเหล็กได้ก็ควรจะแกงบอนได้ แกงบอนยากกว่าแกงซีเหล็กก็คือที่การเตรียมบอนก่อนแกง

บอนเป็นพืชน้ำลักษณะเหมือนกับเผือก มีหัวใต้ดิน ก้านใหญ่ใบโตลอกเปลือกออกเหมือนลอกสายบัวหรือพญู ตัดเป็นชิ้นยาวประมาณ 2 นิ้ว บางสูตรไม่ล้างน้ำบางสูตรล้างด้วยน้ำมะขาม นึ่งให้บอนยุบแล้วพักไว้

น้ำพริกแกงบอน

พริกแห้ง หอม กระเทียม ข่า ตะไคร้ กะปิ เกลือ กระชาย โขลกรวมกันกระชายมากหน่อย ปลาย่างหรือหมูย่าง

เครื่องปรุง กะทิ น้ำปลาหรือเกลือ มะขามเปียก น้ำตาลปี๊บ / น้ำปลาร้า

วิธีปรุง ผัดน้ำพริกด้วยกะทิใส่น้ำปลาร้าให้หอม ปลาย่างหรือหมูย่างที่เตรียมไว้ ผัดเคล้าให้เข้ากันเติมน้ำกะทิ หรือน้ำเปล่าพอเดือดก็ใส่น้ำปลาร้า ชิมให้ได้รสเปรี้ยวหวานตามชอบ จะไม่เพิ่มรสอีกเมื่อใส่บอนแล้ว อย่าคนเป็นอันขาด ถ้าเกรงว่าเนื้อบอนอาจจะไม่สุกทั่วกันใช้ทัพพิกดได้ ปล่อยให้เดือดสักพักเพื่อให้ น้ำแกงเข้าไปในเนื้อบอน ถ้าปรุงทิ้งไว้ประมาณครึ่งวัน หรือค้างคืน จะอร่อยยิ่งขึ้น

แกงขี้เหล็ก

ใบขี้เหล็กเป็นสมุนไพรชนิดหนึ่ง คนโบราณเอาใบอ่อนและดอกมาปรุงเป็นของกิน ในวันเพ็ญเดือน 12 ทำแกงขี้เหล็กกันทุกครัวเรือน คนนครชุมโบราณถือว่าวันเพ็ญเดือนสิบสอง ยอดขี้เหล็กจะเป็นยารักษาสารพัดโรค แต่ต้องเก็บตอนเช้ามีดและแกงให้เสร็จภายในวันนั้น จะเก็บล่วงหน้าไม่ได้ มิฉะนั้นสรรพคุณจะไม่ขลัง ปัจจุบันจะมีแกงกันวันเพ็ญดังกล่าวเฉพาะบ้านผู้รู้ ในตำราแพทย์แผนไทยกล่าวว่าแก้ท้องผูก นอนไม่หลับ บำรุงน้ำดี บำรุงโลหิตและทำให้เจริญอาหาร

เครื่องปรุง

ขี้เหล็กทั้งใบเพสลาด และดอก กะทิ น้ำพริกแกง กุ้งแห้ง ปลาอย่าง น้ำปลาร้า เนื้อสัตว์อย่าง น้ำพริกแกงมีส่วนผสมของพริกแห้ง หอม กระเทียม ข่า ตะไคร้ กระชาย เกลือ กะปิ ปลาอย่างแกะเอาก้างออก หรือกุ้งแห้งโขลกให้เข้ากัน ถ้าเป็นแม่ครัวหัวป่าก์จากเวียงจันทน์ จะเพิ่มรสของปลาร้าก็จะรอน้ำแกงเดือดพล่านทั่วกันเสียกัน จึงค่อยเหยาะน้ำปลาร้า

วิธีทำ

1. ต้มขี้เหล็กให้หายขม 1 ครั้งหรือ 2 ครั้งแล้วแต่ชนิดของขี้เหล็ก ถ้ายอดขาวจะขมน้อยกว่ายอดแดง บีบน้ำให้แห้งพักไว้
2. ผัดน้ำพริกแกงกับหัวกะทิจนหอม เติมกะทิทีละน้อยไม่ให้แตกมันมากนัก ใส่หมูย่างหรือปลาอย่างลงเค็ล้าให้เข้ากัน เติมเกลือ เติมหางกะทิลงไปพอเดือดใส่ขี้เหล็กเดือดดีแล้วเคี่ยวด้วยไฟอ่อน ชิมรสตามชอบ แกงขี้เหล็กต้องกะทิชั้นน้อย เค็มนำ ผัดน้อยจึงจะอร่อย

แกงผักหวาน

เครื่องปรุง

- ผักหวานป่า ปลาอย่าง /หมูสับ /ไก่ อย่างใดอย่างหนึ่ง
- น้ำพริกแกงแบบแกงส้ม
- เส้นหมี เล็กน้อย -มะเขือส้ม
- ไช้เม็ดแดง (ถ้ามี)

วิธีทำ

สูตรโบราณจะต้มน้ำให้เดือด ใส่ น้ำพริกแกงส้มลงไป หักปลาอย่างใส่ลงไปเติมเค็มด้วยเกลือหรือน้ำปลา แล้วล้างผักหวานใส่ลงไป

ถ้าใส่ไก่หรือหมูสับ จะผัดไก่หรือหมูกับน้ำปลาพอสุก เติมน้ำแล้วใส่น้ำพริก จึงใส่ผักหวาน และเส้นหมีลงไป ถ้ามีไช้เม็ดแดงใส่ที่หลังพอเดือดอีกทีก็ยกลง ถ้าต้มนานไช้เม็ดแดงจะฝ่อ ต้มพอสุกจะกรูบกรับในปากเพิ่มรสชาติ บางคนแกงแบบแกงส้มใส่น้ำมะขามเล็กน้อย หรือใส่มะเขือส้มลูกเล็กของพื้นเมืองลงไปเพื่อปรุงรส

เนื่องจากมีผักที่มีลักษณะคล้ายผักหวาน บางที่เรียกว่าผักหวานเมา ชาวบ้านเก็บผิด เมื่อกินเข้าไปก็จะมีอาการมึนเมา อาเจียน อาจทำให้ถึงตายได้ จึงมีวิธีตรวจสอบดังนี้

1. ใส่เส้นไหมลงไป ถ้าเส้นไหมออกสีดำ หรือน้ำเงินฝักนั้นจะเป็นพิษ
2. ใส่ข้าวสารพร้อมกับผักหวาน ถ้าข้าวสารไม่สุก แสดงว่าฝักนั้นเป็นพิษ
3. ใช้ช้อนเงินแซ่ไว้ในหม้อแกงร้อน ๆ สักครู่ ถ้าช้อนเงินเป็นสีดำ ก็แสดงว่าฝักนั้นมีพิษเช่นกัน

แกงหน่อไม้ใส่เห็ดถอบ

อาหารชนิดนี้ต้องกินในต้นฤดูฝน ที่มีหน่อไม้และเห็ดถอบถ้าฤดูอื่นก็แกงหน่อไม้ได้โดยไม่มีเห็ดถอบ หน่อไม้และอาหารป่าที่เกิดในป่ามีรสดีตามธรรมชาติอยู่แล้ว

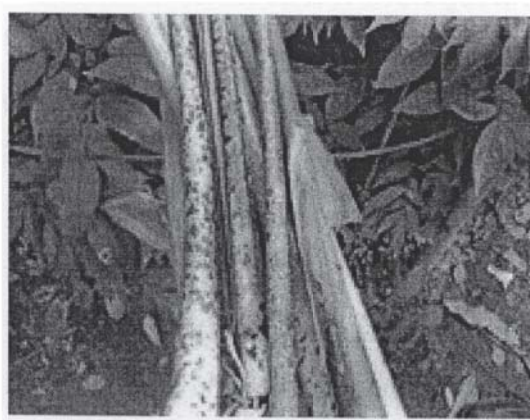
เครื่องปรุง

- หน่อไม้สับ หรือหั่นบาง ๆ ชิ้นเล็ก ๆ คล้ายหน่อไม้ดอง
- หมูสับ / ปลาอย่าง ใดอย่างหนึ่ง
- น้ำพริกแกงเผ็ด
- เห็ดถอบ
- ยอดชะอม / ใบชะพลู ใดอย่างหนึ่ง
- กะทิ / น้ำปลาร้า / หรืออย่างใดอย่างหนึ่ง หรือไมใส่ก็ได้ตามชอบ
- เกลือ หรือน้ำปลา

วิธีทำ

แกงแบบแกงเผ็ด ผัดน้ำพริกแกงด้วยน้ำมันหรือหัวกะทิให้ค่อนข้างเค็มด้วยเกลือ ใส่เนื้อสัตว์ ลงผัดให้เข้ากัน เติมน้ำหรือกะทิ (หรือน้ำปลาร้าปรุงรส) พอเดือดใส่หน่อไม้ ใส่เห็ดถอบที่ผัดครั้งหรือผ่าพอแตก ต้มให้เห็ดสุก ใส่ยอดชะอมหรือใบชะพลูคนพอทั่วยกลง ในสมัยโบราณจะมีพืชชนิดหนึ่งเรียกว่าต้นตีนนกขึ้นพร้อมกับเห็ดถอบ ต้นสูงประมาณ 1 ฟุต มีใบคล้ายตีนนก นำมาแกงรวมกัน แต่ปัจจุบันนี้ได้สูญพันธุ์ไปประมาณ 20 ปีแล้ว

แกงพิ้งกูกับใบมะขามอ่อน

ภาพ 20 พิ้งกู

พันธุ์เป็นพืชป่าชนิดหนึ่งที่จะยุบใบและลำต้นในฤดูหนาว เมื่อถึงฤดูร้อนก็จะแทงดอกออกมาอีกครั้งหมุนเวียนไปอย่างนี้ บางแห่งเรียกว่า บุกเล็ก เพราะแตกดอกพร้อมบุกแทงยอดในป่า คนเหนือเรียกดอกก้าน แต่ลาวครั้งที่มาอยู่ทุ่งเศรษฐีเรียก “ผักอีลอก” เพราะเวลาที่เก็บดอกมาทำแกงก็ต้องลอกเปลือกออกก่อนทุกครั้งไป หั่นเป็นชิ้นสั้น ขนาด 1 นิ้วถึง 1 นิ้วครึ่ง แกงสับกับปลา หรือแกงคั่วสับใส่หมูสามชั้นกับใบมะขามอ่อน หรือจะใส่ชะอมไปด้วยก็ได้ ป่าเหลือน้อยพื้นที่ที่จะปล่อยให้พันธุ์แทงดอกตอนหน้าร้อนก็เหลือน้อยลง ต้องไปหาซื้อจากจังหวัดตากหรือเหนือขึ้นไปอีก ปัจจุบันชาวบ้านยังทำรับประทานทั่วไป และมีขายตามฤดูกาล

แกงหยวก

หยวกคือกาบกล้วยชั้นในเพียง 2-3 ชั้นก่อนถึงแกนกล้วย หยวกที่จะนำมาแกงต้องได้จากต้นกล้วยที่ยังไม่ออกปลีเท่านั้น นำหยวกมาหั่นซอยละเอียด หรือหั่นแฉับ ๆ ยาว ๆ ตามชอบแต่ไม่ให้ยาวเกิน 1 นิ้ว แช่น้ำมะขามไว้เพื่อไม่ให้ดำ เส้นใยหยวกควรปั่นออกเพื่อให้รับประทานง่ายขึ้น แต่เส้นใยของกล้วยนี้แหละเมื่อรับประทานเข้าไปก็จะไปพานเอาไขมัน และเศษอาหารที่ตกค้างในลำไส้ออกมา

เครื่องปรุง

หยวกกล้วย

น้ำพริกแกงเผ็ด

กะทิ

ถั่วทองคั่วบดหยาบ

ยอดชะอม

เครื่องปรุงรส

ปลาอย่าง หรือ หมูย่าง

วิธีทำ

ผัดน้ำพริกแกงกับกะทิให้หอม ใส่ปลาอย่าง หรือ หมูย่างลงไป ผัดพอสุกเติมหางกะทิพอเดือดใส่ถั่วทอง ปรุงรสด้วยเครื่องปรุงรส แต่งสีแต่งกลิ่นด้วยยอดชะอม พอสุก ยกลง

แม่คำบาง หมู่ที่ 5 ทำได้ดี มีหน่วยราชการมาสั่งประจำ / ป้าแจ๊ดเลขา หมู่ที่ 3 ได้สูตรมาจากคุณแม่ปทุม ซึ่งเคยมีสมญาว่า..วางซ้อนไม่ลง..ทำขายเป็นครั้งคราว ทำเมื่อไรต้องสั่งจองกันทีเดียว ชาวบ้านทั่วไปยังทำรับประทานเองอยู่บ้าง

ขนมด้วง

เป็นขนมทำด้วยแป้งข้าวเจ้า ริดเป็นตัวคล้ายด้วงไม้ไผ่หนึ่งสุกแล้วใส่น้ำกะทิ มีน้ำตาลทราย และงาคั่วปั่นโรยหน้าให้ความหวานและมัน แม่สมบุญน้องสะใภ้ของแม่ทองย้อยทำได้อร่อย ถึงกับมีคำกลอนชมไว้เมื่อกว่า 60 ปีที่แล้วว่า ลอดช่องแม่สงวน ขนมกวนแม่ทิม (ลูกสาวพะโป้)

ขนมปลากริมยายม่วง ขนมด้วงยายสมบุญ

แม่ทวยและลูก-หลานสะใภ้ทำขายต่อมา ปัจจุบัน คุณวนิดา ขันการนาวิ ทำขายอยู่หมู่ที่ 5 หน้าร้านก๋วยเตี๋ยวแดงรสเด็ด

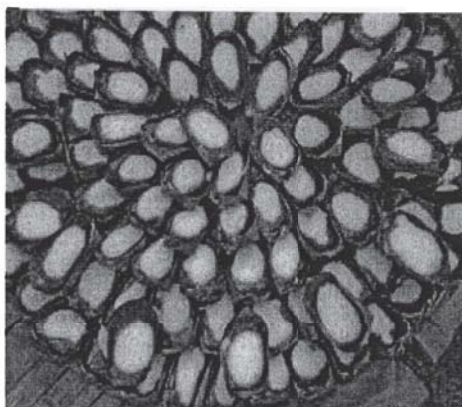
ส่วนประกอบ

แป้งข้าวเจ้า แป้งมัน กะทิสด น้ำตาลทราย งาคั่วบด พิมพ์สำหรับรีดแป้ง พิมพ์เดียวกับ รีดครองแครง

วิธีทำ

- เดิมใช้แป้งโม้ ปัจจุบันใช้แป้งถั่วต้องแช่น้ำไว้ประมาณ 3 ชั่วโมง แล้วเปลี่ยนน้ำนำลง กวนในกระทะให้แป้งสุกเหนียว ตักออกพักไว้พออุ่นแล้วนวดให้นุ่ม ใช้ผ้าขาวบางคลุมไว้กันแห้ง
- ปั้นแป้งเป็นแท่งยาวพอจับได้ หยิบแป้งขนาดหัวแม่มือปั้นกลมเล็ก ๆ รีดบนพิมพ์ที่ โรยด้วยแป้งมันกันแป้งติดพิมพ์ด้วยสันมือ จะได้ลักษณะกลมยาวแหลมหัวท้าย ใช้แป้งมันเล็กน้อยเป็นนวล กันติดมือ นำตัวด้วงไปนึ่งให้สุก
- คั้นหัวกะทิใส่เกลือเล็กน้อยพอมีรส นำตัวด้วงที่สุกแล้วใส่ลงไป
- เวลารับประทาน โรยหน้าด้วยน้ำตาลทรายผสมงาคั่วบด

ขนมดอกดิน

ภาพ 21 ขนมดอกดิน

ดอกดินเป็นพืชป่าขึ้นตามธรรมชาติ แหวงดอกระหว่างฤดูร้อนกับฤดูฝน ดอกดินมีสีม่วง เมื่อขยี้จะออกม่วงคล้ำถึงดำ

ส่วนประกอบ

- แป้งข้าวเหนียว กะทิ เกลือ น้ำตาลปี๊บหรือน้ำตาลทราย ดอกดิน
- กระทงใบตองรูปเรือ

วิธีทำ

- ดอกดินล้างสะอาดหั่นฝอยขยำ หรือ ปั่นกับหางกะทิ กรองด้วยผ้าขาวบางจะได้ น้ำดอกดิน สีคล้ำออกม่วงดำ

- นำน้ำดอกดินไปนวดกับแป้งข้าวเหนียวผสมกับน้ำตาล พักไว้ประมาณ 1 ชั่วโมง นำมานวดอีกครั้ง และเติมน้ำกะทิให้ค่อนข้างเหลว

- เตรียมหัวกะทิชั้น ๆ ใส่เกลือเค็มเล็กน้อย ไว้หยอดหน้า

- เรียงกระทงรูปเรือในรังถึงตักแป้งที่ทำไว้ใส่กระทงหยอดด้วยหัวกะทิหนึ่งให้สุด จะได้ขนมเหนียวนิ่มรสหวาน เค็มนิดหน่อยด้วยกะทิ

มีขายทั่วไปตอนต้นฤดูฝน บางเจ้าใส่แป้งท้าวยายม่อมจะทำให้เหนียวน้อยลง ปัจจุบันมีผู้ทำอร่อยอยู่หลายเจ้า ได้แก่

คุณดำรง สีนอยู่ ขายตอนเช้าหน้าร้านบะหมี่แจ่ว หมู่ 5

คุณเกสร แป้นเกตุ ขายตอนเย็น บริเวณที่จัดตลาดย้อนยุค หมู่ที่ 5

นอกนั้นมีขายที่หมู่ 2-4 ของนครชุมทั่วไป

ขนมห่อใบตองนี้้ง

คุณวันเพ็ญ กิติแก้ว หมู่ที่ 2 เป็นยายของหลานหลายคนด้วยอายุปุนนี้ แต่เรียกหากันจนติดปากว่าขนมพีดำ ยายดำหรือพีดำ ทำขนมพวกที่ห่อใบตองแล้วนึ่งสุกเช่น กล้วย ฟักทอง แต่งไทย ตาล และไส้ไส้ ตั้งแต่ยังเป็นสาว ๆ ปัจจุบันนี้พีดำก็ยังคงทำอยู่ มีลูกสาวและหลานเป็นผู้ช่วยทำขายทุกวันที่บ้านของตัวเอง ถ้ามาจากมหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชรอยู่ซ้ายมือ ก่อนเลี้ยวซ้ายข้ามสะพานข้ามแม่น้ำปิง ถ้าไปจากนครชุมลอดสะพานกำแพงเพชรไปนิดหน่อย จะอยู่ทางขวามือ ตรงกันข้ามกับก๋วยเตี๋ยวห้อยขา

ขนมกล้วยปิ้ง

เป็นขนมที่มีลักษณะคล้ายข้าวเหนียวปิ้ง วิธีการทำเหมือนขนมกล้วยนึ่งทุกอย่าง แต่ห่อใบตองรูปกลมยาวกลัดหัวท้ายปิ้งไฟอ่อน ๆ จะหอมกลิ่นใบตองดีกว่านี้้ง

ส่วนประกอบ

- กล้วยน้ำว้าสุกงอม มะพร้าวขักรเป็นเส้นสั้น ๆ น้ำตาล เกลือ แป้งข้าวเจ้า
- ใบตอง และ ไม้กลัดสำหรับห่อ

วิธีทำ

ตีหรือปั่นกล้วยให้ละเอียดผสมแป้ง มะพร้าว เกลือ และน้ำตาลเล็กน้อย (ถ้ากล้วยงอมมาก ๆ ไม่ต้องใช้น้ำตาลก็ได้) ถ้าส่วนผสมข้นเกินไปอาจเติมน้ำได้เล็กน้อย ห่อด้วยใบตอง แล้วนำไปปิ้งไฟอ่อน

แม่กิมวา นาคน้อย และแม่ทองดำ งามเฉลียว เป็นญาติกันและทำได้อร่อย ขายมาหลายปี เป็นของว่างรับประทานตอนเย็นหลังเลิกงาน ปัจจุบันยังช่วยปรุงประสมให้หลานไปปิ้งขายอยู่บ้าง มีผู้อื่นนำไปทำขายก็ไม่อร่อยเท่า 2 เจ้านี้ ขายอยู่ที่หมู่ที่ 5 ใกล้บริเวณตลาดสดทุกวันตั้งแต่เวลา 05.00 – 09.00 น.

ขนมหวาน

ประกอบด้วย ขนมหม้อแกง ขนมชั้น วุ้นหน้าต่าง ๆ ข้าวเหนียวสังขยา เผือกกวน ฟักทองกวน ทองหยิบ ทองหยอด ฝอยทอง เม็ดขนุน เป็นขนมที่มีขายเช่นเดียวกับที่อื่นทั่วไป ผู้ทำขายคือคุณสุนีย์ อินทร์จันทร์ เริ่มทำตั้งแต่ยังเป็นเด็ก โดยไปเป็นลูกมือของน้ามาลี บุชรียัง คนใกล้บ้าน และทำขายด้วยตัวเองเกือบ 40 ปีแล้ว เวลามีนางามงคล ชาวบ้านจะสั่งขนมที่มีชื่อเป็นสารพัดทองจากที่นี่ มีมารับไปขายเป็นประจำ ขายอยู่ปากซอยพวงทอง หมู่ที่ 5 และ บริเวณจัดตลาดย้อนยุคทุกวัน

แกงบวดต่าง ๆ

แกงบวดต่าง ๆ และขนมดกด้วยรับประทานอื่น ๆ ทางนครชุมเรียกว่า ขนมหม้อหรือขนมน้ำ คุณอุดม อยู่สุขภาพ ทำขายหน้าบ้านมากกว่า 40 ปี เป็นพี่สาวของคุณตัม คำมูล ที่ไปขายขนม 100 หม้อที่ ตลาดสามชุก สุพรรณบุรี

คุณอุดม ขายอยู่หน้าบ้านตรงข้ามร้านพีพี มินิมาร์ทก่อนถึงตลาดย้อนยุค ขายทุกวันตั้งแต่เวลาประมาณ 11.00 น. จนกว่าขนมจะหมด มีประมาณวันละ 10 หม้อ

กล้วยกวน

กล้วยกวนเจ้าแรกของจังหวัดกำแพงเพชร อร์อย่นุ่มนวล ทดลองทำจนได้สูตรที่แน่นอน เริ่มต้นเมื่อ 60 ปีที่แล้วโดยคุณแม่บรรจง นุตตะโยธิน เมื่อเจ้าของสูตรกล้วยกวนอำลาโลกไป สูตรกล้วยกวน จึงตกมาสู่อาจารย์สุวรรณ สังข์สุวรรณ ข้าราชการบำนาญ อยู่หมู่ที่ 3 สิบทอดมาถึงรุ่นที่ 3 คุณสิรินุช วรรณาวะศน์ บุตรสาวของอาจารย์สุวรรณ สังข์สุวรรณ ซึ่งได้เริ่มขยายไปเป็นขนมอื่น ๆ นอกจากกล้วยกวน เช่น กล้วยหี มะพร้าวเสวย ทอฟฟี่ถั่ว พุทรากรวน เราก้หวังว่า กล้วยกวนและขนมต่างชนิดที่ทำการได้รับการพัฒนาไปอีก

ส่วนผสมและวิธีทำ

ขั้นตอนที่หนึ่ง

1. กล้วยน้ำว้าสุก หักกะทิ น้ำตาลทราย (ล้างกล้วยทั้งหวีก่อน)
2. ปอกกล้วยใส่ลงในภาชนะที่เตรียมไว้ แล้วปั่นให้ละเอียด
3. เทเนื้อมีกล้วยปั่นลงในกระทะ พร้อมกับน้ำตาลนำขึ้นต้มจนเนื้อมีกล้วยเหนียว เริ่มเปลี่ยนสี นำกล้วยใส่ภาชนะเพื่อพักจนกว่าจะเย็น

ขั้นตอนที่สอง

1. เทกะทิที่เตรียมไว้ลงในกระทะพร้อมกับเนื้อมีกล้วยต้มสุก กวนจนเหนียวไม่ติดกระทะก็ใช้ได้
2. ตักกล้วยที่กวนได้ที่แล้วใส่ลงในถาด ทิ้งไว้ประมาณครึ่งชั่วโมง ทดลองว่าปั้นได้ก็ปั้นให้เป็นเม็ดกลมห่อด้วยกระดาษแก้วใส จากนั้นก็บรรจุถุงพร้อมจำหน่าย

มะพร้าวเสวย

ขนมไทย ๆ ที่วัสดุหลักมาจากมะพร้าว มะพร้าวควรเป็นมะพร้าวที่ชูดด้วยกระต่ายไม่ใช่ชูดเครื่อง ถ้าพิถีพิถันและได้มะพร้าวไม่แก่จัดจะอร่อยจนเกินลิ้ม ก่อนอื่นต้องคลุกเคล้า หรือนวดมะพร้าวกับน้ำตาลจนเป็นเนื้อเดียวกัน ค่อยเติมแบะแซหรือแป้งข้าวเหนียวลงไป นวดอีกครั้งแล้วจึงนำไปกวานจนขึ้นสีน้ำตาลอ่อนเหนียวหนึบหอมหวานก็ไปถึงขั้นตอนการห่อ ใช้กระดาษสีแบบเดียวกับกระดาษวาวตัดสี่เหลี่ยม 3 คูณ 3 นิ้ว ห่อให้แน่น ๆ หรือปั้นให้เป็นเม็ดกลม ๆ ขนาดเท่าหัวแม่มือแล้วห่อเก็บไว้ได้นานเพราะไม่ใส่พวกกันบูด การห่อจะช่วยให้มะพร้าวเสวยไม่แข็งเกินเคี้ยว มีจำหน่ายที่ร้านกล้วยกวนแม่บรรจง หมู่ที่ 3 และบ้านคุณพวงรัตน์ เจ้าของสูตรมะพร้าวลอยแก้ว หมู่ที่ 3

ส่วนประกอบ

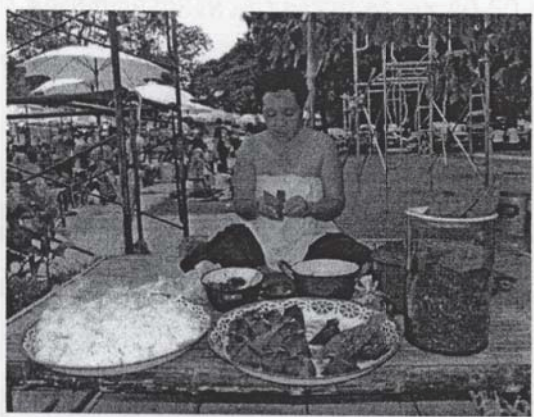
มะพร้าวชูด น้ำตาลปีบ แบะแซ หรือแป้งข้าวเหนียว 1 ช้อน ต่อมะพร้าว 3 ชีด น้ำเล็กน้อย

เมี่ยง

ใบเมี่ยงในความหมายนี้ คือ ใบชาวาปี ผ่านกระบวนการแล้วเรียกว่าใบเมี่ยง คนล้านนาใช้อมกับเกล็ดปลากลิ่นปาก และแก้เหนียวในการทำงาน ต่อมาพัฒนามาเป็นของกินเล่น ใช้เนื้อมะพร้าวหั่นบาง ๆ ลงทอดน้ำมันจนกรอบ จืด คงรสมัน ๆ ของมะพร้าวเวลากินใส่ลงบนใบเมี่ยง เกลือ ห่อให้เป็นคำพอเหมาะ ต่อมาได้ดัดแปลงโดยเพิ่มถั่วลิสง น้ำตาล กระเทียมสับหยาบ และ แคบหมู

เมี่ยง เป็นของรับแขกในงานศพมากู้กับน้ำ ห่อเป็นคำ ๆ ด้วยใบตองแบบง่าย ๆ ใส่เมี่ยงสูตรแม่ผล

แม่ผล ญาติกา อยู่หมู่ที่ 5 ถนนชาญธุรารักษ์ ทำให้เมี่ยงขายมานานกว่า 40 ปี มีรสชาติถูกปาก จนท่านผู้ว่าราชการจังหวัด คุณกมล ประจวบเหมาะ นำป้ายขนาดใหญ่มาติดให้ชื่อว่า “เมี่ยงคลองสวนหมาก” พอสิ้นปีสรรพากรมาเก็บภาษี แม่ผลก็ไม่ให้เพราะว่าเป็นป้ายของผู้ว่าฯ จึงตัดปัญหาด้วยการเอาป้ายออก ปัจจุบันบุตรหลานทำป้ายเล็ก ๆ ว่า “เมี่ยงแม่ผล”

ภาพ 22 เมี่ยงมะพร้าว

ส่วนประกอบ

- มะพร้าวแก่กะเทาะเปลือกหั่นเป็นเส้นด้วยมีด 2 ซม. และหั่นตามขวางอีกครั้งเป็นชิ้นเล็ก ๆ

- ถั่วลิสง / น้ำตาลทราย / เกลือ / กระทียมทุบ
- แคมพูขึ้นเล็ก ๆ

วิธีทำ

- ถ้าเป็นถั่วลิสงใหม่สด ต้องทอดถั่วสักครู่ ก่อนใส่มะพร้าวตามลงไป
- ทอดแคมพูเตรียมไว้
- ผสมเนื้อมะพร้าวหั่น กระทียมทุบ น้ำตาลทราย เกลือ ถั่วลิสงแห้งเข้าด้วยกัน หรือถ้าขำนาญใส่ลงในกระทะใบใหญ่พร้อมน้ำมันไม่มาก ผัดรวมกันได้เลย

- ผัดด้วยไฟกลาง จนเนื้อมะพร้าวและถั่วลิสง มีสีน้ำตาลอ่อน นำลงมาผัดข้างล่าง (หรือดับไฟเตาแก๊ส) ผัดสักครู่มะพร้าวจะมีสีเข้มขึ้น

- นำแคมพูขึ้นเล็กลงไปเคล้าจนทั่ว ทิ้งไว้ให้เย็น จะกรอบทั่วกัน นำใส่ภาชนะมีฝาปิด

วิธีรับประทาน

ตักใส่ถ้วยวางลงในใบเมี่ยงที่แผ่ออก วางเกลือเม็ดลงไปหนึ่งเม็ดเล็ก อร่อยตรงเนื้อมะพร้าว ถั่วลิสงทอดกรอบ และ แคมพูขึ้นเล็ก ที่สำคัญเรียกเพิ่มได้อีก

เคล็ดลับ ใส่เมี่ยงนี้จะหวานไม่มาก ทำให้กรอบทน ไม่เหนียวติดกันเป็นก้อน สะดวกในการรับประทาน

มีผู้ทำไส้เมี่ยงรสดี ขายอยู่หลายเจ้า มีรสชาติแตกต่างกันไปบ้าง คือแม่ทองเพียร / แม่ทองหยิบ หมู่ที่ 6 แม่แอ็ด / แม่คำอุ่น / แม่กรองทอง หมู่ที่ 3 ส่วนใบเมี่ยงนั้นมีขายอยู่สามเจ้าคือ ร้านส่งเสริมพาณิชย์ / ร้านต๋อยโกษนาตลาดสดพวงทอง / บ้านโกตา เทพสุวรรณ ในซอยราชฎประสงค์ หมู่ที่ 5 เช่นเดียวกัน

ใบเมี่ยง ต้องสั่งมาจากจังหวัดเชียงราย ครั้งละ 40-50 กระทอ จึงจะคุ้มค่าขนส่ง ขายเป็นกำ ซึ่งผู้ผลิตมัดไว้พร้อมหยิบขายได้ทันที

เมี่ยงคำ

ของว่างซึ่งปรุงด้วยสมุนไพร นิยมทำใส่จานหรือถาดเป็นคำ ไม่ห่อแล้วเสียบไม้เหมือนที่อื่น เวลาจะรับประทานดกน้ำเต้าเจี้ยว หรือ น้ำกะปิหลนหยอดหน้า เวลาเคี้ยวได้กลิ่นสมุนไพร ความกรอบของเส้นไหม และความนุ่มสดของมะพร้าว

ส่วนประกอบ

ใบชะพลู ตะไคร้หั่นฝอย หอมแดง ชিং มะนาวหั่นเปลือกหั่นเต๋าชิ้นเล็ก ๆ มะพร้าวขูดด้วยกระทียมมือ ถั่วลิสงคั่ว พริกชี้หนู เส้นไหมทอดกรอบ หรือข้าวสุกตากแห้งทอดกรอบ เต้าเจี้ยวหรือกะปิหลนมีขายช่วงฤดูฝนต่อหนาว บริเวณปากซอยพวงทอง หมู่ที่ 5 / ในวัดสว่างอารมณ์หมู่ที่ 6 / และตลาดย้อนยุค

ข้าวหมาก นางชม้อย วงษ์เต๋ อยู่ที่ 012 หมู่ที่ 4 นครชุม ทำข้าวหมากขายส่งที่ตลาดนครชุมและที่ต่าง ๆ ตั้งแต่ยังเป็นสาว ถึงวันนี้ฝีมือยังไม่ตก

ส่วนประกอบ

1. ข้าวเหนียวล้างสะอาดนึ่ง.
2. ลูกแป้งหวาน (ยีสต์โบราณ)

วิธีทำ

ข้าวเหนียวซาวกับน้ำสะอาด 2-3 น้ำเอาขึ้นนึ่งจนสุกแล้วล้างอีกสัก 2 น้ำ สะเด็ดน้ำแล้วเคล้ารวมกับลูกแป้งข้าวหมากอย่างหวาน ห่อด้วยใบตองที่เตรียมไว้ (ปัจจุบันใช้กล่องโฟมกันมาก) ทิ้งไว้ประมาณ 3 คืนจะหวานโดยธรรมชาติ

สูตรที่ลงตัวก็คือ ข้าวเหนียว 1 ลิตร ต่อลูกแป้งหวาน 1 ลูก ต้องรับประทานขณะที่ยังหวาน ถ้าเลยเวลา น้ำตาลจะเปลี่ยนเป็นแอลกอฮอล์ ทำให้เมาอ่อน ๆ ได้

เคล็ดลับ ถ้าข้าวเหนียวล้างไม่สะอาด จะทำให้ข้าวหมากเสีย ไม่หวานและมีรา ข้าวหมากต้องเน้นความสะอาดมากที่สุด

ข้าวตอกอัด / ข้าวตอกตัด

เป็นของกินพื้นบ้านรับแขกบ้านแขกเมืองอีกชนิดหนึ่งของนครชุม หอม นุ่มนวล หวานมันด้วยน้ำตาลปี๊บเคี้ยวกับกะทิ คลุกเคล้ากับข้าวตอกที่คั่วแล้วบดละเอียด อัดพิมพ์เป็นรูปต่างๆ แล้วอบด้วยเทียนหอม คุณยายถวิล เอกปานเป็นต้นตำรับอยู่บ้านปากคลองใต้ จากไปด้วยความชราเมื่ออายุ 98 ปี คุณประภาศรี เอกปาน ลูกสาวยังทำตามสั่งอยู่ในซอยวิมลวัชราร หมู่ที่ 3 และถ่ายทอดวิชาให้หลาน และผู้ที่สนใจอยู่เสมอ บางสายเรียก “ข้าวตอกตัด” เพราะอัดลงในถาดจากนั้นจึงเอาออกมาตัดแบ่งเป็นชิ้น ถ้าจะเรียกให้ตรงประเด็นก็ต้องเรียกว่า “ข้าวตอกอัด” เดิมใช้เลี้ยงแขกในงานแต่งงาน เพราะข้าวตอกนึ่งกะทิเป็น 1 อย่างในขนมสี่ถ้วยของงานแต่งงาน (ดูจากวัฒนธรรม) ทุกวันนี้ข้าวตอกอัดเป็นผลิตภัณฑ์ในครัวเรือนไม่ค่อยมีใครอยากทำขาย เพราะกระบวนการขั้นตอนยุ่งยาก อาจกล่าวได้ว่าเป็นขนมอีกชนิดหนึ่งที่ต้องใส่ “ใจ” ลงไปด้วย นี่อาจจะเป็นส่วนผสมที่สำคัญ และเป็นเคล็ดลับของความอร่อย ของกินเล่นชิ้นเล็กนี่เป็นการทำงานที่สวนทางกันกับชีวิตปัจจุบันที่ต้องทำอะไรเร็ว ๆ เป็นอย่างยิ่ง

ส่วนประกอบ

- ข้าวตอกที่ทำจากข้าวโพดข้าวตอก
- น้ำตาลปี๊บ หัวกะทิ
- เทียนอบ

วิธีทำ

- เคี่ยวน้ำน้ำตาลปี๊บกับหัวกะทิให้เข้ากันด้วยไฟอ่อนจนได้ที่ เอาลงพักไว้
- ข้าวตอก เลือกเมล็ดเสีย และ เปลือกหุ้มเมล็ดที่ตกค้างออก
- บดข้าวตอกหยาบ ๆ แบ่งไว้ ¼ ส่วน

- นำข้าวตอก ¾ ส่วนที่เหลือบอีกครั้งจะได้ขึ้นเล็กกว่าเดิม
- นำข้าวตอกทั้ง 2 ชนิด มาคลุกรวมกับน้ำเชื่อมให้เข้ากัน โดยตักน้ำเชื่อมใส่ในข้าวตอกที่บดแล้วทีละน้อย
- อัดลงในพิมพ์ แกะออกจากพิมพ์ นำไปอบควันเทียนทิ้งไว้ 1 คืน บรรจุลงกล่อง หรือบรรจุภัณฑ์ที่ปิดสนิท เพื่อให้คงความหอมของเทียนอบ

ขนมฝักบัว

ฝักบัวเป็นขนมไทยที่ทอดในน้ำมัน กรอบข้างนอก นุ่มข้างใน หวานน้อย ๆ เมื่อสุกจะมีรูปร่างคล้ายฝักบัว เพราะรอยนูนที่บริเวณใจกลางของขนม ขนมจะนูนกลางได้ต้องคอยตักน้ำมันร้อน ๆ ราดลงตรงกลางขนม ด้วยช้อนที่ตักกันยาวกันร้อนการจะทำขนมให้ได้รูปร่างอย่างนี้ ต้องฝึกทำหลาย ๆ ครั้ง

ส่วนผสม

1. แป้งข้าวเจ้า 2. ไข่ 3. น้ำตาลทราย 4. กะทิ 5. น้ำปูนใส 6. ผงฟู

วิธีทำ

ผสมแป้ง ไข่ น้ำตาล กะทิ น้ำปูนใส รวมกัน แล้วนวดให้เข้ากัน เมื่อตอนที่เริ่มนวดแป้งต้องหยอดน้ำลงไปทีละน้อย เคล็ดลับส่วนผสมแบบข้า ๆ ไม่เร่งรีบ ถ้าแป้งยังร่วนอยู่ค่อยเติมน้ำอีกหน่อย ใส่ผงฟู นวดต่อไปทิ้งไว้ให้ขนมขึ้น ตั้งกระทะทอดเป็นการทดสอบว่า ใส่ น้ำตาลน้ำมากเกินไปหรือเปล่า ผงฟูมากเกินไปไหม ถ้าส่วนผสมพวกนี้มากเกินไป ขนมจะด้านไม่ฟู หรืออ่อนไปจะแฉ่บานเสียรูปขนม ความร้อนยังคงเป็นเรื่องที่สำคัญ ไม่ให้ไฟแรงเกินไปหรืออ่อนเกินไป ถ้าอ่อนเกินไปจะอมน้ำมัน แก่เกินไปขนมจะไหม้ก่อนเนื่อในจะสุก

ขนมฝักบัวได้ชื่ออย่างนี้เพราะเมื่อฉีกแป้งออกรับประทานเนื้อขนมข้างในจะโปร่งเป็นเส้นใยคล้ายฝักบัวหลวง

ผู้ชำนาญการ คือ แม่สมหวัง พูลเขียว หมู่ที่ 5 ถนนชาญธุรารักษ์ สืบทอดวิชามาจากคุณแม่ และถ่ายทอดให้บุตรหลาน และผู้สนใจ แต่ฝีมือยังสู้แม่สมหวังไม่ได้ ถ้ามีงานทางจังหวัดสั่งมา ต้องให้แม่สมหวังไปทอดกับลูกหรือหลาน หรือให้แม่สมหวังผสมแป้งให้เอาไปทอด

เคล็ดลับก็คือ ต้องนวดแป้งให้ได้ทีจริง ๆ เนื้อขนมจึงจะฟูสวย

ต้มกะทิปลาเกลือกกับใบมะขามอ่อน

แม่บ้านแม่เรือนที่ยังทำอาหารเองถ้ามีปลาช่อนหรือสลิคเค็มเริ่มจะแข็งกระด้าง อย่าทิ้ง นำมาแกงอื่น ๆ ได้ เช่น แกงคั่วและถ้าหาใบมะขามอ่อนได้ก็เอามาต้มกับกะทิเป็นอาหารปลายฤดูร้อน

ต้นฤดูฝนที่มีรสชาติอีกชนิดหนึ่ง ไม่ใคร่มีทำขายเพราะราคาแพง

เครื่องปรุง

- ปลาสด หรือปลาช่อนเค็ม ตากแห้งแข็ง
- กะทิ
- ข้าวอ่อนหั่นเป็นแว่น ตะไคร้ตัดท่อนสั้น กระเทียม

- ใบมะขามอ่อน / ใช้น้ำมะขามเปียก หรือมะม่วงดิบสับก็ได้หรือมะดันดิบซอย
- น้ำตาลปี๊บ หรือไม่ชอบหวานก็ไม่ต้องใส่

วิธีทำ

- เตรียมเครื่องปรุงรส ข่า ตะไคร้ กระเทียมหรือหอมแดง
- ปลาสดลิสับเป็นชิ้นประมาณ 2 นิ้ว หรือใหญ่กว่าเล็กน้อย เตรียมใบมะขามอ่อน

มะม่วงสับ หรือมะดันซอย และเครื่องปรุงรส

- ตั้งกะทิให้เดือดจึงใส่ปลาแห้ง พอเดือดเบาไฟ เคี่ยวให้ปลานุ่ม ชิมดูถ้าไม่เค็มเติมน้ำปลา
- ใส่ใบมะขามอ่อน (หรือรสส้มดังกล่าว)
- ถ้าชอบหวานใส่น้ำตาลปี๊บพอออกรสก่อนใส่ใบมะขาม ชิมให้ออก 3 รส กลมกล่อม

หรือเปรี้ยวเค็ม สำหรับคนไม่ชอบหวาน

แกงบวน

เป็นแกงที่ใกล้จะสูญหาย เพราะเครื่องในสัตว์ และความมัน แสลงโรคหลายโรค

ส่วนประกอบ

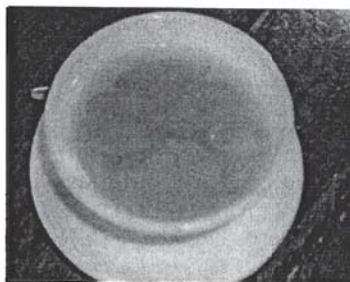
เครื่องในหมู หมูสามชั้น กะทิ ตะไคร้ กระชาย กะปิ เกลือ ใบมะตูม ใบมะกรูด กระเทียมเจียว พริกแห้งทอด น้ำตาลปี๊บ

วิธีทำ

เครื่องในหมู เนื้อสามชั้นหั่นชิ้นเล็ก ข่า ตะไคร้ กระชาย กะปิ เกลือ ต้มให้สุกพร้อมกัน พอให้ออกรสเค็มด้วยหมูสามชั้นที่หั่นไว้ ใส่หัวกะทิลงไปเคี่ยวให้แตกมัน ฉีกใบมะตูมกับใบมะกรูดใส่ลงต้มต่อให้เดือด แล้วค่อยเติมหางกะทิลงไปเพื่อเพิ่มปริมาณ พอแกงเดือดทั่วกันก็ใช้ได้ แกงบวนที่ปรุงจะออกหอมหวานจากใบมะตูม ใบมะกรูด และ หัวกะทิ ถ้าชอบหวาน เติมน้ำตาลปี๊บลงไปตามชอบ โรยด้วยกระเทียมเจียว และ พริกทอด

การเคี่ยวเครื่องในหมูด้วยหางกะทิ ถ้าเคี่ยวนานไปจะทำให้แตกมันได้ ทำให้มีน้ำมันลอยหน้ามาก ทำให้ไม่ชวนกิน

มะปรางลอยแก้ว

ภาพ 23 มะปรางลอยแก้ว

เป็นของว่างตามฤดูกาล ในช่วงสงกรานต์ระหว่างเดือน มีนาคม-เมษายน ถ้ามะปรางสุกงอมนัก จะปอกเปลือกยาก เนื้อมะปรางก็จะนุ่มและหวานยาก เมื่อคว้านเอาเมล็ดออกแล้ว ลงแช่ในน้ำเกลือ ประมาณว่า 2-3 ชม. เพื่อไล่ความเปรี้ยว และ น้ำเชื่อมต้องเคี่ยวให้ได้อย่างที่เรียกว่าเป็นจวน ทิ้งไว้ให้เย็น ส่วนประกอบ

- มะปรางสุก น้ำเชื่อมข้น ๆ มีดปอกมะปราง และมีดคว้านคม ๆ
- เกลือ

วิธีทำ

นำมะปรางที่แช่ในน้ำเกลือ เทใส่ตะแกรงที่เตรียมไว้ ล้างคราบความเค็มจนหมดไป ทิ้งไว้จน สะเด็ดน้ำ ชิมดูว่าเนื้อมะปรางนั้นหมดเปรี้ยวแล้ว แช่วลงในน้ำเชื่อมที่เคี่ยวจนเย็นแล้ว อย่าคนบ่อยนักเดี๋ยว มันจะ “โอ” เวลาตักก็ต้องตักเบามือ คือตักเอาลูกที่ลอยอยู่แถวบน ๆ เสียก่อน

ถ้าบ้านไหนปรุงมะปรางลอยแก้วเพื่อขาย จะใส่โหลแก้วไว้หน้าร้าน คนต่างถิ่นคิดว่าเป็นไข่แดง แขน้ำเชื่อม คนนครชุมต้องอธิบายว่านี่คือมะปรางลอยแก้ว เมื่อชวนให้ชิมก็ติดใจ

มีขายหลายเจ้าด้วยกัน เช่น ที่หมู่ที่ 3 คือ คุณพวงรัตน์ ลำมูล คุณเสนาะ สุขทรัพย์ คุณอำไพ ปากซอยวิริยะ คุณสมหวัง กัณทะ หมู่ที่ 4 คุณจันทร์ บุษย์ศรีเจริญ และคุณอุดม อยู่สุภาพ หมู่ที่ 5

อาหารพม่า

อาหารพม่าที่ยังสืบทอดกันต่อมาและเป็นที่ชื่นชอบ ของชาวนครชุมยังมีทำขาย ทำไปทำบุญ ใหญ่ และ ทำแจกเพื่อนบ้าน

อาจารย์แสงทอง ยศปัญญา และพี่ ๆ ที่สืบเชื้อสายโดยตรงจากพม่า ทำแกงฮังเลได้อร่อยทุก ครอบครัว ขอแนะนำดังนี้

แกงฮังเล

แกงฮังเล เป็นอาหารทางพม่า ไทยใหญ่ กะเหรี่ยงนิยมรับประทานกันมากแม้แต่ในพม่าก็ถือว่าเป็นอาหารที่พื้นเมืองที่ขึ้นชื่อลือชาของเขา มีเครื่องปรุงและวิธีทำดังนี้

เครื่องปรุง

พริกแกง หอม กระเทียม ข่า ตะไคร้ ผิวมะกรูด กะปิ เครื่องเทศ ผงกระหรี่ น้ำมะขาม ชিং ซอย หอมหัวใหญ่

วิธีทำ

1. คั่วเครื่องเทศซึ่งมีลูกจันทน์ เม็ดผักชี ยี่หระ บดให้ละเอียด
2. โขลกเครื่องแกงให้ละเอียด แล้วใส่เครื่องเทศและผงกระหรี่ผสมลงไปให้เข้ากัน
3. ใช้หมูสามชั้นและเนื้อหมู หั่นเป็นชิ้นประมาณ 2 นิ้ว นำไปคลุกรวมกับน้ำพริกผสมน้ำมัน เล็กน้อย คนให้เข้ากันทิ้งไว้ครึ่งชั่วโมง นำไปตั้งไฟอ่อน ๆ หมั่นคนเพื่อไม่ให้ไหม้จนน้ำหมูออกมาจน น้ำแกงแห้งแล้วเติมไฟใส่น้ำมะขาม ชিংซอย เติมน้ำให้ท่วมหมูเมื่อเดือดแล้วลดไฟ เหลือไฟอ่อน ๆ ชิมรส

เติมน้ำมะขาม น้ำปลาตามชอบ เคี้ยวให้งวดถ้าชอบรสหวานก็เติมน้ำตาลลงไป ถ้าฤดูที่มีกระต้อน ใส่เนื้อกระต้อนลงไปแทนน้ำมะขามเปียกก็จะได้รับรสชาติอีกรสหนึ่ง

หมายเหตุ ต้องหมั่นคนบ่อย ๆ เพื่อไม่ให้ก้นหม้อไหม้

อาหารไทยใหญ่ เป็นอาหารที่ต้องการสับคั้นและสับทอด บางอย่างไม่มีผู้สับทอด เช่น แกงไข่ต้ม แม่ครัวที่ปรุงแกงนี้ได้โยกย้ายไปแม่สอด อายุ 84 ปี คงปรุงกินกันอยู่ในครอบครัวผู้ที่สืบสายจากแม่ทองย้อยซึ่งกระจายกันไปแถวหมู่ที่ 3 หมู่ที่ 4 ประปราย

แกงอุ้มมะเขือ แกงไทยใหญ่ซึ่งพัฒนาหรือปรับสูตรมาจากแกงฮังเลที่เอามาจากพม่า เติมนะมื่อม่วงผ่าสอง หรือสีเพิ่มลงไป เพื่อมากปริมาณแต่ไม่เสียดสี บางคนเลือกกินแต่มะเขือจนเพื่อนต้องขอให้ดักหมูกินบ้างเดียวหมูเหลือ น้ำพริกก็ต้องเข้มกว่าปกติเพราะต้องใส่น้ำมาก ๆ เพื่อรองรับมะเขือ ซึ่งอาจจะใช้มะเขือยาวแทนก็พอรับได้ แกงเหมือนแกงฮังเลทุกอย่างแต่เพิ่มมะเขือลงไป ชาวไทยใหญ่ที่แม่ฮ่องสอนเรียกว่า ฮังเลคนจน แต่ชาวนครชุมหลายครอบครัวชอบมาก ปัจจุบันมีทำแจกกันเองในหมู่บ้าน ไม่มีขาย อาจเป็นเพราะคนสมัยใหม่รับประทานผักน้อยลง

แกงถั่วมะแฮะ

ต้นถั่วมะแฮะ เป็นไม้พุ่มสูง 1.5 – 2 เมตร มีฝักคล้ายถั่วแระแต่มีขนาดยาวกว่า เมล็ดก็ใหญ่กว่า เมล็ดแข็งมีสีน้ำตาลแดงปลูกมากตามหมู่บ้านคนเหนือ เพื่อรับประทานเอง

ไม่ชัดเจนว่าเดิมเป็นของมอญหรือจากล้านนา แกงแบบแกงส้มใช้ปลาสดหรือปลาล้าง ใส่ใบส้มป่อยหรือใบมะขามอ่อน ใส่ชะอมบ้าง แกงนี้กินคู่กับข้าวเกรียบงา ย่างพอรอบ หักข้าวเกรียบออกมาชิ้นหนึ่งตักแกงใส่ลงบนข้าวเกรียบ กินไปด้วยกัน

ที่แกงถั่วมะแฮะในเดือนสี่เดือนห้า ก็เพราะว่าถั่วนี้จะแก่เต็มที่ในช่วงนี้ เร็วไปกว่านี้ก็ยังใช้ไม่ได้ ข้าก็จะรวนไปหมดเสียรสชาติ คนนครชุมกินแกงมะแฮะเพื่อคลายร้อนแบบร้อนใน ไม่มีถั่วมะแฮะขายในตลาดนครชุม เมื่อถึงฤดูร้อนต้องไปซื้อมาจากจังหวัดตาก

ส่วนประกอบ

เมล็ดถั่วมะแฮะ ปลาล้าง หรือปลาสด ใบส้มป่อย หรือใบมะขามอ่อน หรือน้ำมะขามเปียก ชะอม ข้าวเกรียบงาของจังหวัดตาก น้ำพริกแกงส้ม

วิธีทำ

ล้างถั่วมะแฮะให้สะอาด ต้มในน้ำให้เปื่อย จึงใส่พริกแกงเล็กน้อย ใส่เกลือพอมือรสเค็ม ใส่ปลาปรุงรสเปรี้ยว แล้วจึงใส่ชะอม (บางท่านก็ไม่ใส่) จะได้แกงรสเค็มนำเปรี้ยว และเผ็ดน้อย ปิ้งข้าวเกรียบด้วยไฟอ่อน พอเหลือง รับประทานในลักษณะที่ใช้ข้าวเกรียบห่อแกงเข้าปาก

ขนมจีบ

ขนมจีบ...ชื่อไทย...ที่ไทยใหญ่

เขาฝากไว้แต่โบราณนานนักหนา

ยายสมบุรณ์แม่ทวยสืบทอดมา

มอบวิชาให้ลูกหลานได้ทำกิน

เป็นของกินของชาวไทยใหญ่ แม่สมบุญมีเชื้อสายไทยใหญ่ ทำขายและสืบทอดมายังแม่ทวาย ลูกสาว และคุณเบญจวรรณหลานสาว ต่อมาก็แพร่หลายไปยังแม่คำอื่น ๆ

ส่วนประกอบ

1. แป้งข้าวเจ้า แป้งมัน
2. ใส้ขนม ประกอบด้วย เนื้อหมู หน่อไม้สับ กุ้งแห้งป่น ใบหอม พริกไทย น้ำปลา
3. ผักแนม เช่น แตงกวา ผักชีใบยาว ต้นหอม พริกชี้หูสด
4. ซอสผสม 3 รส เปรี้ยว เค็ม หวาน
5. กระทียมเจียว และ น้ำมันกระทียมเจียว

วิธีทำ

1. กวนแป้งข้าวเจ้าจนสุก ทิ้งให้เย็นแล้วนวดจนเหนียว ใช้แป้งมันทำนวลกันติดมือ ปั้นเป็นก้อนกลมเล็ก แล้วรีดเป็นแผ่นกลม ใช้ผ้าขาวบางปิดไว้

2. ผสมใส้ขนมเข้าด้วยกัน

3. ห่อโดยการนำไส้ที่ผสมแล้ว ใส่บนแผ่นแป้ง จับจีบขนมแบบขยุ้มให้หุ้มไส้

แป้งนุ่มจึงจะขยุ้มได้สวยไส้ไม่แตก นึ่งสุก ลูบด้วยน้ำมันเจียวกระทียม รับประทานกับซอสและกระทียมเจียว แนมด้วยผักแนม ปัจจุบันมีขายอยู่สองเจ้าแตกต่างกันด้วยรสซอส คุณวนิดา หน้าร้านแดงรสเด็ด คุณค่าบาง หน้าร้านบะหมี่แจ่ว และคุณบุศรา โตพุ่ม ทำตามสั่ง มีคนสั่งเป็นออเดอร์พขึ้นโต๊ะจีนอยู่เป็นประจำ

อาหารโปรดของพะโป้

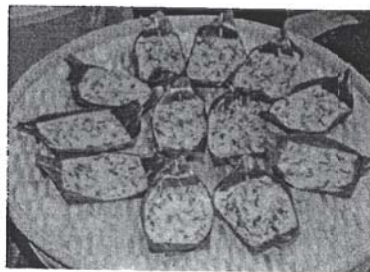
ผักห่อ

ผักห่อ ไม่ทราบแน่ชัดว่าเป็นชื่ออาหารที่มีที่มาจากที่ใด แต่เป็นที่ทราบกันว่าพะโป้ชอบมาก ทายาทของช่างหม่อชาวไทยใหญ่และแม่หย่ง อากาศเมฆ (เชื้อสายพม่า) เคยทำขายอยู่หลายปี ปัจจุบันเรียกว่า “ห่อหมกแป้ง” ตามลักษณะของอาหารนี้ แต่ครั้งถึงตอนลงมือทำก็ชวนกันทำ “ผักห่อ” ทุกที่ไป นางทวาย อากาศเมฆ และ คุณนงเยาว์ อิมสุวรรณ เป็นผู้สืบทอดการปรุง แต่คนที่ปรุงถูกปากคนชิมที่สุดในปัจจุบันคือ “คุณเบญจวรรณ”

วิธีทำ

ข้าวเจ้าแช่น้ำจนนิ่ม ไม่ละเอียดย (แป้งสำเร็จรูปไม่อร่อยเท่า) หอมกลั่นข้าว น้ำพริกแกง หมูสามชั้นหั่นชิ้นเล็ก หรือเนื้อหมูปนมันบดหยาบ เกลือเม็ด ต้นหอมหั่นหยาบทั้งต้น กระเทียมโขลกหั่นหยาบแบบที่เรียกว่ากระทุงรูปเรือ ผสมเครื่องปรุงเข้าด้วยกัน ชิมดูว่าเค็มเล็กน้อย ตามด้วยเผ็ด ใส่กระเทียมโขลกลงถึงนี้จนสุก

รับประทานตอนร้อน ๆ หรือ ปล่อยไว้ให้อุ่นหน่อยดีกว่าทิ้งไว้จนเย็น ใส่ถ้วยหนึ่งก็ได้แต่จะขาดกลิ่นหอมของใบตอง ถ้าจะทำขายต้องออกเดินตามบ้าน แล้วร้องขายคงไม่คุ้มค่าเหนื่อย ปัจจุบันคุณเบญจวรรณ ทำขายเป็นครั้งคราวในตลาดย้อนยุค หรือทำตามสั่ง

ภาพ 24 ผักห่อ

แกงมะเขือลั่นใส่ใบกระเจี๊ยบ

มะเขือลั่นกับกระเจี๊ยบเขียวเป็นอย่างเดียวกัน เอามะเขือลั่นหรือกระเจี๊ยบเขียวแกงกับเนื้อปลาใบกระเจี๊ยบที่ใช้เป็นใบกระเจี๊ยบแดงป่า ใบจะบางกว่าใบกระเจี๊ยบเกษตร ผลจะมีสีแดงอ่อนกว่า เหตุที่ใส่เพราะต้องการรสเปรี้ยว กระเจี๊ยบนี้ทางเหนือเรียก “ส้มแก้งเค้ง” ภาคกลางมาหน่อยเรียก “ส้มพอเหมาะ” สามารถแกงกับผักอื่นได้รสเปรี้ยวโดยไม่ต้องพึ่งมะขาม นครชุมรุ่นเก่าบางท่านชอบต้มหมูบะฉ่อใส่ใบกระเจี๊ยบ เติมน้ำปลาแค่พอรู้รสเค็ม เจริญอาหารสำหรับผู้ฟื้นจากอาการป่วย ทั้งมะเขือลั่น และใบกระเจี๊ยบจะเป็นเมือกลื่น เมื่อถูกความร้อนจากน้ำ แต่เมื่อนำมาแกงรวมกัน ความเปรี้ยวของใบกระเจี๊ยบจะปลดความลื่นของมะเขือลงได้ ปัจจุบันมีผู้รับประทานน้อยลง นอกจากลูกหลานของพะโป้บางกลุ่ม

ไส้กรอกถั่ว

ของกินสัญชาติพม่านำเข้ามาโดยหม่องกาเล แม่หย่งหลานสาวเป็นผู้สืบทอดต่อมาใช้หมูสามชั้นเคล้ากับถั่วลิสงคั่วบดละเอียด

ส่วนประกอบ

ไส้หมู ถั่วลิสงคั่วบดละเอียด หมูสามชั้นหั่นชิ้นเล็ก น้ำพริกแกง น้ำ เกลือ น้ำตาลปีบ ใบมะกรูดซอย ผักแนม

วิธีทำ

1. ล้างไส้หมูให้สะอาด
2. ผสมตัวไส้ ในข้อ 2-3-4 เคล้าให้เข้ากัน
3. กรอกใส่ไส้หมูที่เตรียมไว้ มัดหัวท้ายให้แน่น

ย่างด้วยไฟอ่อน ไล่อากาศออกจนไส้ระเบิด ด้วยเข็มที่มัดติดกับปลายไม้ยาว ๆ คอยจิ้มขณะย่างไฟสุกแล้วหันแฉลบ รับประทานกับผักแนม ปัจจุบันคุณคำบางขายคู่กับขนมจีบหน้าร้านบะหมี่แจ่ว / หลีซิงขายคู่กับเมี่ยงลาวหน้าร้านแดงรสเด็ด

อาหารลาว

มีหลายอย่างที่สูญไปแล้วและหลายอย่างก็แปลงเป็นไทยจนลืมนิยามดั้งเดิม เช่นส้มตำลาวแบบดั้งเดิม

ส่วนประกอบ

- มะละกอสับ หรือถั่วฝักยาวหักเป็นท่อน
- พริกขี้หนูสด หรือแห้ง
- ปลาร้าเป็นตัว หรือน้ำปลาร้า

วิธีทำ

โขลกพริกให้แตก แล้วนำมะละกอหรือถั่วฝักยาวลงโขลกให้เข้ากัน ใส่ปลาร้าหรือน้ำปลาลงโขลกให้เข้ากันอีกครั้งหนึ่ง

นิยมทำเป็นกับข้าว ใช้ข้าวเหนียวปั้นจิ้ม เป็นอาหารได้ทุกมื้อ ในปัจจุบันนี้ส้มตำลาวได้ปรับปรุงคล้ายส้มตำไทย มีการปรุงรสด้วยมะนาว น้ำตาล กระเทียม ใส่มะเขือเทศ ตกแต่งสีสันทัน จนไม่เหลือเค้าเดิม ส่วนอาหารอื่น ๆ เช่น แกงเผ็ดด้วยน้ำมันมะพร้าวก็มีทำกันประปราย ที่ยังคงมีทำขายอยู่บ้างก็คล้ายอาหารเหนือ อาหารกะเหรี่ยง และอาหารไทยเดิม ได้แก่

แกงแค

ส่วนประกอบ

ผักรวม ได้แก่ ถั่วฝักยาว ใบตำลึง ผักคาดหัวแหวน มะเขืออ่อน ยอดพริก ใบชะพลู ยอดชะอม ยอดมะระขี้นก

เนื้อสัตว์ หมู ปลา ไก่ ปลาบั้ง อย่างใดอย่างหนึ่ง

เครื่องปรุงรส เกลือ น้ำพริกแกงเผ็ด หรือพริก หอม กระเทียมเผา

วิธีทำ

1. เตรียมผัก และเนื้อสัตว์ให้พร้อม น้ำพริกแกง หรือ พริก หอม กระเทียมเผา อย่างใดอย่างหนึ่ง
2. ตั้งน้ำให้เดือด ใส่เกลือ และน้ำพริก ใส่เนื้อสัตว์ลงไปพอสุก
3. ใส่ผักทุกอย่างที่เตรียมไว้ พอสุกยกลง รับประทานร้อน ๆ เป็นกับข้าว

แกงเปอะหน่อไม้

ส่วนประกอบ

1. หน่อไม้สดหั่นบาง ๆ หรือสับละเอียด
2. ผักอื่น เช่น บวบ ใบชะพลู
3. พริกสด หอม กระเทียม เผา เกลือ หรือน้ำปลาร้า

วิธีทำ

ต้มน้ำให้เดือดใส่เกลือ น้ำปลาร้าปรุงรส ใส่พริก หอม กระเทียมเผา ใส่หน่อไม้ และ ผักอื่นลงไป (ยกเว้นใบชะพลูต้องใส่ก่อนยกลง) เคี่ยวแกงจนหน่อไม้คลายรสขม สุกดี ใส่ใบชะพลู

หน่อไม้หนอนาง

ส่วนประกอบ หน่อไม้สด หรือต้ม เกลือ กระชาย (พริกสดเม็ดใหญ่ตามชอบ) ใบย่านาง

- วิธีทำ
- เตรียมหน่อไม้ หั่นหรือสับหยาบ ต้มให้หายขึ้น
 - ใส่เกลือ และกระชายปรงรส บางคนก็ใส่พริกทั้งเม็ดลงไปด้วย
 - โขลกใบย่านาง คั้นเอาน้ำใส่ลงไปต้มหน่อไม้ น้ำต้มจะมีสีเขียวอมดำ

รสหวานเล็กน้อย แกลงปรงรสด้วยปลาร้า

คล้ายอาหารไทย แต่ใส่ปลาร้าโขลกหรือน้ำปลาร้าเพื่อปรงรสให้อร่อยยิ่งขึ้น ได้แก่ แกลงซีอิ้วดำ แกลงส้มต่าง ๆ น้ำยาขนมจีน แกลงบอน

แกงชะอมใส่เส้นหมี่

เป็นอาหารลาวที่คนไทย-ลาวหลายครอบครัวยังทำกินในครัวเรือนมาจนถึงทุกวันนี้ มีขายบ้างในต้นฤดูร้อน คือแกงส้มที่บางบ้านเรียกว่า “เลียงชะอม” จะมัดชะอมเป็นมัดเล็ก ๆ ด้วยดอกลีกล้วยใส่ลงในแกงส้มที่มีหมูสับ หรือปลาอย่าง มีเส้นหมี่ขาวนุ่มและอมเปรี้ยวรออยู่ เวลากินก็ยกไปทั้งมัด ค่อย ๆ แกะดอกลีกล้วยออกในจานข้าว สมัยก่อนกินแกงส้มใส่ใบชะอม คือการแกงมัดชะอมออกก็ถือว่าได้แกงเคล็ดแล้ว เดิมจะมัดชะอมเท่ากับจำนวนคนในบ้าน ถ้าจะแจกพี่น้องก็ต้องนับคนก่อนแกง เป็นอุบายที่จะให้มีความสัมพันธ์ในหมู่ญาติ และมีอาหารเพียงพอสำหรับกลุ่มคนอย่างหนึ่งของคนโบราณ

อาหารจีน

อาหารจีนของชาวนครชุมก็เช่นเดียวกับอาหารจีนทั่วไปที่มารับประทานในครัวเรือน แต่ไม่มีร้านอาหารจีนขาย เพราะคนจีนส่วนใหญ่ แม่บ้านทำอาหารเก่ง มีอาหารจีนที่คนจีนในนครชุมเคยทำและไม่ มีผู้สืบทอด เพราะทายาทประกอบอาชีพอื่น ดังนี้

ทำซ้อย

เป็นผักกาดเขียวบิตตากแห้งของจีนแคะ เคล็ดลับกาดเขียวกับเกลือ ตากแดดจนแห้ง มีเกลือเกาะ เก็บใส่โหลไว้ได้นานหลายปี ก่อนเก็บพรมด้วยเหล้าเล็กน้อย กินผักต้องนำมาล้างแล้วผัดกับหมูสับ หรือปรงรสแกงจืด มีกลิ่นหอมเฉพาะตัว

ขนมคู่ (ปาต่องโก๋ / อั่วฉาก้วย)

เดิมมีคนจีนทำขายอยู่ 2 ครอบครัว ทายาทสืบทอดมาอีก 1 รุ่น ก็เลิกทำ ขนมคู่ของนครชุมตัวใหญ่กรอบนอกนุ่มในไม่อมน้ำมัน มีรสเค็มเล็กน้อย ปัจจุบันมีคนทำมาทำขาย กรอบแข็งอมน้ำมันและตัวเล็กกว่าเดิม

ฉาก้วย

มีคนจีนทำฉาก้วยขายเป็นเครื่องประกอบกับของอย่างอื่นที่ใส่น้ำแข็งใส ปัจจุบันไม่มีผู้สืบทอด เวลาจะใช้ฉาก้วยก็จะไปซื้อที่สำเร็จมาจากในเมืองกำแพงเพชร ส่วนขนมแข่ง – ขนมเทียน ของนครชุมมีผู้ทำขายหลายราย มีรสอร่อย มีผู้มาสั่งซื้อจากในเมือง และหมู่บ้านใกล้เคียง เมื่อถึงเทศกาลไหว้เจ้า จุดเด่น

คือ ราคาถูกกว่าในเมืองประมาณร้อยละ 30 ต่อ 1 กิโลกรัม คุณอารีรัตน์ ชนะภัย / คุณสุนีย์ ธรรมสอน / และคุณสุภาพ พุกเฉื่อย หมู่ที่ 5

แกงน้ำมันมะพร้าว

มารู้จักน้ำมันมะพร้าวกันหน่อยว่า น้ำมันมะพร้าว คือ น้ำมันที่ได้จากการเคี้ยวด้วยความร้อนจากกะทิ หรือจากเนื้อมะพร้าวจนแปรสภาพเป็นน้ำมันชั้นใส เก็บใส่ป๊อบหรือขวดเอาไว้ได้หลายวัน น้ำมันไม่เป็นโทษแม้แต่กับเด็กเล็ก อุดมไปด้วยกรดไขมันที่พบได้ในนมแม่ วิธีรับประทานน้ำมันมะพร้าวที่ดีที่สุด คือ ใช้แทนน้ำมันพืชชนิดอื่น ๆ ในการปรุงอาหาร แต่น้ำมันมะพร้าวมีจุดด้อยที่มีกลิ่นแรง ถ้าเก็บนานหน่อยอาจมีกลิ่นเหม็นหืน ก่อนที่จะนำมาปรุงอาหารต้องมีเคล็ดลับในการดับกลิ่นก่อน

การแกงด้วยน้ำมันมะพร้าวนั้น เป็นวัฒนธรรมการกินของชนชาวกะเหรี่ยง ลาว ไทยใหญ่ นอกจากจะใช้ในการประกอบอาหารแล้ว ยังใช้ทาผมให้เป็นเงางามอีกด้วย มีวิธีดับกลิ่นน้ำมันมะพร้าวหลายวิธีดังนี้คือ

วิธีของชาวไทยใหญ่-กะเหรี่ยง

ตั้งกระทะน้ำมันมะพร้าวลงไป ข้าวสุกเหลือติดกันหม้อ แห้งและแข็งใส่ลงไป ข้าวเหลืองเกรียม เหยาะน้ำปลาลงไป ตักข้าวที่เกรียมแล้วออก แล้วเริ่มด้วยการผัดพริกแกง อย่าลืมว่าใส่น้ำปลาลงไปบ้างแล้วจะใส่ผักก็ควรชิมก่อนจะได้ไม่เค็มเกิน

วิธีไทย

ตั้งกระทะแล้วเทน้ำมันลงไป เห็นว่าได้ที่แล้ว หัวหอมไม่ปอก ทูบด้วยด้านแบนของมีดสองที แล้วโยนใส่ เหยาะน้ำปลาลงไปเล็กน้อย พอหัวหอมเกรียมก็ตักออก จากนั้นจะแกงอะไรก็ได้แล้วแต่ชอบ

ข้อควรสังเกต

1. บางบ้านจะบีบน้ำมะนาวก็ได้ บางคนไม่ชอบกลิ่นหัวหอม
2. น้ำปลาที่จะใช้ในการดับกลิ่นน้ำมันมะพร้าว ต้องไม่ผสมน้ำตาล เพราะจะทำให้ น้ำแกงมีสีดำ การดับกลิ่นนี้คนบ้าน ๆ เขาเรียกว่าการฆ่าน้ำมัน

สมพล ชัยนการนาวิ ผู้ให้ข้อมูล: สืบทอดความรู้จากแม่ : ทองแมน ชัยนการนาวิ

ขนมกวน

เป็นขนมของเทศกาลสงกรานต์ คล้ายกอละแม แต่จะหนึบเหนียวกว่าด้วยการกวน ผู้รับหน้าที่พนักงานกวนขนม จึงต้องเป็นผู้แข็งแรง อดทน

วิธีทำ

สมัยก่อนกวนในกระทะใบบัว ใช้เตาฟืนที่ขุดเป็นหลุมใหญ่แทนเตา และมีหลุมเล็กข้าง ๆ เตาอีก 2 หลุม เพื่อใส่ฟืนและระบายอากาศ กวนด้วยแรงคน ปัจจุบันให้เตาถ่านหรือเตาแก๊ส กวนด้วยเครื่อง

- ตั้งกระทะบนเตาให้ร้อนจัด เทกะทิลงไปเคี่ยวให้แตกมัน หมั่นคนอย่าให้กะทิเป็นลูก กวนด้วยพายกวนขนม พายนี้นี้จะมีด้ามยาวใบเล็กกว่าที่ใช้พายเรือ

- ใส่น้ำตาลลงไปกวนจนละลาย

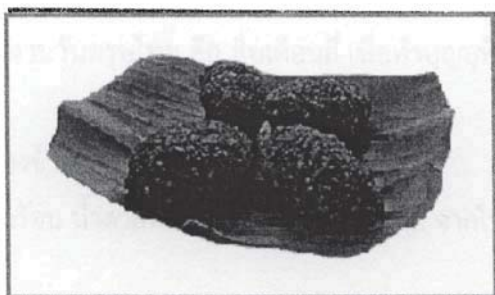
- ใส่แป้งข้าวเหนียวที่ไม้น้ำออกบ้าง หรือปัจจุบันใช้แป้งข้าวเหนียวแช่น้ำ 3 ชั่วโมง แล้วเทน้ำทิ้ง

- กวนประมาณ 3 ชั่วโมง เมื่อแป้งข้นมาก ต้องใช้คนแข็งแรงกวน จนแป้งไม่ติดกระทะ และมีน้ำมันของกะทิเยิ้มอยู่นอกตัวขนม จะได้ขนมเหนียวสีน้ำตาลเข้ม คล้ายกาละแม

- ตักใส่ภาชนะ เช่น หม้อ หรือถาด เก็บไว้แจกญาติพี่น้อง และทำบุญ

ขนมกวนในปัจจุบันจะมีขายตามเทศกาลสงกรานต์ ตัวขนมจะค่อนข้างน่าย ไม่เหนียวเหมือนสมัยก่อน และเป็นมันด้วยน้ำมันพืชทาภาชนะ ใส่ถุงพลาสติกขาย ถ้าจับไม่ดีขนมจะหลุดจากถุงตกลงพื้นเสียหายได้

แดกกา

ภาพ 25 ขนมแดกกา

แดกกาทำจากข้าวเหนียวนึ่งร้อน ๆ ตำกับงาดำที่คั่วจนหอมและเกลือ ตำจนข้าวเหนียวเป็นแป้ง นุ่ม มีรสเค็มของเกลือและหอมงาดำ ปัจจุบัน แดกกาปรับเปลี่ยนรูปโดยมีไส้เหมือนขนมต้ม แดกกาเป็นขนมที่ทำยากต้องทำด้วยแรงคนทั้งกระบวนการผลิต และคนเริ่มไม่รู้จัก ทำให้มีผู้รับประทานน้อยลง ทำขายไม่ค่อย มีแนวโน้มจะเลือนหายไปอีกชนิดหนึ่ง

กระยาสารท

คนไทยนิยมกินกระยาสารทกับกล้วยไข่มานาน หวานด้วยน้ำตาลและหวานจากธรรมชาตินั้นชุ่ม และเสริมกันในที่ กระยาสารทประกอบด้วยธัญพืชมากมายหลายชนิด อาทิเช่น ถั่วลิสง งาดำ มะพร้าว ข้าวเม่า ข้าวตอก ปรงรสด้วยกะทิ น้ำตาล ทำให้เหนียวเป็นก้อนด้วยเบะแซ วิธีทำค่อนข้างจะหลายขั้นตอน ต้องสะอาดและประณีตมาก ๆ จึงจะเป็นกระยาสารทที่มีรสหวานหอม

วิธีทำ

เคี้ยวกะทิ น้ำตาล และเบะแซ จนกระทั่งเป็นยางเหนียวได้ที่แล้วค่อยยกกระทะลง ทิ้งให้อุ่น อย่าคนอีกจะตกทราย ใส่ธัญพืชลงคลุกเคล้าให้เข้ากัน เมื่อเย็นนำไปอบควันเทียนให้หอม นิยมใส่ในหม้ออลูมิเนียมใบใหญ่อบ ถ้าทำขายมาก ๆ จะอบไม่ทัน ปัจจุบันทำขายกันหลายเจ้า ริดเป็นแผ่นตัดเป็นชิ้นเล็ก ๆ ใส่ถุงพลาสติก ขายตามน้ำหนัก ขายเป็นของฝาก และเป็นของรับประทานทั่วไป

ข้าวเหนียวแก้ว/ข้าวเหนียวแดง

ภาพ 26 ข้าวเหนียวแก้ว/ข้าวเหนียวแดง

ขนมสองชนิดนี้มีการทำคล้ายกันต่างกันตรงสีของขนมอันเกิดจากการใส่น้ำตาลและสีโดยธรรมชาติ สมัยก่อนจะทำในงานวันตรุษไทย คือ สิ้นเดือนสี่ เพื่อทำบุญอุทิศให้บรรพบุรุษ ปัจจุบันมีขาย เป็นขนมหวานชนิดหนึ่งเท่านั้น

ส่วนประกอบของข้าวเหนียวแก้ว

ข้าวเหนียวหนึ่งสุกร้อน น้ำตาลทรายขาว กะทิ สีธรรมชาติ จากใบเตย ขมิ้น ดอกอัญชันหรือไม่ใส่สี
วิธีทำ

เคี้ยวกะทิให้ววด แล้วใส่น้ำตาลทรายขาวลงกวนให้ละลาย ถ้าจะใส่สี ใช้น้ำคั้นจากใบเตย ผงขมิ้นละลายน้ำ หรือดอกอัญชันแช่น้ำร้อน กรองใส่ลงไป ถ้าไม่ใส่สีก็จะใส่น้ำมันมะพร้าวลงไปให้หอม ใส่ข้าวเหนียวลงไปกวนให้เข้ากัน จะได้ขนมมีสีตามที่ใส่ มีสีขุ่นเล็กน้อยและนิ่ม

ถ้ามูนข้าวเหนียวด้วยกะทิและน้ำตาลทรายแล้วพักไว้ นำมากวนจะได้ขนมที่ใสเหมือนแก้ว แต่กวนค่อนข้างยากจะไหม้กันกระเทง่าย

ส่วนประกอบของข้าวเหนียวแดง

ข้าวเหนียวหนึ่งสุกผึ่งในกระด้งให้เย็น กะทิ น้ำตาลทรายแดง หรือน้ำอ้อย

วิธีทำ

เหมือนข้าวเหนียวแก้ว แต่ใช้ข้าวเหนียวหนึ่งเย็น จะได้ขนมที่กรอบ มีสีน้ำตาลแดงตามสีของน้ำตาล ปัจจุบันนี้มีการกวนกันที่วัดสว่างอารมณ์ระหว่างมีงานมนัสการหลวงพ่อบุญมาศ หลายคนจึงถือเป็นยาที่อร่อยรักษาโรคได้ด้วย ชาวบ้านของหมู่ที่ 5 และ 6 ร่วมกันกวนเพื่อนำรายได้เข้าวัดโดย อ. สุนีย์ ธรรมสอน เป็นผู้นำกิจกรรม ทำกันมาหลายปีแล้วและมีทำที่ว่าจะกวนกันต่อไปอีกนานเพราะนอกจากจะได้ขนมอร่อยในเทศกาลแล้วยังได้เห็นความสามัคคีและเป็นการบำเพ็ญบุญ

อาหารป่า

ภาพ 27 เห็ดโคน

เห็ดที่ขึ้นเองในธรรมชาติ ขึ้นเองในฤดูร้อนต่อฤดูฝน ที่ไหนเป็นจอมปลวกที่นั่นจะเป็นแหล่งที่พบเห็ดโคนขึ้นงอกงามด้วย วันที่อบอ้าวกว่าวันไหน ๆ ของหน้าร้อน ถ้ามีเสียงคำรณจากฟ้าด้วยแล้ว เป็นสัญญาณว่าเห็ดโคนโผล่พ้นดินออกมาแล้ว ในบริเวณที่มีต้นกล้วยหรือกองฟางทับถมกันมาก ๆ ก็มีเห็ดขึ้นได้เหมือนกัน เห็ดโคน เอามาปรุงอาหารอะไรก็อร่อยไปเสียทั้งนั้น ไม่ว่าจะเป็นต้มจืด ต้มยำ แกงเผ็ด หรือทำเห็นโคนดอง

เนื่องจากเห็ดโคนเป็นเห็ดธรรมชาติ ที่หากินได้ยาก จึงมีราคาแพงมาก แต่ก็มีขึ้นทั่วไปในที่ที่มีอากาศร้อนชื้น และมีปลวก ทั้งในป่ากล้วย ในสวนป่า และป่าโปร่งธรรมชาติ จึงมีคนที่มีรู้ทำเลไปหาเห็ดมารับประทาน และขายอยู่ทั่วไป เมื่อใดยังมีปลวก เห็ดโคนก็ยังมีให้เก็บต่อไป

แมงฮีนูน

แมลงชนิดหนึ่งรูปร่างคล้ายแมงกวาง หรือกวางหรือกวางโซ่งตัวเมีย สีส่อน้ำตาล ช่วงสงครามจนถึงเข้าพรรษาจะบินออกมาเพื่อผสมพันธุ์และวางไข่ เมื่อมันวางไข่แล้วมันจะตาย แหล่งที่มันชอบคือ บริเวณที่เป็นพงอ้อ กอกกและแขม เมื่อลูกเล็กของมันเกิดก็จะได้อาศัยหน่ออ่อนของพวกนี้เป็นอาหาร เมื่อถึงเวลาฮีนูนก็จะออกมาจากหลุมทรายของมัน ครั่งละสิบ ร้อย พันตัวบินไปมา คนรู้ทันเพราะคอยจ้องอยู่ก็จะหัวกระดิกหรือซ่องไปเพื่อจับมัน เมื่อก่อนใช้มือคว้าเอา ต่อมาเอาสวิงบ้าง ตาข่ายบ้างไปดักบ้างก็ติดไฟล่อแมลงไว้ ให้แมงฮีนูนออกมาเล่นไฟ แล้วใช้สวิงตบเอาแต่ต้องไม่ทำลายระบบต่าง ๆ เช่นระบบนิเวศ ระบบการสืบพันธุ์ของแมงฮีนูน คืออย่ากินเสียจนหมด เดียวนี้แมงฮีนูน มีราคาแพงประมาณ 4 ตัว – 5 ตัวต่อ 10 บาท ถ้าเป็นพื้นที่รอบนอกก็ราคาร้อยละ 80 - 200 บาท

ขอเล่าถึงการจับแมงฮีนูนในบรรยากาศเดิม ย้อนอดีตไปไม่มากสัก 50 ปี (ข้อเขียนของ อ.แสงทอง ยศปัญญา)... “แมงฮีนูนชอบออกมาตอนพลบค่ำ จะบินเล่นแสงจันทร์กันจนประมาณ 2 ทุ่มก็จะกลับรู เด็กที่อายุน้อยแบบอาจารย์แสงทอง จะตามไปกับรุ่นพี่และเพื่อนบ้านคนอื่น ๆ มุ่งหน้าไปที่เกาะระหุ้งที่ติดลำน้ำปิง ในตอนนั้นผู้คนยังมีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กัน จะเดินกันไปเป็นทิวแถวทั้งชายหญิง เด็กและผู้ใหญ่ ผ่านบ้านใครก็จะชวนกันไปเก็บแมงฮีนูน อุปกรณ์การเก็บที่จำเป็นเช่นกาต้มน้ำหรือช่องใส่ปลา เพราะมันมีฝาปิดเพื่อกันแมงฮีนูนหนีออก วันไหนไปถึงริมหาดแต่หัววันยังไม่ถึงเวลาแมงฮีนูนออกก็จะมีการเล่น เช่น ตีจับ เตย อีเมื่อง ไม้ห่ม กาปักไข่ เป็นต้น เพื่อรอเวลาแมงฮีนูนออก

การจะจับแมงอีนูนก็ต้องรู้จักวิธีก่อน มีคำแนะนำว่า อย่าจับตัวที่มันอยู่เดียว (แมงอีนูนโดด..?) เพราะเชื่อว่ายังไม่มีไข่ แมงอีนูนที่รสนิดต้องเป็นตัวที่มีไข่เต็มท้อง ต้องรอให้มันจับกลุ่มกันหลาย ๆ ตัวก่อน (ปล่อยให้มันผสมพันธุ์) นักล่าจึงต้องรู้จักอดทน กอพงใดที่มีผู้จับจองครองสิทธิ์แล้ว ผู้ที่มาหลังก็มีมารยาทที่จะต้องเดินไปหาที่หมายของตนต่อไป เมื่อจับได้เป็นจำนวนที่พอใจก็กลับบ้านกันการกินปรุงรสเสียก่อน ตัวอย่างเช่น

- แมงอีนูนต้มใส่เกลือ หรือลวกในน้ำเกลือ แกะเอาตัวมากินเล่น เป็นเมนูที่ง่ายที่ทุกคนก็ทำกันได้
- แมงอีนูนผัดกรอบ

ภาพ 28 แมงอีนูนที่ตลาดสดพวงทองนครชุม

แมงอีนูนที่ต้มสุกแล้วเอามาเด็ดส่วนที่แข็ง เช่น ปีก หัว ขาและก้น นำลงทอดไฟอ่อน ไม้ใช้น้ำมันมากนักจนกรอบพองให้สะเด็ดน้ำมัน ซอยหอมลงเจียวกับน้ำมันที่เหลืออยู่ในกระทะพอออกเหลือง นำแมงอีนูนที่ทอดกรอบไว้แล้วใส่ลงไปเหยาะซีอิ๊ว น้ำตาล ลงไปพอมีรส จะได้แมงอีนูนผัดกรอบเค็มหวานหอมสนใจ

ฉู่ฉี่แมงอีนูน

นำแมงอีนูนที่ทอดกรอบและสะเด็ดน้ำมันแล้ว ลงผัดเคล้ากับน้ำพริกแกง เติมน้ำปลา น้ำตาล และใบมะกรูดซอยลงเพื่อเพิ่มความหอมรับประทานกับข้าวสวยร้อน ๆ

นครชุมเมืองแห่งของกินพื้นบ้าน-อาหารพื้นถิ่น

นครชุมได้รับการยอมรับจากผู้คนทั้งหลายในจังหวัดกำแพงเพชรและคนต่างถิ่นว่าเป็นแหล่งรวมอาหารรสเลิศ เหมือนสุดยอดแม่ครัวนัดมาชุมนุมกันอยู่ที่นี่ นับแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน จากเดิมทำกินกันในครัวเรือน และแจกไปยังบ้านใกล้เคียง ต่อมาเมื่อลูกหลานหลายบ้านไปเรียนหนังสือ การทำครัวกันเองเริ่มน้อยลง ต้องพึ่งร้านขายต่าง ๆ ในอดีตเป็นที่ทราบกันทั่วว่า ข้าวแกงตอนเช้าต้องแม่ครัว ขายเป็นตลาดสดพวงทอง แกงที่ทุกคนติดใจ แกงนกน้ำมันมะพร้าว แกงปลาไหลใส่กล้วยดิบ ปัจจุบันคุณสมหมาย ลูกสาวสืบต่อมา

แกงตอนเย็นตักขายหน้าบ้าน แกงหม้อหลากชนิดของ แม่ทองม้วน ขยันการนาวิ เมนูเด็ดคือ แกงหอยขม

แม่สมบูรณ์ เกิดโต ขายแกงอยู่ที่ทางเข้าตลาดพวงทอง ขาประจำต้องซื้อ คือ แกงเนื้อ

แม่ปราง เมนูดังคือ พะแนงหมูกับไข่พะโล้

แกงไก่บ้าน แกงปลาไหลใส่วุ้นมะม่วง หมูฝอยผัดเผ็ดต้อง แม่ถิ่น ทองหล่อ

และแม่ค้าแกงที่มีสมญาว่า...วางซ้อนไม่ลง ต้องแม่ประทุม หมู 3 แกงหยวก แกงบอน แกงซี่เหล็ก ใครได้ลองชิมเป็นวางซ้อนไม่ลง ปัจจุบันถ่ายทอดกลเม็ดเคล็ดลับให้ คุณเลขา (ป้าแจ๊ด) ปิยมัยคงเดช จะขายเฉพาะในตลาดย้อนยุค

ข้อสังเกต การมีร้านขายแกง ขายกับข้าวหลายร้านอาจจะเป็นเพราะซื้อสำเร็จสะดวกกว่า หรือ ซื้ออร่อยกว่า

ชื่อเสียงของนครชุมเรื่องความอร่อย ปัจจุบันยังคงความมีชื่อเสียงเหมือนเดิม แต่ปรับเปลี่ยนรายการอาหารไปบ้าง ปัจจุบัน ถ้าตอนเช้าเปลี่ยนเป็น

อาหารจานเดียว

ร้านล้านเดียว หมูแดง หมูกรอบ

ร้านดอยเชิงสะพาน อาหารตามสั่ง

ร้านคุณคมคาย หมู 3 อาหารตามสั่ง

กลางวันใครมานครชุมต้องแวะชิม

ร้านก้วยเตี่ยวแดงรสเด็ด พร้อมหมูสะเต๊ะ

แจ่วบะหมี่ ตอนเย็นหน้าร้านจะมีโรตี่เจ้าอร่อย

ก้วยเตี่ยวไทยยายลอง หมู 4

บะหมี่คุณหมวย ขึ้นชื่อเรื่องน้ำซุ๊ป

ผัดไทย หอยทอดแม่แจ๋วนครโฟโต้

ส่วนขวัญใจนักเรียนวัยเจริญอาหารต้องร้านคุณนันท เพราะปริมาณอาหารพูนทุกจาน

ถ้ามานครชุมแล้วอยู่ถึงตอนเย็นต้องไม่พลาด ถ้าพลาดเหมือนมาไม่ถึงนครชุม

ก้วยเตี่ยวผัดไทยแม่สุภาพ

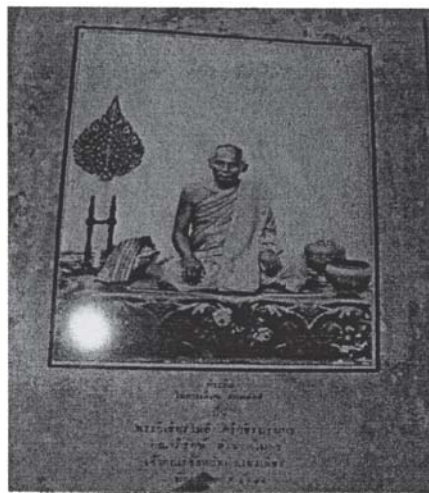
คุณสุภาพ พุกเฉื่อย เจ้าของหลายสมญานาม ผัดไทยสุภาพรักชาติ คือต้องเคาะพรงชาติ 6 โมง เย็นก่อน จึงจะขาย บอกว่าเป็นเคล็ด

ผัดไทยสุภาพ หน้าอรอนาน เพราะลูกค้าเข้าคิวยาว เมื่อขายดีจะบ่นกันระหว่างแม่ลูก และ หน้าร้านจะมีน้องสาวแม่สุณีย์ขายขนมถาดตัดชิ้น

ข้ามมาฝั่งตรงกันข้าม ข้าวต้มเพื่อชีวิตคุณโหนด ช่าง ๆ คุณโหนด จะเป็นบัวลอยไข่หวาน คุณน้อยหน้า ถัดจากคุณน้อยหน้า จะเป็นก้วยเตี่ยวหลอดคุณปูเป็น

เลยไปทางสามแยกถนนศรีรัฐ ขนมหวานแม่ตม แกงไก่นอกหม้อคุณเสน่ห์ เลี้ยวขวาจะเห็นรถเข็น
แม่ค้าพื้นบ้านขายเป็นทิวแถวอยู่ริมถนน มีทั้งอาหารสำเร็จรูป อาหารสด และ ผลไม้ ให้เลือกซื้อตามชอบ
อยากเที่ยวให้มีความสุข และ อิ่มอร่อยคงต้องใช้เส้นทางเยือนถิ่นบ้านโบราณ อาหารอร่อย ของ
นครชุม

ส่วนที่ 5 ผลการวิจัยเรื่องบุคคลสำคัญ และ วรรณกรรม ได้ผลการวิจัยดังนี้ ประวัติ พระวิเชียรโมลี (ปลั่ง) พรหมโชโต

ภาพ 29 พระวิเชียรโมลี (ปลั่ง)

พระวิเชียรโมลี อดีตเจ้าคณะจังหวัดกำแพงเพชร และอดีตเจ้าอาวาสวัดพระบรมธาตุ ต.นครชุม
อ.เมือง จ.กำแพงเพชร พระภิกษุผู้ทรงวิทยาคุณ ที่ชาวเมืองกำแพงเพชร ให้ความเลื่อมใสศรัทธาอัน
ประวัติ พระวิเชียรโมลี มีนามเดิมว่า "ปลั่ง" ส่วนนามสกุลนั้นยังสืบไม่ได้แน่ชัด ท่านเป็นชาวกำแพงเพชรโดย
กำเนิด เกิดที่บ้าน ต.ลานดอกไม้ อ.เมือง จ.กำแพงเพชร (ในปัจจุบันตำบลลานดอกไม้ขึ้นอยู่กับ อ.โกสุมพิ
นคร จ.กำแพงเพชร) โยมบิดาชื่อ นายพุ่ม โยมมารดาชื่อ นางน้อย ครอบครัวประกอบอาชีพกสิกรรม ท่าน
เป็นบุตรคนที่ 2 ในจำนวนบุตร 5 คน ได้รับการศึกษาเบื้องต้นจนสามารถอ่านออกเขียนได้ที่วัดพระบรมธาตุ
ในสมัยนั้นยังไม่มีโรงเรียนจัดการศึกษาเป็นหลักฐานเหมือนในปัจจุบัน เมื่ออายุครบอุปสมบทแล้ว ท่านได้
เข้าพิธีอุปสมบทเป็นพระภิกษุ ณ พัทธสีมาวัดคูยาง ต.ในเมือง อ.เมือง จ.กำแพงเพชร โดยมี พระครู
ธรรมาธิมุตมณี (กลิ้ง) วัดคูยาง เป็นพระอุปัชฌาย์ พระปลัดจอก วัดเสด็จ เป็นพระกรรมวาจาจารย์ และพระ
ครูชื่น วัดทุ่งสวน เป็นพระอนุสาสนาจารย์ ได้รับนามฉายาว่า พรหมโชโต ภายหลังจากอุปสมบทท่านได้
เดินทางไปศึกษาหาความรู้ที่จังหวัดเชียงใหม่อยู่ระยะหนึ่งแล้วกลับมาอยู่ที่จังหวัดตาก และได้สร้างวัดขึ้นวัดหนึ่ง
ที่อำเภอสามเงา จังหวัดตาก กิตติคุณและความเข้มแข็งของ หลวงพ่อวิเชียรโมลี คำบอกเล่าของ นายสุรูป เมฆพัฒน์

อดีตผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 3 ตำบลนครชุม ซึ่งปัจจุบันมีอายุ 81 ปี เป็นศิษย์วัดที่หลวงพ่อบุญเรืองเรียกติดปากว่า..ไอน้อย ..งานประจำก็คือการชงชา และ ติดสอยห้อยตามเมื่อหลวงพ่อบุญเรืองออกบิณฑบาตร วันหนึ่งได้ยินเสียงเขียดร้อง เดินเข้าไปอีกหน่อยก็เจอเขียดเขียด จึงบอกไอน้อยให้คอยดูหลวงพ่อบุญเรืองจะให้มันปล่อยเขียด หลวงพ่อบุญเรืองเมตตาครูหนึ่ง ปล่อยเขียดที่คาบไว้แล้วเลื้อยหายไป

ก่อนนายสรูปสีกหลังจากบวชเรียนแล้ว ที่ได้จากหลวงพ่อบุญเรือง คือ ของขลังจำนวนหนึ่งและยันต์พระเจ้าสิบองค์ที่สักไว้กลางแผ่นหลัง

ภาพ 30 ยันต์พระเจ้าสิบพระองค์

ต่อมาหลวงพ่อบุญเรืองได้กลับมาอยู่ที่จังหวัดกำแพงเพชรแดนมาตุภูมิอีกครั้ง โดยจำพรรษาที่วัดราษฎร์เจริญพร ตำบลหนองปลิง ก่อนย้ายไปอยู่ที่วัดอมฤต ต.ลานดอกไม้ตก จากนั้นกลับไปอยู่ที่วัดคูยางอีกครั้ง ก่อนที่จะได้รับอาราธนาให้ครองวัดพระบรมธาตุเป็นลำดับ

ลำดับสมณศักดิ์

พ.ศ. 2469 ครั้งแรกที่ได้รับพระราชทานแต่งตั้ง คือ พระครูเมธีคุณานุรักษ์ ตำแหน่งผู้รักษาพระบรมธาตุ รุ่งตำแหน่งรักษาการเจ้าคณะจังหวัดกำแพงเพชร

พ.ศ. 2473 ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นที่ พระครูวิเชียรโมลี ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัดกำแพงเพชร

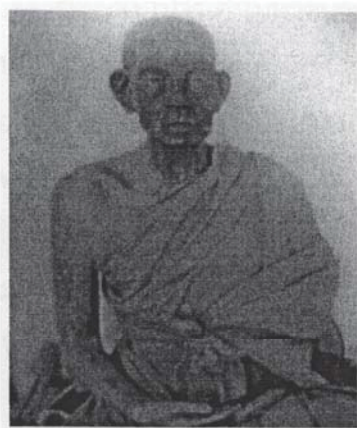
พ.ศ. 2478 ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญยก ที่ พระวิเชียรโมลี ศรีวิจิตรปการคุณานุรักษ์ สังฆปาโมกข์ ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัดกำแพงเพชร พระวิเชียรโมลี (ปลั่ง) วัดพระบรมธาตุ นครชุม ได้รับอาราธนาเข้าร่วมในพิธีปลุกเสก พระกริ่งชนะสงคราม ที่รัฐบาลในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 จัดสร้างขึ้นเพื่อเป็นมิ่งขวัญกำลังใจแก่ทหารหาญ สมัยสงครามอินโดจีน ท่านยังได้ทำเสื้อยันต์แดง แจกทหารผู้ไปราชการสงคราม ทำให้มีผู้เลื่อมใสในตัวท่านเป็นอันมาก เนื่องจากประจักษ์ ในวิทยาคม จนได้รับอาราธนาให้นั่งเครื่องบินเพื่อหว่านทรายเสกให้ประชาชนและทหารรอดพ้น จากอันตรายจากภัยสงคราม นอกจากนี้ท่านยังมีวัตถุมงคลเครื่องรางของขลัง เป็นที่ปรารถนาของประชาชนอีกมากมาย

อาทิ หนังสือน้ำเสื่อลงยันต์ นางกวัก ผ้ายันต์นกคุ้ม รูปหล่อลอยองค์ขนาดเล็กหน้าตัก 1 นิ้ว เหรียญรูปท่าน รุ่งต่างๆ แหวนและพระกริ่ง ซึ่งเป็นที่นิยมมากในสมัยนั้น และในปัจจุบันนี้ ก็ยังเสาะแสวงหาครอบครองกัน อยู่ แต่มีน้อยนักที่จะได้ไว้ในครอบครอง

พระวิเชียรโมลี เน้นหลักคุณธรรม คือ ความเมตตา และความเสียสละ ละความโลภในลาภ สักการะได้สิ้นเชิง ท่านเดินทางไปที่แห่งใด ไม่เคยต้องพกเงินติดตัวไปเลย ด้วยมีแต่ผู้คนเอามาถวายท่าน แต่ท่านก็ไม่เคยเก็บสะสมเงินทองที่ได้มานั้นไปใช้เป็นการส่วนตัว มีแต่นำไปพัฒนาบูรณะวัดให้สวยงามเป็นที่ น่าศรัทธาเลื่อมใสของผู้มาทำบุญที่วัด นับว่าเป็นพระแท้ที่น่ายกย่องสรรเสริญกราบไหว้ได้อย่างสนิทใจ อีก รูปหนึ่ง

พระวิเชียรโมลี มรณภาพเมื่อปี พ.ศ. 2488 สิริอายุ 71 ปี ในวันที่ท่านมรณภาพนั้นมีเหตุการณ์ ประหลาด คือ ผุ้คนกยุงที่ท่านเลี้ยงไว้ด้วยความเมตตาในวัดพระบรมธาตุ ได้ส่งเสียงร้องอยู่ตลอดเวลา เสมือนกับอาลัยอาวรณ์หลวงพ่อบุญมีผู้ซึ่งเปี่ยมด้วยเมตตา ยิ่งความเศร้าสลดใจแก่ผู้พบเห็นในครานั้นเป็นยิ่งนัก ตลอดชีวิต พระวิเชียรโมลี ได้ประกอบคุณงามความดีที่ท่านสั่งสมไว้ตลอดระยะเวลาอันยาวนาน ให้ พระสงฆ์และพุทธศาสนิกชนได้จดจำอย่างมิเสื่อมเลือน

หลวงพ่อบุญมี

ภาพ 31 หลวงพ่อบุญมี รมมสโร

หลวงพ่อบุญมีเป็นภิกษุชาวมอญ ชุมช้มาจากจังหวัดตาก มาอยู่ที่วัดสองพี่น้อง ตอนหลังทราบ ว่าเป็นคนในตระกูลธรรมสอน มีน้องสาว ชื่อ แม่สายทอง สมรสกับชาวนครชุมในตระกูลโตพุ่ม

หลวงพ่อก่เกิดเมื่อปี พ.ศ. 2408 มรณภาพในปี 2502 อายุ 86 ปีโดยมรณภาพในลักษณะนั่งสมาธิถอดจิตไป

ท่านเป็นผู้พบหลวงพ่อบุญมี ซึ่งเป้นพระพุทธรูปขนาดใหญ่ ที่มีจอมปลวกหุ้มอยู่ในวัดสองพี่น้อง ก่อนจะเปลี่ยนชื่อเป็นวัดสว่างอารมณ์ ต่อมาท่านรับการอาราธนาเป็นเจ้าอาวาสวัดสว่างอารมณ์องค์แรก หลวงพ่อบุญมีนั้นนอกจากจะพัฒนาวัดแล้ว ท่านยังได้นั่งวิปัสสนากรรมฐาน จนได้ฌานขั้นหนึ่ง เรียกว่า วาโยกสิณ

คุณแม่ริ้ว รั้วตระกูลไพบูลย์ ขณะนี้ท่านอายุ 84 ปี ได้เล่าให้ฟังว่า เมื่อปี พ.ศ. 2485 ได้เกิดไฟไหม้ครั้งใหญ่ที่นครชุม มีคนไปอาราธนาหลวงพ่อบุญมีหลวงพ่อดำเดินทางมาถึงจุดที่ไฟกำลังไหม้อยู่ท่านยืนสงบนิ่งอยู่ครู่หนึ่งก็ใช้พัดประจำตัวของท่าน เป็นพัดทำด้วยขนนก โบกไปทางไฟ 3 ครั้ง ไฟที่กำลังลุกไหม้ ก็ค่อยๆ ซาลง จนกระทั่งดับ ทุกคนที่เห็นเหตุการณ์ ต่างขนลุก และ ยกมือขึ้นพนมพร้อมกับกล่าวว่า สาธุ โดยพร้อมๆ กัน

ลูกศิษย์คนหนึ่งได้เล่าให้ฟังว่า เพราะ ท่านสำเร็จ ญาณวาโยกสิณ จึงเปลี่ยนทิศทางลมได้ ซึ่งเรื่องนี้มีคนเล่าหลายคนทั้งผู้ที่เห็นเหตุการณ์จริงๆ คือ นายสมนึก ยศปัญญา ปัจจุบัน อายุ 82 ปี อีกท่านหนึ่ง คือ คุณแม่สมหวัง พูลเขียว ก็เล่าว่า คุณแม่ของท่านเล่าให้ฟังว่าไฟไหม้มาถึงบ้านของท่านและหลวงพ่อบุญมีมาโบกพัดดับไฟได้จริงๆ

หลังจากท่านมรณภาพแล้วชาวบ้านได้จัดสร้างเหรียญของท่าน เพื่อแจกในงานศพ และความศักดิ์สิทธิ์ของเหรียญหลวงพ่อบุญมีปรากฏขึ้นอีก

นางสว่าง งามเฉลียว ได้เล่าว่า น้องชายของท่าน ได้เหรียญหลวงพ่อบุญมีไป ก็สวมคอไว้ตลอด วันหนึ่งถูกลอบยิง แต่ยังไม่เข้าทำให้รอดชีวิตมาได้ และมีคนนำเหรียญหลวงพ่อบุญมีไปทดลองยิงก็ยิงไม่ออกลูกปืนด้านเช่นกัน

หลวงพ่อบุญมีเป็นคนมีเมตตาธรรมสูง ไม่ว่าใครไปที่วัดท่านจะไล่ไปกินข้าวที่โรงครัวทุกคน ท่านยังสอนและปกครองดูแลลูกพระอย่างทั่วถึง ท่านมีภาษิตบทหนึ่งสอนลูกหลานว่า “เนื้อเหมือนเนื้อ ไม่เอื้อไม่เพื่อเหมือนเนื้อกลางป่า เนื้อไม่ใช่เนื้อ ถ้าเอื้อถ้าเพื่อเหมือนเนื้ออาตมา” ซึ่งท่านอธิบายว่า เราพี่น้องกันนั้น ถ้าไม่ดูแลกัน ไม่ห่วง ไม่อาลัยกัน ก็เหมือนคนอื่น คนแปลกหน้า เหมือนอยู่ตัวคนเดียว แต่ถึงแม้เป็นคนอื่น แต่ถ้าเอื้อเพื่อเผื่อแผ่กัน พึ่งพาอาศัยกัน ก็เหมือนพี่น้องที่สนิทชิดกัน

หลังจากหลวงพ่อบุญมี มรณภาพ ชาวนครชุมได้สร้างรูปหล่อของท่านประดิษฐานไว้ในวิหารหลังน้อยทางด้านซ้ายของวิหารหลวงพ่อบุญมีไว้สักการะมาจนทุกวันนี้

วรรณกรรมที่โดดเด่น

ในวงวรรณกรรมไทยคงไม่มีใครที่ไม่รู้จัก ครูมาลัย ชูพินิจ นักประพันธ์ชาวกำแพงเพชร ผู้สร้างสรรค์นวนิยายดีเด่นหลายเรื่อง โดยเฉพาะ พุ่มมหาราช วรรณกรรมเรื่องนี้ ทำให้จังหวัดกำแพงเพชรเป็นที่รู้จักของคนไทยทั่วประเทศ

ภาพ 32 นายมาลัย ชูพินิจ

ครูมาลัย ชูพินิจ เกิดเมื่อวันพุธที่ 25 เมษายน พ.ศ. 2449 ที่ตำบล คลองสวนหมาก (ต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็นนครชุม) อ.เมือง จ.กำแพงเพชร

การศึกษา

ระดับประถมศึกษา

1. โรงเรียนวัดพระบรมธาตุ ต.นครชุม อ.เมือง จ.กำแพงเพชร

ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1 - 6

2. โรงเรียนวัดบพิตรพิมุข

มัธยมศึกษาปีที่ 7

3. โรงเรียนวัดเทพศิรินทร์

มัธยมศึกษาปีที่ 8

4. โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย

ประกาศนียบัตร ป.ป.

5. โรงเรียนฝึกหัดครูวัดบวรนิเวศ

หลังจากนั้นได้ไปเป็นครูสอนที่โรงเรียนวัดสระเกศ 2 ปี ลาออกเพื่อมาทำงานหนังสือพิมพ์ และเขียนหนังสือ

ชีวิตครอบครัว สมรสกับ น.ส.สงวน ณ บางช้าง มีบุตรธิดา 5 คน

ประวัติการทำงาน

• พ.ศ. 2469 - เริ่มงานหนังสือพิมพ์ฉบับแรก เป็นบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ “ไทยใต้” ที่จังหวัดสงขลา

• พ.ศ. 2470 - กลับกรุงเทพฯ ตามคำชักชวนของกุหลาบ สายประดิษฐ์ เพื่อช่วยทำหนังสือพิมพ์รายวัน “บางกอกการเมือง”

• พ.ศ. 2471 - ร่วมก่อตั้งหนังสือพิมพ์ “สุภาพบุรุษ”

• พ.ศ. 2472 - เป็นหัวหน้าแผนกหนังสือพิมพ์ “ไทยใหม่”

- พ.ศ. 2473 – ลาออกจากไทยใหม่ มาออกหนังสือรายสัปดาห์ “ผู้นำ”
- พ.ศ. 2475 – เป็นบรรณาธิการ “ประชาชาติ” รายวันและรายสัปดาห์
- พ.ศ. 2480 – ลาออกจาก “ประชาชาติ” ไปทำไร่ถั่วเหลืองอยู่ที่หัวหิน
- พ.ศ. 2481 – ออกหนังสือพิมพ์ราย “ประชามิตร” และ “สุภาพบุรุษ” ฉบับเช้า
- พ.ศ. 2486 – ลาออกจาก “ประชามิตร – สุภาพบุรุษ” ลงไปทำสวนมะพร้าวที่อำเภอวังดัก จังหวัดชุมพร เป็นเวลา 1 ปี

- พ.ศ. 2488 – ร่วมก่อตั้งบริษัทไทยพาณิชย์การ จำกัด ซึ่งออกหนังสือพิมพ์รายวัน พิมพ์ไทย”
- “สยามนิกร” “สยามสมัย” “กระดังทอง” ฯลฯ

ชีวิตในบั้นปลายของครุมาลัยนั้น ทำงานในตำแหน่งที่ปรึกษาของบริษัทไทยพาณิชย์การจำกัด และเป็นนักเขียนประจำของหนังสือในเครือขายเกือบทุกฉบับ โดยมีขอบเขตการทำงานกว้างขวางมาก เริ่มตั้งแต่ควบคุมนโยบายของหนังสือให้เป็นไปตามหลักการที่บริษัทได้วางไว้ ตรวจสอบรูปเล่มและความเรียบร้อยของหนังสือก่อนขึ้นแท่น โดยเฉพาะหน้าหนึ่งนั้น จะต้องผ่านการตรวจอย่างรอบคอบจากครุมาลัย นอกจาก “บทนำ” ซึ่งเป็นบทบรรณาธิการแล้ว ครุมาลัยจะต้องเขียนคอลัมน์ประจำฉบับ “ระหว่างบรรทัด” “ป.ล.” “ข้อคิดของ ม.ชูพินิจ” “อาณาจักรของข้าพเจ้า” ตลอดจนคอลัมน์วิจารณ์หนังสือ ไทรทัศน์ กีฬา สารคดี นวนิยาย และเรื่องสั้น ซึ่งเขียนโดยใช้นามปากกาต่าง ๆ กัน งานเขียนทุกประเภท ครุมาลัยสามารถเขียนได้วันต่อวัน นับว่าเป็นอัจฉริยะซึ่งยากจะหาผู้ใดทัดเทียม

ครุมาลัยเขียนหนังสือตลอดระยะเวลา 35 ปีที่ก้าวเข้าสู่บรรณพิภพ ใช้ชีวิตอย่างคุ้มค่าเพื่อประโยชน์แก่สังคมและเพื่อนมนุษย์ แม้จะลาออกจากอาชีพครุณานแล้วก็ตาม ครุมาลัยก็ยังสั่งสอนอยู่ ชั่วชีวิต ...ด้วยหนังสือของครูเอง ข้อเขียนของครุมาลัย นอกจากจะละเมียดละไมไพเราะด้วยถ้อยคำสำนวนแล้วยังเต็มไปด้วยเนื้อหาสาระอันทรงคุณค่า ทั้งด้านปรัชญา หลักในการครองชีวิต และ ศีลธรรมอันดีงาม

นามปากกาของครุมาลัย ชูพินิจ : น้อย อินทนนท์ อินทนนท์น้อย แม่อนงค์ เรียมเอง ม.ชูพินิจ สมิงกระห่อง นายฉันทนา นายฉันทน์ แบตตลิ่งกรือบ ลตารักษ์ นายดอกไม้ เรไร ผุสดี อาตมา หนอนหนังสือ ดุสิต จิตรลดา ต่อ แตน นายไข่ขาว นายม้าลาย พลัปลึง มะกะโท ลูกป่า วิชนี อาละดิน ก.ก.ก. น.น.น. ฉ.ฉ.ฉ. ฐ.ฐ.ฐ. ส.ส.ส. ฮ.ฮ.ฮ. ฯลฯ

ด้วยเกียรติคุณซึ่งได้บำเพ็ญประโยชน์แก่สังคม และเพื่อนมนุษย์เป็นเวลายาวนาน ชีวิตครุมาลัยในบั้นปลายจึงประสบความสำเร็จสูงสุด เริ่มตั้งแต่การได้รับการแต่งตั้งให้เป็นสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญในปี พ.ศ. 2502 และได้รับเชิญเป็นอาจารย์ผู้บรรยายในคณะวารสารศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ นอกจากนี้ครุมาลัยยังได้รับเกียรติสูงสุดซึ่งนักหนังสือพิมพ์น้อยคนจะพึงได้รับ นั่นก็คือ ได้รับพระราชทานปริญญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ จากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ในปี พ.ศ. 2505

ในด้านครอบครัว ครุมาลัยมีบุตรธิดาซึ่งเกิดจากนางสงวน ชูพินิจ จำนวน 5 คนคือ

1. นายสุศต ชูพินิจ

2. นายกิตติ ชูพินิจ
3. นางชนิษฐา ณ บางช้าง
4. นางโสมนัส นครจารุพงศ์
5. นางสาวสมาพร ชูพินิจ

ครูมาลัยทำงานหนักมาตลอดชีวิต โดยมิได้คำนึงถึงสุขภาพของตนเอง ในฐานะที่ปรึกษาของบริษัทไทยพาณิชย์ จำกัด ซึ่งออกหนังสือพิมพ์มากมายหลายฉบับ อาทิเช่น พิมพ์ไทย สยามนิกร สยามสมัย กระดังทอง เพื่อนบ้าน พิมพ์ไทยเบื้องหลังข่าว ฯลฯ เป็นเวลายาวนานถึง 18 ปี ก่อนที่บริษัทจะปิดตัวเองไป โดยเริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. 2489 เรื่อยมาจนกระทั่ง ถึงแก่กรรมด้วยโรคมะเร็งในปอด เมื่อวันที่ 20 สิงหาคม 2506 ณ ตึกวชิราวุธ โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ รวมอายุได้ 57 ปี

จากตอนหนึ่งของคำไว้อาลัยแต่ ครูมาลัย ชูพินิจ ของพลเอกถนอม กิตติขจรความว่า “คุณมาลัย ชูพินิจ เป็นชาวบ้านคลองสวนหมาก ตำบลนครชุม อำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร ซึ่งเป็นบ้านเกิดของบิดาข้าพเจ้า และบุคคลในตระกูลชูพินิจ คนหนึ่งชื่อ พิน ชูพินิจ เป็นเพื่อนร่วมน้ำสาบาน บิดาและนายพิน ชูพินิจต่างมีครอบครัวเกิดบุตรธิดาขึ้น บุตรธิดาของทั้งสองฝ่ายก็เรียกอีกฝ่ายหนึ่งเป็นพ่อด้วยความรักใคร่กันเป็นอย่างยิ่งดุจพี่น้องคลานตามกันมา เมื่อเติบโตขึ้น บุตรของพ่อพินคนหนึ่งคือนายสอน ชูพินิจ ก็ได้แต่งงานกับน้องสาวของข้าพเจ้า จึงนับว่าตระกูล กิตติขจร กับตระกูล ชูพินิจมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดมาก สำหรับคุณมาลัย ชูพินิจ ข้าพเจ้ารู้จักชื่อเสียงดีมาตั้งแต่ข้าพเจ้าเป็นนักเรียนนายร้อย เพราะชอบอ่านเรื่องที่คุณมาลัยเขียนทุกเรื่อง....ในสายตาและความรู้สึกของข้าพเจ้า เห็นว่าคุณมาลัยเป็นคนดีมีอุดมการณ์ และเป็นนักประพันธ์ที่ได้ชื่อว่าเป็นผู้บุกเบิกอย่างสำคัญในวงการประพันธ์ยุคใหม่”

แม้ครูมาลัยจะจากไปแล้ว แต่ข้อเขียนอันมากมายหลายพันชิ้นของครูก็ยังเปรียบประดุจมาลัยหลากหลายสีส่งกลิ่นอายจรจู่ใจให้ผู้อ่านระลึกถึงมิรู้ลืม สมดังบทกวีซึ่งนักกลอนผู้หนึ่งได้เขียนถึงครูไว้ว่า

“แม้ไม่เหลือมาลัยในปฐพี ก็ยังมีมาลัยในใจคน”

ผลงานที่เกี่ยวข้องกับนครชุม

1. หุ่นมาราช ...เรียงเอง

เป็นเรื่องราวบันทึกเหตุการณ์ในวัยเด็ก เมื่อครั้งยังอยู่ใกล้ชิดกับบิดามารดาที่ตำบลคลองสวนหมาก เป็นยุคที่ผู้คนต้องพบกับความยากลำบากต่าง ๆ นานา จากไข้ทรพิษและไฟป่า อย่างไรก็ตาม ด้วยความสามารถในการบรรยาย ทุกชีวิตที่ออกมาโลดเต้นบนหน้ากระดาษของคุณมาลัย ชูพินิจ จึงดูสมจริงและยิ่งกว่านั้น นวนิยายเรื่องนี้ เฉียดเข้าไปในประวัติศาสตร์ของกำแพงเพชร จนคนในกำแพงเพชรแทบจะคิดว่านี่คือประวัติศาสตร์ แต่จะอย่างไรก็ตามที่มิวิจัยเมืองโบราณนครชุม เว้นเสียมิได้ที่จะต้องขอบคุณที่ได้เขียนหนังสือดี ๆ และสนุกจนวางไม่ลง (Unputdownable) ถ้ามีการแปลเป็นภาษาต่างประเทศเชื่อว่าคุณมาลัยจะได้รางวัลนี้ด้วย

2. ข้าวฟ้าดินสลาย เรียมเอง

ความรัก..อานุภาพของความรักสามารถส่งผลทั้งสร้างสรรค์ และ ทำลาย ข้าวฟ้าดินสลาย เป็นนวนิยายขนาดสั้นของ...เรียมเอง... มีความยาวเพียงไม่กี่สิบหน้า แต่ในเรื่องราวที่เกี่ยวกับความรัก ที่หนักและบีบเค้นอารมณ์ เล่าเรื่องพะโป้อีกมุมหนึ่ง...ซึ่งกระทำต่อสาวหมองที่เป็นหลานชาย และยุพดี... ภรรยาใหม่ซึ่งความเจ็บเหว และ วยที่ห่างกันมาก จึงเกิดเรื่องราวของรักต้องห้าม

เรียมเองเป็นนักประพันธ์ที่เขียนบรรยายได้มีชีวิตสมจริง จึงเป็นเรื่องที่กล่าวขวัญกันอย่างกว้างขวางเมื่อถูกสร้างเป็นภาพยนตร์ คนพินนครชุมโดยเฉพาะทายาทในรุ่นเหลนโหลนต่างก็ไม่ได้เห็นด้วย แต่ก็เป็นกลุ่มคนที่ทราบว่าเรื่องจริงกับที่เห็นในภาพยนตร์เป็นคนละเรื่องกันโดยสิ้นเชิง

3. ล่องไพรน้อย อินทนนท์

น้อย อินทนนท์ เป็นนักเขียนเรื่องเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเป็นเล่มแรก ๆ ของไทย เนื้อเรื่องนำโดยตัวเอกสามคนได้แก่ ศักดิ์ สุริยัน ร.อ.เรื่อง ยุทธนา และ พรานกระเหรี่ยงคู่ใจ..ตาเกิน...เนื้อเรื่องบางตอนกล่าวถึงนครชุม ฝ่ายท่ากระดาน นาบ่อคำ ป่าโป่งน้ำร้อน วังกะลัง หุบโล่งดงทึบ หรือลูกไพรล้วนแล้วแต่ถือกำเนิดมาจากจินตนาการและปลายปากกาของนักประพันธ์เรื่องนามท่านนี้

พะโป้

จากตอนหนึ่งของทุ่งมหาราช รื่นตัวของเรื่อง มองหน้าบุรุษซึ่งนั่งหัวเราะต่อไปอยู่ต่อหน้า ขณะนั้น ครั้นแล้วก็ได้คิดขึ้นมา...นี่เองพะโป้ผู้ยิ่งใหญ่ พะโป้ผู้มีพระคุณแก่ชาวกำแพงเพชรโดยทั่วไป และ คลองสวนหมากโดยเฉพาะพะโป้ผู้นำฉัตรทองแต่ตะไกร้งมาประดิษฐาน ณ ยอดพระบรมธาตุ เป็นสัญลักษณ์แห่งบรรพบุรุษศาสนา ซึ่งประชาชนทั้งปากคลองเหนือ และปากคลองใต้ได้กราบไหว้กันต่อมา...

ภาพ 33 พะโป้กับแม่ทองน้อย

เรื่องของพะโป้ คหบดีชาวกระเหรี่ยงในบังคับอังกฤษ มีความเกี่ยวพันอยู่กับพี่ชายที่ชื่อแซงพอ หรือพญาตะก่า และเป็นผู้สืบทอดความจำนงของพญาตะก่า ทั้งการค้าไม้สัก และการบูรณปฏิสังขรณ์ พระบรมธาตุ เพื่อทำนุบำรุงพระศาสนาและตอบแทนพระคุณต่อผืนแผ่นดินไทยที่ให้หลายสิ่งหลายอย่างแก่เขา

ความเป็นมาของพญาตะก่าจะเป็นความลับดำมืด ประวัติของนายฮ้อยพะโป้ก็ดูจะสับสนพอกัน เพราะไม่มีการบันทึกนอกจากข้อมูลจากปากต่อปาก ซึ่งเป็นที่เข้าใจได้ว่าย่อมจะแตกต่างกัน ปี พ.ศ. ที่เกิดเหตุการณ์ต่าง ๆ ก็ค่อนข้างไม่สู้จะลงตัวเท่าใดนัก ป่าไม้คลองสวนหมากนี้เป็นป่าไม้สำคัญของเมืองกำแพงเพชร แสงพอ (หรือมองสุจอ หรือ พญาตะก่า) ได้มาขอรับเช่าทำจากพระยากำแพงเพชร (อ่อง) ในราวปลายรัชกาลที่ 4 หรือต้นรัชกาลที่ 5 ต่อมาในปี จ.ศ. 1237 (พ.ศ. 2418) แสงพอถึงแก่กรรม ทั้งการค้าไม้และ การบูรณะพระธาตุไว้โดยไม่มีผู้สืบทอด

หลักฐานเอกสารของพระยารามณรงค์เจ้าเมืองกำแพงเพชรว่าในปีจอ อัฐศก จ.ศ. 1248 (พ.ศ. 2429) “มองม่อ มองปิล” ได้พา “พวกพัวพะเลาช่วยล่าสะมะเย” ซึ่งไม่มีที่จะทำกิน ไปขอตัดฟันซีกหลักไม้ในคลองสวนหมาก โดยมีลำดับเรื่องราวดังนี้

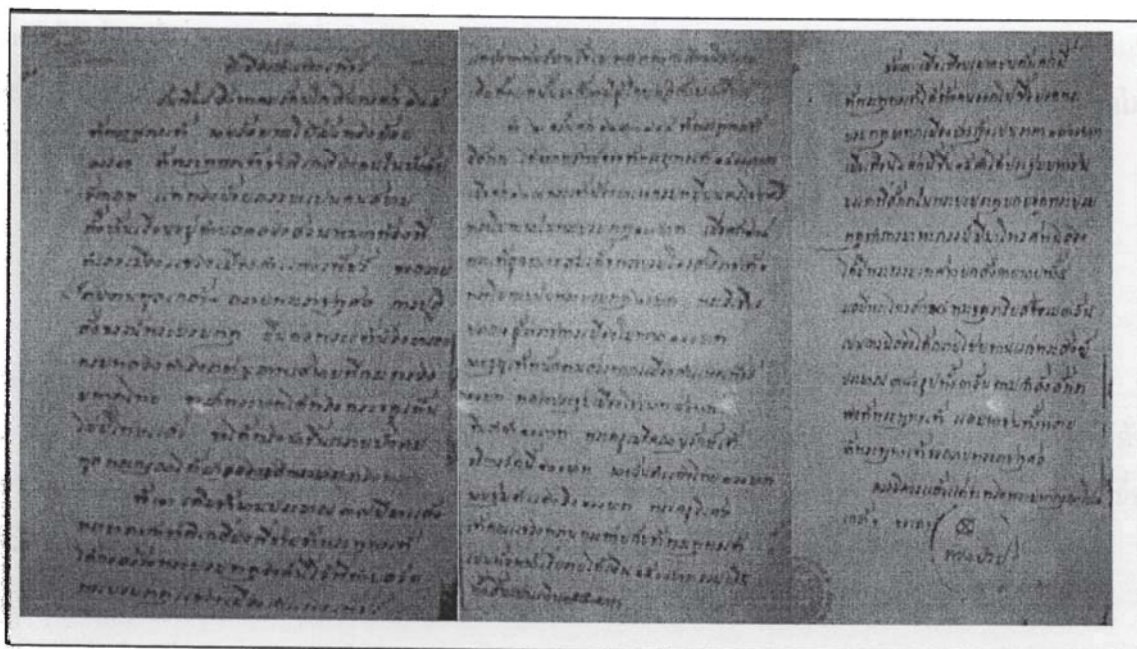
พ.ศ. 2418 มองกะเย (หม่องสุเจ) รับช่วงต่อจากบิดา

พ.ศ. 2425 มองกะเยประสบปัญหาการขาดทุน ไม่สามารถทำต่อไปได้พระยารามณรงค์สงคราม พระยากำแพงเพชร (อ่อง) ทำต่อมา

พ.ศ. 2429 นายฮ้อยพะโป้เข้าช่วงต่อจากพระยากำแพงเพชร (อ่อง)

พ.ศ. 2433 เกิดคดีฟ้องร้องกับพระยารามณรงค์สงคราม (หรุ่น)

นายฮ้อยพะโป้สมรสกับแม่ทองย้อยบุตรสาวผู้ใหญ่วันกับอำแดงไท บ้านคลองสวนหมาก ต่อมาเมื่อเรียกขานสามิภรรยาครั้งนี้ว่า “อำแดงทองย้อยเมียนายฮ้อยพะโป้” และได้บูรณะวัดพระบรมธาตุต่อจากพญาตะก่าจนแล้วเสร็จในปี 2449 โดยมีหลักฐานเป็นคำกราบทูลดังนี้

ภาพ 34 หนังสือกราบบังคมทูล

พ.ศ. 2449 พระพุทธเจ้าหลวง รัชกาลที่ 5 เสด็จประพาสจังหวัดกำแพงเพชร

พ.ศ. 2460 พระโป้ถึงแก่อนิจกรรม และอยู่เป็นตำนานของเมืองนครชุม
เป็นต้นตระกูล...รัตนบรรพต...นายทองทรัพย์ รัตนบรรพต ได้สืบสายสกุลต่อมา
เป็นเจ้าของ...บ้านห้างสมัย รัชกาลที่ 5 ซึ่งในช่วงหนึ่งของชีวิต พระโป้ได้นั่งทำงานที่นั่น ถึงแม้จะ
มีการเปลี่ยนมือผู้ถือกรรมสิทธิ์เป็นอื่น ก็ไม่สามารถเปลี่ยนไปเรียกชื่ออื่นได้ น่าเสียดายที่บ้านหลังนี้อยู่
ในช่วงวิกฤตด้วยความทรุดโทรมจากกาลเวลา

ความแน่วแน่นในการที่จะบำรุงพระศาสนา และบูรณะพระธาตุจนแล้วเสร็จแม้จะเป็นทรงอื่นที่
ไม่ใช่ทรงเดิมก็ตาม แต่ผลจากการกระทำดังนี้เป็นารชุบพระศาสนา และอาจเป็นสิ่งที่ให้ตำบลนครชุม
ยังคงสัญลักษณ์แห่งความรุ่งเรืองทั้งอดีต และยืนยงมาจนถึงปัจจุบัน

สร้างหม่อง

สร้างหม่อง โด่งดังจากเรื่องชั่วฟ้าดินสลาย ซึ่งเป็นนวนิยายอันลือลั่นของ ครูมาลัย ชูพินิจ มีตัวตน
จริงที่คลองสวนหมาก หรือ นครชุมในปัจจุบัน

สร้างหม่อง เป็นชาวไทยใหญ่ เดินทางมาจากพม่า พร้อมกับ พญาตะก่า และได้มาทำไม้
เช่นเดียวกัน แต่ต่างคนต่างทำ และ ต่อมาได้แต่งงานกับแม่ฝอยทอง ซึ่งเป็นลูกพี่ลูกน้องกับแม่ทองย้อย
ภรรยาของพระโป้ แม่ทองย้อย และแม่ฝอยทองนั้นนามสกุลเดิม คือ... อากาศเมฆ... จากคำบอกเล่าของ
อาจารย์กัลยา รัตนบรรพต หลานปู่ของพระโป้

สร้างหม่องและพระโป้ เป็นพ่อค้าไม้เป็นคนใจบุญฝักใฝ่ในพระพุทธศาสนา ชอบที่จะบูรณะวัดวา
อาราม ซึ่งสร้างหม่องได้เป็นผู้นำในการรื้อศาลาวัดท่าหมันที่กำลังทรุดโทรม และนำไปประกอบขึ้นใหม่ที่วัด
สองพี่น้อง โดยมีนายจุลินทร์ ลำชา ผู้จัดการ บริษัทธัญญาผลลำชา จำกัด เป็นผู้ออกเงินค่าก่อสร้าง ต่อมา
วัดสองพี่น้องได้เปลี่ยนชื่อเป็นวัดสว่างอารมณ์ เมื่อล่วงเข้าวัยชรา สร้างหม่องก็ให้บุตรเขยทำกิจการชักลากไม้
สิบลำ ตัวท่านก็มาปรุงยาข้างชายให้แก่ข้างของห้างลำชา และข้างของเอกชนรายอื่นในขณะนั้น

สร้างหม่องกับแม่ฝอยทอง มีบุตร 3 คน คือ

1. คุณแม่เอื้อง แต่งงานกับกำนันชิน โตพุ่ม มีบุตร 3 คน
2. คุณแม่ย่อง แต่งงานกับหลวงพรหมบุรีรักษ์ ผกก.ตำรวจภูธร ไม่มีบุตร
3. คุณแม่เอี่ยม แต่งงานกับนายเจริญ มากบุญขร มีบุตรด้วยกัน 6 คน

สร้างหม่อง ตัวร้ายในชั่วฟ้าดินสลาย เป็นเรื่องที่นักประพันธ์สร้างสรรค์ขึ้นมา ส่วนสร้างหม่องตัว
จริงเป็นคนรุ่มเดียวกันกับพระโป้ และ เคารพซึ่งกันและกัน นายฮ้อยพระโป้รักเดียวใจเดียวไม่เคยมีภรรยาอื่น
ไม่มีญาติในชีวิตรจริงนอกจากในจินตนาการของครูมาลัย ชูพินิจ

ยาข้างของสร้างหม่อง

ส่วนประกอบ

ผลมะกรูดสด 1 ปีบ

ไพล 2 ปีบ

กระท่อ 1 ปีบ

วิธีทำ นำส่วนผสมทั้ง 3 อย่างล้างให้สะอาด ต้มให้เปื่อยยุ่ยแล้วนำมาตำให้เข้ากันด้วยครก มองได้ยาสีเขียวแกมเหลืองนำมาปั้นเป็นลูกกลมเล็ก ๆ ขนาดลูกกระสุน แล้วนำไปตากให้แห้งเวลาจะให้ข้างกิน ใช้ครั้งละ 4 – 5 ลูก ห่อด้วยมะขามเปียกป้อนให้เข้าปากข้าง มีฉะนั้นข้างจะปลิ้นเอายายอก กินแต่ มะขามสรรพคุณ เป็นยาระบาย บำรุงธาตุ และ ขับพยาธิให้ข้าง คนที่รับประทานได้ยาข้างจะมีรสเปรี้ยวอม หน มีกลิ่นหอมของสมุนไพร

นายประเสริฐ ศรีสุวพันธุ์

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติได้ประกาศยกย่องเชิดชูเกียรติให้อาจารย์ประเสริฐ ศรีสุวพันธุ์ เป็นผู้มีความดีเด่นทางด้านวัฒนธรรมสาขามนุษยศาสตร์

ประวัติชีวิต

อาจารย์ประเสริฐ ศรีสุวพันธุ์ เกิดเมื่อวันที่ 31 พฤษภาคม พ.ศ. 2470 หมู่ที่ 5 ตำบลนครชุม อำเภอ เมืองกำแพงเพชร จังหวัดกำแพงเพชร

- 1 การศึกษาระดับประถมศึกษา โรงเรียนบ้านนครชุม
- 2 การศึกษาระดับมัธยมศึกษา โรงเรียนวัชรราชกุฎวิทยาลัย
- 3 การศึกษาระดับปริญญาตรี คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ผลงาน

อาจารย์ประเสริฐ ศรีสุวพันธุ์ รับราชการครูตั้งแต่ พ.ศ. 2490 และได้ปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวกับการศึกษาหลายด้าน อาทิ ครูใหญ่ รักษาการในตำแหน่งผู้อำนวยการการประถมศึกษาจังหวัดกำแพงเพชร หัวหน้าหน่วยงานศึกษานิเทศก์จังหวัดกำแพงเพชร เป็นต้น ด้วยวิสัยของผู้ที่มีความสนใจในการอ่าน และ เขียนหนังสือ จึงทำให้มีผลงานการเขียนหนังสือเป็นจำนวนมาก เช่น ของดี ไพร่ฟ้าหน้าใส กำแพงเพชร-สุโขทัย ได้ฟ้าซากักราว กำแพงเมืองทอง รายงานการวิจัยเรื่องสังคมประเพณี วัฒนธรรมเมืองกำแพงเพชร พระเครื่องเมืองกำแพงเพชร เผยแพร่สถานที่สำคัญ และ แหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดกำแพงเพชร ส่วนงาน ด้านวัฒนธรรมปรากฏอยู่ในหนังสือเกือบทุกเล่มที่เขียนไว้ ตลอดจนบทเพลงต่าง ๆ ที่ได้ประพันธ์ไว้ก็ใช้ประโยชน์ได้ตลอดไป เป็นผู้ทรงคุณวุฒิในคณะกรรมการการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมจังหวัด กำแพงเพชร ได้รับเชิญจากสถาบันไทยศึกษาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเป็นคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิในระดับท้องถิ่น เขียนสารานุกรมวัฒนธรรมจังหวัดกำแพงเพชร

ผลงานด้านการประพันธ์เพลงไทยเดิม

เพลงชาวกักราวรำลึก ทำนอง ลาวลำปาง

ชาวกักราว แดนของคนดี คนดีสยาม

งามธรรมชาติ ป่าเขา ลำน้ำแม่ปิง

สวยเอย สาวงาม ยามเย็นยิ่ง

พาหาด แม่ปิง ให้ยิ่งสวยงาม (ซ้ำ)

งามน้ำตก คลองลาน ละหานห้วย
 สวยใส ไหลเย็น เป็นสุขล้ำ
 ถนนพระร่วง พารักลวง เลยตี๋มด้า
 ไม่ลืม น้ำคำ น้ำใจ นื่องาม (ซ้ำ)
 โอ้งาม ธรรมชาติ ตาดทะเล
 เหมือนดั่งเลห์ เสน่ห์น้อง นงราม
 แก่งเกาะร้อย เปรียบร้อย เสน่ห์นางงาม
 ผาแดด ยามแดดแย้ม ดังแก้วแดงน้อง (ซ้ำ)
 รอยพรานบุญ บุญพ้อง น้องพี่หวัง
 วังชมพู เช่นวัง ดังหอห้อง
 พุงเศรษฐี ของดี หนึ่งไม่มีสอง
 ให้ คนดี ที่ชากราว

เพลงไพร่ฟ้าหน้าใส ทำนอง ลาวดวงเดือน

ชากราว พรานเพชร เลิศล้ำค่า (ซ้ำ)
 พระบูชา พระเครื่อง เรื่องบุญญาเอย
 (สร้อย) เพชรเอย เพชรดี ๆ มีค่า
 เมืองเก่าโสภา ปราการ ตระหง่านงามเอย
 แม่ปิงใส ไหลกว้าง สร้างชีวิน (ซ้ำ)
 ได้อาบกิน รินไหล เลี้ยงไร่ นา เอย
 (สร้อย) เพชรเอย เพชรลูก ๆ กำแพง
 ล้วนใจ กล้าแกร่ง แข็งขัน ขยันการงานเอย
 วังชมพู คลองลานงาม น้ำตกใส (ซ้ำ)
 คลองลานไหล เกาะร้อย กว่าร้อยงามเอย
 (สร้อย) เพชรเอย เพชรงาม ๆ น้ำใจ
 ไพร่ฟ้า หน้าใส ใจงาม ยิ้มสยามงามเอย
 เจริญสง่า อาราม งามพิลาส (ซ้ำ)
 บรรยากาศ พุทธคุณ อบอุ่นใจเอย
 แก่งเกาะร้อย เปรียบร้อย เสน่ห์นางงาม
 (สร้อย) เพชรเอย เพชรแท้ ๆ พุทธคุณ
 เป็นบุญ หนุนนำ กำแพงให้ ไพร่ฟ้าหน้าใสเอย

เพลงน้ำตกคลองลาน

ทำนอง ลาวดวงเดือน

ไอ้ละน้อ คลองลานเอ๋ย
 สวยงาม น้ำตก นกไม้ไพรพนา
 น้ำตก สูงล้ำ สายน้ำ งามตา
 ไหลพลั่ว ล้วนผา ชูช่า น่าชมเอ๋ย (ซ้ำ)
 ผาสวยสล้าง ยางยุงสูงสลาย
 รวยรินกลิ่นแก้วหอม พะยอมไพร
 ทองกราวพราวไสว ลานใจลานตาเอ๋ย (ซ้ำ)
 สวยสาวชาวเขา เย้ากะเหรี่ยงหนอ
 สาวลีซอ อีก้อมังแม้วเอ๋ย
 คลองลานกำแพงเพชร ทุกแหล่งงามล้ำเลย
 ไอ้คลองลานเอ๋ย งามละหนอ (หนอ)...

เพลงกำแพงเจริญศรี

กำแพงเพชร ดูเพลินเพลิน เจริญศรี
 สมบุรี ลูกหลวง พระร่วงหนา
 งามตา งามใจ ไพโรฟ้า
 พระศาสนา เพชรคู่เมือง รุ่งเรืองเอ๋ย
 เจริญเอ๋ย ระตะแซง กำแพงป้อม
 เหมือนเพชร รายล้อม งามพร้อมเพลินตา
 ชุ่มกอ พลูจีบ พระกลีบจำปา
 หลวงพ่อเพชร นั้นหนา เพชรคู่ฟ้า กำแพง ...

รศ. ดร. เสรี ศุภราทิตย์

ภาพ 35 รศ. ดร. เสรี ศุภราทิตย์

วิศวกรผู้เชี่ยวชาญภัยพิบัติในเมืองไทยมีจำนวนแค่หลักสิบ รศ. ดร. เสรี ศุภราทิตย์ เป็นหนึ่งในผู้เชี่ยวชาญภัยพิบัติลำดับต้น เคยทำงานใกล้ชิดกับผู้เชี่ยวชาญด้านสึนามิชาวญี่ปุ่นที่เก่งที่สุดในโลก ได้เห็นการทำงานเพื่อมนุษยชาติ และนี่คือแรงจูงใจที่ทำให้เขาทำงานเรื่องภัยพิบัติในปัจจุบัน บุคคลที่ชุมชนนครพนมภาคภูมิใจอีกท่านหนึ่ง

ที่เกิด บ้านเลขที่ 026 หมู่ที่ 5 ตำบลนครชุม อำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร เป็นบุตรนายชินฮวง นางทัศนีย์ แซ่ฉั่ว

การศึกษา ประถมศึกษา โรงเรียนบ้านนครชุม

มัธยมต้น โรงเรียนกำแพงเพชรพิทยาคม

มัธยมปลาย โรงเรียนวัดบวรนิเวศน์

ปริญญาตรี วิศวกรรมโยธา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปริญญาโท วิศวกรรมศาสตร์ และ ชายฝั่ง สถาบันเทคโนโลยีแห่งเอเชีย

ปริญญาเอก วิศวกรรมชายฝั่ง มหาวิทยาลัย TOHOKU ประเทศญี่ปุ่น

ประสบการณ์

วิศวกรก่อสร้างแหล่งน้ำมัน บงกช บ.ปตท.สำรวจและการผลิต จำกัด พ.ศ. 2535-2537

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย และ คณบดีวิทยาลัยวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต พ.ศ. 2540-2552

ปัจจุบัน

หัวหน้าหลักสูตรปริญญาตรีบัณฑิต (วิศวกรรมโยธา) มหาวิทยาลัยรังสิต และปฏิบัติหน้าที่ผู้อำนวยการศูนย์พลังงานเพื่อสิ่งแวดล้อม และ ผู้จัดการใหญ่อุทยานสิ่งแวดล้อมนานาชาติสิรินธร ในพระบรมราชูปถัมภ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

ความเชี่ยวชาญ และ คณะกรรมการฯ

วิศวกรรมภัยพิบัติ (อุทกภัย น้ำป่าไหลหลาก พายุคลื่น สึนามิ การกัดเซาะ และการตกตะกอนสถานะโลกร้อน) โดยมีบทความในวารสารต่างประเทศ และในประเทศกว่า 100 บทความ

นอกจากนี้ ยังได้รับแต่งตั้งเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านวิศวกรรมภัยพิบัติ ในหน่วยงานต่าง ๆ เช่น เป็นกรรมการวิชาการสาขาวิศวกรรมโยธา และกรรมการ และเลขานุการอนุกรรมการวิศวกรรมแหล่งน้ำ วิศวกรรมสถานแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์ ระหว่างปี พ.ศ. 2543-2544 เป็นกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ วิทยาลัยป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2546 จนถึงปัจจุบัน

เป็นคณะกรรมการศึกษาระบบเตือนภัยล่วงหน้า สำนักนายกรัฐมนตรี อนุกรรมการป้องกันและบรรเทาผลกระทบจากภัยธรรมชาติ และเลขานุการ และอนุกรรมการป้องกันการกัดเซาะชายฝั่งทะเล

สภาผู้แทนราษฎร ได้รับเชิญเป็น Strategic Planning Group on Human and Environmental Hazards and Disasters ประจำภูมิภาค Asia and Pacific ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2548 จนถึงปัจจุบัน เป็นคณะกรรมการการประปานครหลวง ในปี พ.ศ. 2549-2550 เป็นที่ปรึกษารัฐมนตรีว่าการ

กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีในปีพ.ศ. 2545-2546 และเป็นที่ปรึกษารัฐมนตรีช่วยว่าการ
กระทรวงมหาดไทย ในปี พ.ศ. 2549-2550

รางวัล

“คนดีสังคมไทย” สาขา นักวิชาการ-ส่งเสริมคุณภาพการศึกษา ประจำปี พ.ศ. 2545 โดยมูลนิธิ
เพื่อสังคมไทย

“บุคลากรดีเด่นด้านวิชาการ” ประจำปี พ.ศ. 2546 โดยสมาคมสถาบันอุดมศึกษาเอกชน แห่ง
ประเทศไทย

“โครงการทุนปริญญาเอกกาญจนาภิเษก” ประจำปี พ.ศ. 2546 และ 2547 โดยสำนักงาน
กองทุนสนับสนุนการวิจัย

“ทุนวิจัยมูลนิธิโทรเพื่อส่งเสริมวิทยาศาสตร์” ประเทศไทย ประจำปี พ.ศ. 2550

ผู้เชี่ยวชาญ และผู้เขียนนำ (Lead Author) ในการวิเคราะห์ประเมิน และเขียนรายงาน
ผลกระทบการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศในคณะกรรมการ IPCC (Intergovernmental Panel on Climate
Change)

ภาพ 36 รศ.ดร.เสรี คนที่ 4 นับจากซ้ายกับพี่น้อง 6 คน

รศ.ดร. เสรี ศุภราทิตย์ ให้สัมภาษณ์ ถึงแรงบันดาลใจที่ได้รับมาจากอาจารย์ที่ปรึกษา ช่วงที่
กำลังเรียนปริญญาเอกที่ญี่ปุ่น “ผมเจอเรื่องภัยพิบัติค่อนข้างเยอะ เห็นคนเสียชีวิต ทำให้ผมอยากช่วย เมื่อ
กลับมาเมืองไทย สร้างครอบครัวมั่นคงแล้ว ผมเห็นว่างานด้านนี้สำคัญ...ผมทำวิจัยเรื่องนี้มาตลอด”

(อุทกภัย...ใหญ่หลวง : เสรี ศุภราทิตย์ : เพ็ญลักษณ์ รักดีเจริญ 11 ต.ค. 2554 กรุงเทพธุรกิจออนไลน์)

จากผลงานระดับประเทศกลับมาสู่ถิ่นเกิด รศ.ดร.เสรี ศุภราทิตย์ ได้มาเป็นวิทยากรบรรยาย
พิเศษ ให้กับนักเรียนโรงเรียนกำแพงเพชรพิทยาคม ได้รับการยกย่องให้เป็นศิษย์เก่าดีเด่นของโรงเรียน ใน
โอกาสครบหนึ่งร้อยปีกำแพงเพชรพิทยาคม เป็นแรงบันดาลใจให้เยาวชนรุ่นหลัง ได้ยึดถือเป็นแบบอย่างทั้ง
ในแง่ความคิด และการปฏิบัติงาน

วรรณกรรมที่มีชื่อเสียง

ชั่วฟ้าดินสลาย

อานุภาพของความรักเป็นได้ทั้งแรงสร้างสรรค์และพลังทำลายได้ในขณะเดียวกัน อานุภาพรุนแรงแห่งรักได้รับการบันทึกในวรรณกรรมอยู่ตลอดยุคสมัย เช่น รักของเพื่อนที่ต้องตัดใจทำในสิ่งบีบคั้นหัวใจใน Of Mice and Men ของสไตน์เบค รักกลุ่มหลงมัวเมาอย่างที่ยัมเบิร์ตมีต่อโลลิต้าจนนำไปสู่การฆ่ารักในการแก้แค้นคืนให้ได้มาซึ่งอำนาจของขุนแผนที่กรีดท้องภรรยาเอาลูกในไส้ออกมาทำกุมารทอง รักในแผ่นดินजननกรบขายตัดคอคนรักให้เป็นศพเผ่าสมบัติของชาติจากนิยายเรื่องหนึ่งของทมยันตี “ชั่วฟ้าดินสลาย” ก็เป็นหนึ่งในโคกนาฏกรรมความรักที่น่าสลดใจที่สุดเรื่องหนึ่ง เขียนสำแดงอานุภาพความรัก และแรงแค้นระหว่างดวงใจชายหญิงได้ประทับในใจ เป็นรักที่จะพิสูจน์กันไปตราบนานชั่วฟ้าดินสลาย ว่าที่ความรักนั้นประการใด

ชั่วฟ้าดินสลาย เป็นนวนิยายขนาดสั้นของเรียมเอง มีความยาวเพียงหกสิบกว่าหน้ากระดาษเท่านั้น แต่ในความสั้นนี้ก็มีเรื่องรักอันหนักหน่วงในอารมณ์ บอกเล่าเรื่องของพะโป้ พ่อค้าไม้ที่ใจดีได้เท่ากับที่โหดร้าย ยุพดี ภรรยาสาวสวยของพะโป้ที่ถืออิสระแห่งหัวใจเป็นใหญ่ และ ส่างหม่อง หม่มรูปงามที่เป็นหลานชายของพะโป้ เนื้อเรื่องเล่าโดยบุคคลที่สามถึงเหตุการณ์ที่ผ่านมานานแล้ว เราได้ย้อนกลับไปในช่วงที่รักยังเป็นรสหวานสดชื่น ความบาดหมางยังไม่กระทบใจ แต่กาลเวลาได้เปลี่ยนแปลงสรรพสิ่งและใจคนจนบันดาลให้เกิดฤทธิ์อานุภาพความรักอย่างใหม่ บางรักก็กลับเป็นความคั่งแค้น บางรักก็กลับเป็นรสขื่นขม

การเล่าเหตุการณ์โดยบุคคลที่สาม จะมีข้อด้อยอยู่บ้างก็ที่น่าหนักใจที่น่าเชื่อของเหตุการณ์บางอย่างในเรื่อง ว่าผู้เล่าทราบได้อย่างไรถึงความรู้สึกอารมณ์ ตลอดจนคำพูดของตัวละครเด่นในเรื่องแต่ขณะเดียวกัน การเล่าด้วยวิธีเช่นนี้ก็มิเช่นนั้นอย่างลึกลับ เพราะเหตุการณ์ที่ผู้เล่ามิได้อยู่ในฐานะผู้รู้แจ้งเห็นจริงทุกอย่าง เป็นการหยิบยื่นอิสระให้ผู้อ่านที่จินตนาการต่อไป โดยเล่าเรื่องแต่เพียงที่จำเป็น อะไรเล่าจะมีพลังมากไปกว่าจินตนาการของเรา ไม่มีอะไรจะมีดมนสยดสยองได้เท่ากับสิ่งที่เกิดในมโนสำนึกของเราเอง ไม่มีอะไรจะน่าดึงดูดใจเท่าสิ่งที่เรารู้เพียงครึ่ง ๆ กลาง ๆ ผู้เขียนได้ให้เสรีในจินตภาพแก่เรา ซึ่งมีข้อดีมากกับเนื้อเรื่อง ที่ความทุกข์ทรมานสาหัสได้เป็นภาพที่กระจ่างใจที่สุดแต่ในจินตนาการเท่านั้น

เรียมเองเป็นนักเขียนที่บรรยายฉากได้มีชีวิตชีวาสมจริงสมจังมาก โดยเฉพาะในฉากป่าเขาดังเช่นในเรื่องนี้ บุคลิกของตัวละครเด่นทั้งสามน่าเชื่อถือ มีเหตุผลรองรับการกระทำที่วางใจได้ ชั่วฟ้าดินสลายเป็นเรื่องรักเยือกเย็นที่จะให้ความหมายใหม่ของคำว่า "ชั่วดินฟ้า" กับเรา และเป็นเรื่องที่แสดงอานุภาพรักอันคาดไม่ถึงได้น่าประทับใจ

เพลงชั่วฟ้าดินสลายที่ไพเราะมากก็มีกำเนิดจากภาพยนตร์ที่สร้างจากบทประพันธ์เรื่องนี้ เพลงชั่วฟ้าดินสลายอ่อนหวานจับใจอย่างไร หนังสือเล่มนี้อาดูน่าซาใจได้กว่านั้น เราหลายคนอยากเชื่อว่าเราจะรักใคร่ได้ตราบนานชั่วฟ้าดินสลายจริง ๆ เพราะอานุภาพความรักอีกเช่นกันที่ทำให้เราอยากเชื่อเช่นนั้นว่าอยากเป็นของเขาดูราบนานชั่วดินฟ้า

ทุ่งมหาธาตุ

ทุ่งมหาธาตุ เป็นเรื่องราวที่เปรียบเสมือนบันทึกเหตุการณ์ของผู้เขียนสมัยเมื่อครั้งใช้ชีวิตอยู่กับบิดาและมารดา ที่คลองสวนหมาก จังหวัดกำแพงเพชร ซึ่งในยุคนั้นผู้คนต้องประสบกับความยากลำบากนานัปการ ตั้งแต่ ความอดอยากยากแค้น โรคภัยไข้เจ็บโดยเฉพาะไข้ทรพิษ และภัยจากธรรมชาติ คือ ไฟป่า เนื้อหาของเรื่อง

รุ่ง หรือขุนนิคมบริบาล ตัดสินใจลงหลักปักฐานเมื่อได้พบกับสุดใจ ผู้หญิงที่เขารักเมื่อแรกพบที่คลองสวนหมาก หลังการแต่งงานกับสุดใจ รุ่งเฝ้าคำนึงถึงการทำมาหากินในอนาคต ด้วยการที่เขาไม่ใช่ผู้คนในถิ่นนี้ มุมมองของรุ่งจึงแตกต่างออกไปจากชาวบ้านในละแวกนี้ เขามองหาหนทางที่จะทำให้ครอบครัวมีความก้าวหน้าต่อไป รวมทั้งผู้คน ในครัวเรือนที่อยู่ร่วมกันในชุมชนนี้ด้วย ชาวบ้านในละแวกคลองสวนหมากส่วนใหญ่ ยังชีพด้วยการทำไร่ คำของป่า และ ขายไม้ให้คนกลาง คือ พะโป้ ซึ่งเป็นคนทางเหนือ

เนื่องจากความสมบูรณ์ของที่ดินและทรัพยากรป่าไม้ ทำให้รุ่งเกิดความคิดว่าควรรวบรวมพรรคพวกของตน ขนไม้ล่องไปขายเองโดยไม่ต้องผ่านคนกลาง อีกประการหนึ่งที่ดินในสมัยก่อนนั้น ยังไม่มีใครทำการจับจองเป็นกรรมสิทธิ์ตามกฎหมาย นอกเสียจากว่าใครมีกำลัง และความสามารถที่จะใช้ประโยชน์ ก็สามารถเข้าไปครอบครองได้ความคิดนี้ของรุ่งถือว่าเป็นเรื่องใหม่สำหรับผู้คนในแถบนั้น โดยเฉพาะพวกเขายังไม่เคยมีประสบการณ์ในการทำแพล่องไม้เพื่อทำการค้าขายด้วยตนเองมาก่อน "เจตนาอันเด็ดเดี่ยวของเขา เป็นสิ่งยากที่ใครจะทัดทานได้การล่องแพในสมัยนั้น หมายถึงการเสี่ยงสารพัดตลอดระยะทาง 5 คืบ 6 คืบหรือน้อย และมากกว่านั้น แล้วแต่น้ำและอุปสรรคหรือความสะดวกในการเดินทาง จากกำแพงเพชรถึงปากน้ำโพ เขารู้ดีว่าในฐานะที่เป็นคนแรกในบ้านคลองสวนหมากได้ที่จะริอ่านค้าไม้ และล่องแพด้วยตนเองย่อมจะตกอยู่ในสายตาของคนทั่วไป อย่างคนที่มีความคิดวิถิตการ การค้าไม้ของคนใหญ่คนโตทุนรอนนับเล้มเกวียนอย่างพะโป้ และบริษัทฝรั่ง ไม่ใช่คนอย่างเขาซึ่งขาดเครื่องมือเกือบทุกสิ่งทุกอย่างนอกจากความทะเยอทะยาน ความฝัน และกำลังใจอันแรงกล้า"

การเริ่มต้นค้าขายไม้ด้วยตนเองของรุ่งนั้นใช้วิธีการให้สัจจะวาจา และ รักษาคำพูดเป็นหลักซึ่งแสดงถึงจิตใจที่กล้าหาญ และจริงใจเป็นสำคัญ แน่นนอนที่เขาต้องพบกับอุปสรรคทั้งจากชาวบ้านที่หาไม้มาให้ และ ผู้รับซื้ออีกทอดหนึ่ง ตลอดจนการแย่งสัมปทานกับผู้ค้าเก่าเมื่อมีการแข่งขันเกิดขึ้น เรื่องเหล่านี้กลายเป็นปัญหาที่เขาต้องหาวิธีการแก้ไขอยู่ตลอดเวลา อย่างไรก็ตาม โชคยังเข้าข้างเขาอยู่ มีผู้มองเห็นเจตนาดีของรุ่ง ในเรื่องการรักษาสีทธิผลประโยชน์ของชาวบ้านอย่างแท้จริง ซึ่งได้แก่ คุณละเมียด ผู้หญิงอีกคนที่เข้ามาในชีวิตของรุ่ง และให้ความช่วยเหลือสนับสนุนโดยตลอด นับเป็นผู้หญิงที่รุ่งยกย่องและนับถือในน้ำใจนอกเหนือจากสุดใจผู้เป็นภรรยา คนที่สองคือ พะโป้ ซึ่งเป็นเจ้าของสัมปทานป่าไม้คนหนึ่ง ที่ท้ายที่สุดยังยอมจำนนต่อความกล้าหาญ ซื่อสัตย์ และ จิตใจอันแน่วแน่ของรุ่งที่ต้องการให้ชาวบ้านเป็นเจ้าของสิทธิในถิ่นทำมาหากินของตนเช่นกัน และอีกคนหนึ่งก็คือ เจ้าเมืองหรือผู้ว่าราชการจังหวัด

"ท่านเจ้าคุณผู้ว่าราชการจังหวัด รู้ว่าผู้ที่มีมองเห็นการณ์ไกลทั้งหลายพึงจะรู้ว่าโดยการปฏิเสหสัมปทานป่าไม้แห่งนั้น ชาวบ้านปากคลองเท่ากับปฏิเสหอนาคตที่สดใสและสถาพรของเขาต่อไปอีกหลาย ปี

บางที่อาจชั่วอายุคน แต่ประเพณีเป็นของตายยาก ศรัทธา และความเป็นไทก็เช่นเดียวกัน การฝืนความประสงค์ชาวบ้านด้วยการให้สัมปทานฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด หมายถึงการหมกมิดสิทธิ์อิสระของเขาที่จะอยู่อย่างเคยอยู่กิน"

ทุ่งโล่งและดงทึบ

สารคดีเล่มนี้ เป็นงานเขียนที่มีประโยชน์และคุณค่ามากสำหรับผู้สนใจในการเที่ยวป่า เพราะผู้เขียนได้เขียนจากสิ่งที่ได้ประสบมาอย่างแท้จริง นอกจากความบันเทิงแล้ว ยังอาจได้เรียนรู้เทคนิคต่าง ๆ ในการเดินป่า คลอดจนอาวุธที่ใช้ป้องกันตัว การแนะนำวิธีใช้ปืนประเภทต่าง ๆ ให้เหมาะแก่จุดประสงค์ ดังที่ครูมาลัยได้เขียนไว้ว่า "เพื่อให้การเที่ยวป่าล่าสัตว์เป็นไปโดยถูกวิธี จึงเป็นความจำเป็นที่จะได้ไม่ทำลายสัตว์ให้สูญเสียไป โดยปราศจากประโยชน์แก่ใคร นอกจากนี้ ก็เพื่อจะได้เป็นการเตรียมตัวเตรียมใจให้พร้อมสำหรับการใช้ชีวิตป่า "เดิม" "ทุ่งโล่งและดงทึบ" เป็นหนังสือเล่มเดียวจบ แต่สำนักพิมพ์ได้ค้นพบสารคดีเกี่ยวกับป่าที่น่าสนใจของผู้เขียน จากนิตยสารต่าง ๆ อีกหลายเรื่อง เช่น เรื่องอ้ายเก ขึ้นเหนือ ฯลฯ จึงได้นำมารวมไว้ใน "ทุ่งโล่งและดงทึบ"

ลูกไพร

หนังสือเล่มนี้จะพาคุณไปพบกับการผจญภัยกับความสลับซับซ้อนในป่า ทั้งความตื่นเต้นมหัศจรรย์และเรื่องราวการต่อสู้ในดงดิบ และ การดำรงชีวิตในป่า ของเด็กชายชาวกรุงเทพฯ อายุเพียง 14 ปี กับเด็กชาวกะเหรี่ยง จากเหตุบังเอิญของการหลงป่าที่ส่งให้เด็กชายทั้งสองต้องมาใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันเป็นเวลานาน ต้องผจญทั้งภัยธรรมชาติ และภัยจากสัตว์ร้าย ต้องอดมื้อกินมื้อ ต้องตัดสินใจเด็ดเดี่ยวในบางเรื่อง เพื่อเอาชีวิตรอดจากเหตุร้ายต่าง ๆ ที่ทำให้เกิดความรักความผูกพัน รักใคร่ฉันทันพี่น้องที่คลานตามกันมาเลยทีเดียว ซึ่งนอกจากจะได้ความเพลิดเพลินแล้วยังได้สาระความรู้เกี่ยวกับป่าและหลักในการดำเนินชีวิตที่ควรนำมาเป็นแบบอย่างอีกด้วย

ล่องไพร

ครูมาลัย ชูพินิจ เจ้าของนามปากกา น้อย อินทนนท์ เป็นนักเขียนเรื่องป่าคนแรก ๆ ของเมืองไทย เป็นนักเที่ยวป่าที่รักป่าเข้าสาวยเลือด เป็นคนที่เข้าป่าล่าสัตว์แต่ก็อนุรักษ์สัตว์ด้วยความเข้าใจจริง

หนังสือชุดล่องไพรไม่ใช่บันทึกการเดินทางของครูมาลัยแต่หากเป็น นวนิยายซึ่งมีพยานใหญ่ ศักดิ์ สุริยัน และตาเก็น พยานกะเหรี่ยงคู่ใจเป็นตัวเอก เนื้อเรื่องล้วนแทรกไว้ด้วยความรู้เรื่องป่าดงที่ครูมาลัยพบพาน

ส่วนที่ 6 ผลการวิจัยเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้ผลการวิจัยดังนี้

ข้าลงเลขเสกยันต์อันเข้มขลัง	ปถมังปฐวีที่ฤทธิ์หลาย
เสกน้ำมันตัพ่น้ำหมากกันมากมาย	รอดมาได้เพราะมนตราสารพัน
อันมนต์ขาวมนต์ดำคำไม่รู้	แม้อยากดูก็ไม่เห็นอย่าเขินขื่น
เมื่อครบกระบวนการไม่นานวัน	ใช้ก็พลันกลับหายกลายเป็นดี
อันความรู้อยู่ใกล้กับไม่รู้	ที่ไม่รู้ก็ไม่เห็นเช่นไหวผี
พึงพ้อหมอพ้อครูคนรู้ดี	เราจึงมีแผนโบราณมานานแล้ว

ภูมิปัญญาด้านการแพทย์แผนโบราณ

การหลั่งไหลเข้ามาของชนเผ่าต่าง ๆ เมื่อหลายร้อยปีก่อน เท่ากับเป็นการมาของความรู้ในสาขาต่างๆที่ติดตัวมาจากแห่งแหล่งเดิม ที่อาศัยของชาวบ้านสมัยนั้นอยู่ในสภาพแวดล้อมไปด้วยป่าเขาลำเนาไม้เป็นที่รับรู้ว่าภูติวิญญาณ หรือ เทวดามีอยู่จริง พร้อมทั้งจะชุกกรโชนเพื่อเรียกร้องสิ่งที่ต้องการจากมนุษย์ที่ตกที่นั่งพระศุภร์เข้าพระเสาร์แทรก หรือถ้าดวงดีดวงขึ้นเทวดาก็ช่วยอำนวยพรให้ได้รับสิ่งดี ซึ่งไม่ว่าจะเป็นด้านใด มนุษย์ก็ต้องเป็นฝ่ายจำยอม หรืออาจด้วยความเต็มใจ ทำดีพลีชอบ เพื่อให้เป็นที่ถูกใจแก่สิ่งนั้น (ที่มนุษย์กำหนดขึ้นเอง) การนี้มนุษย์ก็ทำเองไม่ได้เพราะได้กำหนดตัวผู้เป็นเจ้าพิธีไว้ ก็ต้องอาศัยผู้รู้หรือเรียกกันต่อมาว่า...พ้อหมอ... พ้อครู มาจัดการให้

ทำเนียบ พ้อหมอ-แม่หมอของนครชุม

ภาพ 37 นายสำเริง หับทอง

นายสำเริง หับทอง อยู่ที่ หมู่ที่ 5 ตำบลนครชุม อ.เมือง จ.กำแพงเพชร

เชี่ยวชาญเกี่ยวกับการดับพิษไฟหญิงที่คลอดลูก เพื่อป้องกันไม่ให้แม่และลูกเป็นผดผื่นคันแสบร้อน จึงต้องมีการดับพิษไฟ

วิธีดับพิษไฟ ใช้เหล้าขาว เป่าคาถา แล้วพ้อหมอมะยมเหล้า พ่นบริเวณที่เป็นผดผื่น โรคคางทูม ไฟลามทุ่ง งูสวัด ตั้งศาลพระภูมิ รดน้ำมันต์แก้อาการผดผื่นได้หลายอาการ

นายสำเริง ทับทองให้ข้อคิดเชิงปฏิบัติของผู้ที่จะดำรงตนเป็นพ้อหมอนั้น อย่างน้อยต้องมีวินัยที่ต้องรักษาอย่างเคร่งครัด คือ

1. ถือศีลห้า
2. ไม่กินเนื้อสัตว์ที่พระพุทธเจ้าทรงห้าม เช่น เสือ งู ช้าง สุนัข และ มนุษย์
3. ไม่กินผักบางอย่าง เช่น น้ำเต้า ฟัก
4. ไม่ล่อลวงตาไก่
5. ไม่กินของเหลือของผู้อื่น นอกจากพ่อแม่ และพระ

เหล่านี้เป็นคุณสมบัติของผู้ที่เป็นพ้อหมอที่ดี และคนที่ไม่เป็นพ้อหมอก็แนะนำให้ปฏิบัติได้

ลุงดาว วรรณ

เชื้อสายลาวเวียงจันทน์เดินทางมาฝั่งไทยพร้อมกับพ่อแม่ ต่อมาได้ภรรยาเป็นคนไทยคือแม่ลำดวน วิชาความรู้ที่ติดตัวมาคือการรักษากระดูก ซึ่งรับการถ่ายทอดมาจากครูที่ฝั่งลาว

วิธีการรักษา

ผู้ป่วยต้องตั้งขันครู ค่าครูหนึ่งสลึง น้ำมันมะพร้าวหนึ่งขวด บริกรรมคาถาแล้วใช้น้ำมันที่คนใช้นำมา ทาบริเวณที่กระดูกแตกหัก โดยใช้ขันไถ่จุ่มทา ต่อด้วยการเข้าเฝือกไม้ไผ่เพื่อปรับสภาพกระดูกให้เข้าที่ ภายในหนึ่งอาทิตย์ต้องมาพบหมอทุกวันแล้วจะหายดีเหมือนเดิม เรื่องนี้นายแวกอยู่หน้าวัดพระบรมธาตุ ซึ่งถูกรถชนหมอมะยมจะตัดแขนออก นายแวกจึงหนีออกมารักษากับหมอดาวแล้วหายเป็นปกติ ค่ารักษาไม่มีการเรียกร้อง แต่ถ้าจะให้เป็นการสำนึกคุณ จะแบ่งส่วนหนึ่งไปทำบุญ วิชาของหมอดาว ถ่ายทอดไปที่ลูกชายซึ่งต่อมาได้เสียชีวิตไปก่อน เมื่อหมดเวลาของลุงดาววิชานี้ก็สิ้นสุดไปด้วย

ลุงชวน ทองตา

นายสิบตำรวจตรีชวน ทองตา รับถ่ายทอดวิชาจากบรรพบุรุษ คนที่ถูกหมากัดต้องสันนิษฐานว่าหมาบ้าไว้ก่อน และไม่ค่อยพลาด ถ้าไปโรงพยาบาลต้องฉีดยารอบสะดือ 14 เข็มติดต่อกันทุกวัน ถ้าขาดต้องนับหนึ่งใหม่ ถ้าถูกหมากัดจริงก็อาจจะไม่รอด เหตุนี้จึงต้องพึ่งนายชวน ค่าขันครู 1 บาท หมาก 1 คำ ไม่เรียกค่ารักษา ชื่อเสียงของนายชวนเป็นที่รู้จักกันว่า แม้วัวควายที่กำลังบ้าคลั่ง เพียงเสกคาถาแล้วเป่าวัวควายนั่นถึงกับสลบแน่นิ่งไป เมื่อฟื้นขึ้นมาก็จะกลับเป็นปกติ คนที่ถูกหมากัด ตาเริ่มขวาง น้ำลายฟูมปาก เมื่อโดนคาถาดังกล่าวเสกเป่า 3 ครั้ง 3 วัน อาการนั้นก็หายได้ เรื่องราวนี้รู้กันทั้งนครชุมและใกล้เคียง จึงทำให้มีคนไข้มากมายทุกวัน ความรู้นี้ถ่ายทอดให้คุณวัชรินทร์ ทองตา แต่ไม่เคยแสดงฝีมือเนื่องจากไปทำงานนอกบ้าน ป้าเรือง ทองตา ผู้ถ่ายทอดเรื่องราวนี้เพิ่มเติมว่า สิบตรีชวนเป็นคนใจบุญ ค่าครูที่ได้จากการรักษาจะนำไปทำบุญบริจาคให้วัด

ป้าจรัส เทพรส

แม่หมอผู้นี้ เชี่ยวชาญในการใช้ยากวาดคอ ซึ่งได้รับการถ่ายทอดจากนายเป้ง อ่วมวงศ์ ซึ่งเป็นพ่อของแม่จรัสเอง เป็นที่นับถือกันในด้านนี้กว่า 50 ปี เด็กที่มีอาการเจ็บคอ ไอไม่หยุด ตัวร้อนด้วยพิษไข้ กินไม่ได้ มีอาการคอบขึ้นเป็นเม็ดเป็นตุ่มในลำคอ แม่จรัสจะใช้ยาขนานที่ผลิตเองมาบดแล้วป้ายยาด้วยปลายนิ้ว กวาดในคอเบาๆวันละครั้ง 2 วัน ก็หายดี ผู้ใหญ่ที่มีอาการอย่างนี้ก็ใช้สูตรเดียวกัน คิดค่ายาเพียง 10 บาท

ตัวยาที่สำคัญคือ

กระดุกงูเหลือม หางกระเบน ผิวมะกรูด หอมแดง หอมใหญ่ ดีปลี และ เกลือ

นายเชื้อ ทองตา

นายเชื้อ ทองตา เป็นครูประจำบาล แต่สนใจเกี่ยวกับเรื่องเวทคาถาทางดับพิษกำจัดพิษต่าง ๆ ที่เกิดทั้งภายในภายนอกเช่น โดนงูหรือแมลงพิษกัดต่อย ว่ากันว่าอาคมของนายเชื้อจะเจตน์นัก เช่นไฟลวกน้ำ ร้อนราด งูสวัด ไฟลามทุ่ง ขยี้มดดินหมา โดยเฉพาะงูสวัดเมื่อมีอาการก็จะมีตุ่มใสผุดขึ้นบริเวณสะดือ แล้วจะลามแผ่ไปเป็นแนวยาวเหมือนตัวงู เป็นที่มาของชื่อเรียกว่างูสวัด และ งูสวัดถ้าขึ้นบริเวณสะดือ ปล่อยให้ครบวงรอบเองเมื่อไร คนไข้จะเสียชีวิต

ไฟลามทุ่ง มีลักษณะเหมือนแผลที่เกิดจากไฟไหม้ อาการที่ปรากฏคือบริเวณที่เป็น จะออกสีดำแดงปวดแสบปวดร้อนทรมาน วิธีการของลุงเชื้อก็คือ เหล้าขาวกับว่านหางจระเข้นำมาผสมกันแล้วทาพร้อมกันว่าคาถากำกับ

ขยี้มดดินหมา เป็นตุ่มใสขึ้นตามหลังไหลได้รักรั่วเป็นกลุ่มเหมือนกับชื่อโรค ทั้งคันทั้งแสบ ลุงเชื้อใช้เหล้า แต่คราวนี้มีใบมะลิเป็นตำผสมกัน

แมงป่อง ตะขาบ หรือแม้กระทั่งงูพิษกัด ลุงเชื้อก็จะบริกรรมคาถาเป่าให้ น้ำร้อนลวกหรือไฟไหม้นายเชื้อก็จะว่าคาถาเป่าให้

วิชานี้นายเชื้อก็ไม่ได้ถ่ายทอดให้ใคร คาถาดับพิษต่าง ๆ จึงสูญหายไป

นายพิชิต เพ็ญประดับพร

ภาพ 38 นายพิชิต เพ็ญประดับพร

เฮียป้อ ลูกจีน เกิดที่จังหวัดนครสวรรค์ ย้ายมาอยู่นครชุมร ทำมาหาเลี้ยงชีพด้วยการขายยาแผนปัจจุบัน และแผนโบราณที่ร้าน “เภสัชภัณฑ์” ปากซอยพวงทอง ต.นครชุมร นอกจากจะเชี่ยวชาญในการจัดยาแล้วยังสามารถรักษาโรคคางทูมได้ กวาดคอเด็กโดยวิธีแผนโบราณ และ ไม่คิดค่ารักษา

คางทูม เมื่อเป็นโรคนี้ บริเวณกรามและขากรรไกรจะปวดบวม อ้าปากไม่ขึ้นเพราะปวดมาก เฮียป้อจะรักษาให้โดยใช้หมึกดำหรือแดงเขียนอักษรจีนว่า “โฮ้ว” ที่แปลว่า “เสือ” แต่มีความหมายว่าสูญในภาษาไทย การเขียนเสือให้มีผลในการรักษา ผู้ที่จะเขียนควรเป็นผู้ที่เกิดปีชวด และมีพลังจิต ถ้าเกิดปีอื่นต้องมีพลังจิตสูง และบำเพ็ญบารมีให้มากจึงจะแกร่ง ไม่อย่างนั้นการเขียนเสือก็ไม่มีผล เฮียป้อ ติดต่อกับสิ่งที่มองไม่เห็น มีความรู้ในการตั้งศาลพระภูมิ การเบิกเนตร (จึงกิมซิง) ชายสูงอายุผู้นี้สวมใส่ชุดขาวในทุกสถานที่ ทำบุญใส่บาตรทุกเช้า เจียบขริมแบบผู้คงแก่เรียน แต่เมื่อมีคนเข้าไปคุยด้วยจะยินดีตอบคำถามอย่างละเอียดด้วยอัธยาศัยนุมนวล

นายมาลัย ศรีวิใจแก้ว

ภาพ 39 นายมาลัย ศรีวิใจแก้ว

หมอมาลัย มีวิชาในการรักษาคนที่มีอาการโดนปลวก โดยใช้ไข่คลึงไปทั่วบริเวณที่ปรากฏอาการ พร้อมกับการบริกรรมคาถา ผู้ที่โดนปลวกจะมีอาการปวดเสียวในโครงหรือทรวงอก เวลาหายใจจะเสียวแปลบ

วิธีการรักษา หมอมาลัยจะตั้งชันครุค่าชัน 3 บาท ไข่ไก่ 1 ฟอง ทำน้ำมันดแล้วให้คนป่วยนอนราบ พ่นน้ำมันดลงบริเวณที่ปวด ใช้ไข่ไก่คลึงไปทั่ว ๆ บริเวณที่มีอาการปวดเสียว ต้องทำติดต่อกันเป็นเวลา 3 วัน

หมอมาลัย สืบทอดวิชานี้จาก พ่อเม้ง ศรีวิใจแก้ว ตั้งแต่อายุ 8 ขวบ พ่อเสียชีวิตเมื่อหมอมาลัยอายุ 25 ปี หมอมาลัย จึงเริ่มทำการรักษา ไม่คิดค่าตอบแทนใด ๆ นอกจากจะมีศรัทธา เงินส่วนหนึ่งนำไปทำบุญเพื่อเสริมพลังให้กล้าแข็งยิ่ง ๆ ขึ้นไป

กิตติศัพท์ดังกล่าไปแล้ว รู้กันทั่วไป จนทราบถึง อบต.นครชุมร จึงได้มอบโล่ประกาศเกียรติคุณให้เป็นปราชญ์ชาวบ้าน หมอมาลัย ศรีวิใจแก้วยังไม่ได้ถ่ายทอดให้ใคร ไม่หวังวิชาแต่ยังหาคนรับไม่ได้

ขอบอกไว้ก่อนว่า ถ้ามีศรัทธา หรือ เจ็บป่วยด้วยอาการแปลก ๆ อย่างนี้ และแพทย์แผนปัจจุบันไม่สามารถแก้ไขได้ ก็มาที่นครชุม แต่เวลาจะถามหา ต้องถามหาหมอดี เพราะเป็นชื่อที่รู้จัก

นางสาส์ สอนใจ

ภาพ 40 นางสาว สอนใจ

นางสาส์ สอนใจ รับการครอบครูมาจากนางเฉลียว แสงจันทร์โนผู้ล่งลับ แม่เฉลียวรับวิชานี้มาจากลุงเฮมญาติผู้ใหญ่ การหักไม้เพื่อเสี่ยงทายถามถึงของหาย หรือเพื่อรักษาอาการประหลาด ซึ่งแพทย์ปัจจุบันรักษาไม่ได้ เช่น อาการไข้ตัวร้อนของเด็ก กินยาแล้วไม่หายขาด ทรง ๆ ทรุด ๆ อยู่อย่างนั้นทำเอาบิดามารดา ป่วยตายาย แทบจะป่วยตาม

พิธีหักไม้ ใช้ขันบาตรหรือพาน ใส่ดอกไว้ 7 เส้น กับดอกไม้ธูปเทียน ถามไถ่ว่าอยากรู้เรื่องอะไรก็จะเริ่มหักดอก แต่ละรอยหักประมาณครึ่งนิ้ว แม่หมอมจะบริกรรมคาถาก็จะหักอีก 3 ก้านดอก แล้วจึงจะมีคำทำนาย เช่น ถามของหายก็จะบอกว่าอยู่ตรงนั้นตรงนี้ เช่น อยู่ตรงที่เฉอะแฉะ หรืออยู่ที่ขอบโปนั่งเล่นซึ่งมักจะหาเจอ

คนที่ป่วยด้วยโรคแปลก ๆ ไปหาหมอแล้วยังไม่หาย นางสาวจะบอกว่า ไปทอดผ้าป่าให้ปู่ตายาย หรือวิญญาณผีตายโหงอยากกินไก่กับเหล้า เมื่อทำไปตามนั้นก็หายจากอาการป่วยอย่างน่าแปลกใจ

แม่เฉลียว แสงจันทร์โน หักไม้มานานกว่า 40 ปี วิชาหักไม้ถูกถ่ายทอดมาที่นางสาส์ สอนใจ เพราะการสืบทอดต้องเป็นลูก หรือหลานเท่านั้น เงินที่ได้มาแม่หมอมจะเอาไปใช้ส่วนตัวไม่ได้ ทำได้แค่ซื้อของไปทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้ครูบาอาจารย์

เรื่องของหมอผี

ถ้าจบตรงนี้ คงไม่ครบถ้วนกระบวนการความ ในสมัยก่อนนอกจากจะมีผีหรือวิญญาณเร่ร่อนหาเศษหาเลยจากคนมีเคราะห์ด้วยการเข้าสิง เรียกร้องเอาสิ่งที่ต้องการ เป็นของกินบ้าง ให้ทำบุญใส่บาตรไปให้บ้าง ยังมีผีที่ถูกเลี้ยงไว้โดยผู้มีตบะหรือเดชสูง เพื่อแลกกับการมีที่อยู่อาศัยและไม่อดอยากของผีหรือ วิญญาณเร่ร่อนเหล่านั้น แต่ต้องทำงานเพื่อเป็นการแลกเปลี่ยน งานที่ทำก็ขึ้นอยู่กับว่าจะมีใครเดือดร้อน และมาขอให้พ่อหมอช่วย บางกระแสนักโทษว่า พ่อหมอนั้นแหละที่ปล่อยวิญญาณหรือผีที่เลี้ยงออกไป เพื่อเข้าสิงเรียกร้องเอาสิ่งต่างๆจากคน จึงมีคำว่า..ปล่อยผี..ตามมา

คนหาย ควายหาย ของอินไตหาย หายไปทางไหน ตามแล้วจะได้คืนหรือไม่ เป็นคำถามที่คนถามอยากทราบ เพราะถ้าติดตามไปถูกช่องทาง ได้ถอนคืนได้ก็ยิ่งดีกว่า แต่หลายครั้งในการตามหาวัวควายที่หายไป ตามไปจนเจอแต่ได้คืนมาไม่ได้ เพราะว่าเขาฆ่าแหละไปเรียบร้อยแล้ว

ถ้าหากการติดตามไปถูกทางและได้ของคืน แน่แน่นอนว่าเครื่องเช่นวัวตักแตนทั้งหลายจะถูกจัดให้ อย่างเต็มที่ หมอผีต้องจัดให้มีการเลี้ยงใหญ่ทุกปี อุดมด้วยหมูเห็ดเป็ดไก่ แต่ยังมีผีที่ไม่พอใจที่จะอยู่ได้อาณัติของหมอผีก็ยังมีอยู่บ้าง ผีอิสระพวกนี้เป็นผีกะ หรือปอบซึ่งชอบแฝงอยู่กับคน บ้านไหนที่มีคนป่วยหนัก คนที่ถูกสงสัยว่ามีผีพวกนี้แฝงอยู่จะไม่ได้มีโอกาสให้เข้าเยี่ยม เพราะจะไปแฝงกินตับไตของคนป่วย วิธีกันหรือแก้ก็คือ การเอาคางคกที่ตายแล้วมาตากแห้งชุบไว้ใต้ที่นอนผู้ป่วย ใบหนาด หนัสน้ำผากเสือไฟ ถ้ามีกระดุมมาป้องกันไว้เพื่อกันพลาด

ผู้ป่วยที่โดนผีเข้า จะมีอาการให้เห็นคือ ตาขวางในขณะที่เดียวกันก็ไม่ค่อยจะสบตากับใคร นิยมกินของสดคาว และกินจุกว่าคนปกติ เมื่อมีคนอยู่ด้วยจะทำเหมือนไม่มีแรง เมื่อเปลือหรือปลดคนจะลุกขึ้นเพื่อไปหาของกิน ญาติก็ต้องไปใช้บริการจากหมอผีมาปลุกเสกน้ำมันต์เพื่อขับไล่ ถ้าเจอตัวที่ตื้อรั้นมากอาจต้องเพิ่มสายสิญจน์มัดคอ บางครั้งถึงขนาดโกนหัว ไม่ทราบว่าเป็นแล้วผีออกหรือเปล่า ผีจะออกจากร่างของผู้ป่วยไปก็เมื่อเป็นฝ่ายแพ้ แต่คนที่ถูกผีเข้าจะไม่กล้าออกจากบ้านอีกนานทั้งที่ผีออกแล้ว ก็คงอายุที่หัวล้าน

นายวีราวุธ กรงทอง

ภาพ 41 หยอดวัคซีนโปลิโอ

ภาพ 42 เกียรติบัตร

พันเพเดิมเป็นคนจังหวัดนครปฐม มาอยู่กำแพงเพชรตั้งแต่อายุ 24 ปี ปัจจุบันอายุ 68 ปี อยู่บ้านเลขที่ 50 ม. 5 ชุมชนเจ้าพ่อเสือ คสม. ซอยชาญธุรรักษ์ ต.นครชุม อ.เมือง จ.กำแพงเพชร คู่สมรสชื่อนางเพ็ญศรี นามสกุลเดิม ศิริไพบุลย์ มาอยู่นครชุมเพราะรู้สึกว่าการชุมเป็นเมืองน่าอยู่ เหมือนในนวนิยายเรื่องล่องไพร จากที่เป็นลูกจ้างบริษัทสร้างทาง ตัดสินใจอยู่ยาว ต่อมาเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน เป็นสารวัตรกำนัน เป็น อสม. ได้เข้ารับการอบรมเรื่องเกียวยสุขภาพ และชอบอ่านหนังสือ จึงฝึกฝนตัวเอง และทำสมุนไพรเพราะเป็นเรื่องที่ อสม. ควรรู้เช่น น้ำมันไพล- ขมิ้น/ รากจืด และทำปุ๋ยชีวภาพ (ส่วนใหญ่แจก) ชอบเขียนบทกลอน เป็นผู้เขียนคำขวัญของเทศบาลตำบลนครชุม

นายสุทัศน์ แหงมงาม

ภาพ 43 นายสุทัศน์ แหงมงาม

อายุ 61 ปี อยู่บ้านเลขที่ 84 หมู่ที่ 6 ชุมชนคลองสวนหมาก ตำบลนครชุม อ.เมือง จ.กำแพงเพชร ปลูกมันสำปะหลังในที่ดิน 15 ไร่ โดยผลิตปุ๋ยอินทรีย์ใช้เองและกำลังปรับปรุงดินด้วยหญ้าแฝกและอินทรีย์ ได้น้อยไม่เดือดร้อนใจ เพราะเดิมใช้ปุ๋ยเคมีตลอดเราต้องลดการใช้ปุ๋ยเคมีลงให้เหลือน้อยที่สุดนายสุทัศน์ขอยืมจากเพื่อนที่ไม่ได้ทำประโยชน์อีก 2 ไร่เพื่อปลูกข้าวอินทรีย์ แต่มีข้อเสีย คือ เมื่อนำข้าวไปสีเป็นข้าวสาร ได้ข้าวหักมากกว่าข้าวเต็มเมล็ด ซึ่งต้องเรียนรู้อีกต่อไป

ธีระศักดิ์คนตีเหล็ก

นายธีระศักดิ์ สง่า อายุ 57 ปี อยู่บ้านเลขที่ 69 หมู่ที่ 4 ตำบลนครชุม อ.เมือง จ.กำแพงเพชร ร้านตีเหล็กไม่ใช่จะหาได้ง่ายๆในปัจจุบันนี้ ด้วยไม่มีคนสนใจจะทำงานที่ต้องใช้แรงและอยู่หน้าเตาไฟอันร้อนแรง ถ้าสนใจก็ต้องเริ่มต้นกันตั้งแต่วัยเยาว์ หรือการสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น

ภาพ 44 ส่งชิ้นงานเข้าเตาเผา

ภาพ 45 ป้ายชื่อร้านตั้งแต่รุ่นพ่อจิตร-แม่ทา

ช่างออดยัดอาชีพช่างตีเหล็กโดยสืบทอดจากนายจิตรผู้เป็นพ่อ นั่นคือความภูมิใจและพอใจที่ได้ผลิตชิ้นงานเหล่านี้ เหล็กที่ดีต้องเหนียว แข็ง เช่น เหล็กแท่นรถยนต์ เหล็กมัดหนึ่งจะมีเหล็ก 17 แท่ง

น้ำหนัก 21 กิโลกรัม ราคาต่อมัด 2200 บาท ทำมิดีโอโต้ ปังตอ เหลียนหวดได้ประมาณ 50 เล่ม เท่ากับแทงหนึ่งได้ 2 เล่ม ถ้ายาวอย่างมิดดาบก็เล่มเดียว

วิธีทำ

1. ตัดเหล็กให้ได้ขนาด เอาเข้าเตาเผา
2. คีบออกมาวางแล้วขึ้นรูป โดยใช้ค้อนทุบลงไป
3. ตีรีดให้บางให้หนา ทำสันทำคม ขณะตีก็สลับกับการเอาเหล็กที่ตีลงแช่น้ำ เหล็กจะเหนียวและแข็ง

4. ลงตะใบ หรือ ใช้เจียรนัยไฟฟ้าแต่งคม ชัดให้เรียบเพื่อความสวยงาม

ส่วนสี่เหลี่ยมที่อยู่บริเวณด้าม คือ ทองเหลืองเพื่อเชื่อมรอยต่อบริเวณด้ามให้เป็นเนื้อเดียวกัน โดยใช้ผงบอแรกซ์เป็นตัวเชื่อมให้ติดกัน

คนเลี้ยงปลา-ปลาเลี้ยงคน

ภาพ 46 นายชำนาญ สุขเหมือน

นายชำนาญ สุขเหมือน อยู่บ้านเลขที่ 143 หมู่ที่ 5 ชุมชนนครชุมร่วมใจ ต.นครชุม อ.เมือง จ. กำแพงเพชร ริมคลองสวนหมากเยื้อง ๆ กับ ร.ร.อนุบาลเมืองกำแพงเพชร (บ้านนครชุม) มีซอยเล็ก ๆ ไม่มีป้ายบอกชื่อซอย แต่ถ้ามีใครไปถามถึงบ้านที่มีปลาสวย ๆ ไว้จำหน่าย คนที่อยู่แถวนั้นก็จะได้บอกได้

การเลี้ยงปลาสวยต้องใช้บ่อกว้าง ต้องมีชั้นวางขวดโหลแก้วพอควร เพราะว่าปลาบางชนิดเลี้ยงรวมกันไม่ได้ ยกตัวอย่างเช่น ปลากัดตัวผู้ ซึ่งพอเห็นหน้าก็จะสู้กัน เว้นแต่ปลากัดต่างประเทศที่พอใจกันจึงอยู่ร่วมกันได้ แต่พ่อแม่ปลาวางไข่ ตัวพ่อจะทำหน้าที่อนุบาล ต้องแยกเอาตัวแม่ออกเพราะจะกินไข่เสียเอง

ปัจจุบันคุณชำนาญต้องปรับวิธีการ โดยไปนำปลาจากจังหวัดนครปฐมมาพักไว้ชั่วคราวเวลาหนึ่งพอแข็งแรงดีก็เอาออกจำหน่าย ปลาเงินปลาทอง ปลากัดไทย-จีน-ลูกผสม ปลาหางนกยูง ปลาหมอสี ฯลฯ ล้วนสวยงามซึ่งเกี่ยวกับการให้อาหาร นายชำนาญนำปลาออกจำหน่ายตามตลาดนัดหลายแห่ง โดยเฉพาะตลาดนัดวันอาทิตย์ที่อยู่ตรงกันข้ามกับสถานีขนส่ง และงานที่ประมงจังหวัดจัด

นายชำนาญทำอาชีพคนเลี้ยงปลาส่งลูกเรียนหนังสือจนจบ คู่ชีวิตคือ นางอาภรณ์ สุขเหมือน ยืนหยัดเคียงคู่ชีวิตต่อไป

จักสานงานไม้ไผ่

ภาพ 47 นางพะยอม น้อยเครือและผลงานสานไม้ไผ่

นางพะยอม น้อยเครือ อยู่ที่บ้านเลขที่ 56/1 หมู่ที่ 6 ต.นครชุม อ.เมือง จ.กำแพงเพชร เมื่อเริ่มมีตลาดย้อนยุคนครชุมทุกวัน ศุกร์ เสาร์ อาทิตย์ต้นเดือน หญิงสูงอายุที่แวดล้อมไปด้วยงานจักสานนานาชนิด นั่งอยู่บนแคร่ที่ทางเทศบาลจัดไว้ให้ ก้มหน้าก้มตาทำงานที่ค้างมาจากบ้าน เมื่อมีคนมาสนใจมองดูก็เพียงแต่ยิ้มให้ ถ้าถามราคา นก งูกินเขียด (ตอกสานใช้นวดนี้) ตักแตน หรือ ปลาตะเพียนตัวเล็ก ๆ ที่ผูกไว้กับก้านมะพร้าวก็จะบอกว่า...ห้าบาทจะ..

งานจักสานไม้ไผ่มีเพียงงานชิ้นเล็กเท่านั้น กระบุง กระจาด ข้อง (กะม่อ่ง) และงานที่มาเป็นชุด เช่น หาบ साแหร็ก ไม้คาน ก็มีครบชุดถูกต้องตามลักษณะโบราณทุกอย่าง เพียงแต่ย่อส่วนสำหรับวางโชว์ในห้องรับแขก เมื่อถามว่าถ่ายทอดมาจากใคร ได้มาจากการครูพักลักจำ สานผิดก็รื้อเริ่มต้นใหม่ ทำซ้ำทำซากจนจำได้ อยากถ่ายทอดความรู้เรื่องงานจักสาน แต่หาคนรับไม่ได้ พอเริ่มที่การจักตอกก็ถอยห่างแล้ว

นางพะยอม น้อยเครือ ไม่มีโทรศัพท์ ถ้าจะพูดให้ถูก คือ ไม่อยากมีมากกว่า เรื่องลูกค้าที่จะมาชมหรือจะมาอุดหนุน ถามใครก็รู้จักอยู่ใกล้ ๆ บ้านหมอตีนันแหละ

ตั้งคนแกะสลัก

ภาพ 48 นายอุดมศักดิ์ เกษรังสรรค์

ชื่อเรียกเล่นชินปาก ดั่งชอบโก๋ชนเป็นชีวิตจิตใจ คัดโก๋รู้ ดูโก๋เป็น รู้ว่าตัวไหนดีสำหรับต้มยำทำแกง หรือเป็นนักสู้ เรื่องโก๋ดั่งรู้หมด แต่ในสนามก็กระเป่าฉีกเหมือนกันดั่งเป็นศิษย์ของน้ำเณร (เณร แก้วนิคม) เริ่มจากชอบดูเขา ลูบคลำด้วยความชอบที่ดูเหมือนมีชีวิต ดั่งเรียนว่าเขาสัตว์แต่ละชนิดมีรูปแบบอย่างไร

เขาสวย ๆ นี่บางทีก็เป็นอันตรายต่อชีวิตเหมือนกัน มันเป็นกิ้งก้นเข้าหากัน เวลาตกใจวิ่งหนีเข้าไปในเครือเถา ข้างหน้าไปไม่ได้ ถอยหลังติด ติดตายอยู่ตรงนั้น แต่กวางกับสมันมันเงยหน้าขึ้น เขาก็ต่ำลง มันก็หลุดไปได้ หมดท่าเพราะความงามนี้แหละ แบบเดียวกับโก๋ชนทำให้กระเป่าแตกได้

ดั่งไม่ยึดเป็นอาชีพ ถ้าจะทำต้องมีใบอนุญาต บางคนมาจากอยุธยาไม่ทำให้เขาก็กะเสียใจ ราคา ก็แล้วแต่เล็กใหญ่ยากง่าย ถ้าเป็นกระติ่งก็อยู่ระหว่าง 6000 - 8000 เอาไม้กับเขาสัตว์มาเอง ถ้าเป็นแกงเลียงผา ก็ยอมเยวไปอีก 1800 ก็ทำได้ อย่างหั่วกวางก็ 3000 บาท นอกจากงานสลักไม้ เฟอร์นิเจอร์ก็มีมือดีไม่เบาฝึกเด็กไว้ 2 คนไม่รู้ว่าจะไปได้แค่ไหน มันต้องอดทน ทนอด และมีใจรักถึงจะอยู่ได้

นายบุญเชิด อินทร

นายบุญเชิด อินทร เกิดวันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2478 เป็นบุตรนายชิต อินทร และนางกิมไล้ อินทร มีพี่น้องทั้งหมด 5 คน ได้แก่

1. นางสาวสมิต อินทร (ถึงแก่กรรม)
2. นายบุญเชิด อินทร (ถึงแก่กรรม)
3. นายเล็ก อินทร (ถึงแก่กรรม)
4. นายชูชาติ อินทร ถึงแก่กรรม)
5. นายสมชัย อินทร (ถึงแก่กรรม)

เกียรติยศและความภูมิใจ

1. ปริญญาหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการทางวัฒนธรรม จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปี 2550
2. ได้ผ่านการพัฒนาศักยภาพนักจัดการชุมชน รุ่นที่ 2 ปี 2552
3. รางวัล “คนดีศรีเมืองนครชุม” ปี 2552

นอกจากแสดงลิเกเป็นพระเอกยอดนิมของนครชุมแล้ว งานพิธีกรทั่วไป เช่น งานบวช งานตาย หรืองานขึ้นบ้านใหม่ทำได้ทุกอย่าง มีเสียงทุ้ม นุ่มนวล คำพูดกินใจ และ คมคาย คุณบุญเชิดไม่ได้สร้างตัวแทนไว้ แต่ถึงจะมีก็คงจะไม่มีใครแทนที่ได้ เพราะคำว่า”ดำจนเขี้ยวมาคนเดียวจากทับฤช”

ภาพ 49 บทสุดท้ายกับ “ย่านการค้านครชุม”

การเข้าทรงเจ้า

ภาพ 50 น.ส.พรศิลป์ แป้นเกตุ

การทรงเจ้าคือ การอัญเชิญเทพ หรือ วิญญาณศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวบ้านให้ความเคารพยำเกรง ให้มาประทับทรงในร่างของผู้เป็นร่างทรง หรือหากเป็นของจังหวัดทางภาคใต้ ร่างทรงซึ่งเป็นผู้ตัวแทนเทพเจ้า หรือวิญญาณศักดิ์สิทธิ์นี้จะเรียกขานกันว่า...ม้าทรง... ร่างทรงในความหมายนี้จะเชิญวิญญาณศักดิ์สิทธิ์มาประทับทรง เพื่อปิดเป้าความไม่ดีไม่งามที่อาจเกิดขึ้น แต่ร่างทรงหนึ่งจะเป็น”ม้า”ให้ประทับทรงได้อย่างมาก 2 องค์ เพราะหลังจากที่เจ้าพ่อเจ้าแม่เสด็จกลับ (ออก) ร่างทรงจะมีอาการอดโรยเหินดเหินน้อยมาก วิญญาณที่มาประทับทรงเป็น เจ้าพ่อเจ้าแม่ พ่อแก่ พ่อฤๅษี ฯลฯ

ผู้ที่จะเป็นร่างทรง ม้าทรง ต้องมีสัมผัสที่หก สามารถติดต่อสื่อสารกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์นั้นได้ ส่วนสาเหตุที่มาเป็นร่างทรงนั้นมักมาจากความเจ็บป่วย รักษาด้วยแพทย์ทุกสาขาแล้วก็ไม่หาย ต่อเมื่อรับเป็นร่างทรงแล้วก็หายป่วย ขณะที่ประทับทรงอาภักปฏิกิริยาเดิมนั้นก็จะเปลี่ยนไป เช่น วิญญาณของทหารเก่าก็จะแสดงออกถึงความซึ้งซึ้งแข็งแรง ถ้าเป็นเจ้าแม่ก็อ่อนหวาน ถ้าเป็นเด็กหรือกุมารกุมารก็จะออกกิริยาแบบเด็ก เช่น แทนตนเองว่า..หนู...และมักจะตี่มน้ำหวานโดยเฉพาะ..น้ำแดง...บางดวงวิญญาณที่ค่อนข้างไปทางบุญหนักศักดิ์ใหญ่อาจจะเรียกร้องตี่ม ตราราว ถ้าหาไม่ได้ รีเจนซีก็พอแทนกันได้

ร่างทรงของนครชุมรุ่นก่อน ๆ มี คุณป้าเฮียง เป็นร่างทรงของทหารเก่าสมัยรอยต่อระหว่างอยุธยากับรัตนโกสินทร์ และ อีกร่างหนึ่งคือกุมารทอง ที่น่าสนใจ คือความแตกต่างของอาภักปฏิกิริยาที่ต่างกัน ของดวงวิญญาณทั้งสอง ในร่างทรงเดียวกัน คนที่ป่วยโดยไม่รู้สาเหตุ คนที่ของหายค้นหาอย่างไรก็ไม่พบ

หรืออะไรที่เป็นเรื่องลึกลับ ก็ต้องอาศัยช่องทางนี้ ประหลาดว่าหลายเรื่องก็คลี่คลายลงไปได้ด้วยความพอใจของทุกฝ่าย

ทุกวันนี้ก็ยังมีร่างทรงหรือม้าทรงอยู่ เช่น แม่ชะอุม์ แต่งมา เป็นร่างทรงของเจ้าพ่อเสือนครชุม ค่าขันครุ 19 บาท ผู้ที่เป็นร่างทรง ต้องรักษาศีลห้า และไม่รับประทานอาหารที่เลี้ยงในงานศพ เป็นสิ่งหนึ่งที่ยังดำรงอยู่ในชุมชน เป็นความเชื่อแบบบ้าน ๆ ที่ไม่ต้องการการพิสูจน์ทดสอบ เชื่อถือก็ไปมาหาสู่พึ่งพา สำหรับผู้ที่ไม่ศรัทธาก็ไม่ควรลบหลู่

การทำบายศรี

นายบุญลือ โอสา อยู่บ้านเลขที่ 256/1 หมู่ที่ 6 ต.นครชุม อ.เมือง จ.กำแพงเพชร เริ่มเรียนรู้มาตั้งแต่อายุ 8 ขวบโดยรับถ่ายทอดมาจากแม่ เริ่มจากการทำกระทงลอยน้ำ เริ่มฝึกเย็บกระทงสี่มุม เอาลูกกล้วยดิบมาฝานเพื่อปักรูปเทียน ฝึกทำที่โรงเรียนวัดราชบุรุษเจริญพร ต่อมาช่วยแม่ทำที่บ้านเพราะเห็นแม่ทำ และฝึกจากคุณครูเจริญ จารุวัฒน์ควบคู่ไปด้วย ค่อย ๆ ฝึกจนพัฒนาทำบายศรีงานบวชกับแม่ และแม่เป็นผู้ครอบครูให้ โดยมือแม่จับมือลูก ลูกจับใบตองพร้อมไม้กลัดที่มัดลงติดกับต้นกล้วย ทุกปีต้องมีการไหว้ครูในเดือน 9 ขึ้น 9 ค่ำของไหว้จะมีมะพร้าวอ่อน 1 ลูก กล้วยน้ำว้า 2 หวี ส้ม 1 จาน ของห้ามไหว้ครู มังคุด ละครุด พุทรา ใบตองที่ทำบายศรีควรจะเป็นใบตองกล้วยตานี บายศรีงานบวชหลักละ 1,500 บาท

การทำพระเครื่อง

ภาพ 51 นายสมหมาย พะยอม ณ ศูนย์เรียนรู้การทำพระเครื่อง

นายสมหมาย พะยอม เป็นผู้คลุกคลีอยู่ในวงการพระเครื่อง ด้วยใจชอบและสะสมพระเครื่องพิมพ์ต่าง ๆ ไว้มากมายหลายพิมพ์ ต่อมาดูแนวโน้มว่าของเก๋าดั้งเดิมคงจะหมดไปเพราะคนที่มีโชคลีมีเงินมีของดี ๆ ก็มักจะหวงแหน ตนเองคลุกคลีกับช่างฝีมือในการทำพระมาพอควรจากช่างรุ่นเก่าจึงมาทดลองทำขึ้นเอง ประเดิมด้วยพระองค์แรกคือซุ้มกอ ก็ทดลองทำมาจนทุกวันจนเป็นอาชีพหลัก ตั้งแต่พ.ศ. 2548 เป็นต้นมา พระที่ผ่านการผลิตจากนายสมหมายเป็นพระเครื่องที่ได้ลักษณะเทียบเคียงกับของจริง ที่ทำไม่ได้คือทำให้เก่า แต่นายพะยอมกล่าวซ้ำ ๆ ว่าเข้าไปองค์ละไม่กี่บาท ถ้าเอาไปเก็บไว้สัก 300 ปี ก็เป็นพระเก่าได้

เหมือนกัน พระที่เป็นยอดนิยมได้แก่ ชุ่มกอ กลีบบัว เม็ดขนุน นางพญา เม็ดมะลื่น กำแพงสีลา เปิดโลก เม็ดมะเคี๊ด

วิธีทำ ไม่ยากและไม่เป็นความลับ ประกอบกับเปิดให้เป็นศูนย์เรียนรู้จึงไม่มีอะไรปิดบอกทุกอย่างที่รู้อย่างนี้

ขั้นตอน

1. ทบดินให้ละเอียดคัดเศษอื่นๆออกทิ้งไป หมักดินไว้อย่างน้อย๑คืน
2. นวดดินที่หมักไว้จนนิ่มไม่ให้เหลวเกินไป
3. นำแม่พิมพ์ออกมาทำความสะอาด โรยแป้งที่พิมพ์
4. นำดินที่เตรียมไว้มากดที่พิมพ์
5. นำพระออกจากแม่พิมพ์เรียงลงในถาด
6. ผึ่งไว้ในที่ร่มประมาณ 2 วัน
7. นำพระมาตากแดดจนแห้งสนิท
8. นำพระไปเข้าเตาเผา (คอยเติมน้ำมัน) ประมาณหนึ่งวันกับหนึ่งคืน
9. ดับไฟนำพระออกจากเตา
10. นำพระที่เผาสุกทั่วถึงมาเรียงใส่รา
11. นำพระมาใส่คราบ
12. ขัดพระด้วยใบตองกล้วยน้ำว้า

เป็นอันเสร็จนำพระบรรจุลงตลับ นายสมหมาย พะยอม เป็นภูมิปัญญาอีกผู้หนึ่ง ซึ่งอารมณ์ดี ไม่หวงความรู้ พูดไม่มาก ยกเว้นเวลาจำเป็น เช่น เมื่อมีใครขอดูวิธีการทำพระเครื่อง จะอธิบายจนครบขั้นตอน ไม่หวงสิ่งที่รู้ พระที่ทำขึ้นมีหลายพิมพ์ ซื้อมาได้ในราคาไม่แพง

การแสดงพื้นบ้าน

ภาพ 52 คุณครูสุวรรณ สังข์สุวรรณ

จุดประกายความฝัน และ ฝันเป็นจริง

ครูมีความคิดอยากให้ทุกคนในหมู่บ้านรักกัน สามัคคีกัน ได้ปรึกษากับน้ำแฉล้มซึ่งอยู่บ้านติดกัน ชอบร้องเพลง และเพลงที่คุณน้ำร้องเป็นเพลงเก่าที่ไม่ค่อยได้ฟังบ่อยนัก น้ำแฉล้มเล่าว่าเมื่อครั้งยังเป็นสาว รื่นชอบไปรำวงกับพวกหนุ่มได้ฟังเพลงที่เขาร้องกัน น้ำแฉล้มคอยเชียร์ได้ให้แสงสว่างบ่อยเข้าก็จำได้ทั้ง เนื้อร้อง ทำนอง และลีลา นักร้องนักรำกลุ่มนี้ไม่มีรายได้ประจำ นอกจากครูที่มีรายได้จากบ้านาญ และการ ทำกล้วยกวน ก็ชักชวนกันมาร้องเพลง และรำกันตอนเย็นหลังเลิกงาน ครูบริการอาหาร น้ำดื่มด้วยความ ยินดีว่ามีความรักสามัคคีกัน ในที่สุดกลุ่มของเราก็ได้ออกแสดง และมีรายได้ เสื้อผ้าที่สวยงามขอการ สนับสนุนจากเทศบาลตำบลนครชุม นายเรืองศักดิ์ ธีวตระกูลไพบุลย์ นายกเทศมนตรี เคเบิลทีวีมาถ่ายทำ ออกอากาศ เริ่มมีชื่อเสียง รายได้ทำให้ทุกคนมีความสุขดีขึ้น ต่อมาต้องช่วยเหลือตัวเองมากขึ้น นักแสดงก็ เริ่มชราภาพ ทำให้การแสดงต้องหยุดชะงักไปบ้าง

ครูคือ นางสาววรรณ สังข์สุวรรณ เป็นบุตรของนายล้อม และนางบรรจง นุตะโยธิน เป็นบุตรคน เดียวได้รับการศึกษาในชั้นประถมศึกษาที่โรงเรียนอนุบาลศึกษา และได้ศึกษาต่อโรงเรียนนาวิวิทย์จาจนชั้น มัธยมศึกษาปีที่ 6 บรรจุเป็นครูในวันที่ 17 กุมภาพันธ์ 2501 ทำงานในตำบลนครชุมจนเกษียณอายุในปี พ.ศ. 2540 และได้เข้าร่วมจัดกลุ่มการแสดงพื้นบ้านในชุมชนเพื่อพัฒนาคนในชุมชน

ส่วนที่ 7 ผลการวิจัย เรื่องโบราณสถาน โบราณวัตถุและสถาปัตยกรรมที่โดดเด่น ได้ ผลการวิจัยดังนี้

“ดำรงอยู่กลางวนาได้ฟ้ากว้าง
ระหว่างความอ้างว้างอันเปลี่ยวเหงา
กับวันคืนและกาลอันนานเนา
บอกเรื่องราวก่อนเก่า...กับสายลม”

...แต่โบราณสถานทุกแห่งในโลกหล้า และอิฐทุกก้อนในอรัญญิกนครชุม

บนฟากตะวันตกของแม่น้ำ อันเป็นที่ตั้งของกลุ่มโบราณสถานและตัวเมืองที่เชื่อกันว่าเป็น เมือง นครชุมนั้น เป็นโบราณสถานขนาดเล็กที่กระจายกันอยู่ พบอยู่นอกเมืองทางด้านทิศใต้เป็นส่วนใหญ่ โบราณสถานเหล่านี้แสดงแบบที่เหมือนกันอย่างมากกับรูปแบบของสิ่งก่อสร้างโบราณที่พบในเมืองเก่า สุโขทัย และศรีสัชนาลัย

จารึกหลักที่ 3 (จารึกนครชุม) ซึ่งกล่าวถึงพระมหาธรรมราชาลิไท ได้มาสถาปนาพระบรม สาริธาตุขึ้นที่เมืองนครชุม เมื่อ พ.ศ.1900 เป็นหลักฐานที่แสดงให้เห็นว่าในสมัยนั้น ศูนย์กลางการ ปกครองเมืองกำแพงเพชรยังอยู่ทางทิศตะวันตกของแม่น้ำ คือ บริเวณอันเป็นที่ตั้งของเมืองนครชุม

ลักษณะของโบราณสถานต่าง ๆ ที่อยู่นอกเมืองไปทางทิศใต้ก็แสดงรูปแบบของศิลปะการ ก่อสร้างที่เป็นแบบสุโขทัย ในด้านวัฒนธรรมอย่างชัดเจน

อาจกล่าวโดยสรุปว่า ศูนย์กลางการปกครองของเมืองกำแพงเพชร แต่เดิมมาจนถึงสมัยของพระมหาธรรมราชาลิไทนั้น อยู่ทางฟากตะวันตกที่เป็นเมืองนครชุม ต่อมาเมื่อพระองค์สวรรคตแล้วเชื้อสายๆ หนึ่งของพระมหาธรรมราชาลิไท ซึ่งผูกพันอยู่กับราชวงศ์สุพรรณบุรี ได้มาตั้งเมืองใหม่อยู่ทางฟากตะวันออก เป็นเมืองที่เห็นได้จากรูปแบบของสิ่งก่อสร้างว่า ผิดแผกไปจากสิ่งก่อสร้างที่อยู่ทางฟากตะวันตกอันเป็นที่ตั้งของเมืองนครชุม (พิเศษ เจียจันทร์พงษ์ / อุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร)

เมื่อ 10 ปีย้อนหลัง ผู้วิจัยเคยเข้ารับการอบรมนักสื่อความหมาย โดยคณะของอาจารย์สันติ อภัยราชและ อาจารย์ ดร.มังกร ทองสุกดี ให้เกียรติมาบรรยายพิเศษ จำได้ว่าเป็นวันครบเก้าสิบสี่ปีของการเสด็จประพาส เพราะได้เป็นตัวแทนของนักสื่อความหมายไปพูดถึงประโยชน์และความรู้ กับความรู้สึกที่ได้จากการอบรม ซึ่งผู้วิจัยก็จับเอาการครบเก้าสิบสี่ปีนี้แหละมาเป็นประโยชน์เริ่มต้น นักสื่อความหมายอื่นก็มะรุมมะตุ้มว่าพุดดี โบราณสถานที่ได้ไปชมในสามวันของการอบรม เข้ามาอยู่ในห้วงคำนึงของผู้วิจัยนับแต่นั้น เสียหายแต่ว่าความฝันความหวังของผู้วิจัยที่มีต่อโบราณสถาน ไม่ได้รับการสานต่อก่อเติม ความฝันนั้นจึงต้องหลบเข้าหลืบลึก จนเหมือนจะลืมไปแล้ว

วันหนึ่งของปี 2554 มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม เข้ามาพร้อมกับเงินทุนเพื่อทำวิจัย ถามตัวเองกับน้อง ๆ ว่าอยากทำ ก็ทำโดยยังไม่เชื่อว่าจะได้ผล งานวิจัยของพวกเราเดินไปบนความเชื่อมั่น และกำลังใจจากอาจารย์พี่เลี้ยงทั้ง 3 ท่าน สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย มาดูเราบ้างในทางลับและเปิดเผย แต่เราผ่านช่วงถามใจตัวเองมาได้แล้ว และไม่หวั่นไหว

นี่เป็นที่มาของนักวิจัยชาวบ้านที่รับผิดชอบเรื่องโบราณสถาน และก็จะเป็นที่ไปของการทำงานวิจัยที่ต้องเข้าไปอยู่ในสิ่งที่วิจิตรงดงามซึ่งสรรค์สร้างโดยมนุษย์ที่เกิดมาก่อนหน้าเรา “สวยหยด” จนเกือบทำให้เชื่อได้ยากว่าสิ่งนี้จากมือคน คนผู้หญิง คนผู้ชาย ได้มารวมตัวกันสร้างสิ่งนี้อีก 800 ปีต่อมา คนที่มาในยุคหลังอย่างเราต้องมาเดินดูไม่รู้หน้าย ผู้วิจัยไม่มีญาณพิเศษที่จะแปลศัพท์ภาษาที่ได้ยินในบางครั้ง แต่เข้าใจเสียงลมที่คุ้ยกับดอกไม้ ดอกไม้พุดกับยอดหญ้า รู้สึกเจ็บปวดกับการหักหายของ ยอดเจดีย์ (คิดว่าตนเองกำลังจะเสียสัมปชัญญะ) สิ่งเดียวที่จะขอคือ เมื่อเข้าไปในที่นั้น แม้แต่เศษอิฐสะเก็ดแลงที่ไม่เป็นชิ้นเป็นอันก็อย่าเอาติดมือมาเลย ทุกสิ่งจะมีค่าก็ต่อเมื่ออยู่ในที่เดิมของเขา

1. วัดเจดีย์กลางทุ่ง

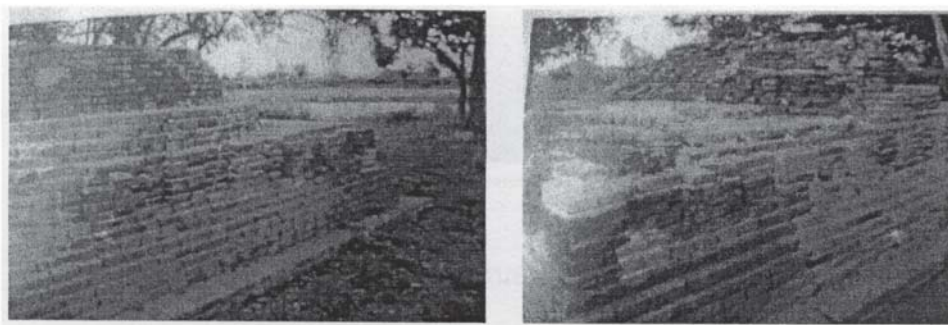
เจดีย์ทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ เป็นสถาปัตยกรรมยุคสุโขทัย คาดว่ามีอายุประมาณ 600 ปี (พ.ศ.1900) เจดีย์นี้บอกถึงความสัมพันธ์พิเศษ ที่ดูจะแน่นแฟ้นของสองนคร สุโขทัย-นครชุมแบบตัดเทียมกัน ภูมินามเดิมของวัดซึ่งโอ้อำด้วยเส้นสายลายศิลป์ ชวนให้คิดว่าควรจะมีนามเรียกขานอย่างไรแน่นอน มิใช่วัดเจดีย์กลางทุ่ง ซึ่งสามัญจนเกินไป ยังมีเจดีย์อีกองค์หนึ่งที่หมู่ 10 บ้านโนนม่วง ซึ่งเหลือเพียงฐานเชิงสี่เหลี่ยม และ องค์ซึ่งหักพัง แต่เดิมนั้นถูกโอบกปูนหุ้มเป็นเจดีย์ทรงระฆัง ภายหลังได้ถล่มลงมาจึงได้เห็นเค้าโครงเดิมเป็นพุ่มข้าวบิณฑ์ ที่ ไตรตรึงษ์ก็มีเจดีย์แบบเดียวกันนี้หนึ่งองค์ ถ้าพระเจดีย์สามองค์ที่วัดพระบรมธาตุได้รับการบูรณะเราก็จะมีพุ่มข้าวบิณฑ์ที่งดงามถึง 5 - 6 องค์

ภาพ 53 เจดีย์กลางทุ่ง

ยังมีเจดีย์ที่ถูกทำลาย หรือ ปล่อยไว้ให้โหมมไปด้วยเหตุที่แตกต่าง ที่นครชุม ที่อื่น ๆ “....ภาพถ่ายเก่าสมัยรัชกาลที่ 5 ยังพบว่า พระเจดีย์รายองค์หนึ่งมีรูปแบบทรงพุ่มข้าวบิณฑ์อันเป็นอัตลักษณ์เฉพาะของสุโขทัยก่อนที่จะถูกครอบให้เป็นทรงล้านนา...” (ดร.เพ็ญสุภา สุขคตะ ใจอินทร์..ที่นี่..เมืองบางขลัง 2) (กลุ่มวัดนอกเมืองกำแพงเพชรที่สำคัญได้แก่วัดกะโลทัย...ความโดดเด่นของวัดนี้อยู่ที่สถูปทรงดอกบัว...พระสถูปทรงดอกบัวนี้มักสร้างด้วยอิฐ แต่ที่วัดกะโลทัยนี้สร้างด้วยศิลาแลง..เฉพาะตรงยอดที่เป็นรูปดอกบัวตูมนั้นมีรอยปูนปั้นเป็นรูปกลีบ ให้เห็นเจดนาของผู้ปั้น ที่ต้องการให้เป็นรูปดอกบัวจริง ๆ ไม่ใช่พุ่มข้าวบิณฑ์เหมือนที่อื่น ๆ)

ด้านหน้าพุ่มข้าวบิณฑ์แห่งวัดเจดีย์กลางทุ่งนี้มีวิหาร ซึ่งน่าจะมีพระพุทธรูปประจำอยู่ แต่แลไม่เห็นองค์พระ ส่วนด้านทิศเหนือนั้นก็มีย่องรอยของพระพุทธรูปนั่งองค์ใหญ่ ซึ่งประมาณเอาจากพระขงฆ์ที่ยังเหลือซากให้เห็น อุทกสีมาค่อนข้างกว้างมองเห็นได้ชัดเจน จึงมีลักษณะเหมือนบึงน้ำ ซึ่งทำไว้โดยประสงค์ประโยชน์อื่น

ภาพ 54 ด้านหลังองค์เจดีย์

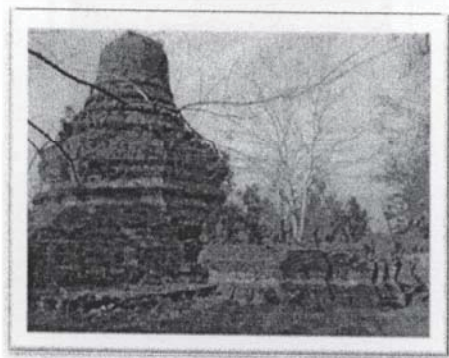
สิ่งก่อสร้างที่ยังหลงเหลืออยู่ทางด้านทิศเหนือซึ่งอยู่ทางด้านหลังขององค์เจดีย์ มองอย่างไรให้เป็นเจดีย์บริวารก็ไม่เห็นสม เนื่องจากมีเค้าโครงที่ยังพอมองเห็นเป็นพระพุทธรูปประทับนั่ง หันพระพักตร์ไปยังวัดพระบรมธาตุหรือวัดธาตุเจดีย์ทอง ขวนให้คิดถึงคำทำนายเรื่องการเสด็จของพระธาตุในปี พ.ศ.5000

และคำบอกเล่าของผู้เฒ่าของบ้านโนนม่วงที่แก่ได้เห็น นำเสียดาย ที่บรรพบุรุษของเราในยุคนั้น เมื่อสร้างวัดในที่ใด ก็สร้างกรุพระในที่นั้น จึงเป็นเหตุให้เกิดการขุดค้นทำลาย คล้ายกับการแย่งชิงมรดกในปัจจุบัน โบราณสถานทุกแห่งจึงสิ้นสภาพไป ด้วยเหตุแห่งความมักได้ใคร่มีเช่นนี้แล้ว

อรัญญิกปลายระวางทางทิศใต้	ใกล้หรือไกลไกลใกล้ไปได้ถึง
เจดีย์เก่าแก่เนินเกินคำนึง	แว่วมิ่งคละปะปึงลมโชยชวย
บัวสวรรค์บ้านคางอยู่กลางทุ่ง	แดดยังส่องแสงรุ่งทาบทุ่งสวย
ดอกหญ้าตรลบกลิ่นมารินรอย	เหมือนบัวเอ๋ยเอออวย...อำนวยพร

2. วัดหนองยายช่วย

วัดนี้มีเจดีย์ทรงลังกาเป็นประธาน ขนาดเล็กกว่าเจดีย์ที่วัดหม่องกาเล แต่ใหญ่กว่าเจดีย์ที่วัดซุ่มกอ ยอดเจดีย์หักหายไป ด้านหน้าขององค์เจดีย์มีวิหารซึ่งเหลือแต่ซากเสาค้ำยัน มีฐานพระพุทธรูปนั่งองค์เจดีย์อยู่บนฐานเขียง เหนือขึ้นไปเป็นฐานแปดเหลี่ยมบิดมุมให้เหลื่อมกันอีกสองชั้นงามตา เป็นที่เข้าใจได้ว่าทุกวัดย่อมมีอาณาเขต และ แสดงเขตด้วยอุทกสีมา ซึ่งอรัญญิกนครชุมและที่อื่น ๆ ก็เป็นอย่างนั้นทั้งหมดทั้งสิ้น วัดแห่งนี้ส่วนที่คาดว่าเคยเป็นอุทกสีมานั้น กลายเป็นพื้นที่ทางการเกษตรไปเสียทุกด้าน สังเกตเห็นซุ่มพระซึ่งใหญ่และงาม น่าจะเป็นซุ่มพระสี่อิริยาบถแบบเดียวกับที่มีอยู่ในวัดหนองลังกา ซึ่งอยู่ถัดไปทางตะวันตก เมื่อเจ้าของนาเกี่ยวข้าวหมดแล้ว จึงได้เห็นความงดงามอันน่าตื่นใจ ความอ่อนไหวงดงาม รูปทรงค่อนข้างเพรียวกว่าเจดีย์อื่น นำเสียดายที่หนองยายช่วยแห่งนี้ เป็นที่รวม ของพระเครื่องอันเป็นโทษสมบัติ

ภาพ 55 วัดหนองยายช่วย

หนองยายช่วยนี้ย่อมไม่ใช่นามที่เรียกขานกันมาแต่เดิม จากคำบอกเล่าว่าเคยมีคนชื่อ “ช่วย” มาหักร้างถางพงตำรังชีพอยู่ในบริเวณนี้ ยายช่วยเป็นใครไปมาอย่างไรไม่มีผู้ใดบอกได้ รู้แต่เพียงว่า ถ้าพูดถึงหนองยายช่วยเป็นอันว่าหมายถึงสถานที่แห่งนี้

วัดหนองยายช่วยมีกรุสมบัติซึ่งมีมาตั้งแต่ครั้งแรกสร้าง คือพระพิมพ์ พระซุ่มกอ กำแพงเข่ง กำแพงนางพญา ซึ่งกลายเป็นโทษดังที่กล่าวแล้ว

ลำพัดพานขานคำมาแผ้วแผ่ว	โหมลงแล้วด้วยกาลที่นานเนิ่น
บทเพลงเก่าเล่าขานมานานเกิน	ไม่เป็นที่เพลิดเพลินในวราวัน
ดอกแคป่าสีชาวพราวเต็มต้น	สลัดดอกหาโคนดงไศกศัลย์
ประหนึ่งทำบูชาค่าควรกัน	เสมือนมันขบสะอื้น...กับพื้นทราย

3. วัดหนองลังกา

เจดีย์ทรงลังกาองค์ใหญ่นี้ดูอิฐฐานด้วยขนาดที่ใหญ่ยิ่งกว่าที่อื่น ประวัตินี้มีอยู่แต่เพียงว่าสร้างขึ้นในราว ๆ พ.ศ. 2000 ซึ่งเมืองนครชุมเป็นศูนย์กลางการปกครองที่อาจเกือบอิสระไม่เป็นเมืองขึ้นของทั้งสุโขทัยและอยุธยาหรือล้านนา เป็นไปได้ว่าอยู่ในระหว่างการโน้มน้าวทั้งสามฝ่าย เกิดคำถามขึ้นมาว่า เจดีย์องค์ย่อมซึ่งอยู่ใต้ร่มเงาขององค์เจดีย์ประธานนั้น น่าจะกำลังบอกเล่าบางสิ่งแก่เรา อาทิเช่น ผู้สร้างเจดีย์หมื่นนั้นเ็นจึงให้เจดีย์องค์อื่นมาอยู่ในบริเวณเดียวกัน เสาศิลาแลงดูไม่อาจกันทางเจดีย์ทั้งสองให้แยกห่าง เจดีย์ซึ่งแม่สร้างให้แก่ลูกหญิง เป็นอนุสรณ์ของความห่วงหาอาทรของมารดากับบุตร ผู้ที่มีโอกาสไปยืนอยู่ ณ ที่นั้นเมื่อแสงแรก และ แสงสุดท้ายของวัน อาจเข้าใจปริศนาขององค์เจดีย์ได้

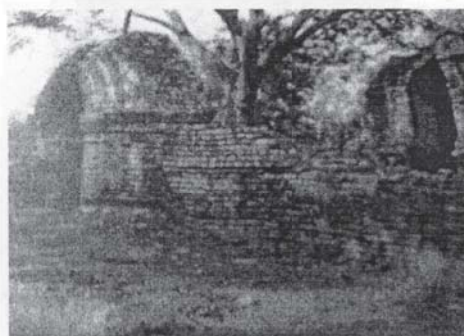

ภาพ 56 วัดหนองลังกา

วัดหนองลังกาแห่งนี้ หรือที่มีอยู่ในอรัญญิกนครชุม ไม่หวังว่าจะสร้างขึ้นในรัชสมัยของมหาธรรมราชาลิไท ด้วยไม่มีจารึกหลักใดกล่าวถึง แต่ศิลปะการสร้างเป็นอยุธยา-ล้านนา บอกว่าวัดหนองลังกาน่าจะมีขึ้นหลังจากมีวัดมหาธาตุนครชุมสัก 300 ปี เมื่อการปกครองอยู่ในอำนาจของอยุธยาแล้ว และมหาธรรมราชานั้นย่อมเป็นลูกผสมสามอาณาจักร

วัดหนองลังกาเป็นวัดขนาดใหญ่ที่สุดในเขตอรัญญิกเมืองนครชุม ตั้งอยู่นอกเมืองไปทางทิศใต้ แผนผังวัดเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า หันหน้าไปทางทิศตะวันออก มีคูน้ำล้อมรอบทั้งสี่ด้าน อันเป็นลักษณะแบบอุทกสีมา ของพุทธศาสนาแบบลังกาวงศ์ ที่นิยมแพร่หลายในช่วงสุโขทัย

เจดีย์ประธาน เป็นลักษณะเจดีย์ทรงกลมหรือทรงระฆัง ก่อด้วยอิฐตั้งอยู่ภายในกำแพงแก้ว ลักษณะองค์เจดีย์ตั้งอยู่บนฐานเขียงเตี้ยๆ ฐานล่างทำเป็นซุ้มยื่นออกมาทั้งสี่ด้าน มีพระพุทธรูปประจำทิศ ถัดขึ้นไปเป็นฐานหน้ากระดานสี่เหลี่ยม และฐานบัวลูกแก้วอกไก่ หรือ ฐานปัทม์สี่เหลี่ยมซ้อนลดหลั่นกันไป ขึ้นมาลัยเถาวัลย์ลักษณะเป็นบัวคว่ำบัวหงายซ้อนกันอยู่สามชั้น....บัลลังก์เป็นฐานปัทม์สี่เหลี่ยม...ถัดจาก บัลลังก์เป็นปล้องไฉน ซึ่งประดับด้วยลูกแก้วอกไก่สองแถว..

ภาพ 57 แสดงท่ายวิหารมีซุ้ม และซากกำแพงรอบวิหาร

บัลลังก์ทองอุ้มยอดสอดท้องฟ้า	ทรงระฆังลังกามเหมาะสม
ศิลปะอโยธยาน่านิยม	เอกอุคมด้วยฝีมือบันลือนาม
หนองลังกาแปลกที่เจดีย์สอง	เป็นครรลองปริศนาว่าขอลาม
ได้นื้อหาอย่างไรโปรดไขความ	ให้ดังถาม...ใครตอบก็ชอบใจ

4. วัดหม่องกาเล

อยู่ใกล้กับวัดพิบูล (วัดสร้างใหม่) ห่างไปทางทิศตะวันตกสัก 100 เมตร เป็นกลุ่มมอญญิก ซึ่งมีอายุรุ่นราวคราวหลังพระบรมธาตุเจดีย์ (ครั้งเป็นเจดีย์ทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ ก่อนที่วัดพระบรมธาตุจะถูกทิ้งร้าง) ถ้าจะคิดว่าเนื่องจากพญาตะก่า คหบดีชาวกระเหรี่ยงได้มาบูรณะพระธาตุเจดีย์โดยสร้างเจดีย์แบบมอญขึ้นในฐานเดิมของเจดีย์พุ่มข้าวบิณฑ์ การกระทำของพญาตะก่า และพะโป้น้องชายอาจเป็นแรงกระตุ้นให้หม่องกาเลเกิดศรัทธาที่จะบูรณะ และเกิดภูมินามใหม่ว่า..วัดหม่องกาเล หม่องกาเลจะเป็นผู้สร้างหรือไม่ นั้นไม่ใช่เรื่องสำคัญ แต่การที่วัดนี้ได้นามเรียกขานเช่นนี้ ต้องมีนัยสำคัญอย่างยิ่ง การบูรณะวัดโบราณนี้ อาจเป็นเวลาใกล้เคียงกับพญาตะก่าแซงพอ และ พะโป้ปฏิสังขรณ์วัดพระบรมธาตุ

ภาพ 58 วัดหม่องกาเล

เป็นกรุพระเครื่องที่มีชื่อเสียง แต่มีปรากฏการณ์บางอย่างคอยคุ้มครองไว้ จึงไม่ค่อยมีคนเข้าไปใกล้นัก เป็นวัดเดียวที่โดนบุกรุกน้อยที่สุด

ไอ้กาเล..เวลา..กับอวาสา	มีโอกาสดินชมกับลมเฉื่อย
สงัดเงียบเฉียบชัญ...ลัดชายเฟื้อย	เลาะเรื่อยเรื่อยบนถนนพระร่วงท่า
องค์เจดีย์ยังความงดงามสง่า	แต่ทว่ายอดหักลงได้ต่ำ
ปล้องไฉนอยู่ไหนเล่า...เราเอ่ยคำ	ฝากไฉนปล้องงาม...กับธรณี

5. วัดหนองพิกุล

วัดหนองพิกุล แตกต่างจากโบราณสถานอื่นเนื่องจากให้มณฑปหรือ มูลคันธกุฎีเป็นประธาน แทนที่จะเป็นเจดีย์แบบหนึ่งแบบใด ล้อมรอบด้วยกำแพงแก้ว ภายในกำแพงนี้รายด้วยเจดีย์บริวาร 8 องค์ องค์หนึ่งแปลกเพราะมีฐานแปดเหลี่ยม ไม่ทราบว่าเป็นความหมายพิเศษใด หรือเพียงแค่ว่าจะอวดแข่งช่างเท่านั้น นายช่างผู้สร้างสรรค์ เหมือนจะหวังว่าจะฝากฝีมือเอาไว้ ให้เราที่มาในรุ่นหลังได้ชื่นชมกัน ยิ่งพิศก็ดูราวกับว่า ความงามของโบราณสถานแห่งนี้จะออกความงามออกมาได้ไม่สิ้นสุด

ภาพ 59 วัดหนองพิกุล

“มณฑปตั้งอยู่กลางกำแพงแก้วรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส ความยาว...ลักษณะเช่นเดียวกับกำแพงแก้วของวัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหารแห่งเมืองศรีสัชชนาลัย และรูปแบบนี้เองที่ได้พบที่เมืองกำแพงเพชร...” (รัตติยา ไชยวงศ์ ที่นี้...เมืองบางขลัง 2) ใครอยากเห็นว่าเหมือนกันอย่างไร จงมาดูเอาเองเถิด...สรุปว่าหนองพิกุล...รุ่นเดียวกับวัดโบสถ์บางขลังของสุโขทัยที่เป็นแล่งทั้งองค์ และ ในขณะเดียวกันก็มีร่องรอยทางประวัติศาสตร์ว่า ขุนบางกลางหาห มีต้นกำเนิดอยู่ ณ เมืองคณฑีและเมืองคณฑีนี้อยู่เคียงกับเมืองนครชุม

ภาพ 60 มณฑปมีร่องรอยว่าเคยมีพระพุทธรูปนั่ง

เป็นที่น่าแปลกใจว่าโบราณสถานทั้งหมดทั้งสิ้นภายในสิมามณฑลที่ยังเหลืออยู่ ไม่มีซากถาน (เว็จกุฎี หรือ ส้วม) หรือห้องอาบน้ำสักแห่งเดียวซึ่งออกจะผิดปกติของอารามที่มีสงฆ์ในครั้งนั้น ในบริเวณวัดล้วนต้องมีห้องน้ำ และ ถานไว้ เพื่อพระสงฆ์ และข้าวัดได้ใช้กัน ในกรณีที่มีอาคันตุกะมาจากทางไกลเพื่อบำเพ็ญบุญ กองเกวียนค้าขาย หรือผ่านมาเพื่อกิจใด ได้อาศัยถานและห้องน้ำเป็นสัปปายะ

ศิลาแลงปักรายอยู่รอบรอบ	ในเขตขอบอุทกสีมาใหญ่
เจดีย์รายรายรอบประกอบใน	บ่อน้ำเก่าหายไปจากแถวทาง
หนองพิกุล...พิกุลสร้าง	อาราม นี้อา
สาวงามสร้างวัดงาม	สี่สร้าง
พระนั่งนั่งในปรางค์	ปราสาท พรอวยแก่ผู้ให้...นอบน้อม บูชา

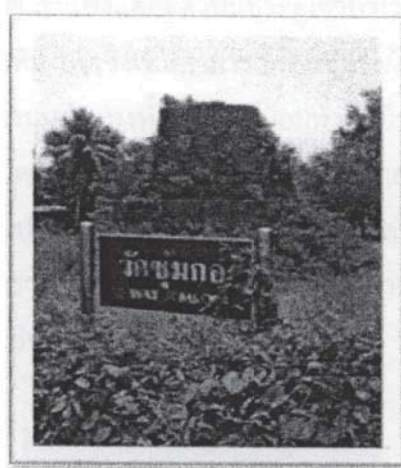
6. วัดชุมกอ

เจดีย์ที่ยืนอยู่อย่างโดดเดี่ยว ติดกับทางหลวงจังหวัดกำแพงเพชรขาออก ล้อมรอบด้วยร้านอาหารตามสั่ง และห้องแถว / บ้านใหม่ที่ผุดขึ้นมาเกือบจะบดบังเจดีย์องค์นี้จากสายตาของผู้คนทั่วไป แม้คนพื้นอย่างนครชุมก็ไม่อาจมองเห็น จึงมักจะผ่านเลยไปด้วยความเร็วของยานยนต์ที่ตนขับขี่ แนะนำว่า ถ้าคิดจะไปดูเจดีย์ชุมกอนี้ควรเดินไปเท่านั้น

เจดีย์ชุมกอองค์นี้สภาพโทรมเกินบรรยาย เคยมีแท่นเพื่ออธิบายความเป็นมาของเจดีย์นี้ก็ไม่เห็นแล้ว รูปทรงเดิมคงเหมือนกันกับแห่งอื่น ทรงลังกา ยอดเจดีย์และองค์หักหายไป ที่เหลืออยู่ครึ่ง

องค์ก็มีรอยร้าวทั่วไป ปูนสอเหลืออยู่สักสองศอก จะหล่นเมื่อไรก็ได้ ฐานเป็นมาลัยเถาเหมือนหนองยายช่วย กับเจดีย์บริวารองค์หนึ่งที่วัดหนองพิกุล

เหลือเจดีย์ครึ่งองค์อยู่ตรงนี้	ข้างทางที่เกวียนยนต์และคนผ่าน
แล้วเปียดชิดปิดล้อมทุกเส้นธารณ	ที่ดินผ่านผ่นให้อย่างไรกัน
เคยอารามงามจดหมดสภาพ	เห็นล้มราบหักเรี่ยแล้วเสียขวัญ
องค์ซุ้มกอจะอยู่ได้กี่วัน	ก็นับกันว่าจะร่วง...เวลาใด

ภาพ 61 วัดซุ้มกอ

7. ป้อมทุ่งเศรษฐี

ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของนครชุม เป็นป้อมสี่เหลี่ยมด้านเท่าสร้างด้วยศิลาแลงล้วน กำแพงเชิงเทินขนาดใหญ่ความยาวกว่า 80 เมตร ที่กึ่งกลางกำแพงมีประตูเข้าออกทุกด้าน ยกเว้นฝั่งตะวันออกที่ถูกทำลายราบไปหมดแล้ว เชิงเทินซึ่งกว้างขวางสำหรับเดินตรวจตราได้ บนแนวนั้นมีใบเสมาเจาะช่องสำหรับสอดอะไรก็ได้แม้แต่ปืนสำหรับยิง

ภาพ 62 ด้านหนึ่งของกำแพงป้อม ที่ดูว่ายังคงแข็งแรงอยู่จนปัจจุบัน

ตอนล่างด้านในเจาะวงโค้งยอดแหลมขนาดคนเข้าไปแอบได้ เรื่องราวบางกระแสฟังว่า เกี่ยวข้องกับวัดหนองพิกุลอยู่บ้าง เพราะนางสาวพิกุลลูกสาวเจ้าของป้อมเป็นผู้สร้าง มีเหตุผลว่าอิฐทุกก้อนที่ประกอบเป็นเจดีย์ และ สิ่งก่อสร้างทั้งหมดล้วนโหวงดงาม สมกับเป็นวัดสตรีสร้าง

ได้เห็นภาพของป้อมทุ่งเศรษฐี และเรื่องราวเรื่องเล่ากันไปแล้ว หนนี้เรามาดูความเห็นของนักประวัติศาสตร์กันบ้าง...ป้อมทุ่งเศรษฐี คือโบราณสถานขนาดใหญ่อีกหนึ่งแห่งหนึ่ง ที่ตั้งอยู่นอกเมืองนครชุมทางทิศใต้ ลักษณะเป็นป้อมสี่เหลี่ยมจัตุรัส กำแพงก่อด้วยศิลาแลงขนาดใหญ่ ด้านละ 84 เมตร ด้านตะวันออกถูกรื้อทำลายทิ้งตลอดแนว กำแพงแต่ละด้านมีประตูเข้าบริเวณกึ่งกลาง กำแพงด้านนอกก่อเป็นผนังสูง ด้านในก่อเป็นแท่นหรือเชิงเทิน บนเชิงเทินสามารถเดินไปมาได้ ตรวจตราได้ สูงขึ้นไปมีใบเสมา ได้ใบเสมามีช่องอาจใช้เป็นช่องป็น ตรงมุมกำแพงทั้งสี่ด้าน มีป้อมหัวมุมยื่นออกมาเป็นสี่เหลี่ยม ตอนล่างของกำแพงมีช่องกุดที่เจาะเป็นวงโค้งยอดแหลม ภายในบริเวณป้อมไม่ปรากฏสิ่งก่อสร้างใดๆ จากลักษณะช่องกุดที่เจาะเป็นวงโค้งยอดแหลมเข้าไปในตัวกำแพง คล้ายกับช่องหน้าต่างของอาคารที่สร้างในสมัยอยุธยา โดยเฉพาะตั้งแต่สมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชลงมา จึงสามารถคาดคะเนได้ว่าป้อมทุ่งเศรษฐีแห่งนี้คงสร้างในช่วงสมัยอยุธยาและได้รับอิทธิพลจากตะวันตก...

ภาพ 63 วัดพระบรมธาตุ เจติยาราม

8. วัดพระบรมธาตุเจติยาราม

พระบรมธาตุสร้างขึ้นในปี พ.ศ. 1762 (กล่าวกันว่าเป็นรัชสมัยของพ่อขุนศรีนาวนำถม) เป็นวัดหลวงประจำเมืองนครพระชุม เช่นเดียวกับวัดมหาธาตุของสุโขทัย วัดนี้เจริญรุ่งเรืองแต่นั้นเมื่อปลายอยุธยา - ต้นรัตนโกสินทร์ จึงโทรม และร้างไปประมาณ 300 ปี แต่ไม่เคยร้างคนอยู่อาศัย ปี พ.ศ. 2392 สมเด็จพระพุทธเจ้าจารย์ (โต) เดินทางมาเยี่ยมญาติและพักที่วัดเสด็จ ได้อ่านจารึกนครชุมจึงทราบว่ามีเจดีย์พุ่มข้าวบิณฑ์ 3 องค์บรรจุไว้ด้วยพระบรมสารีริกธาตุ จึงขอให้เจ้าเมืองกำแพงเพชรขณะนั้น คือ พระยาราม รณรงค์สงคราม (น้อย) ช่วยเกณฑ์กำลังคนมาช่วยไถ่ถอน จึงพบเจดีย์ 3 องค์นั้น (เมื่อปี พ.ศ. 1762 มีเจดีย์รูปทรงแบบบัวตูมที่วัดพระธาตุฝั่งนครชุม (บุญเสริม ศรีภิรมย์, 2536 : 2 - 4)

ต่อมาเจ้าเมืองกำแพงเพชร ทำรายงานกราบบังคมทูลพระกรุณา ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาต พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (ร.5) ทรงพระกรุณาให้ปฏิสังขรณ์ได้ตามแต่ศรัทธา โดยพญาตะก่าแขก (พญาตะก่า เป็นตำแหน่งซึ่งให้กับผู้มีอุปการะแก่พระศาสนา มีพญาตะก่าหลายท่านจึงใส่นามไว้ข้างท้าย / อ.วัลลภ ทองอ่อน / มรภ. กำแพงเพชร) เป็นผู้ออกทุนทำ เจดีย์เดิมนั้นหักพังเสียหายมาก จึงให้ช่างลากเอาไปทิ้งเป็นเชือกกันน้ำ แล้วสร้างเจดีย์มอญครอบฐานเดิมไว้ และ บรรจุพระบรมสารีริกธาตุลงในพระเจดีย์องค์ใหม่ ยังไม่ทันแล้วบริบูรณ์ดี พญาตะก่า ถึงแก่อนิจกรรม พระโขนงชายรับทำต่อจนสำเร็จ เป็นเจดีย์กว้างยาวด้านละ 30 เมตร สูงแต่ฐานถึงยอด 37 เมตร ฉัตรนั้นเอามาแต่เมืองตะไก่ การไปนำฉัตรมาทั้งสองครั้งเป็นการขนส่งโดยช้าง เสริมสมบูรณ์ก่อนรัชกาลที่5 เสด็จประพาสต้นเพียงสี่เดือน

ต้นพระศรีมหาโพธิ์นั้น ในหลักศิลาจารึกว่า...เอาทั้งพืชพระศรีมหาโพธิ์อันพระพุทธเจ้าเราเสด็จอยู่ใต้ต้นและ ผจญขุนมาราธิราช ได้ปราบแก่พระสัพพัญญุตญาณเป็นพระพุทธเจ้า มาปลูกไว้เบื้องหลังพระมหาธาตุนี้ ผิผู้ใดนับไหว้กระทำบูชาพระศรีรัตนมหาธาตุและศรีมหาโพธิ์นี้ว่าไซ้ มีอานิสงส์พราหมณ์เสมอดั่งได้นับตนพระเป็นเจ้าบ้างแล้ว

พระมหาธรรมราชาลิไทใน พ.ศ. 1900 นั้น เมื่อถึงคราวมาฆฤกษ์วันเพ็ญเดือนสาม เสด็จมาสู่วัดพระธาตุเมืองนครพระชุม พรั่งพร้อมด้วยโยธาทวยหาญ เพื่อกะทำนบบูชาองค์พระธาตุในวาระอันสำคัญนั้น ดังที่ปรากฏในจารึก ความว่า...พระยาเลิไทยราชผู้เป็นลูกพระยาเลิไทยเป็นหลานแก่พระยารามราช เมื่อได้เสวยราชย์ในเมืองศรีสัชนาลัยสุโขทัย ได้ราชาภิเษกเป็นท้าวเป็นพระยาขึ้น ชื่อศรีสุริยพงษ์มหาธรรมราชาธิราช หากเอาพระศรีรัตนมหาธาตุอันนี้มาสถาปนาในเมืองนครชุมปีนั้น พระมหาธาตุอันนี้หาใช่ธาตุอันสามัญ คือพระธาตุจริงแล้ว เอาลูกแต่ลังกาทวีปพันมาตาย.....

วัดพระบรมธาตุ ขึ้นทะเบียนวัดเมื่อปี พ.ศ. 1858 ในช่วงเสด็จประพาสต้นเมื่อวันที่ 25 สิงหาคม พ.ศ. 2449 ของพระพุทธเจ้าหลวงทรงบันทึกไว้ว่า...ได้ยกฉัตรซึ่งทำมาแต่เมืองมรแห่งพึ่งแล้ว แต่ฐานซุกซิงยังถือปูนไม่รอบ พระเจดีย์นี้ทาสีเหลืองมีลายปูนขาวแลดูในน้ำงามดี มีพระครูอยู่ในวัดเป็นเจ้าคณะรองรูปหนึ่ง พระครูเจ้าคณะแขวงอำเภอพรานกระต่ายอยู่อีกพวกหนึ่ง เป็น 2 พวก ออกจะลอยกัน มีโรงเรียนอยู่ในกุฎมีราษฎรมาหาเป็นอันมาก

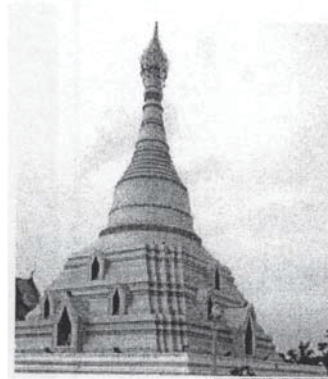
ตำนานพระบรมธาตุนครชุม "...พระเจดีย์องค์นี้ทาสีเหลือง มีลายปูนขาว แลดูในน้ำงามดี..." (จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2540) คำพรรณนาพระบรมธาตุนครชุมครั้งเมื่อเสด็จประพาสต้นเมืองกำแพงเพชร ก่อนที่พญาตะก่าและพระโขนงผู้มีจิตศรัทธาในศาสนาจะบูรณะแล้วเสร็จ สืบไปถึงคำบอกเล่าของพระครูธรรมาวินิ (สี) ที่มีต่อสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพว่า "เดิมมีพระเจดีย์ก่อด้วยอิฐสามองค์อยู่บนฐานศิลาแลงเดียวกัน ตรงกลางหนึ่งองค์ ทิศตะวันออกและทิศตะวันตกข้างละหนึ่งองค์พม่าคนนั้นศรัทธาทำพระเจดีย์ใหม่ให้ใหญ่กว่าเดิม จึงรื้อเจดีย์เดิมเสียทั้งสามองค์...พม่าผู้ศรัทธานั้นสร้างตามแบบเจดีย์พม่าก็ไม่เห็นเจ้าเมืองห้ามปราม พระมหาธาตุเมืองกำแพงเพชร จึงกลายเป็นรูปเจดีย์พม่าอยู่จนบัดนี้ "

(ดำรงราชานุภาพ, 2470)

นับแต่นั้นมาพระธาตุนครชุมกลับมีชีวิตชีวขึ้นอีกครั้ง ไม่ใช่เพราะได้รับการบูรณปฏิสังขรณ์รูปทรงแบบใหม่ หากแต่เพราะมีผู้นำที่มีศรัทธา ได้ฟื้นคืนชีวิตให้แก่ศาสนสถานนั้น และจวบจนบัดนี้ยังมีประเพณีทำบุญฉลองพระธาตุเพ็ญเดือนสาม ที่ชาวคลองสวนหมากปฏิบัติกันมาด้วยสำนึกศรัทธา และความรู้สึกของชาวกำแพงเพชรและชาวบ้านนครชุมคงเหมือนความรู้สึกของ “รีน” (ทุ่งมหาธาตุนครชุม) (ทุ่งมหาธาตุนครชุม) ที่ว่า...ฉัตรทองแต่ตะโก้งมาประดิษฐาน ณ ยอดพระบรมธาตุเป็นสัญลักษณ์แห่งพระบวรพุทธศาสนา ซึ่งประชาชนทั้งเหนือและใต้ได้กราบไหว้กันต่อมา สำหรับจะอยู่คู่ฟ้าต่อไปในอนาคต ชุมพระทั้งสี่ด้านหรือที่เรียกว่าชุมจรร้านั้น ประดิษฐานพระพุทธรูปไว้ด้านละเท่าจำนวนชุม ซึ่งพระพักตร์ของพระพุทธรูปประจำแต่ละชุมนั้นก็ผินไปตามทิศนั้นด้วย ซึ่งก็พอจะอนุมานได้ว่า ต้องการให้มองเห็นความเป็นไปของทุกชีวิตไม่ว่าจะเป็นเมืองนครชุมทั้งชาติชนพลเมือง เพื่อจะแผ่ความสงบเย็นไปยังทุกสิ่งอย่างทั่วกัน ชุมนั้นหันไปทิศใดก็จะมีพระพุทธรูปซึ่งเป็นศิลปะของอาณาจักรซึ่งอยู่ทางทิศนั้น เช่น ทางทิศใต้พระพุทธรูปประจำทิศนั้นย่อมเป็นศิลปะอยุธยา

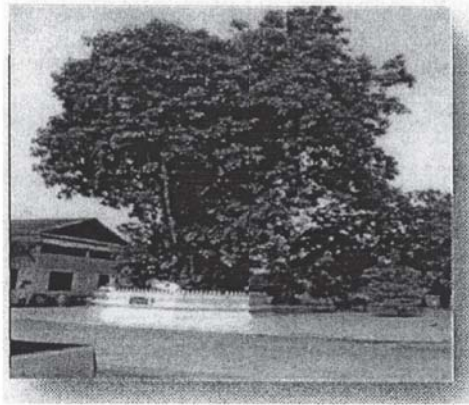
ภาพ 64 พุ่มข้าวบิณฑ์ศิลปะสุโขทัย

ภาพ 65 เจดีย์พระบรมธาตุปัจจุบัน

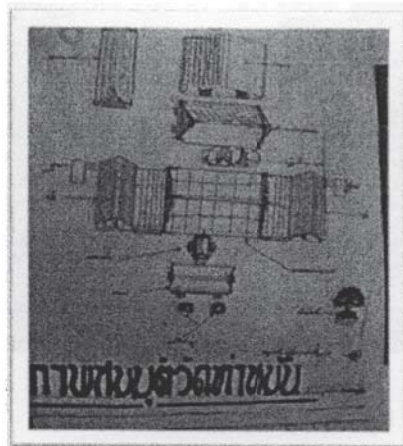
ครั้งนั้นหนาพระยาไท้เรื่องอำนาจ
นครชุมคือเมืองรุ่งเรืองวิไล
ทั้งพุทธพราหมณ์ศรัทธามาเนื่องแน่น
มีดาร์สตรัสไว้ในจารึก
เหมือนนบองค์พระพุทธรูปค่านันต์
ก่อสถูปรูปบัวนบหัวฟ้า
ให้บรรจุพระบรมสารี

มีประกาศในศิลาจารึกใหญ่
เป็นหมุดหมายพระพุทธรูปปาง
ให้เป็นแดนพุทธภูมิชุมนุมสงฆ์
ผินบโพธิ์ด้วยระลึกถึงค่านัน
ละโลกมนุษย์สู่สวรรค์อันเลิศ
ศรีอินทราสร้างไว้บนพื้นที่
ริกธาตุตั้งนี้เกล้าพระองค์

ภาพ 66 ต้นพระศรีมหาโพธิ์ซึ่งพระมหาธรรมราชาลิไททรงปลูก

9. วัดท่าหมั่น

ภาพ 67 วัดท่าหมั่น

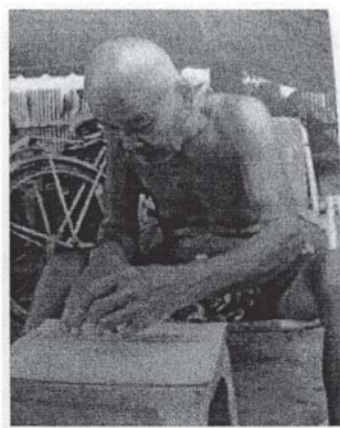
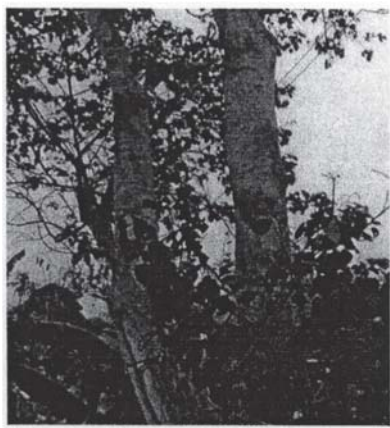
วัดท่าหมั่นไม่มีโบสถ์ มีเจ้าอาวาสปกครองมา 5 หรือ 6 องค์พอจะเรียงลำดับให้ดูได้ คือ

1. อาจารย์เณร (บุญมี) ยศปัญญา
2. อาจารย์ปลั่ง วังลึก
3. อาจารย์สวย อินจันทร์
4. อาจารย์ช่วย
5. อาจารย์แก้ว

ข้อมูลกล่าวว่า มีเจ้าอาวาสอีกองค์คืออาจารย์เขียน และบ้างว่าเป็นรักษาการ สำหรับอาจารย์เณรนั้น เป็นคู่สวดของหลวงพ่อวิเชียรโมลี เคยบวชอยู่วัดพระบรมธาตุมาก่อน มีผู้นิมนต์มารับตำแหน่งเจ้าอาวาสที่วัดท่าหมั่น เป็นที่เลื่อมใสของกุลบุตรเมืองนครชุม เนื่องจากมีพระเณรจำพรรษาไม่ต่ำกว่า 30 รูป โรงเรียนประชาบาลตำบลคลองสวนหมากได้ใช้วัดเป็นโรงเรียน การหมดสภาพวัดจึงส่งผลให้

โรงเรียนต้องย้ายไปหาที่ใหม่ ซึ่งคือโรงเรียนบ้านนครชุมในปัจจุบัน อาจารย์ช่วยนั้นได้บำรุงวัดให้รุ่งเรืองก้าวหน้าไปมาก เมื่อท่านมรณภาพ ชาวนครชุมจึงสร้างสถูปเก็บอัฐิของท่านไว้เคารพบูชาต่อไป ต่อมาบ้านเรือนร้านค้าแน่นหนาขึ้น กลายเป็นตลาด ขยายชุมชน ขยายตลาดไปสร้างตลาดใหม่ วัดเก่าจึงร้าง หลังจากหมดสมัยอาจารย์แก้ว เขตสังฆาวาสให้เอกชนเช่าทำประโยชน์ ศาลาวัตถุถูกรื้อถอนไปประกอบใหม่ที่วัดสว่างอารมณ์นาม “วัดท่าหมื่นแก้วปทุมฉนวนาส” จึงหมดสภาพไปโดยสิ้นเชิง

ชื่อวัดนั้นมีเค้าว่าจะมาจากการที่เป็นดงต้นหมื่นมาก่อน ต่อมาเมื่อชุมชนมีการติดต่อค้าขายระหว่างโป่งน้ำร้อน-นาบ่อคำกับนครชุม คลองสวนหมากที่อยู่ด้านหลังของวัดนั้น เป็นที่ขึ้นลงของล้อเกวียนที่มาขายของป่าและซื้อหาของจำเป็นกลับไป ที่ขึ้นลงริมคลองเรียกกันทั่วไปว่าท่า เมื่อสร้างวัดขึ้นจึงได้ชื่อว่าวัดท่าหมื่น

ภาพ 68 ต้นหมื่น และผู้ให้ข้อมูล

10. วัดสว่างอารมณ์

ภาพ 69 วัดสว่างอารมณ์

วัดสว่างอารมณ์ตั้งอยู่ที่หมู่ที่ 6 ตำบลนครชุม ในที่เดิมของวัดสองพี่น้อง วัดพระบรมธาตุ ก่อนข้างจะไกลเกินไปสักหน่อยสำหรับคนหมู่ที่ 5 หมู่ที่ 6 จึงคิดสร้างวัดแห่งใหม่ขึ้นและรื้อศาลาวัดท่าหมื่น มาประกอบไว้ที่วัดสว่างอารมณ์ วัดนี้มีปูชนียวัตถุที่สำคัญยิ่งคือพระพุทธรูปเก่าแก่ศิลปะเชียงแสน ปางมารวิชัย หน้าตัก 2.87 เมตร สูงเกือบ 3.00 เมตร มีพุทธลักษณะที่งดงามยิ่ง (ชายสังฆาฏิ ของเดิมเป็นรอยหยักที่เรียกว่าเขี้ยวตะขาบ การซ่อมแซมมีการแต่งเติมเป็นเส้นตรง) ปัจจุบันได้รับการยกย่องเป็นพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ประจำจังหวัด

เจ็ดสิบปีเศษ วัดสว่างอารมณ์มีเจ้าอาวาส 3 รูป รูปแรกคือหลวงพ่อบุญมี ธมมสโร มีรูปหล่อของท่านประดิษฐานอยู่ทางซ้ายมือของพระวิหารหลวงพ่อบุญมี รูปที่ 2 พระครูวิศาลวิโรภาส (ทองหล่อ ปิยโส) อดีตเจ้าคณะอำเภอเมืองกำแพงเพชรมีเจดีย์บรรจุอัฐิอยู่ที่ด้านตรงกันข้าม รูปที่ 3 พระมหาวิโรจน์ วิโรจโน เจ้าคณะอำเภอเมืองกำแพงเพชรเป็นเจ้าอาวาสองค์ปัจจุบัน...มีพระพุทธรูปกลุ่มหนึ่ง สร้างที่เมืองกำแพงเพชร ทำเลียนรูปแบบพระสิงห์อันเป็นรูปแบบของพระพุทธรูปล้านนา เป็นพระรูปหล่อสำริด 3 - 4 องค์ เก็บรักษาที่วัดคูยางกำแพงเพชร พระพุทธรูปสำริดพบที่วัดพระแก้วปัจจุบันจัดแสดงที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ จังหวัดกำแพงเพชร 1 องค์ และพระพุทธรูปองค์ใหญ่ ที่วัดสว่างอารมณ์...(พิเศษ เจียจันทร์พงษ์ ,...)

หลวงพ่อบุญมีองค์จึงถือเป็นพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ เป็นที่พึ่งทางใจของคนนครชุมและตำบลใกล้เคียง เมื่อถึงวันเพ็ญเดือน 4 งานนมัสการหลวงพ่อบุญมี / หลวงพ่อบุญมี / และหลวงพ่ทองหล่อเป็นประจำทุกปี มีการกวนข้าวเหนียวแดง ข้าวเหนียวแก้ว มีทอดผ้าป่าแถว ซึ่งแพร่หลายไปถึงตัวจังหวัดและที่อื่น ๆ ที่ขาดไม่ได้คือการเฉลิมฉลองด้วยมหรสพ

ภาพ 70 วิหารที่ประดิษฐานหลวงพ่อบุญมี

คนเสียจริตคนหนึ่งใช้ของมีคมทำร้ายหลวงพ่อบุญมี และเชื่อว่ามิไจรลอบตัดเศียรพระหนานหนู่นัก คณะกรรมการในสมัยพระครูทองหล่อ ปิยโส จึงมีมติให้ทำประตูล็อกเพื่อกันขโมย สำหรับสาธุชนที่มีความประสงค์จะให้พระปิดทองนั้นมิ่งองค์จำลองไว้องค์หนึ่ง ประดิษฐานไว้ด้านข้างพระวิหาร

พระพุทธรูปเชียงแสนที่งดงามยิ่ง อยู่ตรงนี้เป็นเวลานานเท่าใด (จึงมีจอมปลวกและเถาไม้หนามบังสายตา) อาจสร้างขึ้นมาในช่วงของการขยายอำนาจของอาณาจักรล้านนา นับเป็นบรรณาการที่สูงค่า หรือบอกว่าอำนาจของอาณาจักรล้านนาได้แผ่มาครอบคลุมแล้ว และอาจบอกถึงความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างสองเมือง การมีพระพุทธรูปองค์นี้อยู่ในเมืองนครชุมไม่ว่าขณะที่เป็นเมือง หรือตำบล หลวงพ่ออุโมงค์ก็จะยังดำรงอยู่อย่างเป็นที่พึ่งทางใจไม่ว่ายามทุกข์ และยามอยู่ดีกินอิ่ม

ครั้งที่นายสมนึก ยศปัญญา ยังเป็นหนุ่มคะนองเที่ยวชอกแซกไป ไม่ว่าหนองปลิงซึ่งต้องข้ามแม่น้ำ ขากลับหนหนึ่งก็เกิดเหตุที่ต้องจดจำไม่ลืม เทียงคีนไปแล้วลิเกเล็ก นัดหมายครั้งต่อไปแล้ว ก็ว่ายน้ำกลับมาอย่างเคย ผ่านป่าช้าวัดสว่างอารมณ์ แต่ไม่กล้าร้องเพลงเหมือนเขาไปเพราะชาวบ้านกำลังหลับกันดีอยู่ ก็ร้องฟังคนเดียว ผ่านป่าช้ามาถึงด้านหน้าวัด กำลังจะข้ามคลองสวนหมาก มีแสงวาวสว่างมาทางด้านหลัง น้าหนักหันกลับเพราะตกใจแสงเป็นสีเขียวอย่างมรกต เคลื่อนไหวไปมาอยู่เหนือวิหารหลวงพ่ออุโมงค์ก่อนจะเคลื่อนไป วนกลับมาอีกครั้งก่อนจะหายไป พอหายตกใจก็หายกลัว รู้ว่าเป็นปรากฏการณ์ของสิ่งศักดิ์สิทธิ์

ภาพ 71 รูปปั้นหลวงพ่อบุญมี ธรรมสโร

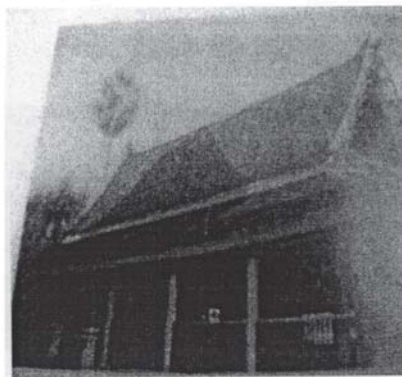
ประดิษฐานอยู่ในวิหารหลังน้อยทางด้านซ้ายของวิหารหลวงพ่ออุโมงค์ แสดงชาตะ และมรณะของท่านไว้ บอกให้เราทราบว่าหลวงพ่отรงชีพออยู่ 86 ปี

ภาพ 72 สถูปเจดีย์ที่เก็บอัฐิหลวงพ่อบุญมี

ภาพ 73 สถูปหลวงพ่отองหล่อ ปิยโส

ภาพ 74 ศาลาจากวัดท่าหมั่น

11. วัดพระเจดีย์ทอง

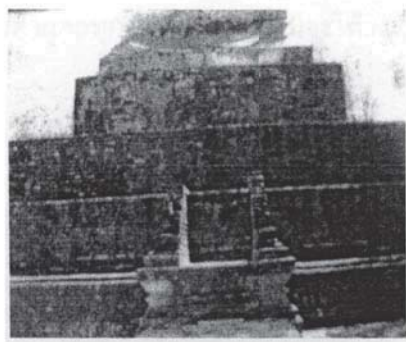
ภาพ 75 วัดพระเจดีย์ทอง

หมู่ที่ 10 บ้านโนนม่วง ตำบลนครชุม มีเจดีย์เก่าแก่อยู่อีกหนึ่ง คนเก่าบ้านโนนม่วงเล่าว่า แต่เดิมเห็นเป็นเนินดินขนาดใหญ่ จนกระทั่งกรมศิลปากรมีการขุดแต่งจึงเห็นเป็นเจดีย์ขึ้นมาชัดเจน ที่ด้านตะวันตกมีซุ้มพระมีร่องรอยพระพุทธรูปนั่ง ทางตะวันออกมีวิหาร มีแนวกำแพงแก้ว วัดนี้มีชื่อเรียกกันหลายชื่อ วัดเจดีย์ทอง เจดีย์บ้านธาตุ พระธาตุน้อยเรือนทอง และพระธาตุเจดีย์ทอง

วัดพระเจดีย์ทองเป็นเจดีย์ทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ขนาดใหญ่ ตั้งอยู่บนฐานเขียง ซ้อนกันสามชั้น มีกำแพงแก้วแบบวัดหนองพิบูล ไม่ได้ชื่อว่าเป็นกรุพระแต่ทราบว่ามีคนไปได้มาบ้างจากแถวนี้ คาดว่าการหักพังคงเป็นไปตามธรรมชาติ และน้ำหนักของวัสดุที่พอกเอาไว้ จึงดึงเอายอดพระธาตุถล่มลงมาด้วย

ภาพ 76 เจดีย์หลังการบูรณะ

ภาพ 77 ฐานเขียงซ้อนกันที่อยู่หน้าสุดในภาพเป็นซุ้มพระ

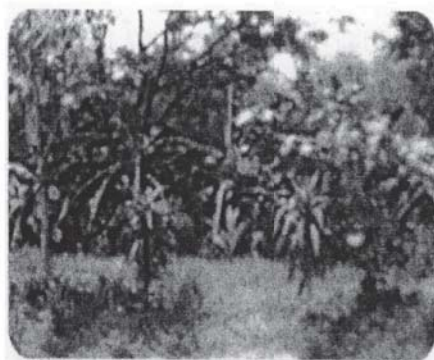
ภาพ 78 อีกมุมหนึ่งของเจดีย์พุ่มทรงข้าวบิณฑ์

คำว่าธาตุที่ชาวบ้านอยากให้ตัดทิ้ง เพราะไปพ้องเสียงกับคำว่าทาส ซึ่งหมายถึงเป็นข้า กระทั่งมีคำอธิบายว่าคำนี้..ธาตุ..ที่หมายถึงเอาพระบรมสารีริกธาตุจึงยอมรับ มีคนได้เห็นดวงไฟขนาดใหญ่ ลอยอยู่สูงประมาณความสูงของยอดเจดีย์ และเรื่องราวเกี่ยวกับปาฏิหาริย์หลายครั้ง ซึ่งเป็นความเชื่อของท้องถิ่น น้อยคนจะมีโอกาสได้เห็น ไม่ลบหลู่เพราะเมืองไทย และเมืองเก่าอื่น ๆ ในอุษาคเนย์ ก็ล้วนมีเรื่องราวแบบนี้ทั้งสิ้น

มีความสัมพันธ์อย่างไรระหว่างเจดีย์พุ่มข้าวบิณฑ์ที่มีอยู่ที่เมืองนครชุม กำแพงเพชร และเมืองไตรตรังซ์ เจดีย์ที่ขึ้นชื่อว่ามีพระบรมสารีริกธาตุบรรจุอยู่... พระธาตุท่านเสด็จไปพบ ไปเยี่ยมเยียนกัน... ครั้นถามข้าก็ถูกย้อนว่า...หาอ่านในจารึกเอาเถิด 5000 ปีท่านจะไปรวมกัน มันเป็นเรื่องของสิ่งศักดิ์สิทธิ์...

ที่โนนม่วงฉันก็ได้ไปโนนม่วง	มองข้าวบิณฑ์ยอดกลวงไม่เห็นข้า
เหลือแต่ฐานมันคงดูทรงงาม	น่าจะทำก่อใหม่ให้เต็มองค์
งบประมาณคงไม่หนักใจดอก	ขอเพียงบอกรบประชาสมประสงค์
อย่างเช่นฉันยากเข็ญไม่เป็นองค์	จะช่วยคงหลักร้อยยอาน้อยใจ
ขอวอนท่านผู้ดีบารมีมาก	เป็นผู้นำเป็นหลักเป็นทุนใหญ่
ฉันจะร่วมทำกุศลทุกคนไป	เงินจะให้...แรงจะออก...ไม่หลอกเลย

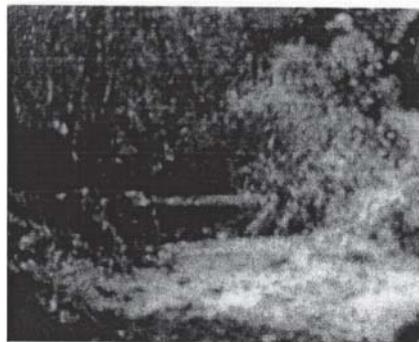
12. กำแพงและคูเมืองนครชุม

ภาพ 79 กำแพงและคูเมืองนครชุม

กำแพงเมืองที่เหลือขนานแนวไปกับคูเมือง เป็นการขุดเอาดินมาสร้างกำแพง เมื่อกล่าวถึงกำแพงเมืองกับคูเมืองก็อย่านึกถึงศิลาแลงกำแพงอิฐที่เห็นจากป้อมทุ่งเศรษฐีเลย ป้อมนี้ก็คงจะเป็นด่านหน้าที่คอยระแวดระวังภัย ก่อนที่ศึกจะเข้าประชิด และกำแพงเพชรเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรอยุธยาแล้ว

ลักษณะตัวเมืองเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า รูปกำแพงเมืองสร้างคดเคี้ยวไปตามลำน้ำปิง กว้างประมาณ 400 เมตร ยาวประมาณ 2900 เมตร มีคูเมือง 2 ชั้น คันดิน 3 ชั้น ที่เรียกกันว่าตริบูร กำแพงเมืองเริ่มจากทางตะวันออกของปากคลองสวนหมาก หักมุมไปทางทิศใต้ของสะพานข้ามปิงไปสิ้นสุดที่บ้านหัวยาง ถูกน้ำกัดเซาะทำลายไปสิ้น

ภาพ 80 คูเมืองส่วนที่เหลือ

ภาพ 81 ป้ายแสดงแนวกำแพงเมือง

ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อปี พ.ศ. 2397 ดูจะเป็นหมายประกาศคุ้มครองโบราณวัตถุฉบับแรก แสดงให้เห็นถึงความหมายของวัดวาอาราม พระอุโบสถ เจดีย์ วิหาร พระพุทธรูป ตามที่รัฐต้องการให้ประชาชนเข้าใจและปฏิบัติ ...ซึ่งมีพระราชบัญญัติมาทั้งนี้ เพื่อให้ชาวบ้านเอาใจใส่วัดวาอารามใกล้บ้านของตน ไม่ปล่อยให้ผู้ร้ายขูดเสีย ทำลายเสีย เพราะเป็นของที่ท่านทำไว้สร้างไว้แต่ก่อนด้วย อิฐ หิน ปูน ศิลาใด ๆ ใหญ่ก็ดี เล็กก็ดี ถึงจะคร่ำและชำรุดทรุดโทรมไปแล้ว ก็ยังเป็นเครื่องประดับพระนครอยู่ (ศิลปากร / 2533 : 56)

13. ศาลเจ้าพ่อเสือนครชุม

ภาพ 82 ศาลเจ้าพ่อเสือนครชุม

ตลาดและชุมชนขยายตัวออกไปตามครัวที่ย้ายเข้ามา ตลาดวัดท่าหมื่นที่พ่อค้าแม่ขายเคยนำสินของตนมาค้า ก็มีตลาดแห่งใหม่ขึ้นเป็นสัดส่วน มุงสังกะสีฝนตกไม่เปียก แดดออกก็ไม่ร้อน ไม่ต้องยกของหลบทั้งฝนและแดด นับว่าชุมชนก้าวไปอย่างมีอนาคตก็ว่าได้ การพูดถึงศาลเจ้าหลังใหม่ซึ่งงดงาม กว่า โอ้อ่ากว่าเริ่มหนาหูขึ้น

ศาลเจ้าพ่อเสือนครชุม (เจ้าพ่อ-เจ้าแม่) มีคนไทยเชื้อสายจีนที่หนองจอกมีศาลเจ้าที่นั่นเช่นเดียวกับที่คนไทย มอญ พม่า ลาว เขมรมีวัดเป็นที่พึ่งทางใจเช่นเดียวกัน ศาลหลังแรกของนครชุม อยู่ในป่าช้าวัดสว่างอารมณ์ (วัดสองพี่น้อง) ศาลเล็ก ๆ นี่เป็นสี่เหลี่ยมด้านเท่า กว้างยาวเมตรคูณเมตร มีชื่อของ

อาจู่ แซ่เฮ้ง / อาจุ่น แซ่เจี๋ย โดยมีนายสมใจ อึ้งตระกูล ชินแสผู้รู้แจ้งในพิธีการจัดหาของเซ่นไหว้มาใช้ ประกอบพิธี นางมาลี อึ้งตระกูลภรรยา บริจาคเงินไว้บำรุงศาลอีก 1,750 บาท

หลายปีต่อมา การปรับปรุงเป็นสิ่งจำเป็น ศาลถูกขยายให้กว้างใหญ่ขึ้น ความยาว 3 เมตร เพราะคนสามารถอาศัยนอนเล่น หรือ จะหลับไปจริงๆได้อย่างสบาย เป็นหลังที่ 2 ซึ่งมีต้นกำเนิดจากวันงาน ขึ้นบ้านใหม่ของนายเฮงจ้วน แซ่เจี๋ย มีการปรารภกันถึงความโทรมของศาลเจ้า จึงมีการลงขันกันคนละ 100 บาท เพื่อซ่อมแซม นายตังกวย แซ่เฮง และ นายเปี่ยงเหยียน แซ่อึ้ง เป็นผู้สร้าง โดยแบ่งซื้อที่ดินของ นายฉลอม ไม่ทราบราคา นายสมนึก ยศปัญญา ว่าขึ้นไปนอนสบายไม่ต้องขดตัวให้เมื่อยเหมือนศาลหลังเก่า (นายตังกวย แซ่เฮง เป็นต้นตระกูลศิริไพบูลย์)

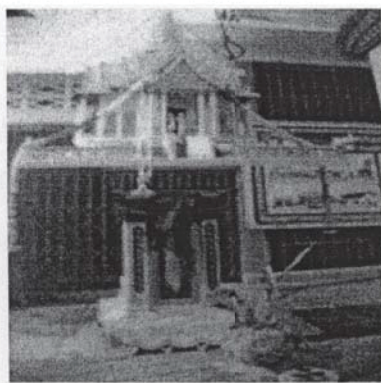
พิธีวางศิลาฤกษ์

12 มกราคม พ.ศ. 2514 นายเฮงจ้วน แซ่เจี๋ย ขุดหลุมเพื่อวางศิลาฤกษ์

ผวจ.กำแพงเพชร นายรำไพ นิमितกุล ประธานพิธีวางศิลาฤกษ์

22 มีนาคม พ.ศ. 2516 ผวจ.กำแพงเพชร นายรำไพ นิमितกุล ประธานเปิดและฉลอง

บันทึกต่อท้าย : นายแซ่ย้ง แซ่เฮ้ง เป็นเลขานุการศาล นายคុងหมง แซ่อึ้งเป็น เสร้ญญิก : ศาลเจ้าพ่อเจ้าแม่นครชุม มีสาระสำคัญอยู่ใน บรรดาภาพวาดที่มีในศาล มีความเป็นมา และเรื่องราวที่สอนใจหลายอย่าง ยกตัวอย่างเช่น ภาพปลาหลีฮื้อกระโดดข้ามกำแพงมังกร ซึ่งเป็นอุปมาอุป มัยของความเพียร ภาพเขียนที่บานประตูซ้ายขวา เป็นภาพของทหารเอกแห่งอาณาจักรจีน หลังจากพระเจ้าจักรพรรดิปราบมังกรแล้ว เกิดนิมิตว่าวิญญาณมังกรกลับมาแก้แค้น ไม่สามารถบรรทมได้ อวยซิง และ ซิมก่ง จึงต้องมาเฝ้าอยู่ที่หน้าห้อง : องค์เสื้อที่เป็นพาหนะของเจ้าพ่อเจ้าแม่ : การมีจิวเพื่อเฉลิมฉลองปีละ ครั้ง : การตั้งศาลชั่วคราวเพื่อให้เจ้าพ่อดูจิว : เหล่านี้เป็นประเพณี เป็นความเชื่อที่สืบทอดกันมาให้ลูกหลาน คนไทยเชื้อสายจีนได้ช่วยกันรักษา แม้กระทั่งความเป็นมาของสิ่งที่เราเรียกว่าจิว ก็มีประวัติความเป็นมา ยาวนาน เครื่องปั้นดินเผา ที่รู้จักกันในนาม..กังไส.. การไหว้เจ้า เรื่องราวต่าง ๆ นี้ ได้ถูกเก็บรวบรวมไว้โดย นายพิชิต เพ็ญประดับพร แห่งร้านขายยาเภสัชภัณฑ์

ภาพ 83 พระภูมิเจ้าที่

14. โบราณวัตถุ (พระเครื่อง-พระบูชาพิมพ์ต่าง ๆ พบในลานพุทธคุณนครชุม)

ที่พบเห็นที่เมืองนครชุมมีมากมายหลายอย่างไม่ว่าจะเป็นสิ่งของเครื่องใช้ อาวุธ เงินตรา เครื่องสังคโลก พระบูชา พระเครื่องพิมพ์ต่าง ๆ

พระพุทธรูปบูชาของชาวกำแพงเพชรมีศิลปะเป็นเอกลักษณ์เฉพาะ คือ หน้าผากกว้าง ตีนเม็ดพระศกต่ำ พระพักตร์ตอบ รูปปากเรียวเล็ก จมูกโด่งแคบเป็นสัน พระหนุ (คาง) เสียม

โบราณวัตถุที่ขึ้นชื่อลือนามของเมืองกำแพงเพชรโดยเฉพาะพระเครื่องลานทุ่งเศรษฐี ลานทุ่งเศรษฐี ก็คือลานหรือบริเวณนครชุมทั้งหมดนั่นเอง

พระเครื่องเมืองนครชุม

กระบวนพระเครื่องอันมีชื่อกระเดื่องเลื่องลือนั้น ต้องนับเบญจภาคี อันมีองค์ประกอบด้วย สุธยอตพระเครื่องยอตนนิยม ถือว่าเข้มขลังด้วยอาณาภาพอันอัศจรรย์สุธยอตของพระเครื่องในวงการพระเครื่องคือที่เรียกว่า เบญจภาคีอันประกอบด้วย

1. พระกำแพงทุ่งเศรษฐีกำแพงเพชร
2. พระสมเด็จพระพุฒาจารย์ (โต) วัดระฆัง
3. พระรอดกรุมหาวัน ลำพูน
4. พระผงสุพรรณ กรุวัดมหาธาตุ สุพรรณบุรี
5. พระนางพระยา วัดนางพระยา พิษณุโลก

จะเห็นได้ว่าพระกำแพงทุ่งเศรษฐีกำแพงเพชรเป็นหนึ่งในเบญจภาคีสุธยอตของพระเครื่อง คือ พระซุ้มกอ พระกำแพงเม็ดขนุน พระกำแพงพลูจีบ

กำแพงเพชรในสมัยพระมหาธรรมราชาลิไท เป็นยุคทองแห่งการสืบสานพระพุทธศาสนา มีการสร้างพระครั้งยิ่งใหญ่ที่สุดในจารึกสุมนภูฏ เรียกว่าเมืองนครชุมว่า นครพระชุม อาจหมายถึงเป็นที่รวมของพระหรือที่มีพระมาก การรื้อพระบรมธาตุเจดีย์พบพระเครื่องจำนวนมาก อันเป็นต้นตอของพระสกุลทุ่งเศรษฐีอันมีชื่อเสียงในเวลาต่อมา พระปียมหาราชกล่าวไว้ในกาเสด็จประพาสต้นกำแพงเพชร ในปี พ.ศ. 2449 ว่า

“ของถวายเป็นเมืองกำแพงเพชร ก็มีแต่พระพิมพ์เป็นพื้น” กรุทุ่งเศรษฐี....อยู่ที่ตำบลนครชุมหรือตำบลคลองสวนหมาก ที่สำคัญมี กรุวัดพระบรมธาตุ กรุเจดีย์กลางทุ่ง กรุวัดหนองพิกุล กรุวัดซุ้มกอ กรุบ้านเศรษฐี กรุภาษี กรุซุ้มกอดำ กรุวัดหนองลังกา กรุหัวยาง กรุคลองภัย (คลองไพร) พระเครื่องของทุ่งเศรษฐี ในวงการพระเครื่องให้เป็นอันดับหนึ่งคือ กำแพงซุ้มกอ กำแพงเม็ดขนุน กำแพงพลูจีบ พระกำแพงซุ้มกอ

ภาพ 84 พระซุ้มกอ แบบไม่มีกนกและมีกนก

พุทธลักษณะ เป็นพระปางสมาธิ มีทั้งสมาธิราบ และสมาธิเพชร เป็นศิลปะเชียงแสนผสมกับสุโขทัย คือองค์พระอวบอ้วน พระอุระผิ้งนูนดูเด่นสง่างามมากแบบเชียงแสน พระนาภีเรียว การทิ้งพระพาหาและขัดสมาธิงดงามแบบสุโขทัย มีประภาณตลรอบพระเศียรคล้ายรูปตัว ก.ไก่ บางท่านว่าซุ้มที่องค์พระเหมือนรูปก.ไก่มากจึงเรียกกันว่า ซุ้มกอ

แบบของพระซุ้มกอ มี 2 แบบ คือ

1. แบบที่ไม่มีลายกนก เป็นเนื้อดำ เนื้อเขียว และเนื้อแดง จะด้อยไปในเรื่องของความงาม นักเลงพระเข้าใจว่าเป็นพระซุ้มกอรุ่นแรกๆ

2. แบบที่มีลายกนก เป็นแบบที่พัฒนามาจากแบบแรก สวยงามกว่าแบบแรกมาก มีลายบัวที่ฐานและเพิ่มการปลั่งรัศมีออกจากพระวรกาย โดยทำเป็นกนกอย่างงดงาม ช่องพระพาหาทำให้พระอุระนูนดูสง่าเนื้อและสีของพระซุ้มกอเป็นพระเนื้อดินประเภทผง ผสมเกสร และวุ้นต่างๆและผงพระพุทธรูปเช่น ผงใบลานเผาและผงอิทธิเจ มีหลายสี เช่น ดำ แดง เขียว เหลือง

ประเภทหิน มีทั้งพิมพ์เล็กและพิมพ์ใหญ่ ขนาดมี 3 ขนาดคือพิมพ์ใหญ่ พิมพ์กลาง พิมพ์เล็ก และพิมพ์เล็กสุดเรียกว่าซุ้มกอคะแนน พิมพ์ใหญ่สูง 2.5 ซม. กว้าง 1.8 ซม. ขนาดกลางและเล็กมีขนาดย่อมลง

กรุที่พบพระ

กรุวัดน้อย (บ้านไร่นครชุม) กรุธาตุ กรุกลางทุ่ง (นาตาต้า) กรุบ้านทุ่งเศรษฐี กรุวัดหนองพิกุล กรุวัดพระบรมธาตุ ถ้าพบในบริเวณอื่น ๆ ในบริเวณทุ่งเศรษฐี เรียกกันว่า กรุทุ่งพุทธคุณ เป็นยอดทางเมตตามหานิยม โภคทรัพย์ โชคลาภ และความเป็นสิริมงคล บางท่านว่ามีพระซุ้มกอแล้วไม่มีวันจน

พระกำแพงเม็ดขนุน

พุทธลักษณะ เป็นพระเครื่องปางลีลา มีลักษณะงดงามมาก โดยเฉพาะพระทุ่งเศรษฐีลีลาอ่อนไหว เป็นศิลปะชั้นสูงของสุโขทัยโดยแท้ วงการพระเครื่องถือกำแพงเม็ดขนุนนี้เป็นเอกในบรรดาพระเครื่องปางลีลาด้วยกัน พระอุระผิ้งผายแบบลักษณะมหาบุรุษ ไม่เอี้ยวองค์ พระนาภีเรียวเล็ก พระเพลาท่อนบนเป็นพุ่มงาม พระเพลาท่อนล่างเรียวยาวในลักษณะองค์พระรูปยาวมน หลังนูน เรียกกันว่า กำแพงเม็ดขนุน

ภาพ 85 พระกำแพงเม็ดขนุน

พระกำแพงเม็ดขนุน แบ่งเป็น 2 แบบ

1. เป็นพระที่กำลังลีลาอย่างก้าวด้วยพระบาทขวา หรือเรียกว่าเขย่งขวา พระหัตถ์และพระกรขวาปล่อยไปตามพระวรกายที่อ่อนช้อยงดงาม พระหัตถ์ซ้ายยกขึ้นเสมอพระอุระประเทศ พระเศียรเอียงไปทางขวาเล็กน้อยรับกับพระหัตถ์ขวาที่ย้วยไปตามพระวรกาย กรูท่งเศรษฐีจะเขย่งขวา ฝั่งกำแพงเพชรจะเขย่งทั้งขวาและซ้าย

2. เป็นพระที่กำลังลีลาอย่างก้าวด้วยพระบาทข้างซ้าย หรือ เรียกว่าเขย่งซ้าย พระหัตถ์และพระกรซ้ายก็จะปล่อยไปตามพระวรกาย พระหัตถ์ขวายกขึ้นเสมอพระอุระประเทศ

กรุที่พบมี กรุนาตาคำ กรุวัดหนองพิกุล กรุบริเวณวัดพระบรมธาตุ และทุ่งเศรษฐี โดยทั่วไปพระกำแพงเม็ดขนุนมี 2 แบบคือแบบพิมพ์ใหญ่ และพิมพ์เล็ก

เนื้อและสีวัสดุที่สร้าง เป็นดินซึ่งมีส่วนผสมของวานและเกสรวิเศษที่เรียกกันว่า เนื้อผง เป็นดินเนื้อละเอียด ถ้าเป็นสีแดงหรือสีเหลือง จะปรากฏว่าวัสดุสีคล้ำเป็นจุดอยู่ในเนื้อ เรียกว่า ดอกมะขาม เนื้อดินมีสีเหลืองปนแดง สีพิกุลแห้ง สีดำ สีเขียว ส่วนเนื้อชินเป็นเนื้อชินด่อนเหนียว ด้านหลังมีรอยฝารองพิมพ์ เป็นผ้าละเอียด พระพุทธคุณเป็นยอดในทางสัมฤทธิ์ผล ความก้าวหน้า และปาฏิหาริย์ต่างๆ

พระกำแพงพลูจีบ

พุทธลักษณะ เป็นพระเครื่องปางลีลา เป็นพระอันดับหนึ่งของทุ่งเศรษฐีพอ ๆ กับกำแพงเม็ดขนุนแต่พระวรกายไม่ล้ำสัน พระกำแพงพลูจีบมีสัณฐานคล้ายพลูจีบ ชายจีวรจะพลิ้วอย่างสวยงาม พระพุทธคุณถือว่ายอดเยี่ยมในทางเมตตามหานิยม ความก้าวหน้าและปาฏิหาริย์กรุที่ได้ฝังนครชุมมีกรุนาตาคำ (กลางทุ่ง) วัดหนองพิกุล กรุวัดบรมธาตุ

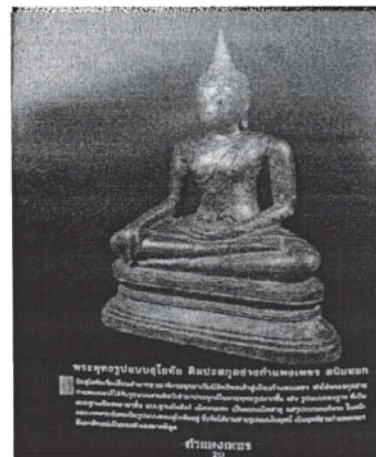

ภาพ 86 พระกัมแพงพลูจีบ

กัมแพงเพชร นับเป็นกรุพระเครื่องที่ยิ่งใหญ่ที่สุดทั้งคุณภาพ พระเครื่องอันดับหนึ่งของประเทศเป็นของกัมแพงเพชรถึงสามองค์คือ พระกัมแพงขุมกอ พระกัมแพงเม็ดขนุน พระกัมแพงพลูจีบ โดยเฉพาะอย่างยิ่งตระกูลทุ่งเศรษฐีนครชุม นครพระขุมอย่างแท้จริง (สันติ อภัยราช, 1994)

ภาพ 87 พระพุทธรูปปางลีลาสุโขทัย ฝีมือช่างกัมแพงเพชร

ภาพ 88 พระพุทธรูป ฝีมือช่างกัมแพงเพชร

ภาพ 89 พระนางกัมแพงกลีบบัว

ภาพ 90 พระกัมแพงเปิดโลก

ภาพ 91 พระกำแพงพิมพ์เม็ดมะลื่น

15. บ้านทรงนครชุม

บ้านเรือนเก่าที่สร้างในชุมชนนครชุม ไม่มีเอกลักษณ์ตายตัว เป็นศิลปะผสมผสาน สร้างกันตามแบบตามใจเจ้าของบ้าน มีทั้งบ้านไม้ ที่สร้างเป็นห้องแถวติดกันและบ้านเดี่ยว หากเป็นญาติพี่น้องกันหรือตระกูลเดียวกัน นิยมปลูกเป็นห้องแถว แสดงออกให้เห็นถึงความผูกพัน รักใคร่กัน เพราะชุมชนนครชุมเป็นอีกชุมชนหนึ่งที่มีผู้คนอพยพมาจากหลายถิ่นฐาน หากเป็นคนจีนนิยมสร้างเป็นบ้าน 2 ชั้น เรียกเป็นภาษาจีนว่าบ้านเหลาเต้ง หรือมีชั้นบนก็คือบ้านสองชั้น บ้านประตูหน้าต่าง สร้างเป็นบานเฟี้ยมหรือบานหน้าต่าง ไม้แผ่นเดียวเรียงกันเป็นตับ สามารถถอดหรือติดบานพับ พับได้ ยังมีให้เห็นอีกกว่า 50 หลัง แต่ละหลังมีอายุไม่น้อยกว่า 80 – 100 ปี

ภาพ 92 บ้านทรงนครชุม

ดังที่กล่าวมาแล้วในข้างต้นถึงความหลากหลายมากแบบของบ้านบรรดามีในตำบลนครชุม การคลุกเคล้าของความเคยชิน ความชอบที่ต่างชนชาตินำเข้าพร้อมกับการอพยพย้ายถิ่นด้วยเหตุใด ๆ ประกอบกับความเหมาะสม และวัสดุก่อสร้างที่สะดวกที่มีอยู่ในท้องถิ่นหรือที่สามารถหาได้จากที่ใกล้เคียง ตับจาก หรือสังกะสี ฝาไม้สัก หรือขัดแตะ พาก หรือพื้นไม้กระดาน ระเบียงหน้าบ้านที่ทำคร่าว ๆ ไว้เพียงให้แน่นหนาปลอดภัย หรือลูกกรงเชิงชายที่กลึงสวยงาม สร้างด้วยเหตุผล และ ต้นทุนที่ต่างกัน แต่ลงท้ายที่

คำว่าบ้าน บ้านคือแห่งแรกที่เราคิดถึงทั้งยามสุขหรือทุกข์ เรามีอีกคนหรือมากกว่ารอเราอยู่ที่บ้าน นั่นคือสิ่งที่รวมกันแล้วเรียกว่าบ้านหรือครัว คำเต็มคือครอบครัว คนที่ไม่โสดอาจไม่รู้ความหมายของคำว่าบ้านของชายโสด หรือหญิงโสด ว่าจะมีคำจำกัดความเช่นใด บ้านหลังหนึ่งก็ขาด ๆ เกิน ๆ อย่างนี้แหละหาความสมบูรณ์พร้อมไม่มี แต่ก็คือ บ้าน

ภาพ 93 บ้านห้างสมัย ร.5

ในช่วงระยะเวลาหนึ่งเคยเป็นที่ทำงานของพะโป้ ต่อมาเป็นของบริษัทป่าไม้ลำซำเป็นอาคารไม้ 2 ชั้น ชั้นล่างสูงกว่าบ้านทั่วไปและยังยกพื้นพื้นดินขึ้นมามากกว่า 1 วา สร้างด้วยไม้สักเกือบทั้งหลังรูปแบบไทยผสมตะวันตก ประติเป็นไม้ฉลุอย่างละเอียด ประณีต ปัจจุบันอยู่ในความครอบครองของคุณวัฒนา อุดมรัตนศิริชัย

ระเบียงชั้นบน บริเวณเชิงชายประดับด้วยไม้ฉลุลายเช่นกัน เสาชายคา และ ลูกกรงล้วนงานกลึงคู่อ่อนช้อย สวยงามยิ่ง ตั้งอยู่ที่ หมู่ที่ 6 ต.นครชุม ใกล้กับวัดสว่างอารมณ์ ซึ่งมีหลวงพ่อบุญมา อ้นศักดิ์สิทธิ์ประดิษฐานอยู่ เพื่อให้ภาพของบ้านห้างสมัย ร.5 ดูชัดเจนขึ้นจึงต้องขอยืมคำบอกเล่าที่มีอยู่มาประกอบ...ป่าไม้คลองสวนหมากนี้เป็นป่าไม้สักที่สำคัญของจังหวัดกำแพงเพชร แสกอ (หรือมองสุกอ / พญาตะก่า) ได้เข้ามาขอรับเช่าทำจากพระยากำแพงเพชร (อ่อง) ในราวปลายรัชกาลที่ 4 หรือต้นรัชกาลที่ 5 ต่อมาในปี พ.ศ. 2418 แสกอถึงแก่กรรม มองกะเย (มองสุเจ) บุตรชายจึงรับทำต่อมาถึงปี พ.ศ. 2425 ก็ขาดทุนไม่สามารถดำเนินการต่อได้ พระยารามณรงค์จึงเอาเงินของหลวงสมทบกับเงินส่วนตัวลงทุนและในปี พ.ศ. 2429 พะโป้กับพวกจึงได้มาขอแบ่งทำ แต่ก็ดูเหมือนพะโป้จะไม่ใช้มือใหม่ในวงการนี้เพราะพะโป้เดินทางขึ้นล่องระหว่างกรุงเทพ-กำแพงเพชรเป็นประจำ (ฉรณี แสงรุจิ / ศรัณย์ ทองปาน, 2536)

ส่วนที่ 8 ผลการวิจัยเรื่องแหล่งท่องเที่ยวนครชุม ได้ผลการวิจัยดังนี้

เที่ยวเมืองไทยก็สนุกถ้าใจพอ

เมื่อเรื่องเที่ยวเป็นงานการท่องเที่ยว บริการเต็มเหนี่ยวเที่ยวสนุก เศรษฐกิจร่วงถล่มจมความทุกข์ เที่ยวเมืองไทยก็สนุกถ้าใจพอ นครชุมไม่มี..ซี..แซนด์...ชั้น เช็กส์..ของใครของมัน โอ้ละหนอ คุณสถานโบราณสร้างลอลอ ดูชีวิตสืบต่ออย่างไรอย่างไร เจดีย์เก่าเล่าเรื่องของเมืองเก่า ที่หลบเหงาได้รู้ผิพุงได้แดดเดือนเดือนลับละอับละอาย แอบฟังลมกับดอกไม้...สนทนา

นครชุม ชุมชนเก่าเมืองน่าเที่ยว

นครชุม เป็นชุมชนดั้งเดิมที่ผ่านการสร้างบ้านแปงเมืองมาแต่ครั้งโบราณดุจดั่งเพชรเม็ดงามส่องแสงเป็นประกายจิตจำเหมาะสมต่อการพัฒนาด้านการท่องเที่ยว ด้วยมีทรัพยากรทางด้านการท่องเที่ยวอย่างหลากหลาย มีโบราณสถาน และแหล่งท่องเที่ยวทางด้านวัฒนธรรมประเพณีและวิถีชีวิตอันดีงามของท้องถิ่น อย่างพร้อมมูลครบครัน

ด้วยศักยภาพทางด้านการท่องเที่ยวที่เพียบพร้อมเช่นนี้ จึงสมควรเป็นอย่างยิ่งที่จะได้ประกาศให้นครชุมเป็นชุมชนแห่งการท่องเที่ยว จัดกิจกรรมอย่างหลากหลายเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัดกำแพงเพชร โดยกำหนดจุดเน้น และกิจกรรมสำคัญด้วยการนำกิจกรรมตามเทศกาลที่มีอยู่แล้ว อาทิ งานเพ็ญเดือนสาม งานบุญเผาข้าวหลาม เทศน์มหาชาติ แห่ผ้าห่มพระบรมธาตุในช่วงเทศกาลสงกรานต์ และถนนสายวัฒนธรรม “ตลาดย้อนยุคนครชุม”

ด้วยยุคสมัยมีการเปลี่ยนแปลงจึงทำให้ชื่อเสียงของตลาดนครชุมได้โรยลาไปบ้าง ดังนั้นทางเทศบาลตำบลนครชุม จึงได้คิดรื้อฟื้นตลาดนครชุมให้มีความคึกคักเหมือนในอดีต ด้วยการจัดกิจกรรมถนนคนเดิน และเทศกาลอาหารไทยในนามตลาดย้อนยุคนครชุม โดยได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีจากประชาชนในเขตตำบลนครชุมร่วมกันรื้อฟื้นตลาดนครชุมให้กลับมาคึกคักอีกครั้งด้วยการกำหนดให้พ่อค้าแม่ขายแต่งกายแบบโบราณ ใส่เสื้อคอกระเช้า นุ่งจุกกระเบน จำหน่ายสินค้า อาหารหลากหลายชนิด ขนมไทยโบราณ สินค้าพื้นบ้าน ตั้งร้านเรียงรายตามแนวถนนที่ขนานไปกับคลองสวนหมาก มีการละเล่นเพลงพื้นบ้านของชาวนครชุม และนิทรรศการภาพเก่าของชาวนครชุมที่เรียกความสนใจให้กับนักท่องเที่ยวรุ่นใหม่ให้ชมอีกด้วย

ตลาดนครชุม เป็นตลาดเก่าแก่ที่มีอายุมากกว่า 100 ปี เป็นชุมชนที่มีวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมอันโดดเด่นมีความใกล้ชิดสนิทสนมเป็นญาติพี่น้องกัน มีบ้านเรือนไม้ฉลุเป็นเอกลักษณ์เก่าแก่มาดั้งแต่ก่อนสมัยรัชกาลที่ 5 เป็นสถานที่ และฉากสำคัญในนวนิยายทุ่งมหาธาต ของมาลัย ชูพินิจ “เรียมเอง” ที่ถ่ายทอดเรื่องราวของชาวคลองสวนหมากหรือนครชุม ที่ต่อสู้กับสภาพของบ้านป่าเมืองเถื่อน ภัยพิบัติทางธรรมชาติ โรคระบาดที่คร่าชีวิตของผู้คนจนร่อยหรอจะดับมิดับแหล่ กลายมาเป็นชุมชนใหญ่เป็นตำบลคลองสวนหมากก่อนจะเปลี่ยนมาเป็นตำบลนครชุม

“นครชุม” เป็นชื่อของเมืองโบราณในสมัยสุโขทัยต่อมาได้กลายเป็นเมืองร้างมานานนับร้อย ๆ ปี ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นไม่มีชื่อเป็นที่รู้จัก ผู้คนทั่วไปคงเรียกบริเวณที่ตั้งบ้านเรือนของราษฎรบริเวณ

นี้ว่า “ตำบลคลองสวนหมาก” เพราะมีคลองสวนหมากไหลมาออกแม่น้ำปิง ราษฎรส่วนใหญ่เป็นชาวลาวที่อพยพมาจากเวียงจันทน์ ที่มารู้จักชื่อนครชุมในสมัยรัชกาลที่ 5 ซึ่งกรมพระยาดำรงราชานุภาพได้ศึกษาศิลาจารึกหลักที่ 3 ที่นำไปเก็บไว้ที่วัดเสด็จ และได้ทรงทราบว่าย้ายมาจากบริเวณวัดพระบรมธาตุนครชุม บริเวณเมืองโบราณที่ปากคลองสวนหมาก จึงเสด็จไปตรวจดูพบฐานที่ตั้งของศิลาจารึกจึงเรียกบริเวณนั้นว่า “เมืองนครชุม”

ตำบลคลองสวนหมากเปลี่ยนมาเป็นตำบลนครชุมตั้งแต่เมื่อไร จากการตรวจค้นหลักฐานที่ยืนยันได้แน่ชัด คือ พระราชกฤษฎีกาเปลี่ยนนามอำเภอ กิ่งอำเภอ และตำบลบางแห่งพุทธศักราช 2482 ในพระปรมาภิไธยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดลตราไว้ ณ วันที่ 12 เมษายน พุทธศักราช 2482 โดยมีนามตำบล กิ่งอำเภอ และอำเภอ ของจังหวัดกำแพงเพชรที่เปลี่ยนแปลงในครั้งนั้น “เพื่อประโยชน์และความสะดวกแก่ประชาชนและราชการ กับเพื่อรักษาไว้ซึ่งประวัติศาสตร์แห่งท้องถิ่น” ประกอบด้วย ตำบลบ้านโคน เป็นตำบลคนที่ ตำบลคลองสวนหมาก เป็น ตำบลนครชุม ตำบลเกาะขี้เหล็ก เป็น ตำบลไตรตรังษ์ ตำบลเกาะรากเสียด เป็นตำบลโกสัมพี เป็นต้น

ในอดีตที่ผ่านตลาดนครชุมเป็นชุมชนการสัญจรทั้งทางบกและทางน้ำ เคยเป็นศูนย์กลางย่านธุรกิจ ที่มีโรงแรมสำหรับนักเดินทาง การค้าขายเจริญรุ่งเรืองเป็นแหล่งชุมนุมผู้คนที่พากันขึ้นลงระหว่างเส้นทางสายเหนือและทางใต้ บริเวณแห่งนี้จึงเป็นแหล่งการค้า มีโรงแรม มีโรงหนัง มีการค้าขายสิ่งของเครื่องใช้ เครื่องอุปโภค บริโภค ประกอบกับสภาพของตลาดเป็นบ้านเรือนไม้สักโบราณ ตลอดจนฝั่งคลองสวนหมาก เนื่องด้วยในอดีตชาวบ้านนครชุมส่วนใหญ่จะมีอาคารบ้านเรือนเป็นไม้ที่คงเป็นเอกลักษณ์ตามวิถีของชาวนครชุม

การรื้อฟื้นปรับสภาพวิถีชีวิตของผู้คนในชุมชน อาคารบ้านเรือนโบราณ ให้กลับมามีชีวิตใหม่ โดยจัดสถานที่บริเวณดังกล่าวเป็นตลาดย้อนยุค นอกจากเป็นการหนุนเสริมเศรษฐกิจที่พอเพียงแก่ประชาชนแล้ว ยังถือได้ว่าทางเทศบาลตำบลนครชุม ได้เล็งเห็นถึงผลประโยชน์และจุดประกายให้ชุมชนนครชุมได้ใช้ศิลปวัฒนธรรมโบราณสถานที่มียุ่มาสร้างเป็นแหล่งเรียนรู้และแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอันจะเป็นการสร้างชื่อเสียงให้จังหวัดกำแพงเพชรได้เป็นอย่างดีเนื่องจากนครชุมมีต้นทุนทางสังคมและความพร้อมในหลาย ๆ ด้าน เช่น มีอาคารบ้านเรือนไม้สักที่ประชาชนยังคงอนุรักษ์ตัวอาคารแบบดั้งเดิม อันเป็นเสน่ห์อย่างหนึ่งที่ทำให้น่าเที่ยวชม มีสภาพความเป็นชุมชนที่เก่าแก่ยาวนานกว่า 100 ปี มีวัฒนธรรมประเพณีหลาย ๆ ด้าน อาหารพื้นบ้าน และประวัติศาสตร์ของบ้านเมืองเป็นเอกลักษณ์ของตนเองที่บรรพบุรุษได้สืบทอดต่อ ๆ กันมา และนี่คืออีกหนึ่งวิถีชีวิตของชาวบ้านนครชุมที่ชุมชนได้ร่วมกันสร้างสรรค์ให้เยาวชน และคนรุ่นหลังได้ร่วมสัมผัสกับวิถีชีวิตเมื่อร้อยปีที่ผ่านมาได้อย่างน่าชื่นชม

เสน่ห์ของตลาดนครชุมอยู่ที่ความเก่าของห้องแถวไม้ และบ้านที่ปลูกเรียงรายไปตามแนวของคลองสวนหมาก บ้านเรือนแต่ละหลังมีเอกลักษณ์อันโดดเด่นของตนเองน่าเดินชม นอกจากจะมีแหล่งจำหน่ายให้ดูเงินในกระเป๋าอย่างเต็มอ้อม นอกจากนี้ ยังสามารถเรียนรู้ถึงความเป็นมาของสถานที่สำคัญทั้ง

วัดสว่างอารมณ์ วัดพระบรมธาตุ คูเมืองเก่า บริเวณอรัญญิกนครชุม หรือบ้านห้าง ตำนานแห่งการทำไม้ของพะโป้ ซึ่งแต่ละแห่งล้วนเต็มไปด้วยข้อมูลความเป็นนครชุมเอาไว้ให้นักท่องเที่ยวได้ศึกษากัน

ย้อนรอยอรัญญิกนครชุม

นครชุม เป็นเมืองโบราณที่เจริญรุ่งเรืองเป็นนครใหญ่ควบคู่กันมากับกรุงสุโขทัย เป็นศูนย์กลางการคมนาคม การเมือง วัฒนธรรม และเศรษฐกิจของบรรดาหัวเมืองต่าง ๆ ที่ตั้งอยู่บริเวณลุ่มแม่น้ำปิง หลักฐานจากโบราณสถาน โบราณวัตถุ ร่องรอยคันดินแนวกำแพงเมือง และศิลาจารึกล้วนเป็นสิ่งยืนยันถึงความสำคัญของเมืองนครชุมได้เป็นอย่างดี แต่วันนี้ร่องรอยเหล่านั้นกำลังลบเลือนจนเกือบหายไป เพื่อเป็นการฟื้นอดีตอันยิ่งใหญ่ของเมืองนครชุม จึงขอย้อนรอยเข้าไปศึกษาและเที่ยวชมบริเวณเขตอรัญญิกของเมืองนครชุมที่ยังคงมีเสน่ห์อยู่ในตัว

แม้จะหมดฐานะของความเป็นเมืองสำคัญไปแล้ว แต่ความงดงามของโบราณสถานในอาณาเขตเมืองนครชุม โดยเฉพาะในบริเวณเขตอรัญญิกวัดป่า นอกกำแพงเมืองที่มีลือลืออื้ออึง และงดงามมากยังคงเหลืออยู่หลายแห่ง อาทิ ป้อมทุ่งเศรษฐี วัดขุ่มกอ วัดพิกุล วัดหนองลังกา วัดหม่องกาเล วัดหนองพลับ (หนองยายช่วย) และ วัดเจติยกลางทุ่ง

โบราณสถานอรัญญิกเมืองนครชุมที่จมอยู่กับความรกร้างของเงาอดีตแต่มีมนต์ขลัง ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของเมือง อยู่ห่างจากแนวกำแพงเมืองออกไปประมาณ 500 เมตร สิ่งก่อสร้างส่วนใหญ่ ใช้อิฐ ต่างกับฝั่งเมืองกำแพงเพชรที่สร้างด้วยศิลาแลง รูปแบบของโบราณสถานเกือบทั้งหมดรูปทรงคล้ายกับที่เมืองสุโขทัย การเข้าไปเที่ยวชมสามารถทำได้หลายรูปแบบตั้งแต่ เดินเท้า ปั่นจักรยาน นั่งรถเข้าไปชม โดยแต่ละรูปแบบจะให้รสชาติแตกต่างกันไป

ป้อมทุ่งเศรษฐี เป็นโบราณสถานที่มีลักษณะเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส ก่อด้วยศิลาแลง แต่ละด้านมีประตูเข้าตรงกลาง ตัวกำแพงก่อเป็นผนังสูง มีเชิงเทินใช้เดินตรวจตราได้ บนกำแพงก่อเป็นใบเสมา ใต้ใบเสมามีช่องที่อาจใช้เป็นช่องปืนใหญ่ จากการบูรณะพบหลักฐานที่ทำให้เชื่อได้ว่า ป้อมทุ่งเศรษฐี คงจะสร้างในสมัยอยุธยาโดยรับอิทธิพลในการก่อสร้างมาจากชาวตะวันตก เพื่อใช้เป็นป้อมตรวจการ รูปทรงของป้อมมีความงดงามมาก จนมีการกล่าวกันว่า ชื่อของเมืองกำแพงเพชรน่าจะมาจากป้อมแห่งนี้

วัดขุ่มกอ โบราณสถานที่เหลือเพียงเจติยประธานทรงระฆังฐานแปดเหลี่ยม ส่วนยอดเหนือองค์ระฆังขึ้นไปพังทลายลงมาหมดแล้ว ทางด้านหน้าพบร่องรอยของฐานวิหาร 1 หลัง ความน่าสนใจของวัดแห่งนี้อยู่ที่การค้นพบพระพิมพ์ที่มีชื่อเสียงระดับประเทศคือ “พระขุ่มกอ” วัดแห่งนี้ใครได้ยื่นชื้อก็อยากมาชื่นชมกันทั้งนั้น

วัดหนองพิกุล เป็นวัดใหญ่แต่ถูกร้าง แผ่นผังของวัดเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า มีร่องรอยคูน้ำล้อมรอบทั้ง 4 ด้าน ตามแบบอุทกสีมาของศาสนสถานแบบลังกาวงศ์ที่นิยมแพร่หลายในสมัยสุโขทัย สิ่งก่อสร้างภายในวัดดูแปลกกว่าที่อื่นคือ มณฑปสร้างอยู่หลังวิหารทำหน้าที่เป็นเจติยประธาน ภายในเคยประดิษฐานพระพุทธรูปปูนขนาดใหญ่ มณฑปวัดพิกุลแห่งนี้คล้ายกับมณฑป วัดศรีชุม สุโขทัยถือเป็นโบราณสถานที่น่าเข้าไปเที่ยวชมเป็นอย่างยิ่ง

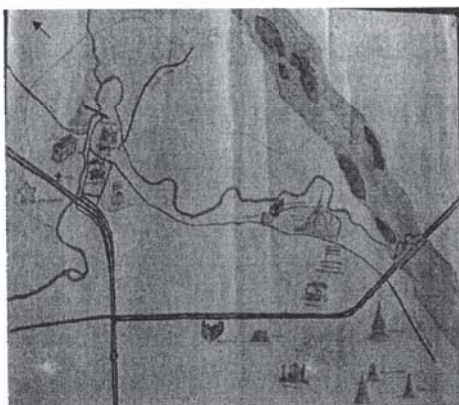
วัดหมองกาเล เหลือเพียงเจดีย์ทรงระฆังคว่ำ ตั้งโดดเด่นเดียวดายอยู่กลางทุ่งนา

วัดหนองลังกา วัดใหญ่อีกแห่งหนึ่งในเขตอรัญญิกเมืองนครชุม มีแผนผังวัดเป็นรูปสี่เหลี่ยมหันหน้าไปทางทิศตะวันออก มีคูน้ำล้อมรอบทั้ง 4 ด้าน บริเวณกลางวัดมีเจดีย์ประธานเป็นเจดีย์ทรงระฆังรูปทรงสูงเพรียวสมส่วน ที่ฐานล่างมีซุ้มยื่นออกมาทั้ง 4 ด้าน สภาพโดยทั่วไปของโบราณสถานแห่งนี้ถือว่ามีความงดงาม และมีความสมบูรณ์เหลืออยู่มากกว่าแห่งอื่น ๆ ในเขตนครชุมจึงเป็นโบราณสถานที่ไม่ควรพลาดชม

วัดหนองยายช่วย พอมีซากเจดีย์และวิหารหลงเหลือให้ชม จุดเด่นของวัดแห่งนี้คือ นอกจากจะเป็นโบราณสถานแล้วเป็นยังแหล่งชุมนุมขนานนาชนิด จึงเหมาะที่จะมาศึกษาโบราณสถานและชุมชน

วัดเจดีย์กลางทุ่ง ตั้งตระหง่านอยู่กลางท้องทุ่งนา มีมุมมองสวยงามประทับใจ เป็นจุดเด่นที่ดึงดูดสายตาให้กับเมืองกำแพงเพชร ความสำคัญของวัดนี้อยู่ที่เจดีย์ประธานทรงดอกบัวตูม หรือทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ ซึ่งเหลืออยู่ค่อนข้างสมบูรณ์รูปทรงงดงามมาก เป็นเจดีย์ร่วมสมัยกับกรุงสุโขทัย และพบเพียงไม่กี่แห่งในจังหวัดกำแพงเพชรคือ วัดโนนม่วงฝั่งตะวันตกของเมืองนครชุม วัดกะโลทัยฝั่งเมืองกำแพงเพชร และที่วัดวังพระธาตุ เมืองไตรตรังษ์

การพาเที่ยวชมโบราณสถานในเขตอรัญญิกเมืองนครชุม เพื่อหวังให้ทุกคนได้รู้สึกภาคภูมิใจที่เมืองกำแพงเพชรยังมีซากอารยธรรมทิ้งงดงามเหลือไว้ให้ชื่นชม แต่ยังคงมีความน่าเป็นห่วงอยู่บ้างคือโบราณสถานบางแห่งยังมีผู้ลักลอบเข้ามาขุดค้น ถ้าไม่ป้องกันอาจพังทลายกลายเป็นกองอิฐ จึงอยากให้ทุกคนได้มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และพัฒนาสภาพของโบราณสถานต่าง ๆ ให้มีมุมมองที่เข้มขลังสวยงาม และอยู่ตลอดกาล

ภาพ 94 แผนที่แสดงโบราณสถานนครชุม

แสงสีทองละลานตาที่วัดพระบรมธาตุ

มุมมองใหม่ของเมืองกำแพงเพชรที่น่าส่งเสริมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงศรัทธาทางศาสนาและแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ คือวัดพระบรมธาตุนครชุม แม้จะเป็นสถานที่อันเป็นที่รู้จักกันเป็นอย่างดี แต่ก็ยังมีน้อยคนนักที่จะทราบถึงความน่าประทับใจ ความน่าทึ่ง และความน่าอัศจรรย์ใจของแหล่งท่องเที่ยวทาง

พระพุทธศาสนา ณ วัดพระบรมธาตุ นครชุม ที่เหมาะสมต่อการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวต้อนรับปี
ส่งเสริมการท่องเที่ยวของเมืองกำแพงเพชร

วัดพระบรมธาตุเป็นวัดที่มีอดีตน่าจดจำมากมาย เป็นวัดที่มากด้วยความเคารพศรัทธาของชาว
นครชุมและประชาชนทั่วไปมาตั้งแต่ครั้งกรุงสุโขทัย แม้ว่าอดีตสภาพของวัด โบราณสถานโบราณวัตถุ
บางอย่างดูเก่าแก่และชำรุดลงไปมาก แต่ปัจจุบันได้มีการบูรณะอย่างต่อเนื่อง มีสภาพสวยงาม สะอาดตาน่า
ชมเป็นอย่างยิ่ง

การเที่ยวชมวัดพระบรมธาตุนครชุม ต้องเริ่มที่การบูชาและชื่นชมกับองค์พระเจดีย์พระบรมธาตุ
ที่วันนี้ทาสีเหลืองทองสุกใสอร่ามตา เสริมศรัทธาและมนต์ขลังให้ผู้พบเห็นยิ่งนัก จากองค์เจดีย์ไปทางด้าน
ทิศใต้ของพระอุโบสถ มีสถูปบรรจุอัฐิของอดีตเจ้าอาวาสวัดพระบรมธาตุทั้ง 3 องค์ถือเป็นองค์สถูปที่สำคัญ
ซึ่งศรัทธาชนควรไปแสดงความเคารพบูชา

ถัดมาเป็นพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นและศูนย์ส่งเสริมวัฒนธรรมไทย สายใยชุมชนตำบลนครชุม ซึ่ง
พระศรีวิจิตรภรณ์ เจ้าอาวาสวัดพระบรมธาตุได้ใช้ศาลาการเปรียญหลังเก่าปรับปรุงจนดูสวยงาม ภายใน
อาคารมีการจัดแสดงโบราณวัตถุของเมืองนครชุม มีพระพุทธรูป เงินโบราณ สิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ และยังเป็น
สถานที่รวบรวมข้อมูลทางด้านวัฒนธรรมของตำบลนครชุม โดยมีวิทยากรท้องถิ่นพร้อมให้ข้อมูล และ
นำชม

นอกจากเจดีย์สีเหลืองทองและพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นแล้ว ทางด้านตะวันตกเฉียงเหนือของวัด ยังมี
ต้นไม้สำคัญที่ไม่ควรพลาดชมคือ ต้นพระศรีมหาโพธิ์ขนาดใหญ่หลายคนโอบซึ่งเชื่อกันว่าเป็นต้นโพธิ์ที่
พระยาสิทธิทรงนำหน่อพันธุ์มาจากเมืองลังกามาปลูกไว้เมื่อ พ.ศ.1900 พร้อมกับการประดิษฐ์พระบรม
สารีริกธาตุ

วัดพระบรมธาตุปัจจุบันจึงเป็นสถานที่ยึดเหนี่ยวจิตใจและให้ความรู้ทางด้านประวัติศาสตร์และ
บอกเล่าเรื่องราวแห่งอดีตที่ผ่านมาของชาวนครชุม ทำให้อนุชนรุ่นหลังได้มีโอกาสสัมผัสวิถีของชาวบ้านเมื่อ
ครั้งอดีต เป็นการมอบความรู้ให้แก่บุคคลที่สนใจเป็นอย่างดี

สายน้ำคลองสวนหมาก

คลองสวนหมาก คือสายน้ำแห่งชีวิตของชาวนครชุม เป็นสายน้ำสำคัญที่มีอดีตความเป็นมาอัน
ยิ่งใหญ่ ด้วยเป็นลำน้ำที่พระพุทธเจ้าหลวงเคยเสด็จประพาสต้น เคยเป็นเส้นทางลำเลียงไม้ออกจากป่า
บริเวณสุดปลายทางของลำคลองเป็นแหล่งชุมนุมผู้คนที่ทำมาหากินหลากหลายอาชีพ และหากทวนสายน้ำ
ลึกเข้าไปสู่ต้นกำเนิดของสายธารคลองสายธารคลองสวนหมากยังมีป่าไม้ และธรรมชาติที่สวยงาม

ในอดีตสองฝากฝั่งของลำคลองสวนหมากเป็นแหล่งทำมาหากินของชาวเมืองบ้านได้แก่การค้า
ขายทางบก ค้าขายทางเรือ การทำนา ทำไร่ ปลูกฝ้าย ยาสูบ ทำพืชไร่ พืชสวนครัว มีการแลกเปลี่ยนสินค้า
และของป่าจากชาวบ้านเป็นผลผลิตจากป่า ไม้ ชั้ผึ้ง ใต้ หนังสัตว์ สีสียด เปลือกขยัน การคมนาคมระหว่าง
สองฟากคลองสวนหมากในสมัยนั้นอาศัยการเดินทางบกหรืออาศัยวัวเทียมเกวียน สำหรับทางน้ำ
อาศัยเรือแพ ซึ่งมีพ่อค้าจากแดนไกลล่องเรือเข้ามาค้าขาย และมีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน

จากริมน้ำหลังวัดพระบรมธาตุในวันนี้สามารถนั่งเรือลัดเลาะไปตามหมู่บ้านปากคลองใต้ ผ่านวัดพระบรมธาตุ บ้านปากคลองกลาง ไปออกบ้านคลองเหนือสู่วัดสว่างอารมณ์วัดที่มี “หลวงพ่อบุญรอด” พระพุทธรูปศิลปะเชียงแสนองค์ใหญ่ที่สุดในกำแพงเพชรประดิษฐานอยู่ ผ่านขึ้นไปได้ถึง “บ้านห้าง” บ้านไม้สองชั้นเก่าแก่ตำนานแห่งการทำไม้ของพะโป้ ซึ่งวันนี้ยังพอเหลือเศษเสี้ยวแห่งความยิ่งใหญ่อยู่บ้าง ถือเป็นเส้นทางล่องเรือที่มีคุณค่าทำให้ได้หวนรำลึกถึงเรื่องราวแห่งอดีตได้อย่างซาบซึ้ง

คลองสวนหมาก เคยเป็นเส้นทางที่ขึ้นล่องของเรือสินค้า แพและแพซุง สมัยที่การค้าขายทางน้ำยังรุ่งเรือง บริเวณท่าหน้าวัดพระบรมธาตุเคยเป็นศูนย์กลางของการค้าขายระหว่างชุมชน คลองสวนหมากและบรรดาพ่อค้าในละแวกปากน้ำโพ และระแวกแขวงเมืองตาก ที่เดินทางขึ้นเหนือล่องใต้จะใช้ปากคลองสวนหมากเป็นจุดแวะพักที่สำคัญ บริเวณหน้าวัดพระบรมธาตุเคยเป็นท่าเรือจ้าง และมีกลุ่มก้อนหินใหญ่ที่นำเอามาถมให้เป็นแนวกันน้ำเซาะพังตลิ่งเรียกว่า “หัวรอ” ทุกวันนี้หากล่องเรือเข้ามาจะพบเป็นซากศิลาแลงเป็นจำนวนมาก

เมื่อก่อนนี้กระแสน้ำบริเวณหน้าวัดพระธาตุจะมีความรุนแรง และเชี่ยวมากบริเวณท่าเรือต้องใช้เรือจ้างขนาดยาว 4 วา บางครั้งเรือถูกคลื่นซัดจมน้ำผู้โดยสารต้องตะเกียกตะกายว่ายน้ำหนีตายเข้าหาฝั่งเป็นประจำ เรือจ้างที่ใช้ส่วนใหญ่จะใช้ไม้ตะเคียนทั้งต้นขุดตรงกลางให้เป็นร่องแล้วตกแต่งให้เรียบร้อยก็จะได้เรือลำใหญ่ เพราะฉะนั้นจึงไม่ใช่เรื่องแปลกประหลาดอะไรมากนักที่มีการขุดพบซากเรือไม้ตะเคียน เพราะเป็นเพียงร่องรอยของวิถีชีวิตชาวปากคลองเมื่อครั้งอดีต

คลองสวนหมาก ยังถือเป็นลำน้ำสำคัญสายหนึ่งของจังหวัดกำแพงเพชร ด้วยเป็นสายน้ำที่พระพุทธรเจ้าหลวงเคยเสด็จประพาสต้น เมื่อวันที่ 25 สิงหาคม 2449 ดั่งบันทึกตอนหนึ่งในเสด็จประพาสต้นว่า

“วันที่ 25 วันนี้ตื่นสายเพราะวานนี้อยู่ข้างจะพักช้า 4 โมง จึงได้ลงเรือเลื่องข้ามปากไปฝั่งตะวันตกยังไม่ขึ้นที่วัดพระธาตุ เลยไปคลองสวนหมากต้องขึ้นไปไกลอยู่หน่อย ในคลองนี้น้ำไหลเชี่ยวแต่น้ำใสเพราะเป็นลำห้วย มีคลองแยกที่ข้างขวามือ แต่ต้นทางที่จะเข้าไปเรียกแม่พล้อ ถ้าไปตามลำคลอง 3 วันจึงถึงป่าไม้ แต่มีหลักตอมาก เขาขึ้นเดินไปวันเดียวถึง ป่าไม้นี้พะโป้ กะเหรี่ยงในบังคับอังกฤษเป็นคนทำเหมยเป็นคนไทยชื่ออำแดงทองย้อย เป็นบุตรผู้ใหญ่บ้านวัน และอำแดงไทย ตั้งบ้านเรือนอยู่ติดกันในที่นั้น คลองสวนหมากนี้ตามลัทธิเก่าถือกันว่าเป็นที่ร้ายนัก จะขึ้นล่องต้องเมินหน้าไปเสียข้างฝั่งตะวันออกเพียงแต่แลดูก็จับใจ ความจริงนั้นเป็นที่มิใช่ชุมจริงเพราะเป็นน้ำลงมาแต่ห้วยในป่าไม้”

ครูมาลัย ชูพินิจ ยังได้บรรยายถึงความน่าสะพรึงกลัวของคลองสวนหมากเอาไว้อีกหลายตอนในนวนิยายทุ่งมหาธาต อาทิ

“คนทางใต้ได้ยื่นชื่อปากคลองเข้าชนหัวลูก คนทางเหนือล่องเรือผ่านมา ยังต้องหันหน้ามองแต่ฝั่งตะวันออก” (ทุ่งมหาธาต หน้า 7)

“ปากคลองเป็นบ้านร้าย หลายปีมาแล้วทำลงกินตายเกือบหมดบ้าน ทำสิบปีมันจะต้องมาเยี่ยมเสียทีหนึ่ง” (ทุ่งมหาธาต หน้า 8)

ทุกวันนี้ชาวคลองสวนหมากต่างมีชีวิตอยู่กันอย่างสงบสุขปลอดภัยจากโรคร้ายต่าง ๆ มีความอยู่ดีกินดีจนลูกหลานรุ่นหลัง ๆ พวกกันลืมความสำคัญของสายน้ำในอดีตอันเนื่องมาจากเส้นทางคมนาคมทางบกที่สะดวกสบายและเกิดการตื่นเงินของลำน้ำจนใช้สัญจรทางเรือไม่ได้ แต่ยังมีชาวโคกดีที่ทางเทศบาลนครชุมเห็นความสำคัญของสายน้ำประวัติศาสตร์นี้ จึงได้ทุ่มงบประมาณกว่า 20 ล้านบาทเข้ามาขุดลอกคลองที่ตื่นเงินให้กว้างขวางจนเรือสามารถล่องผ่านได้

โครงการที่จะพัฒนาต่อไปคือถนนเหนือแนวคันคลองทั้งสองฝั่ง ติดไฟฟ้าให้สว่างไสว จัดให้มีตลาดน้ำ พร้อมทั้งปลูกต้นราชพฤกษ์กับต้นหมากให้เต็มให้เต็มสองฝั่งคลอง หวังให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สวยงามเหมาะแก่การเข้ามาพักผ่อน และเพื่อเป็นการอนุรักษ์และภาคภูมิใจกับคลองสวนหมากสายน้ำแห่งประวัติศาสตร์ที่พระพุทธเจ้าหลวงเคยเสด็จประพาสต้นตั้งแต่ปากคลองใต้จนถึงปากคลองเหนือ ...สายน้ำคลองสวนหมากในอนาคตจึงน่าจะเป็นแหล่งท่องเที่ยวแห่งใหม่ที่ผู้คนต่างพากันเข้ามาเยี่ยมชมอย่างไม่ขาดสายแน่นอน...ผู้คนชาวคลองสวนหมาก นครชุม กำแพงเพชร คงต้องช่วยกันฟื้นอดีตที่เรียบง่ายของสายน้ำประวัติศาสตร์สายนี้ให้กลับคืนมาอีกครั้ง

เยือนถิ่นเก่านครชุมชื่นชมความงาม “ชื่นชมความงามหลวงพ่อูโม่งค์”

การเดินทางไปเที่ยวชมบ้านเรือนริมคลองสวนหมากบริเวณตลาดนครชุม ซึ่งเป็นชุมชนโบราณมีอายุกว่า 100 ปี แล้วข้ามคลองสวนหมากไปวัดสว่างอารมณ์เพื่อชื่นชมกับความงดงามของพระพุทธรูปซึ่งเป็นศิลปะเชียงแสน “หลวงพ่อูโม่งค์” เพื่อความเป็นสิริมงคลถือเป็นกิจกรรมสำคัญที่นักท่องเที่ยวไม่ควรพลาดชม

วัดสว่างอารมณ์เป็นวัดเก่าแก่วัดหนึ่งของนครชุม ตั้งอยู่ริมคลองสวนหมาก เดิมชื่อว่าวัดสองพี่น้อง มีตำนานเล่าสืบต่อกันมาว่า ในกาลก่อนมีพี่น้องชาวมอญ 2 คน เดินทางมาทำการค้าขายที่นครชุม แล้วได้สร้างวัดขึ้นบริเวณใกล้ปากคลองสวนหมากชาวบ้านจึงเรียกชื่อวัดว่าวัดสองพี่น้อง

ต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็นวัดสว่างอารมณ์ มีตำนานเล่าว่า เมื่อพะโป้ได้ทำการบูรณะวัดพระบรมธาตุต่อจากพญาตะก่าผู้พี่ ได้จัดขบวนช้างไปนำยอดฉัตรมาจากเมืองมะระหมั่ง เพื่อจะนำไปประดิษฐานเหนือยอดพระเจดีย์วัดพระบรมธาตุ ในขณะที่ขบวนช้างเดินทางกลับจากพม่าเดินทางมาถึงวัดสองพี่น้องเป็นเวลาฟ้าสว่างพอดี จึงเรียกชื่อวัดแห่งนี้ว่าวัดสว่างอารมณ์ บ้างเล่าว่าในสมัยพระพุทธเจ้าหลวงเสด็จประพาสต้นคลองสวนหมาก พระองค์ได้เสด็จมาเยี่ยมบ้านพะโป้ และได้นำลูกแก้วบุศราคัมมาพระราชทานเป็นของฝากแก่พะโป้และแม่ทองย้อย ต่อมาพะโป้ – แม่ทองย้อยเห็นว่าเป็นของสูงส่ง มีความศักดิ์สิทธิ์สมควรที่จะนำลูกแก้วบุศราคัมมาไว้ที่ยอดวิหารหลวงพ่อูโม่งค์ หลังจากได้นำลูกแก้วมาผูกไว้แล้ว ชาวบ้านได้เห็นแสงสว่างปรากฏขึ้นบนยอดพระวิหารหลวงพ่อูโม่งค์ จึงได้พากันเรียกว่าชื่อวัด “วัดสว่างอารมณ์”

สิ่งก่อสร้างถาวรวัตถุที่สำคัญ และน่าสนใจของวัดสว่างอารมณ์ประกอบด้วยวิหาร โดยของเดิมมีรูปทรงเป็นศิลปะแบบมอญ เมื่อ พ.ศ. 2519 ได้มีการบูรณปฏิสังขรณ์อาคารวิหารขึ้นมาใหม่ให้มีขนาดกว้างกว่าเดิมเป็นอาคารทรงเหลี่ยม มีซุ้มหลังคา ผนังก่ออิฐถือปูน ภายในมีพระพุทธรูปที่ชาวบ้านเรียกว่า หลวง

พ่ออุ้มองค์ ประดิษฐานอยู่ในวิหาร เป็นพระพุทธรูปศิลปะเชียงแสนมีลักษณะงดงามมาก อาจารย์ศรีศักดิ์ วัลลิโภดม เคยอธิบายพุทธลักษณะของหลวงพ่อกุโณมองค์เอาไว้ว่า

“วัดสว่างอารมณ์ ตั้งอยู่ริมฝั่งตะวันออกของคลองสวนหมาก ทางไปวัดนี้ต้องข้ามลำน้ำคลองสวนหมากที่ตลาดเมืองนครชุม วัดนี้เป็นวัดโบราณที่ได้รับการซ่อมแซม และมีพระสงฆ์อยู่ ชากโบราณสถาน ไม่มีเหลือให้เห็นแล้วนอกจากพระพุทธรูปขนาดใหญ่ในวิหารริมคลองแห่งเดียว ขนาดหน้าตักกว้าง 2 เมตร สูงเกือบ 3 เมตร ขัดสมาธิราบพระพุทธรูปองค์นี้ไม่มีฐานยกพื้นขึ้นให้สูง ฐานจมอยู่ระดับเดียวกับพระเจ้าตนหลวงที่วัดศรีโคมคำ จังหวัดพะเยา นับเป็นพระพุทธรูปแบบเชียงแสนขนาดใหญ่ที่พบในเขตเมืองกำแพงเพชร”

หลวงพ่อกุโณมองค์เป็นพระพุทธรูปสำคัญคู่บ้านคู่เมืองกำแพงเพชร และชาวนครชุม ต่างให้ความเคารพนับถือศรัทธาในความขลังและศักดิ์สิทธิ์ ดังนั้นในแต่ละวันจะมีชาวบ้านผู้ศรัทธาในองค์หลวงพ่อกุโณมเดินทางเข้ามานมัสการ และชื่นชมความงดงามขององค์พระอย่างต่อเนื่อง การบนบานเพื่อขอให้ได้สิ่งที่สมใจนิยมใช้บนกันด้วยพวงมาลัย เหตุที่เรียกว่าหลวงพ่อกุโณมนั้น เป็นเพราะในสมัยโบราณ องค์พระประดิษฐานอยู่ในวิหารที่มีทางเข้าแคบ ๆ คล้ายอุโมงค์ ชาวบ้านจึงเรียกกันติดปากว่าหลวงพ่อกุโณม และเป็นประจำทุกปีที่วัดสว่างอารมณ์จะมีงานบูชาหลวงพ่อกุโณมในวันเพ็ญเดือน 4 ถือเป็นงานใหญ่ของชาวนครชุม

ทางด้านหลังของวิหารหลวงพ่อกุโณมองค์เป็นพระอุโบสถที่มีรูปร่างงดงาม และมีหน้าบันเป็นลวดลายไม้แกะสลักงดงามมากเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับรามเกียรติ์ พระอุโบสถหลังนี้ มีลักษณะเป็นอาคารทรงไทยก่ออิฐถือปูน มุงหลังคาด้วยกระเบื้องดินเผา มีช่อฟ้า ใบระกาไม้ เป็นลักษณะอุโบสถเก่าแต่ทราบบໍ่แน่ชัดว่าสร้างขึ้นเมื่อใด ถัดไปเป็นศาลาการเปรียญ มีอยู่ 2 หลัง แต่หลังที่น่าสนใจมากคือ ศาลาการเปรียญหลังเก่าเป็นอาคารทรงไทยสร้างด้วยไม้ โดยนำเสา และไม้จากวัดท่าหมั่นฝั่งตลาดนครชุมที่ถูกทิ้งร้างนำมาสร้างต่อ ถือเป็นอนุสรณ์ที่ยังหลงเหลืออยู่ของวัดท่าหมั่นในทุกวันนี้

บ้านห่างกับตำนานพะโป้

จากตัวเมืองกำแพงเพชรเดินทางไปยังฝั่งนครชุมแล้วข้ามคลองสวนหมากผ่านวัดสว่างอารมณ์ขึ้นไปชมบ้านไม้สองชั้นใต้ถุนสูงหลังใหญ่ ชาวบ้านเรียกกันว่า บ้านห่าง บ้าน ร.5 หรือบ้านพะโป้ ตั้งตระหง่านอยู่ริมคลองด้วยสภาพที่ทรุดโทรม พื้นบ้านผุพัง เรือนไม้หลังนี้ มีประวัติความเป็นมาที่ทรงคุณค่าของชาวนครชุม และเมืองกำแพงเพชร เป็นบ้านที่พระพุทธเจ้าหลวงเคยมาประทับและถ่ายรูปเอาไว้ บ้านห่างจึงเป็นแหล่งรวมเรื่องราวการทำไมในป่าคลองสวนหมากกับตำนานพะโป้ วีรบุรุษของชาวปากคลองผู้บูรณะวัดพระบรมธาตุให้อยู่คู่เมืองนครชุมมาจนถึงทุกวันนี้

พะโป้เป็นใคร มีความสำคัญอย่างไรต่อชาวนครชุม จากเอกสารหลักฐานที่กองจดหมายเหตุแห่งชาติเก็บรักษาเอาไว้ในช่วงพระยารามณรงค์เป็นเจ้าเมืองกำแพงเพชรระบุไว้ว่า พะโป้ มีชื่อเต็มๆ คือ

พะโป้พะเลาช่วยล่า สะมะเย เป็นพ่อค้าไม้ผู้มั่งคั่งชาวกะเหรี่ยงอยู่ในบังคับของอังกฤษ เดินทางจากพม่าเข้ามาทำไม้ในเขตพื้นที่ป่าคลองสวนหมาก โดยการนำพาของ มอญ มอญปิล ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2429 เป็นต้นมา

ป่าคลองสวนหมาก เป็นป่าไม้สักที่สำคัญของเมืองกำแพงเพชร มีผู้คนเข้ามาขอสัมปทานทำไม้กันมากมาย โดยก่อนหน้านั้นราวปลายรัชกาลที่ 4 พญาตะก่า ได้เข้ามาเช่าทำไม้จากพระยากำแพงเพชร (อ่อง) ต่อมาพญาตะก่าถึงแก่กรรม หม่องสุเจ บุตรชายรับดำเนินกิจการสืบแทน แต่ทนกับภาวะขาดทุนไม่ไหวจึงปล่อยให้พระยารามณรงค์เข้ามารับสัมปทานต่อ จนถึงปี พ.ศ. 2429 พะโป้จึงมาปรากฏกายที่เมืองกำแพงเพชร และขอรับสัมปทานการทำไม้ในป่าคลองสวนหมากแต่เพียงผู้เดียว

เข้ามาทำไม้ที่เมืองกำแพงเพชรอยู่ได้ไม่นาน พะโป้ ก็ได้แต่งงานกับคนไทยที่ชื่อ แม่ทองย้อย บุตรสาวผู้ใหญ่บ้านวัน และอำแดงไทย ซึ่งมีบ้านเรือนอยู่ริมคลองสวนหมากใกล้กับบ้านห้าง และได้มีบุตรธิดาด้วยกัน 4 คน (ปัจจุบันเสียชีวิตหมดแล้ว) เท่าที่พอสืบค้นได้รู้จักชื่อเพียง 3 คนคือ ป้าแกล ป้าทับทิม และนายทองทรัพย์ ซึ่งได้ตั้งนามสกุล “รัตนบรรพต” สืบสายมาจนถึงทุกวันนี้

กิจการการทำไม้ของพะโป้ เจริญรุ่งเรืองทำเงินได้มากมายจนกลายเป็นเศรษฐีใหญ่แห่งบ้านปากคลอง เป็นที่นับหน้าถือตาของชาวคลองสวนหมาก และชุมชนใกล้เคียง ด้วยความเป็นผู้ศรัทธาในพุทธศาสนาอย่างแรงกล้า จึงได้ออกเงินส่วนตัวเพื่อทำการบูรณะพระบรมธาตุนครชุมต่อจากพญาตะก่าที่ทำค้างไว้ให้แล้วเสร็จเป็นจำนวนถึง 14,000 บาท จากค่าใช้จ่ายทั้งสิ้น 15,500 บาท เงินจำนวนนี้ในสมัยก่อนถือเป็นจำนวนมหาศาลเกินกว่าเศรษฐีธรรมดาจะทำได้ นอกจากนี้ยังได้ให้เงินอีก 1,700 บาท นำไปซื้อฉัตรจากเมืองมะระหมั่งเพื่อนำมาประดับไว้เหนือยอดเจดีย์อีกด้วย

บ้านห้างหลังนี้ พะโป้ซื้อต่อมาจากพระยารามเจ้าเมืองกำแพงเพชร เพื่อใช้เป็นสำนักงานบริหารกิจการไม้ ควบคุมเส้นทางการชักลากไม้ออกจากป่าคลองสวนหมาก แล้วลำเลียงผูกเป็นแพล่องลงไปยังนครสวรรค์อันเป็นชุมทางการค้าไม้ที่สำคัญในเขตภาคเหนือตอนล่าง นอกจากเรือนหลังใหญ่แล้วยังมีเรือนบริวารอีกหลายหลัง มีโรงช้าง มีบ่าวไพร่อาศัยอยู่เป็นจำนวนมากมาย ทั้งคนไทย มอญ ลาว และกะเหรี่ยง โดยแบ่งพื้นที่ทำกิน และให้อาศัยอยู่บริเวณรอบๆบ้าน จึงปรากฏตามสถานที่ นาไทย นามอญ ซึ่งใช้เป็นที่ทำนาของบ่าวไพร่ ส่วนบ้านที่ใช้เป็นที่อยู่อาศัยของพะโป้นั้น ตั้งอยู่บริเวณปากคลองใกล้กับบ้านห้างมีถึง 10 หลัง เป็นบ้านทรงไทย

พะโป้ถึงแก่กรรม เมื่อต้นรัชกาลที่ 6 ประมาณ พ.ศ. 2460 ได้ตั้งศพไว้ที่ห้องโถงชั้นล่างของบ้านห้างเป็นเวลา 1 ปี ตลอดเวลาจะมีพระสงฆ์มาสวดศพทุก ๆ 7 วัน ชาวกะเหรี่ยงจะพากันออกจากป่าเพื่อมาคารวะศพ และทำการสวดตามพิธีของชาวกะเหรี่ยง ทำให้เสียงสวดมนต์ดังอยู่คู่บ้านนานนับปี เมื่อครบกำหนดจึงได้นำศพไปทำพิธีฌาปนกิจที่วัดสว่างอารมณ์ ตำบลนครชุม

เมื่อสิ้นพะโป้ บ้านห้างและกิจการการทำไม้ในป่าคลองสวนหมาก ก็ตกเป็นของบริษัทลำซำ และได้ใช้เป็นสำนักงานบริหารกิจการทำไม้ต่อมาอีกหลายสิบปี จนถึงยุคที่รัฐบาลประกาศยกเลิกการให้สัมปทานทำไม้แก่เอกชน ทางบริษัทลำซำจึงปิดกิจการลง และบ้านห้างก็ถูกปล่อยให้รกร้างตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

บ้านห้างเป็นบ้านหลังสำคัญที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ของบ้านเมือง มีความเป็นมาเกี่ยวกับพะโป้ และการทำไม้ในป่าคลองสวนหมาก ปัจจุบันของบ้านห้างในวันนี้เกือบไม่เหลือร่องรอยของความยิ่งใหญ่ในอดีตเอาไว้เลย นอกจากโครงสร้างของเรือนเรือนหลังใหญ่ เรือนบริวารทางด้านข้างและด้านหลัง ถูกรื้อออกไป ลวดลายไม้แกะสลักที่ประดับตามที่ตั้งต่าง ๆ ถูกขโมยแกะออกไปจนหมดสิ้น พื้นไม้กระดาน และฝาเรือนผุพัง เห็นแล้วหดหู่ใจ

การอนุรักษ์บ้านคงต้องเป็นเรื่องของชาวกำแพงเพชรทุกคน พ่อค้า คหบดี ข้าราชการ นักวิชาการและประชาชนทุกคน ต้องออกแรงร่วมกันณรงค์หาเงินทุนมาบูรณะบ้านใหญ่หลังนี้ให้คงอยู่ต่อไป อย่าปล่อยให้ความผุพังมาลบเลือนให้จางหายไปพร้อมกับตำนานพะโป้เลย

ภาพ 95 ตลาดย้อนยุค

ตลาดย้อนยุคนครชุม ตั้งอยู่บริเวณย่านการค้าตลาดนครชุม ก่อนจะมาเป็นตลาดย้อนยุคในปัจจุบัน ในสมัยของนายเรืองศักดิ์ รั้วตระกูลไพบูลย์ เมื่อปี พ.ศ. 2548 ได้จัดตั้งถนนคนเดิน อาหารการกิน พื้นบ้าน เมื่อหมดสมัยของนายเรืองศักดิ์ รั้วตระกูลไพบูลย์ พ.ศ. 2551 นายกเทศมนตรีคนต่อมาคือ นายวสันต์ มุรินทร์ ได้ตระหนักถึงมรดกทางวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีที่แสดงออกถึงเอกลักษณ์ของนครชุมโบราณ ภูมิปัญญาพื้นบ้าน อาหารการกิน การค้าขาย วิถีชีวิตของชาวนครชุมจึงได้จัดให้มีตลาดย้อนยุคนครชุม ในอนาคตข้างหน้าจะมีสิ่งใดเปลี่ยนแปลงหรือไม่ ลองมาฟังความในใจของผู้ที่คลุกกับตลาดย้อนยุคมาตั้งแต่เริ่มต้น

ตลาดย้อนยุคกับความเป็นมา

ตลาดย้อนยุค ถ้าจะให้เล่า ก็ต้องขอขอบคุณการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยส่วนการท่องเที่ยวสุโขทัย ซึ่งตอนนั้นบริหารงานโดย ผ.อ.จิตติมา สุขพลิน ได้ส่งเจ้าหน้าที่มาติดต่อ มาหาแม่ค้าให้ไปขายของในงานครบรอบปีการเสด็จประพาสกำแพงเพชร โดยกำหนดให้แต่งตัวแบบโบราณคือ นุ่งโจงกระเบนห่มผ้าแถบ ที่น่าสนใจคือมีทุนออกให้ก่อน รวบรวมแม่ค้าได้สีกว่าคนที่พร้อมที่จะกล้าแต่งตัวแบบนั้น ไปนั่งขายของกันที่หน้าศาลากลางและได้รับความสนใจ อาจเป็นเพราะจำลองว่าการซื้อขายด้วยเงินพดด้วง

จากนั้นก็มีการมออย่างนี้ติดต่อกันมา โดยเฉพาะ ททท.สุโขทัยให้การสนับสนุน ต่อมาวัฒนธรรมได้มาติดต่อกับเทศบาลนครชุม ซึ่งเป็นสมัยของนายกเรืองศักดิ์ รั้วตระกูลไพบูลย์ก็สนับสนุนให้ไป

ช่วยเพราะเป็นภาพรวมของจังหวัด แต่เพราะต้องไปอยู่ทางป้อมเจ้าจันทร์ไกลออกไปจึงไม่ค่อยได้รับความสนใจ แต่ก็มียางดี ๆ จากททท. สุโขทัย ต่อมาก็มีการแสดงโขนเฉลิมพระเกียรติ เทศบาลตำบลนครชุมก็ต้องไปช่วยงาน ตอนนั้นนายกวสันต์ มุนินทร์เข้ามา การขายของแบบย้อนยุคของเราได้รับความสนใจจากผู้คนเป็นอย่างมาก

เทศบาลก็จึงได้ความคิดว่าเราน่าจะลองจัดที่บ้านเราเองบ้าง ก็รวมตัวกันจัดย้อนยุค ลองดู โดยให้วันศุกร์-เสาร์-อาทิตย์ แรกของเดือน จึงเกิดตลาดย้อนยุคขึ้นมา เทศบาลเป็นพี่เลี้ยงให้เราโดยหาแคร่ ต่อไฟฟ้าให้ก็ทำกิจกรรมนี้ติดกันมา 3 ปีแล้ว อุปสรรคของเราคือฝน แม้ค้าไม่ค่อยกล้านลงทุน

ปัจจุบันนี้คนชาลงไปบ้าง ก็ต้องขอให้เทศบาลตำบลนครชุมหาทางแก้ไข เพื่อย้อนยุคจะสามารถก้าวต่อไป และเป็นย้อนยุคสมชื่อเรียกกัน ความหวังของเราก็คงวาดไว้ว่า ไม่ว่าเทศบาลสมัยไหนขอให้ท่านสนับสนุนตลาดย้อนยุคให้อยู่ได้ตลอดไป

ด้วยความเคารพ..เบญจวรรณ เจริญตน / บทความตลาดย้อนยุคกับความเป็นมา / 25
กรกฎาคม 2555

ตลาดนครชุมเคยเป็นศูนย์กลางย่านธุรกิจที่เคยรุ่งเรืองอย่างมาก ซึ่งได้ช่วยฟื้นฟูสภาพชีวิตของคนในชุมชน โดยนำวัฒนธรรมท้องถิ่นและอาหารที่พ่อค้าแม่ค้านำมาขาย โดยการแต่งกายย้อนยุค ตลาดย้อนยุคนี้ไม่แน่ใจว่าเป็นการบังเอิญหรือตั้งใจ เพราะได้ทับซ้อนกับตลาดเก่าหน้าวัดท่าหมื่นอย่างพอดีพอดี ซึ่งหากย้อนไปอ่านเรื่องวัดท่าหมื่นอีกครั้งก็จะพบวก่อนที่ตลาดจะย้ายมาอยู่ในที่ปัจจุบันนี้ เพราะเกิดอัศจรรย์ (ความสูญเสียบางครั้งทำให้เกิดการพัฒนา) จึงส่งผลให้เกิดตลาดแห่งใหม่ขึ้น ตลาดย้อนยุคใช้สามแยก ซ.ล.อ เป็นศูนย์กลางจำลองให้เหมือนอดีต (อยากให้เรียกเป็นสามแยกย้อนยุค) ใช้แคร่ไม้ไผ่เป็นแผงขายของ ใช้กระทงใบตองเป็นภาชนะใส่อาหาร แม้ค้าพ่อค้าแต่งกายย้อนยุค ผู้ขายนั่งกางเกงขาก๊วย เสื้อผ้าปานคอกลมคาดผ้าขาวม้า ผู้หญิงนุ่งซิ่นหรือโจงกระเบนห่มผ้าแถบหรือเสื้อคอกระเช้า นำอาหารที่เป็นเอกลักษณ์ของนครชุม หรืออาหารร่วมสมัยมาวางขาย มีการสาธิตการทำอาหาร มีการแสดงของชุมชน นักเรียน นักศึกษาในตำบล นำภาพเก่าเล่าอดีตให้เห็นภาพของชุมชนในวันวานอีกด้วย ทุกวันศุกร์ / เสาร์ / อาทิตย์แรก / ของทุกเดือน (คำอธิบายเพิ่มเติม : วีราวุธ กรทอง : 12 กันยายน 2556)

คำขวัญเทศบาลตำบลนครชุม

พระบรมธาตุคู่บ้าน	พระยาวชิรปราการค้ำเมือง
ป้อมทุ่งเศรษฐีลือเลื่อง	กำแพงเมืองเจ็ดร้อยปี
คลองสวนหมากเสด็จประพาส	ทุ่งมหาธาตบพระพันธ์ดี
หลวงพ่อบุญรอดเป็นศักดิ์ศรี	คนดีศรีเมืองนครพระชุม

วีราวุธ กรทอง : ผู้เขียน

...ซากโบราณสถานของเมืองนครชุม แม้เหลือเพียงจำนวนน้อย แต่สะท้อนถึงความเจริญรุ่งเรืองแห่งอดีตได้เป็นอย่างดี เราต้องร่วมกันรักษาให้คงอยู่สืบต่อไป หากถูกทำลายหรือปล่อยให้สูญหายมากกว่านี้สักวันหนึ่งเมืองโบราณที่สำคัญอย่างนครชุมอาจถูกลบไปจากหน้าประวัติศาสตร์เหมือนเมืองบางเมืองที่ไม่เหลือแม้แต่ซากอิฐ สักก้อน.. อาจารย์เรืองศักดิ์ แสงทอง

“ที่นี่ดีทุกอย่างสำหรับจะอยู่ จะกิน และตาย” ทุ่งมหาธาต...เรื่อยเอง

ตอนที่ 2 ผลการหาแนวทางความร่วมมือ ร่วมใจจากภาคีที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาการท่องเที่ยวของ

ชุมชนนครชุม

ในระยะเริ่มแรกของการทำวิจัย คณะทำงานได้ลงพื้นที่สำรวจหาข้อมูลต่าง ๆ ของชุมชน ชุมชนยังไม่มี ความเข้าใจ และให้ความร่วมมือกับทีมวิจัยเท่าที่ควร ทีมวิจัยจึงได้พยายามทำความเข้าใจกับชุมชนโดยเริ่มจากการประสานขอความร่วมมือกับชุมชนโดยการเข้าไปขอเวลาพูดคุยทำความเข้าใจในการประชุมของกลุ่มต่าง ๆ เช่น การประชุม อสม. การประชุมผู้นำชุมชน การประชุมของกลุ่มแม่ค้าตลาดย้อนยุค เป็นต้น เมื่อชุมชนเริ่มมีความเข้าใจในโครงการวิจัยว่าทำเพื่ออะไร ทางทีมวิจัยจึงแบ่งงานเก็บข้อมูลออกเป็น 7 ประเด็น และลงพื้นที่สืบค้นข้อมูลจากปราชญ์ชาวบ้าน ผู้รู้ ผู้สูงอายุ ผู้นำชุมชน โดยไปพูดคุยที่บ้าน และเชิญมาร่วมพูดคุยกันเป็นกลุ่ม ซึ่งได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดี นอกจากนี้ ชุมชนนครชุม ยังได้รับความร่วมมือจากภาคีหลายภาคส่วน ทั้งหน่วยงานของรัฐ ชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้รู้ ผู้สูงอายุ ผู้นำชุมชน กลุ่มเยาวชน ได้มีส่วนร่วมในการจัดทำกิจกรรมต่าง ๆ เป็นการรวมกลุ่มซึ่งกันและกัน และแลกเปลี่ยนบุคลากรซึ่งกันและกัน ดังนี้

1. ระดับชุมชน ประกอบด้วย

สำนักงานเทศบาลตำบลนครชุม เป็นหน่วยงานที่ใกล้ชิดกับชุมชนมากที่สุด ช่วยประสานงานในการจัดการประชุม การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ประชาสัมพันธ์การจัดกิจกรรมต่าง ๆ ช่วยเหลือด้านงบประมาณ สนับสนุนเจ้าหน้าที่ในการติดต่อประสานงานต่าง ๆ

องค์การบริหารส่วนตำบลนครชุม มีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลและการจัดกิจกรรมต่าง ๆ

ของชุมชน

วัดพระบรมธาตุเจติยารามและวัดสว่างอารมณ์ เป็นวัดที่สำคัญในชุมชน เป็นที่รวมศรัทธาของชุมชน มีส่วนร่วมในการอำนวยความสะดวกในการประชุม การให้ข้อมูลต่าง ๆ ประชาสัมพันธ์กิจกรรมของชุมชน ใช้เป็นสถานที่จัดทดลองโปรแกรมทัวร์ และทดลองจัดทำทัวร์ ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้รู้ ผู้สูงอายุ ผู้นำชุมชน ช่วยในการให้ประวัติข้อมูลชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่น แหล่งธรรมชาติ การตั้งบ้านเรือน ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน วิถีชีวิตของชุมชนข้อมูลทั่วไปหรือบริบทชุมชน ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ของชุมชนจากอดีตถึงปัจจุบัน

กลุ่มเยาวชน เป็นกำลังสำคัญมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่ต้องใช้แรงงาน และมีจำนวนมาก เช่น กิจกรรมปลูกต้นหมากริมคลองสวนหมาก และรับการฝึกเป็นมัคคุเทศก์น้อยประจำท้องถิ่น

กลุ่มแม่ค้าตลาดย้อนยุค มีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลการทำอาหารที่โดดเด่นของชาวนครชุม ทำอาหารยอดนิยมให้กับทีมวิจัย และถ่ายทอดอาหารให้กับเยาวชนรุ่นหลัง นอกจากนี้ ยังมีส่วนร่วมในการทำอาหารจำหน่ายแก่นักท่องเที่ยว ต้อนรับนักท่องเที่ยวทั่วไปในตลาดย้อนยุค ให้ข้อมูลต่าง ๆ กับนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับของกินพื้นบ้าน – อาหารพื้นถิ่นของชาวนครชุมอีกด้วย

2. ระดับอำเภอ/จังหวัด ประกอบด้วย

สำนักงานพาณิชย์จังหวัดกำแพงเพชร มีส่วนในการประชุมให้ข้อมูลต่าง ๆ จัดงานการค้าประชุม ให้ความรู้ประสบการณ์ต่าง ๆ เกี่ยวกับงานวิจัย และพาไปศึกษาดูงานการท่องเที่ยวชุมชนต้นแบบ

มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม จังหวัดพิษณุโลก มีส่วนร่วมอย่างมากในการให้ความรู้เทคนิควิธีการเก็บข้อมูล การทำวิจัย จัดการอบรม และให้ข้อเสนอแนะต่าง ๆ กับทีมวิจัย ซึ่งทีมวิจัยสามารถนำความรู้ประสบการณ์ที่ได้มาปรับใช้จนเกิดความสำเร็จในการทำงานครั้งนี้

มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร นอกจากจะทำบันทึกความเข้าใจร่วมกับสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบังในด้านวิชาการแล้ว ยังเปิดโอกาสให้ทีมวิจัยเข้าไปมีส่วนร่วมในการเป็นคณะกรรมการป้องกันการซ้ำซ้อนของข้อมูลในเชิงประวัติศาสตร์ นับเป็นการเปิดประตูร่วมมหาวิทยาลัยให้กับนักวิจัยชาวบ้าน

คณะภูมิสถาปัตยกรรม สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้า เจ้าคุณทหารลาดกระบัง มีส่วนร่วมในการจัดภูมิทัศน์ และภูมิสถาปัตย์ให้เหมาะสมกับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ตั้งแต่วัดพระบรมธาตุเจติยาราม จนถึงวัดสว่างอารมณ์ เป็นแนวทางการท่องเที่ยวแก่ทีมวิจัย

สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดกำแพงเพชร และสำนักวัฒนธรรมจังหวัดกำแพงเพชรมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลต่าง ๆ เทคนิควิธีในการนำเสนอข้อมูลต่อนักท่องเที่ยว การจัดโปรแกรมทัวร์และการทดลองทำทัวร์

3. ระดับชาติ ประกอบด้วย

องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน สุโขทัย ศรีสะเกษ ลัยกำแพงเพชร มีส่วนร่วมในการพาชุมชนไปศึกษาดูงานการท่องเที่ยวชุมชนต้นแบบ

สื่อมวลชน สถานีโทรทัศน์ช่องไทยพีบีเอส มีส่วนร่วมในการนำเสนอเรื่องราวของนครชุมในรายการ “สุขต่างองศา” ตอน ตลาดย้อนยุค ออกอากาศเมื่อวันที่ 23 มีนาคม 2556 โดยอพท. สนับสนุนการผลิตรายการ

ตอนที่ 3 ผลการพัฒนาชุมชนนครชุมให้สามารถจัดการท่องเที่ยวได้อย่างยั่งยืน

ทีมวิจัยได้เดินทางไปศึกษาดูงานชุมชนต้นแบบด้านการจัดการท่องเที่ยว 3 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนบ้านโป่งมะนาว จ.ลพบุรี ชุมชนบ้านจำรุง จ.ระยอง และชุมชนบ้านมอญบางกระบือ กรุงเทพมหานคร ตามรายละเอียดดังนี้

แหล่งโบราณคดีบ้านโป่งมะนาว ชุมชนบ้านโป่งมะนาว จ.ลพบุรี ได้ศึกษาเรื่องราวก่อนประวัติศาสตร์

จากโครงกระดูก อาวุธ เครื่องประดับ ความเชื่อกับวิถีชีวิต

ชุมชนบ้านจำรุง จ.ระยอง ได้ศึกษาแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ชีวิตที่มีพอเพียงแล้ว หวนกลับมาทำงานเผยแพร่แนวคิดและวิถีพอเพียงเพื่อผู้มาเยือนที่สนใจมาร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้

ชุมชนบ้านมอญบางกระบือ กรุงเทพมหานคร ได้ศึกษาศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณีที่สืบทอดมา และยังคงรักษาความงดงามไว้จนถึงปัจจุบัน

ผลจากการเดินทางไปศึกษาดูงานชุมชนทั้ง 3 แห่งดังกล่าว ทีมวิจัยได้เห็นความแตกต่าง / ความเหมือนของสถานที่และชั้นเชิงของการนำเสนอเรื่องราวของชุมชน ย้อนไปถึงประวัติศาสตร์และเกร็ดความรู้ในเรื่องราวต่าง ๆ ได้ชมชนบประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิตที่แตกต่าง ได้สังเกตบุคลิกของผู้นำเสนอซึ่งส่วนใหญ่ดูดีและรู้จริงในเรื่องราวของชุมชน ได้เห็นตัวอย่างการต้อนรับนักท่องเที่ยว ได้เห็นบุคลิกของมัคคุเทศก์ท้องถิ่นมืออาชีพ ได้เรียนรู้วิธีการนำเสนอ เทคนิค การปรับเปลี่ยนตามสถานการณ์ ซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับชุมชนนครชุมได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ ทีมวิจัยยังได้ความมั่นใจถ้าจะต้องทำงานในหน้าที่ของนักสื่อความหมายของชุมชนในครั้งต่อไป และท้ายสุดได้รับความผ่อนคลายและความสนุกในฐานะของนักท่องเที่ยวแถมมาด้วย

กิจกรรมสืบทอดจากการศึกษาดูงานคือ การเข้ารับการอบรมในหลักสูตรมัคคุเทศก์ท้องถิ่นเป็นเวลา 3 วัน ผลที่ได้จากการร่วมกิจกรรมนี้คือ ทีมวิจัยได้รับความรู้ ได้ฝึกทักษะการสื่อความหมาย ได้มิตรไมตรีจากเพื่อนร่วมอุดมการณ์ ได้ประสบการณ์ที่สำคัญคือ มีความมั่นใจมากขึ้น และสามารถนำความรู้มาปรับใช้ในการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนต่อไป ผลจากการศึกษาดูงานและการเข้าอบรมหลักสูตรมัคคุเทศก์ ทีมวิจัยได้ทดลองเขียนโปรแกรมท่องเที่ยว 5 โปรแกรม เพื่อนำไปใช้ในกิจกรรมการตลาดทำทัวร์ 2 ครั้ง ดังนี้

โปรแกรมท่องเที่ยวนครชุมเมืองโบราณเส้นทางที่ 1 (ครึ่งวัน)

นบพระธาตุ เยี่ยมบ้านนักเขียน เรียนรู้การผลิตพระเครื่องและทดลองทำ

09.00 น. ไหว้พระบรมธาตุนครชุม ศิลปะมอญ พม่าผสมผสานไทยวัดพระบรมธาตุเจดีย์ารามพระ

อารามหลวง ศึกษาวิถีชีวิตของชาวนครชุมในอดีตในศูนย์วัฒนธรรมไทยสายใยชุมชน

ไหว้ตันศรีมหาโพธิ์ ซึ่งพระยาสิทธิได้นำมาจากประเทศศรีลังกามาทรงปลูก

09.45 น. ซื้อของฝากเมืองกรองทอง ข้าวตอกตัด เยี่ยมบ้านเกิดมัลลย์ ชูพินิจ

10.15 น. เยี่ยมชมศูนย์ผลิตพระเครื่องของนายสมหมาย พะยอม ศึกษาพระพิมพ์ต่าง ๆ ของเมือง

กำแพงเพชร ขั้นตอนการจัดทำพระพิมพ์ต่าง ๆ ทดลองผลิตพระเครื่องด้วยตนเอง เข้า

ซื้อพระเครื่องพิมพ์ต่าง ๆ ของเมืองกำแพงเพชรเป็นของที่ระลึก

12.00 น. รับประทานอาหารกลางวันตามอัธยาศัย (อาหารแนะนำที่มีชื่อเสียงของนครชุม)

- ก๋วยเตี๋ยวไทย สูตรยายลอง หมู่ที่ 3 นครชุม

- บะหมี่แจ่ว เส้นหมี่ทำเอง ในตลาดนครชุม

- บะหมี่หมวย เส้นหมี่ทำเอง ในตลาดนครชุม

- ก้วยเตี่ยวแดงรสเด็ด ก้วยเตี่ยวลูกชิ้นเนื้อ/หมู เนื้อเปื่อย เนื้อสด หมูหมัก หมูสะเต๊ะ ในตลาดนครชุม
- ขนมจีบแป้งสด นางคำบาง โด่พุ่ม (สูตรยายทวย อาภาศเมฆ) ในตลาดนครชุม
- ขนมจีบแป้งสด นายเตี้ย ขยันการนาวิ ในตลาดนครชุม
- ครั้วริมคลอง อาหารตามสั่ง ริมคลองสวนหมาก หมู่ที่ 5
- แม่ปิงริเวอร์ไซด์ อาหารตามสั่ง ริมน้ำปิง หมู่ที่ 2
- บ้านริมน้ำ อาหารตามสั่ง ริมแม่น้ำปิง หมู่ที่ 2

โปรแกรมท่องเที่ยววนนครชุมเมืองโบราณเส้นทางที่ 2 (ครึ่งวัน)

นมัสการหลวงพ่อบุญรอด ชมนมัสการบ้านท่าทาง ตามรอยเสด็จประพาสต้น เยี่ยมชมแหล่งจักสาน

09.00 น. นมัสการหลวงพ่อบุญรอด วัดสว่างอารมณ์หมู่ที่ 6 ตำบลนครชุม อธิษฐานจิตขอพรหลวงพ่อบุญรอด พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ประจำจังหวัดกำแพงเพชรเป็นพระพุทธรูปเก่าแก่ศิลปะเชียงแสนปางมารวิชัย มีพระพุทธรูปลักษณะงดงามมาก นมัสการรูปเหมือนหลวงพ่อบุญรอด รมณสโร หลวงพ่อทองหล่อ ปิยโส อดีตเจ้าอาวาสวัดสว่างอารมณ์

09.30 น. ชมนมัสการสมัรัชกาลที่ 5 อาคารไม้สักสถาปัตยกรรมอ่อนช้อยงดงาม ศึกษาตำนานการทำป่าไม้ จากอดีตจนหมดยุคทำไม้ ชมทัศนียภาพริมคลองสวนหมากตามรอยเสด็จประพาสต้นของพระพุทธเจ้าหลวง

10.00 น. ชม ศึกษา ลองทำ งานจักสานผลิตภัณฑ์จากใบลานของป้าพะยอม น้อยเครือ หมู่ที่ 6 เป็นของใช้ ของเล่น ของประดับบ้าน

11.30 น. ชม ศึกษา การหักไม้ทำนายของหายและหายรักษาโรคประหลาด ซึ่งไม่สามารถรักษาได้ด้วยแพทย์แผนปัจจุบัน กับนางสาส์ สอนใจ หมู่ที่ 5

12.00 น. รับประทานอาหารกลางวันตามอัธยาศัย (อาหารแนะนำที่มีชื่อเสียงของนครชุม)

- ก้วยเตี่ยวไทย สูตรยายลอง หมู่ที่ 3 นครชุม
- บะหมี่แจ่ว เส้นหมีทำเอง ในตลาดนครชุม
- บะหมี่หมวย เส้นหมีทำเอง ในตลาดนครชุม
- ก้วยเตี่ยวแดงรสเด็ด ก้วยเตี่ยวลูกชิ้นเนื้อ/หมู เนื้อเปื่อย เนื้อสด หมูหมัก หมูสะเต๊ะ ในตลาดนครชุม
- ขนมจีบแป้งสด นางคำบาง โด่พุ่ม (สูตรยายทวย อาภาศเมฆ) ในตลาดนครชุม
- ขนมจีบแป้งสด นายเตี้ย ขยันการนาวิ ในตลาดนครชุม
- ครั้วริมคลอง อาหารตามสั่ง ริมคลองสวนหมาก หมู่ที่ 5
- แม่ปิงริเวอร์ไซด์ อาหารตามสั่ง ริมน้ำปิง หมู่ที่ 2
- บ้านริมน้ำ อาหารตามสั่ง ริมแม่น้ำปิง หมู่ที่ 2

โปรแกรมท่องเที่ยวนครชุมเมืองโบราณ เส้นทางที่ 3 (ครึ่งวัน)

นบพระธาตุ ชมบ้านห้าง ตามรอยเสด็จประพาสต้น ยลบ้านไม้ริมคลอง

- 09.00 น. ไหว้พระธาตุ วัดพระบรมธาตุเจดีย์ารามพระอารามหลวง ศิลปะมอญ พม่า ผสมผสานกับศิลปะไทยอันวิจิตรพิสดาร ศึกษาวิถีชีวิตของชาวนครชุมในอดีต ในศูนย์วัฒนธรรมไทยสายใยชุมชนนครชุม ไหว้ตันศรีมหาโพธิ์ซึ่งพระยาสิทธิไธได้นำมาจากประเทศลังกามาทรงปลูก
- 10.00 น. ชมบ้านไม้ทรงนครชุม อายุนับ 100 ปี นมัสการขอพรหลวงพ่อบุญมงคลพระพุทธรูปสมัยเชียงแสน ปางมารวิชัย มีพระพุทธรูปลักษณะงดงามมาก ซึ่งถือว่าเป็นพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ประจำจังหวัดกำแพงเพชร ชมบ้านห้างสมัยรัชกาลที่ 5 ที่มีสถาปัตยกรรมที่อ่อนช้อยงดงาม ศึกษาการทำป่าไม้ ชมทัศนียภาพริมคลองสวนหมากตามรอยเสด็จประพาสต้นของพระพุทธเจ้าหลวง
- 12.00 น. เลือกรับประทานอาหารกลางวันตามอัธยาศัย (อาหารแนะนำที่มีชื่อเสียงของนครชุม)
- ก๋วยเตี๋ยวไทย สูตรยายลอง หมู่ที่ 3 นครชุม
 - บะหมี่แจ่ว เส้นหมีทำเอง ในตลาดนครชุม
 - บะหมี่หมวย เส้นหมีทำเอง ในตลาดนครชุม
 - ก๋วยเตี๋ยวแดงรสเด็ด ก๋วยเตี๋ยวลูกชิ้นเนื้อ/หมู เนื้อเปื่อย เนื้อสด หมูหมัก หมูสะเต๊ะ ในตลาดนครชุม
 - ขนมจีบแป้งสด นางคำบาง โตพุ่ม (สูตรยายทวย อาภาศเมฆ) ในตลาดนครชุม
 - ขนมจีบแป้งสด นายเตี้ย ขยันการนาวิ ในตลาดนครชุม
 - ครั้วริมคลอง อาหารตามสั่ง ริมคลองสวนหมาก หมู่ที่ 5
 - แม่ปิงริเวอร์ไซด์ อาหารตามสั่ง ริมน้ำปิง หมู่ที่ 2
 - บ้านริมน้ำ อาหารตามสั่ง ริมแม่น้ำปิง หมู่ที่ 2

โปรแกรมท่องเที่ยวนครชุมเมืองโบราณ เส้นทางที่ 4 (ครึ่งวัน)

นบพระธาตุ ย้อนอดีตอรัญญิกนครชุม

- 09.00 น. ไหว้พระบรมธาตุนครชุม ศิลปะ มอญ พม่า ผสมผสานศิลปะไทย วัดพระบรมธาตุเจดีย์าราม พระอารามหลวง ศึกษาวิถีชีวิตของชาวนครชุมในอดีต ในศูนย์วัฒนธรรมไทยสายใยชุมชน ไหว้ตันศรีมหาโพธิ์ซึ่งพระยาสิทธิไธได้นำมาจากประเทศศรีลังกามาทรงปลูก
- 09.45 น. ย้อนอดีตชมสถาปัตยกรรมเมืองเก่าเขตอรัญญิกนครชุม ซึ่งมีศิลปะแตกต่างไปจากศิลปะสุโขทัยและกำแพงเพชร เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง ชมวัดเจติยกลางทุ่ง วัดหนองยายช่วย วัดหนองลังกา วัดหม่องกาเล วัดหนองพิกุล วัดขุ่มกอ ชมและศึกษาป้อมทุ่งเศรษฐี
- 12.00 น. รับประทานอาหารกลางวันตามอัธยาศัย (อาหารแนะนำที่มีชื่อเสียงของนครชุม)

- ก้วยเตี่ยวไทย สูตรยายลอง หมู่ที่ 3 นครชุม
- บะหมี่แจ่ว เส้นหมี่ทำเอง ในตลาดนครชุม
- บะหมี่หมวย เส้นหมี่ทำเอง ในตลาดนครชุม
- ก้วยเตี่ยวแดงรสเด็ด ก้วยเตี่ยวลูกชิ้นเนื้อ/หมู เนื้อเปื่อย เนื้อสด หมูหมัก หมูสะเต๊ะ ในตลาดนครชุม
- ขนมจีบแปงสด นางคำบาง โตพุ่ม (สูตรยายทวย อากาศเมฆ) ในตลาดนครชุม
- ขนมจีบแปงสด นายเตี้ย ขยันการนาวิ ในตลาดนครชุม
- ครั้วริมคลอง อาหารตามสั่ง ริมคลองสวนหมาก หมู่ที่ 5
- แม่ปิงริเวอร์ไซด์ อาหารตามสั่ง ริมน้ำปิง หมู่ที่ 2
- บ้านริมน้ำ อาหารตามสั่ง ริมแม่น้ำปิง หมู่ที่ 2

โปรแกรมท่องเที่ยวนครชุมเมืองโบราณ เส้นทางที่ 5 (1วัน)

นบพระธาตุ ย้อนอดีตอรัญญิก ไหว้พระศักดิ์สิทธิ์ สัมผัสวิถีถิ่น ตลาดย้อนยุคนครชุม (วันศุกร์ เสาร์ อาทิตย์ แรกของเดือน)

- 09.00 น. ไหว้พระบรมธาตุนครชุม ศิลปะมอญ พม่า ผสมผสานศิลปะไทย วัดพระบรมธาตุเจติยาราม พระอารามหลวง ศึกษาวิถีชีวิตของชาวนครชุมในอดีต ในศูนย์วัฒนธรรมไทยสายใยชุมชน ไหว้ต้นศรีมหาโพธิ์ซึ่งพระยาสิทธิได้นำมาจากประเทศศรีลังกามาทรงปลูก
- 09.45 น. ย้อนอดีตชมสถาปัตยกรรมเมืองเก่าเขตอรัญญิกนครชุม ซึ่งมีศิลปะแตกต่างไปจากศิลปะสุโขทัยและกำแพงเพชร เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง ชมวัดเจติยกลางทุ่ง วัดหนองยายช่วย วัดหม่องกาเล วัดหนองลังกา วัดหนองพิกุล วัดขุ่มกอ ชมและศึกษาป้อมทุ่งเศรษฐี
- 12.00 น. รับประทานอาหารตามอัธยาศัย (อาหารแนะนำตามโปรแกรม 1)
- 13.00 น. นมัสการหลวงพ่อบุญรอด วัดสว่างอารมณ์ นครชุม อธิษฐานจิตขอพรหลวงพ่อบุญรอด พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ประจำจังหวัดกำแพงเพชร เป็นพระพุทธรูปเก่าแก่ศิลปะเชียงแสนปางมารวิชัย มีพุทธลักษณะงดงามมาก นมัสการรูปเหมือนหลวงพ่อบุญมี ธรรมสโร หลวงพ่อทองหล่อ ปิยโส อดีตเจ้าอาวาสวัดสว่างอารมณ์
- 13.30 น. ชมบ้านห้างสมัยรัชกาลที่ 5 อาคารไม้สักสถาปัตยกรรมอ่อนช้อยงดงาม ศึกษาตำนานการทำป่าไม้ ชมทัศนียภาพริมคลองสวนหมาก ตามรอยเสด็จประพาสต้นของพระพุทธเจ้าหลวง
- 14.00 น. ชม ศึกษา ทดลองทำงานจักสานผลิตภัณฑ์จากใบลานของของป่าพะยอม น้อยเครือ หมู่ที่ 6 เป็นของใช้ ของเล่น ของประดับบ้าน
- 15.30 น. ชม ศึกษาการหักไม้ทำนายของหาย และทายรักษาโรคประหลาด ซึ่งไม่สามารถรักษาได้ด้วยแพทย์แผนปัจจุบันกับนางสาส์ สอนใจ หมู่ที่ 5
- 17.00 น. ชม ชิม ช้อป ตลาดย้อนยุคนครชุม ชมบรรยากาศย้อนยุคการแต่งกาย การออกร้านขายของ

กินพื้นบ้านอาหารพื้นถิ่น ในบริเวณตลาดนครชุม มากกว่า 70 ร้าน
21.00 น. เข้าที่พัก โรงแรม รีสอร์ทบริเวณริมน้ำปิง หรือเดินทางต่อโดยสวัสดิภาพ

โปรแกรมการท่องเที่ยวเมืองโบราณ เส้นทางที่ 6 (1วัน)

นบพระธาตุ ศึกษาการผลิตพระเครื่อง ไหว้พระศักดิ์สิทธิ์ เยี่ยมชมบ้านห้างสมัยรัชกาลที่ 5
(วันธรรมดาไม่ตรงตลาดย้อนยุค)

- 09.00 น. ไหว้พระบรมธาตุนครชุม ศิลปะมอญ พม่า ผสมผสานศิลปะไทยวัดพระบรมธาตุเจดีย์
รามพระอารามหลวง ศึกษาวิถีชีวิตของชาวนครชุมในอดีตในศูนย์วัฒนธรรมโยสายุ
ชุมชนนครชุม ไหว้ตันศรีมหาโพธิ์ที่พระยาสิทธิได้นำมาจากประเทศศรีลังกา มาทรงปลูก
- 09.45 น. เยี่ยมชมศูนย์ผลิตพระเครื่องของนายสมหมาย พะยอม ศึกษาการจัดทำพระพิมพ์ต่าง ๆ
ของเมืองกำแพงเพชร ขั้นตอนการจัดทำพระพิมพ์ต่าง ๆ ทดลองผลิตพระเครื่องพิมพ์
ต่าง ๆ ด้วยตนเอง เช่าซื้อพระเครื่องพิมพ์ต่าง ๆ ของเมืองกำแพงเพชรเป็นของที่ระลึก
- 12.00 น. รับประทานอาหารกลางวันตามอัธยาศัย (อาหารแนะนำตามโปรแกรมที่1)
- 13.00 น. นมัสการหลวงพ่อบุญรอด วัดสว่างอารมณ์ หมู่ที่ 6 อธิษฐานจิตขอพรหลวงพ่อบุญรอด
พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ประจำเมืองกำแพงเพชร เป็นพระพุทธรูปเก่าแก่สมัยเชียงแสน
ปางมารวิชัยมีพุทธลักษณะงดงามมาก นมัสการรูปเหมือนหลวงพ่อบุญรอด รมมส์โร
หลวงพ่อบุญรอด ปิยโส อดีตเจ้าอาวาสวัดสว่างอารมณ์
- 13.45 น. ชมบ้านห้างสมัยรัชกาลที่ 5 อาคารไม้สัก สถาปัตยกรรมที่อ่อนช้อยงดงาม ศึกษาตำนาน
การทำป่าไม้จากอดีตจนหมดยุคการทำป่าไม้
- 14.30 น. ชม ศึกษา ทดลองทำ งานจักสานผลิตภัณฑ์จากใบลานกับป่าพะยอม น้อยเครือ หมู่ที่ 6
เป็นของใช้ ของเล่น ของประดับบ้าน
- 15.15 น. ชม ศึกษา การหักไม้ทำนายของหาย และรักษาโรคประหลาดที่ไม่สามารถรักษาให้หายได้
ด้วยแพทย์แผนปัจจุบัน กับนางสาส์ สอนใจ
- 16.00 น. เดินทางต่อโดยสวัสดิภาพ

การเลือกเส้นทางเพื่อการทดลองทำการท่องเที่ยว

ทีมวิจัยเลือกโปรแกรมท่องเที่ยวเส้นทางที่ 3 มาทดลองทำทัวร์ครั้งที่ 1 ผลที่ได้คือ ได้ทราบถึง
ความเหมาะสมของการจัดโปรแกรมท่องเที่ยว ระยะเวลาที่เหมาะสมต่อการชมสถานที่แต่ละแห่ง ได้ทราบ
เทคนิคการบรรยายให้ข้อมูล บุคลิกภาพ การวางตน การใช้เทคนิคต่าง ๆ มัคคุเทศก์ท้องถิ่นได้รับความรู้
ประสบการณ์ ตัวอย่างในการนำเที่ยว และได้ทดลองฝึกการเป็นมัคคุเทศก์ท้องถิ่น ผลการประเมินการ
ทดลองทำทัวร์ พบว่า มีจุดด้อยบางอย่างซึ่งต้องแก้ไข และมีจุดดีบางอย่างที่ต้องรักษา และพัฒนาให้ดียิ่งขึ้น
ในการทดลองทำทัวร์ครั้งที่ 2 ต่อไป

การทดลองทำทัวร์ครั้งที่ 2 เป็นการทดลองกับนักศึกษาจากมหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงครามและนักวิจัยจากเครือข่ายชุมชนโบราณเมืองบางขลัง เครือข่ายชุมชนบ้านรักไทย และเครือข่ายชุมชนบ้านบางกระน้อย การทดลองครั้งนี้แบ่งนักท่องเที่ยวเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ 1 ใช้โปรแกรมท่องเที่ยวนครชุมเมืองโบราณ เส้นทางที่ 3 นบพระธาตุ ชมบ้านห้าง ตามรอยเสด็จประพาสต้น ยลบ้านไม้ริมคลอง และกลุ่มที่ 2 ใช้โปรแกรมท่องเที่ยวนครชุมเมืองโบราณ เส้นทางที่ 4 นบพระธาตุ ย้อนอดีตอรัญญิกนครชุม หลังสิ้นสุดการทดลองทัวร์มีการประเมินผลโดยผู้เข้าร่วมการทดลองทัวร์ผลการประเมินสรุปเป็นข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะได้ ดังนี้

1. การวางแผนจัดมัคคุเทศก์ประจำเส้นทาง

1.1 เส้นทางอรัญญิก มีมัคคุเทศก์เพียงคนเดียว บางจุด มีมัคคุเทศก์อีกคนให้ข้อมูลเพิ่มเติมแต่ดูเหมือนจะไม่ได้แบ่งหน้าที่ชัดเจนว่าใครจะบรรยายหรือให้ข้อมูลตรงจุดไหน

1.2 เส้นทางคลองสวนหมากมีมัคคุเทศก์หลายคน ควรแบ่งบทบาทหน้าที่ให้ชัดเจนเพื่อลดความซ้ำซ้อนและควรจัดให้มัคคุเทศก์อยู่ประจำจุดแทนเพื่อให้ความรู้

การจัดมัคคุเทศก์ประจำเส้นทางจำนวนไม่เท่ากัน ทำให้เข้าใจได้ว่า ให้ความสำคัญกับนักท่องเที่ยวแต่ละกลุ่มไม่เท่ากัน หรืออาจเป็นเพราะ มีมัคคุเทศก์ที่สามารถสื่อความหมายในเส้นทางที่ 4 เพียง 1-2 คนเท่านั้น ดังนั้น ควรวางแผนเรื่องมัคคุเทศก์น้อยเพื่อสืบทอดและสืบสานการสื่อความหมายตลอดจนการอนุรักษ์วิถีวัฒนธรรม ให้คงอยู่สืบต่อไป

1.3 ในการให้บริการของมัคคุเทศก์ควรให้ความสำคัญต่อกับนักท่องเที่ยวเท่าๆกัน / การบรรยายควรรอให้นักท่องเที่ยวมาพร้อมกันก่อนจึงเริ่มบรรยาย เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รับทราบข้อมูลเท่าๆกัน และควรหาบริเวณที่มีร่มเงาเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ยืนฟังเรื่องราวได้อย่างสุนทรีย์

2. ข้อเสนอแนะสำหรับเส้นทางที่ 4

2.1 ควรมีป้ายบอกทาง ป้ายบอกชื่อสถานที่และประวัติโดยย่อ

2.2 ควรปรับปรุงเส้นทางและทัศนียภาพบริเวณโบราณสถานให้ดูสะอาดเรียบร้อย

คำชม

มัคคุเทศก์เล่าประวัติ เรื่องราวความเป็นมาและความสำคัญของสถานที่ต่างๆได้อย่างน่าสนใจ มีการเชื่อมโยงเรื่องราวในอดีตมาถึงสมัยปัจจุบัน ทำให้เข้าใจถึงวิถีชีวิตของชาวบ้านริมคลองสวนหมากได้อย่างชัดเจน

3. อาหารและอาหารว่าง

เป็นอาหารพื้นถิ่นที่อร่อยเป็นการนำของดีของชุมชนมาให้นักท่องเที่ยวได้ลิ้มลอง ถือเป็นการประชาสัมพันธ์สินค้าของชุมชนไปในตัวนักท่องเที่ยวที่ติดใจในรสชาติ สามารถหาซื้อติดมือกลับไปทำให้ชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น มีข้อเสนอแนะดังนี้

อาหารกลางวัน ควรเป็นอาหารที่สามารถเสิร์ฟได้อย่างรวดเร็ว ไม่ควรประกอบอาหารที่ละจานแล้วให้นักท่องเที่ยวรอนาน

ก่อนที่จะนำนักท่องเที่ยวออกเดินทางไปตามเส้นทางที่กำหนด ควรเล่าประวัติความเป็นมาของชุมชนในภาพรวมให้นักท่องเที่ยวได้รับทราบ เพื่อให้นักท่องเที่ยวเข้าใจและมองเห็นภาพโดยสังเขป ซึ่งจะช่วยให้การท่องเที่ยวมีความหมายมากยิ่งขึ้น ซึ่งถือเป็นการประเมินที่มีคุณค่ายิ่งที่จะนำไปปรับปรุงแก้ไขในโอกาสต่อไป

สำหรับกิจกรรมอื่น ๆ ที่มีส่วนช่วยพัฒนาทีมวิจัยให้สามารถจัดการท่องเที่ยวได้อย่างยั่งยืนในโอกาสต่อไป ได้แก่ การที่ทีมวิจัยได้มีโอกาสไปร่วมการทดลองทำทัวร์ของชุมชนโบราณเมืองบางขลัง จ. สุโขทัย และได้มีโอกาสฝึกเป็นผู้ประเมินด้วย นอกจากนี้ ทีมวิจัยได้ร่วมศึกษาดูงานกับกลุ่มขององค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (อพท.) และองค์กรเกี่ยวกับการท่องเที่ยวอื่น ๆ ได้แก่ การศึกษาดูงานการท่องเที่ยว จ.ลำปาง และเชียงใหม่ การร่วมงานเวทีวิชาการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ณ ศูนย์ประชุมแห่งชาติสิริกิติ์ การศึกษาดูงานการท่องเที่ยวที่บ้านนาต้นจั่น อ.ศรีสัชนาลัย จ.สุโขทัยร่วมกับสมาคมส่งเสริมการท่องเที่ยว จ.กำแพงเพชร และองค์การบริหารส่วนจังหวัดกำแพงเพชร เป็นต้น

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง โครงการบูรณาการประวัติศาสตร์วิถีวัฒนธรรมของชุมชนเมืองโบราณสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนนครชุม อำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชรนี้ ใช้กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความเป็นมาและการพัฒนาของนครชุม สำรวจหาความโดดเด่นเป็นอัตลักษณ์เฉพาะจุดเด่นของชุมชนนครชุมในด้านต่าง ๆ หาแนวทางการร่วมมือร่วมใจจากภาคีที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนนครชุม และ พัฒนานครชุมให้สามารถจัดการท่องเที่ยวได้อย่างยั่งยืน

สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์สามารถสรุปผลได้ดังนี้

1. ผลการศึกษาความเป็นมา และ พัฒนาการของนครชุม สำรวจหาความโดดเด่นในอัตลักษณ์เฉพาะจุดเด่น ของนครชุมในด้านต่าง ๆ พบว่า เมืองนครชุมเป็นชุมชนเก่าที่เคยรุ่งเรืองมาในอดีตตั้งแต่สมัยสุโขทัย ได้ผลการวิจัย 7 ประเด็นสรุปได้ดังนี้

1.1 ประวัติความเป็นมา

เมืองนครชุม เกิดในพุทธศตวรรษที่ 19 เป็นเมืองศูนย์กลางการคมนาคม และเศรษฐกิจของสุโขทัยในลุ่มน้ำปิง เป็นชุมชนการสัญจรทั้งทางบกทางน้ำ เคยเป็นศูนย์กลางย่านธุรกิจที่มีโรงแรมสำหรับนักเดินทาง การค้าขายเจริญรุ่งเรือง เป็นแหล่งชุมชนที่ผู้คนพากันขึ้นลงระหว่างเส้นทางสายเหนือและทางใต้ นาม “นครชุม” คงจะสรุปได้ว่าเป็น ชุมทางของการค้าขายติดต่อ ส่วนนาม “นครพระชุม” ในจารึกสุเมธภูมิ เรียกนครชุมว่า นครพระชุม อาจหมายถึงที่รวมของพระหรือที่มีพระมาก ปัจจุบัน เทศบาลตำบลนครชุมเป็นเทศบาลชั้นกลาง แบ่งเขตการปกครองเป็น 13 หมู่บ้าน อยู่ในเขตการปกครองดังนี้

เขตเทศบาลตำบลนครชุม ได้แก่ หมู่ที่ 2 3 4 5 และ 6

เขตองค์การบริหารส่วนตำบลนครชุม ได้แก่ หมู่ที่ 1 2 3 6 7 8 9 10 11 12 และ 13

เมืองนครชุมในปัจจุบันยังมีความเจริญรุ่งเรืองในอดีตปรากฏให้เห็น แม้คนในชุมชนนครชุมจะเป็นชุมชนเมือง แต่วิถีของประชาชนยังคงรักษาวัฒนธรรมและประเพณีที่เป็นวิถีถิ่นไว้อย่างเหนียวแน่น

1.2 โบราณสถาน โบราณวัตถุ โบราณสถาน 7 แห่งในเขตอรัญญิกของนครชุม วัดเจดีย์กลางทุ่ง วัดหนองยายช่วย วัดหนองลังกา วัดหม่องกาเล วัดหนองพิกุล วัดขุ่มกอ วัดพระบรมธาตุ วัดท่าหมั่น วัดสว่างอารมณ์ กำแพงและคูเมือง ศาลเจ้าพ่อเสือนครชุม แหล่งกำเนิดพระขุ่มกอ หนึ่งในพระเครื่องชุดเบญจภาคี

1.3 ความหลากหลายทางวัฒนธรรมและประเพณีที่เป็นวิถีของชุมชนนครชุม

นครชุม ชุมทางแห่งการค้าขายในอดีต ความอุดมสมบูรณ์ พื้นป่าปากคลอง (นครชุม) ที่เต็มไปด้วยป่าไม้ ข้าว ใต้ น้ำมันยาง สีสียด ยาสูบ หนังสือสัตว์ จึงทำให้ผู้คนหลากหลายเชื้อชาติ เผ่าพันธุ์มาอาศัยอยู่

ก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี และหลอมรวมกันจนเป็นวิถีถิ่นของชุมชนนครชุมหลากหลายเผ่าพันธุ์ ไทย ลาว กะเหรี่ยง พม่า ไทยใหญ่ จีนและมอญก่อให้เกิดวิถีถิ่นนครชุมในด้านต่าง ๆ ได้แก่ การประกอบอาชีพ ประเพณีการเกิด ความเชื่อต่าง ๆ การละเล่นพื้นบ้าน ภาษาและการแต่งกาย

1.4 ของกินพื้นบ้าน อาหารพื้นถิ่น

ชุมชนนครชุมเป็นชุมชนที่มีหลากหลายเชื้อชาติมาอยู่รวมกัน วัฒนธรรมอย่างหนึ่งที่ติดตัวมาคืออาหาร ปัจจุบันอาหารที่มีชื่อของนครชุม คือ ข้าวตอกตัด ขนมจีบ แกงซี่เหล็ก เมี่ยง ฯลฯ

1.5 บุคคลสำคัญ และวรรณกรรม

บุคคลสำคัญของนครชุมได้แก่ พระวิเชียรโมลี วัดพระบรมธาตุนครชุม หลวงพ่อบุญมี ครูมาลัย ชูพินิจ พระโป่ ส่างหม่อง ครูประเสริฐ ศรีสุพันธ์ และดร.เสรี ศุภราทิตย์ บุคคลในยุคปัจจุบันที่คนนครชุมภาคภูมิใจ

1.6 ภูมิปัญญาท้องถิ่นนครชุม การหล่อโลหะเข้ามาของชนเผ่าเป็นที่มาของความรู้ในสาขาต่าง ๆ ที่ติดตัวมา ได้แก่ การดับพิษไฟ การฟันดับพิษต่าง ๆ การกวาดคอ เขียนเสือ การหักไม้ การรักษาโรคที่เกิดจากผีเข้า ด้านฝีมือการประกอบอาชีพ การตีเหล็ก งานจักสาน งานแกะสลักไม้ การทำบายศรี และการทำพระเครื่อง

1.7 นครชุม ชุมชนเก่าเมืองน่าเที่ยว

นครชุม เป็นชุมชนดั้งเดิมที่ผ่านการสร้างบ้านแปงเมืองมาแต่โบราณ มีทรัพยากรด้านการท่องเที่ยวที่หลากหลาย มีโบราณสถาน โบราณวัตถุ และวิถีชีวิตอันดีงามของท้องถิ่นอย่างพร้อมมูลและครบครัน

2. ผลการหาแนวทางความร่วมมือร่วมใจจากภาคีที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาการท่องเที่ยว

ของชุมชนนครชุม พบว่า ทีมวิจัยได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีจากภาคีหลายภาคส่วน เป็นต้นว่า ในด้านการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้ง 7 ประเด็นนั้น ได้รับความร่วมมือจากปราชญ์ชาวบ้าน ผู้รู้ ผู้สูงอายุ ผู้นำชุมชน ซึ่งเป็นผลจากการเข้าไปขอเวลาพูดคุยทำความเข้าใจในการประชุมของกลุ่มต่าง ๆ เช่น การประชุม อสม. การประชุมผู้นำชุมชน การประชุมของกลุ่มแม่ค้าตลาดย้อนยุค เป็นต้น โดยไปพูดคุยที่บ้าน และเชิญมาร่วมพูดคุยกันเป็นกลุ่มว่า ทำโครงการวิจัยนี้เพื่ออะไร และจะเกิดประโยชน์อย่างไรต่อชุมชนบ้าง ส่วนภาคีที่เป็นหน่วยงานของรัฐนั้น ประกอบด้วยภาคีระดับชุมชน ได้แก่ สำนักงานเทศบาลตำบลนครชุม องค์การบริหารส่วนตำบลนครชุม วัดพระบรมธาตุเจติยารามและวัดสว่างอารมณ์ กลุ่มเยาวชน และกลุ่มแม่ค้าตลาดย้อนยุค ภาคีระดับอำเภอ/จังหวัด ได้แก่ สำนักงานพาณิชย์จังหวัดกำแพงเพชร มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม จังหวัดพิษณุโลก มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร คณะภูมิสถาปัตยกรรม สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้า เจ้าคุณทหารลาดกระบัง และสำนักวัฒนธรรมจังหวัดกำแพงเพชร ภาคีระดับชาติ ได้แก่ องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน และสื่อมวลชน สถานีโทรทัศน์ช่องไทยพีบีเอส ภาคีดังกล่าวให้การสนับสนุนและให้ความร่วมมืออย่างดียิ่งในด้านต่าง ๆ ได้แก่ การให้ข้อมูลความรู้ ประสบการณ์ ข้อคิดเห็น การศึกษาดูงาน การประสานงาน งบประมาณ สถานที่ กำลังคน การ

แลกเปลี่ยนบุคลากรซึ่งกันและกัน การเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ เทคนิควิธีในการนำเสนอข้อมูลต่อนักท่องเที่ยว การจัดโปรแกรมทัวร์และการทดลองทำทัวร์ และการประชาสัมพันธ์

3. ผลการพัฒนาชุมชนนครชุมให้สามารถจัดการท่องเที่ยวได้อย่างยั่งยืน

หลังจากผ่านขั้นตอนต่าง ๆ ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ตรวจสอบ วิเคราะห์ สังเคราะห์ จนได้ข้อมูลครบถ้วนทั้ง 7 ประเด็นดังกล่าวแล้ว ทีมวิจัยได้เดินทางไปศึกษาดูงานชุมชนต้นแบบด้านการจัดการท่องเที่ยว 3 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนบ้านโป่งมะนาว จ.ลพบุรี ชุมชนบ้านจำรุง จ.ระยอง และชุมชนบ้านมอญ บางกระบือ กรุงเทพมหานคร ได้รับฟังการบรรยายสรุปรูปแบบการทำงานของกลุ่มจัดการท่องเที่ยว ได้ดูแบบอย่างการพานักท่องเที่ยวชมสถานที่ต่าง ๆ ได้เห็นการต้อนรับ นักท่องเที่ยว ได้ชมชนบประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิตที่แตกต่าง พร้อมกับสังเกตจดจำการบรรยาย ได้เรียนรู้การบริหารจัดการกลุ่ม ปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการประยุกต์ใช้กับชุมชนนครชุมต่อไป กิจกรรมต่อจากการศึกษาดูงานคือการเข้ารับการอบรมในหลักสูตรมัคคุเทศก์ท้องถิ่นเป็นเวลา 3 วัน ทีมวิจัยได้รับความรู้ ได้ฝึกทักษะการสื่อความหมาย ได้มิตรไมตรีจากเพื่อนร่วมอุดมการณ์ ได้ประสบการณ์ ที่สำคัญคือ มีความมั่นใจมากขึ้น และสามารถนำความรู้มาปรับใช้ในการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนต่อไป ผลจากการศึกษาดูงานและการเข้าอบรมหลักสูตรมัคคุเทศก์ ทีมวิจัยได้ทดลองเขียนโปรแกรมท่องเที่ยว 6 โปรแกรม เพื่อนำไปใช้ในกิจกรรมการท่องเที่ยว 2 ครั้ง มีการประเมินหลังสิ้นสุดการท่องเที่ยว ได้ทราบถึงจุดอ่อนของทีมวิจัยนครชุมทั้งทีมและแต่ละบุคคล จากผู้ร่วมทดลองทัวร์ ซึ่งถือเป็นการประเมินที่มีคุณค่ายิ่งที่จะนำไปปรับปรุงแก้ไขในโอกาสต่อไป หลังจากนั้น ทีมวิจัยได้มีโอกาสไปร่วมการท่องเที่ยวของชุมชนโบราณเมืองบางซัง จ.สุโขทัย ได้มีโอกาสฝึกเป็นผู้ประเมินด้วย นอกจากนี้ ทีมวิจัยได้ร่วมศึกษาดูงานกับกลุ่มขององค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (อพท.) และ องค์การเกี่ยวกับการท่องเที่ยวอื่น ๆ ได้แก่ ศึกษาดูงานการท่องเที่ยว จ.ลำปาง และเชียงใหม่ ร่วมงานเวทีวิชาการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ณ ศูนย์ประชุมแห่งชาติสิริกิติ์ ศึกษาดูงานการท่องเที่ยวที่บ้านนาต้นจั่น อ.ศรีสัชนาลัย จ.สุโขทัยร่วมกับสมาคมส่งเสริมการท่องเที่ยว จ.กำแพงเพชรและองค์การบริหารส่วนจังหวัดกำแพงเพชร

กิจกรรมต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้น ถือเป็นการเรียนรู้ที่มีคุณค่ายิ่ง ได้มองเห็นจุดอ่อนจากเสียงสะท้อนกลับอย่างตรงไปตรงมาของนักท่องเที่ยว นักสื่อความหมายของชุมชนนครชุม จดจำข้อด้อยข้อดีจากการปฏิบัติงานของตนเองอย่างแม่นยำ ที่จะทำให้ดียิ่งขึ้นในส่วนที่ได้รับคำชม และจะพัฒนาให้ดีขึ้นในข้อด้อยจุดอ่อนต่าง ๆ เป็นการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาอย่างแท้จริง

อภิปรายผล

โครงการวิจัย โครงการบูรณาการประวัติศาสตร์ วิถีวัฒนธรรมของชุมชนเมืองโบราณสู่การพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนนครชุม อำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร สามารถดำเนินการได้สำเร็จ วัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ทุกประการ ด้วยการมีส่วนร่วมของชุมชน ประชาชนชาวบ้าน ผู้รู้ ผู้สูงอายุ ผู้นำชุมชน กลุ่ม

เยาวชน กลุ่มแม่ค้าตลาดย้อนยุค และหน่วยงานหลายภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วยสำนักงานเทศบาล ตำบลนครชุม องค์การบริหารส่วนตำบลนครชุม สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดกำแพงเพชร สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดกำแพงเพชร สำนักงานพาณิชย์จังหวัดกำแพงเพชร มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม จังหวัดพิษณุโลก คณะภูมิสถาปัตย์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน สุโขทัย ศรีสะเกษ ลัย กำแพงเพชร วัดพระบรมธาตุเจดีย์าราม วัดสว่างอารมณ์ และสถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส เป็นต้น ทีมวิจัยได้รับความร่วมมือจากภาคีดังกล่าว ในเรื่องการให้คำปรึกษา ข้อเสนอแนะ ข้อคิดเห็น ทักษะศึกษา และงบประมาณ รวมถึงได้ความรู้จากชุมชนที่ผ่านการวิจัยมาก่อน ได้แนวทางมาปรับใช้ในการดำเนินกิจกรรมตามแผนการปฏิบัติการวิจัยในพื้นที่จนเกิดผลสำเร็จ แสดงให้เห็นว่าการทำกิจกรรมต่าง ๆ การมีส่วนร่วมของชุมชนและภาคีที่เกี่ยวข้องเป็นปัจจัยสำคัญที่จะก่อให้เกิดความสำเร็จ ชุมชนสามารถแสดงบทบาทผู้ริเริ่มความคิด วางแผน ดำเนินการพัฒนาชุมชนของตนเองในบางเรื่อง แต่บางเรื่องชุมชนยังขาดความรู้ความเข้าใจ ประสบการณ์และ งบประมาณ ดังนั้น การหนุนเสริมจากภาคีต่าง ๆ ในจังหวะเวลาและโอกาสที่เหมาะสมจึงเป็นสิ่งสำคัญ ดังที่พจนา สวนศรี (2546: 104) ได้กล่าวถึงความสำคัญ และความจำเป็นในการทำงานกับภาคีที่เกี่ยวข้องไว้ว่า ชุมชนจำเป็นต้องศึกษาและทำความเข้าใจระบบการท่องเที่ยวว่าเกี่ยวข้องกับใคร อะไรบ้างที่เกี่ยวข้อง และเกี่ยวข้องอย่างไร เพื่อกำหนดความร่วมมือและสร้างการมีส่วนร่วมในจังหวะเวลาที่เหมาะสม และให้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือของการพัฒนาชุมชน โดยให้กลุ่มคนที่เกี่ยวข้องกับทุกภาคส่วนเข้ามามีบทบาทร่วมมือกันในการทำงาน เพื่อให้การท่องเที่ยวโดยชุมชนได้รับการยอมรับโดยสร้างรูปแบบการทำงานที่ให้แต่ละกลุ่มในสังคมมีส่วนร่วมในลักษณะเป็นพันธมิตรกับชุมชน

ความคาดหวังของทีมวิจัย

เมื่อทีมวิจัยได้สืบค้นข้อมูลของชุมชนใน 7 ประเด็นดังกล่าว ได้พบว่า ของดีทั้งหลายทั้งปวง โดยเฉพาะเรื่องอาหารซึ่งเป็นสิ่งที่มีชื่อเสียงของบ้านนครชุม เป็นที่ยอมรับกันว่านครชุมมีแต่อาหารอร่อย ขนบธรรมเนียมประเพณี และวิถีถิ่นกำลังจะเลือนหายไป ทางทีมวิจัยเมื่อได้ทำการสืบค้นของดีเหล่านี้ มีความคิดว่าจะช่วยกันอนุรักษ์ฟื้นฟู เรียนรู้ร่วมกัน และถ่ายทอดสู่เยาวชนคนรุ่นหลังต่อไป จึงได้ร่วมกันจัดกิจกรรมฟื้นฟูอาหารและภูมิปัญญาชาวบ้านบางอย่างขึ้น และหวังว่าการฟื้นฟูอาหารและภูมิปัญญาถิ่น พร้อมกับการปรับภูมิทัศน์ ทุนบำรุงโบราณสถาน อาคารไม้บ้านเรือนเก่า คลองสวนหมาก สายน้ำที่ผูกพันกับวิถีชีวิตของชุมชนน่าจะได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานภาครัฐ และนำโครงการต่าง ๆ ที่ทางทีมวิจัยได้ริเริ่มทำขึ้นไปต่อยอดให้โครงการวิจัยมีคุณค่ามากขึ้น

ข้อจำกัดของทีมวิจัยในการทำวิจัย

นักวิจัยนครชุมเมืองโบราณยังขาดความรู้ ความสามารถหลายด้าน เช่น ความรู้ทางด้านการเก็บข้อมูล ความรู้ด้านงานเอกสาร โดยเฉพาะด้านคอมพิวเตอร์ แต่เริ่มเรียนรู้เมื่อมีงานวิจัยเข้ามา

ทางทีมวิจัยนครชุมมีข้อดีอยู่หลายเรื่อง เช่น เมื่อสืบค้นไปเกิดความภาคภูมิใจในชุมชน อุปสรรคด้านต่าง ๆ ที่กล่าวข้างต้นเริ่มเรียนรู้เพื่อที่จะบันทึกเรื่องราวต่าง ๆ ไว้ให้ลูกหลาน การสืบค้นข้อมูล เมื่อได้รับความรู้จากการไปอบรมวิธีการเก็บข้อมูล เมื่อนำมาใช้ก็ได้ผล เช่น ได้รับข้อมูลว่า คนแก่ชอบมานั่งคุยกัน เราก็รวมตัวเป็นกลุ่มย่อย แล้วลงไปเก็บข้อมูล ซึ่งได้ข้อมูลจากเรื่องเล่าของคนแก่ที่ช่วยกันเล่าเยอะมาก เป็นการเก็บข้อมูลจากเรื่องเล่าที่ได้ทั้งข้อมูล และการมีส่วนร่วมของนครชุมดีมาก

การเรียนรู้ของทีมวิจัยและศักยภาพที่เพิ่มขึ้น

ทีมวิจัยได้เรียนรู้เทคโนโลยีใหม่ ๆ เช่น การใช้คอมพิวเตอร์ ทำให้ทีมวิจัยได้รู้ว่าโลกในยุคปัจจุบัน ข้อมูลข่าวสาร (ระบบอินเทอร์เน็ต) มีส่วนสำคัญในการดำรงชีวิต ได้เรียนรู้การวางแผน การหาข้อมูล กล่าวพูด กล่าวคิด กล่าวทำ ทีมวิจัยบางท่านได้รับเชิญจากหน่วยงานให้ไปร่วมเสวนาในด้านข้อมูลของชุมชน และยังนำกระบวนการวิจัยเข้ามาใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น การเก็บข้อมูล การทดลอง ติดตามและ การเข้าถึงหน่วยงาน ภาครัฐ เข้าไปประสานเพื่อร่วมกิจกรรม หรือขอความช่วยเหลือจากหน่วยงาน จัดเวทีประชุมต่าง ๆ เป็นพิธีกรในการดำเนินการประชุม กล่าวคิด กล่าวแสดงออก มีโอกาสพบปะแลกเปลี่ยนกับคนภายนอกชุมชนมากขึ้น ทำให้ได้รับความรู้ สิ่งแปลกใหม่จากการพูดคุย ซึ่งสามารถนำมาปรับใช้ในชีวิตประจำวัน หรือในชุมชน ซึ่งศักยภาพดังกล่าว ทีมวิจัยได้เรียนรู้จากการทำวิจัยทั้งสิ้น

ข้อเท็จจริงบางประการเกี่ยวกับประเด็นวิจัยที่พบจากการวิจัย

“โครงการวิจัยประวัติศาสตร์ และวิถีวัฒนธรรมของชุมชนโบราณสู่การจัดการท่องเที่ยว โดยชุมชนนครชุม ต.นครชุม อ.เมือง จ.กำแพงเพชร” เราได้พบว่า การสืบทอดวิถีถิ่นบางอย่างไม่มีผู้สืบทอด บางอย่างสูญหายไปแล้ว เช่น ประเพณีทานข้าวพระพุทธรูปของชาวไทยใหญ่ บางอย่างก็ใกล้จะสูญหาย โดยเฉพาะการทำอาหารบางอย่าง เช่น ข้าวตอกตัด ถ้าหมดจากรุ่นแม่ประจวบ ยังไม่แน่ใจว่าจะมีคนสืบทอดต่อไหม จึงสมควรที่จะช่วยกันฟื้นฟู อนุรักษ์ ถ่ายทอดสู่ลูกหลานโดยการบันทึกเป็นหลักฐานไว้อย่างชัดเจน และพบว่าบางประเด็นข้อมูลทางประวัติศาสตร์ ยังคลาดเคลื่อนกันอยู่ เช่น การเกิดของต้นน้ำคลองสวนหมาก จึงเป็นโอกาสดีที่ทาง สกว. ได้ให้ทุนในการสนับสนุนการสืบค้นเรื่องราวต่าง ๆ

ปัญหาอุปสรรคต่อความสำเร็จในการวิจัยและพัฒนา

ระดับบุคคล กลุ่มบุคคล บุคคลที่ไม่ได้ร่วมเป็นคณะกรรมการวิจัย ต้องประชาสัมพันธ์ให้ทางชุมชนได้รับทราบว่าทางทีมวิจัยจะทำอะไร ทำเพื่ออะไร เมื่อทางชุมชนได้รับทราบเหตุผล ทางชุมชนก็ให้ความร่วมมือดีมาก

ระดับชุมชน สังคม ชุมชนใกล้เคียงยังไม่มีจัดการการท่องเที่ยว แม้แต่ชุมชนนครชุมเองก็ยังไม่มีการจัดการท่องเที่ยวอย่างเป็นรูปธรรม แต่พบว่า มีนักท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชนตลอดเวลา ซึ่งการต้อนรับนักท่องเที่ยวยังไม่เกิดขึ้นอย่างเป็นระบบ อุปสรรคสำหรับนักท่องเที่ยว เช่น ผู้ประสานงาน ศูนย์ข้อมูล

ห้องน้ำบริการนักท่องเที่ยวยังไม่มี ทางที่มิวิจัยคิดว่า การขาดแคลนหรือความไม่พร้อมในด้านต่าง ๆ จะได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่อไป

ข้อเสนอแนะทั้งในเชิงวิจัยและพัฒนา

1. ชุมชนควรมีการประชาสัมพันธ์ข่าวสารให้คนในชุมชนได้รับทราบว่ามีโครงการอะไรเข้ามาในชุมชน ชุมชนนครชุมมีความสัมพันธ์กันในลักษณะเครือญาติ บ้านเหนือบ้านใต้ ถ้ามีการประชาสัมพันธ์ให้ข้อมูลข่าวสารกับชุมชน จะทำให้ได้รับความร่วมมือด้วยดี เพราะคนในชุมชนพร้อมที่จะให้ข้อมูลต่าง ๆ

2. ชุมชนและหน่วยงานในพื้นที่ โดยเฉพาะเทศบาลควรมีการแลกเปลี่ยนข้อมูล ข่าวสารซึ่งกันและกัน รวมถึงควรมีการวางแผนร่วมกันในด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชน เพื่อให้แผนพัฒนามีความสอดคล้องตรงกับความต้องการของชุมชนและสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวได้จริง

3. การสืบทอดภูมิปัญญาพื้นบ้าน และการอนุรักษ์โบราณสถาน บ้านเรือนไม้โบราณ คลองสวนหมาก ชุมชนกับหน่วยงานในพื้นที่ควรร่วมมือกันทำอย่างจริงจัง และคิดว่า เมื่อทางชุมชน และหน่วยงานในพื้นที่ร่วมกันทำ ความช่วยเหลือจากภายนอกก็ควรจะเข้ามาสนับสนุน

4. การถ่ายทอด และการปลูกจิตสำนึกของเยาวชนคนรุ่นหลังให้เกิดความรัก ภาควิชาและวางแผนในมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน เกิดความตระหนักถึงการอนุรักษ์และฟื้นฟูวัฒนธรรม ประเพณี วิถีถิ่น ภูมิปัญญาพื้นบ้าน ตลอดจนโบราณสถาน โบราณวัตถุของชุมชนนครชุมให้คงอยู่ตลอดไป

5. ในแต่ละชุมชนมีทุนในการจัดการท่องเที่ยวต่างกัน และจากการสืบค้นข้อมูลได้พบปะกับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาในชุมชน ต่างชื่นชมกับชุมชนนครชุมในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะเรื่องอาหาร จึงควรได้รับการสนับสนุนให้เพิ่มศักยภาพในการเก็บถนอมอาหารได้นานขึ้น โดยใช้การท่องเที่ยวเข้ามาช่วยทำให้เกิดรายได้ต่อชุมชน และเกิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนสืบไป

6. ชุมชนควรเผยแพร่กิจกรรมต่าง ๆ แหล่งท่องเที่ยวของชุมชน โดยการทำแผ่นพับ ลงข่าว และจัดทำเว็บไซต์ของตนเองให้สาธารณชนรับทราบ และเป็นแรงจูงใจชักชวนให้นักท่องเที่ยวเกิดความสนใจและมาท่องเที่ยวในชุมชน

7. ชุมชนควรมองถึงการท่องเที่ยวซึ่งอยู่ในความนิยม คือการท่องเที่ยวที่อิงแอบกับการสร้างเสริมสุขภาพ เช่น ในโปรแกรมทัวร์อาจเสนอรายการอาหารที่ปรุงได้อร่อยโดยไม่ใช้ผงชูรส อาหารที่ได้มาจากการทำเกษตรอินทรีย์ชีวภาพ ห่อหุ้มด้วยวัสดุที่ได้จากธรรมชาติ เช่น ใบตองและ ใบบัว ที่บ้านศรีวัง จังหวัดนครศรีธรรมราช เคยลองชิมอาหารที่ประกอบด้วยผักพื้นบ้านอย่างผักกูด ซึ่งเป็นของอร่อยกับข้าวสวย และทุเรียนกวนที่ห่อด้วยกาบหมาก มีความแปลกใหม่และได้ความรู้สึกลดภัย

8. ชุมชนอาจต้องคิดล่วงหน้าเพื่อกลุ่มนักท่องเที่ยวผู้สูงวัยไว้ด้วย เพราะนักท่องเที่ยววัยหลังเกษียณมีกำลังซื้อค่อนข้างสูง นอกจากการท่องเที่ยวเชิงบุญที่นิยมการไปทำบุญ 9 วัด ชุมชนอาจสร้างสรรค์ขึ้นมาหรือปรับปรุงจากที่มีอยู่แล้ว เช่น การเดินเท้าทัวร์โปรแกรมหนึ่งอาจเริ่มด้วยการนมัสการหลวงพ่

อุโมงค์ของวัดสว่างอารมณ์ จากนั้นเดินข้ามคลองแม่ค้อเพื่อมาชมบ้านห้างสมัยรัชกาลที่ 5 จากนั้นเดินต่อไปอีก 60 เมตรเพื่อรับการนวดเท้าที่ รพ.สต.นครชุม

9. ชุมชนอาจมีความคิดก้าวหน้าเกี่ยวกับ AEC ในส่วนของนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ ต้องมีการเรียนรู้การจัดทำคู่มือภาษาต่างประเทศสัก 3 - 4 ภาษา สำหรับผู้ทำหน้าที่นักสื่อความหมาย เป็นความจำเป็นที่ยั่งยืน ควรเริ่มต้นจัดทำและเรียนรู้อย่างจริงจัง

สรุป

การท่องเที่ยวในชุมชน โดยชุมชนใดก็ตามที่ จะเกิดการบูรณาการได้จากการที่ทุกภาคส่วนต้องไม่มีความคิดว่าอยู่ได้ด้วยตนเอง หรือการท่องเที่ยวไม่เกี่ยวข้องกับตนเอง นอกจากภาษีเงินได้ที่ต้องจ่ายประจำปี ต้องแบ่งสรรส่วนน้อยมาช่วยสนับสนุนการบริหารงานการท่องเที่ยวของชุมชนด้วย ภาคส่วนกลุ่มนั้น คือ ร้านอาหาร ร้านขายของฝาก ของที่ระลึก แหล่งเรียนรู้ กลุ่มผลประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อม นักสื่อความหมายชุมชน แม้กระทั่งกลุ่มที่เป็นชาวชุมชนทั่ว ๆ ไปก็มีส่วนช่วยเป็นอย่างมาก จากการแสดงออกอย่างมีโมติจิติมิตรภาพต่อนักท่องเที่ยว

บทส่งท้าย
เรื่องจริงจากใจ

ความรู้สึกของตัวแทนนักวิจัยชุมชนจากการได้เข้าร่วมโครงการวิจัยเพื่อชุมชน

- 1 ทำให้ได้ทราบข้อมูลของชุมชนนครชุมมากขึ้น ได้พบปะพูดคุยกับคนในชุมชนในมุมที่กว้างขึ้น และเกิดความภาคภูมิใจในชุมชนของตัวเอง
2. ได้รู้จักการทำงานกับชุมชนที่มีความแตกต่างกับงานที่ได้ทำตอนรับราชการ มีความประทับใจ ในการให้ความร่วมมือ ความกระตือรือร้น ในการทำงานเพื่อชุมชนโดยไม่มีค่าตอบแทน
3. มีประสบการณ์ในการประสานกับภาคีนอกชุมชน และประทับใจที่ได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดี
4. และสุดท้ายของโครงการวิจัย เป้าหมายของตัวเอง คือ สิ่งดีงามของชุมชน ควรได้ถ่ายทอดไปสู่เยาวชนในชุมชน เพื่อก่อให้เกิดความภาคภูมิใจในชุมชน ความรัก ความหวงแหนในวัฒนธรรมที่ดีงาม และถ่ายทอดสิ่งต่าง ๆ จากรุ่นสู่รุ่นต่อไป

บริบูรณ์ ปัญจศิริ / ประธานทีมวิจัย

11 กุมภาพันธ์ 2557

ในครั้งแรกก่อนจะตัดสินใจเข้าร่วมโครงการงานวิจัยกับ สกว. นั้น ก็ให้นึกวิตกและกลัวว่าจะทำไม่ได้ และคงทำไม่ได้แน่นอน เพราะเราไม่ได้เป็นนักเรียนหรือนักศึกษา จากนั้นก็มีการปรึกษาหารือกันในกลุ่มทีมงานที่กำลังคิดว่าจะทำหรือไม่ทำดี ถ้ามไปทางเทศบาล ตอนนั้นเป็นนายกวสันต์ มุนินทร์ ก็บอกว่าให้คิดเองถ้าคิดว่าทำกันได้ก็ทำไป ถ้าจะให้เทศบาลช่วยเหลืออะไรก็ให้บอก พวกเราก็ลังเลกันอยู่ แต่พอได้ฟังอาจารย์ชลีรัตน์ พูดให้ฟังถึงการวิจัยของหมู่บ้านต่าง ๆ ที่เขาทำสำเร็จแล้วและเขาก็เริ่มจากไม่มีความรู้อะไรเลย เช่นที่ เนินเพิ่ม หนองแม่นา ฯลฯ ทำให้เราเกิดความอยากขึ้นมา ก็เลยตกลงใจจับมือกันทำ แรก ๆ ก็ไม่ค่อยจะโอเท่าไร อาจเป็นเพราะไม่เคยทำงานร่วมกัน เลยไม่ค่อยเข้าใจกัน หลังจากทำไปได้สักพัก ประกอบกับทางทีมท่านอาจารย์ทั้งหลายที่เป็นพี่เลี้ยง ก็คอยให้กำลังใจอยู่เสมอ ผลงานก็เป็นรูปร่างขึ้นทีละหน่อย และเมื่อเห็นผลงานอยู่ในหนังสือมีชื่อของเราด้วยก็ทำให้เกิดความภาคภูมิใจขึ้นมา และจากวันนั้นถึงวันนี้ ก็ต้องขอขอบพระคุณทางทีมอาจารย์จากมหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงครามที่ทำให้บ้านเราเกิดสิ่งดี ๆ ขึ้นมา ทำให้เราได้มีความรู้เพิ่มขึ้นเกี่ยวกับบ้านเกิดของเราเอง อีกทั้งยังสามารถที่จะบอกเล่าให้คนอื่นได้รับรู้อีกด้วย และที่สำคัญอันนี้ต้องขอขอบคุณทาง สกว. เป็นอย่างมากเพราะจากการทำวิจัยทำให้เราได้ประเพณีใหม่เกิดขึ้นมาที่บ้านเราคือ ประเพณีการแกงข้า้เหล็กเพ็ญเดือนสิบสอง เพราะเป็นสิ่งที่ทีมงานภาคภูมิใจเป็นที่สุด สำหรับตัวดิฉันเองนั้น อยู่ทีมประวัติบุคคลสำคัญ แต่ต่อมาไม่รู้ว่าอยู่ทีมใดแน่ เพราะโดนใช้ให้ทำทุกเรื่อง ตั้งแต่ไปสอบถามข้อมูล ไปถ่ายเอกสาร ไปแจกใบประชุม ไปจัดการเรื่องอาหาร ฯลฯ แต่ก็เต็มใจทำค่ะ เพื่อบ้านนครชุม

เบญจวรรณ เจียมตน / นักวิจัยชุมชน

10 กุมภาพันธ์ 2557

การทำวิจัยในครั้งนี้ถือเป็นประวัติศาสตร์หน้าหนึ่งที่สำคัญของ “นครชุม” เนื่องจากการเก็บรวบรวมองค์ความรู้ ประวัติศาสตร์ ทั้งตัวบุคคลและวัตถุ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีที่มีเฉพาะกลุ่มได้อย่างลึกซึ้งครบถ้วน แสดงให้เห็นถึงความร่วมมือร่วมใจกันของคนในท้องถิ่น ซึ่งต่างคนต่างมีภาระหน้าที่รับผิดชอบ แต่ก็พร้อมที่จะเสียสละเพื่อส่วนรวม ช่วยกันค้นคว้าหาข้อมูลมากที่สุดเท่าที่จะสืบค้นได้ ผลจากการวิจัยในครั้งนี้ ทำให้ผู้วิจัยมีความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนท้องถิ่น รู้ที่ไปที่มาของตนเอง รู้สึกโชคดีที่ได้เติบโตมาในบ้านเมืองที่มีวัฒนธรรมอันดีงาม แม้จะมีชนชาติหลากหลายอาศัยอยู่ในที่เดียวกัน แต่ต่างอาศัยอยู่ด้วยกันอย่างถ้อยทีถ้อยอาศัย บ้านพี่เมืองน้อง และมีพุทธศาสนาเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในชุมชน สุดท้ายอยากจะขอขอบพระคุณอาจารย์ทุกท่านที่มีส่วนร่วมในการผลักดันให้เกิดการวิจัยในครั้งนี้ขึ้น และเชื่อว่างานวิจัยครั้งนี้จะเป็นประโยชน์ต่อชุมชนอย่างมากในอนาคตต่อไป

อธิวัฒน์ เรือศรีจันทร์ / นักวิจัยชุมชน

10 กุมภาพันธ์ 2557

นับเป็นความโชคดีของบ้านและชาวนครชุมที่ สกว. ได้เล็งเห็นคุณค่าของชุมชนนครชุมจึงได้ให้งบประมาณตลอดจนเป็นพี่เลี้ยงคอยให้คำปรึกษาในการค้นคว้าวิจัย เรื่องราวและสิ่งดี ๆ ที่ควรรวบรวมเพื่อเผยแพร่สู่สาธารณะ อีกทั้งยังทำให้มีโอกาสรวบรวมภูมิปัญญาจากบุคคลของหลากหลายอาชีพและสถานะ เนื้อหาและสาระในการจัดทำได้มาเพียงเท่าที่ปรากฏ ด้วยข้อจำกัดบางประการ ในโอกาสต่อไปหากจะมีการชำระในส่วนของที่ข้าพเจ้าในเนื้อหาและสาระใดก็ยินดี

ขอขอบคุณผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกท่านที่ทำงานวิจัยเล่มนี้ ความดีที่พึงมีขอบคารวะแด่บรรพบุรุษของชาวนครชุมทุกท่าน

ดิเรก เกียรติเบญจกุล / นักวิจัยชุมชน

11 กุมภาพันธ์ 2557

แรก ๆ ก็ยอมรับไม่เข้าใจเหมือนกันว่า โครงการงานวิจัย มันจะเกิดขึ้นได้อย่างไร มันเป็นเรื่องใหม่สำหรับเรา น่าจะเป็นเรื่องเกินตัวของชาวบ้านนครชุม ความรู้ของคณะวิจัยชาวบ้านอย่างเราจะมีเพียงพอกับการทำโครงการงานด้านวิจัยหรือ? เวลาของเรามีมากพอกับการลงพื้นที่หาข้อมูลหรือ? แล้วใครจะเป็นแกนนำของพวกเรา? โจทย์เหล่านี้อยู่ในใจเราเสมอ

ความตั้งใจจริงเป็นเครื่องพิสูจน์ เมื่อชาวบ้านนครชุมได้เริ่มจัดทำโครงร่างงานวิจัย แบ่งหน้าที่กันทำงาน ใครนัดในเรื่องไหน ก็ศึกษาค้นคว้าในเรื่องนั้น ที่สำคัญเราศึกษา เราได้ดูงาน เราได้ร่วมเสวนากับชาวบ้านในชุมชนอื่น ๆ ที่เขาทำงานด้านการวิจัยเหมือนกัน เห็นเขาทำได้ เราก็ต้องทำได้

เราได้เห็นผลงานของเรา...งานวิจัยที่เกิดขึ้นจากการสืบค้นของคนในชุมชน เป็นเรื่องที่ปู่ย่าตายายเล่าให้ฟังต่อ ๆ กันมา ใครมีความรู้ด้านใดในอดีตเราก็ไปสืบค้นมา องค์ความรู้เล่มนี้จึงน่าจะเป็นที่ยอมรับได้ของทุกฝ่าย ความภาคภูมิใจจึงอยู่ที่ได้มีโอกาสรวบรวมเนื้อหา เรื่องราวครั้งอดีตให้ลูกหลานรับรู้

ขอขอบคุณคณะอาจารย์พี่เลี้ยง ที่ช่วยประทับประคอง มอบความรู้ให้กับคณะวิจัยของชาวนครชุม เป็นอย่างมาก แม้จะไม่ได้เข้าร่วมงานกับคณะวิจัยมากนัก แต่ก็ได้ติดตามอยู่เสมอ ยอมรับเลยว่างานวิจัยชาวบ้านเขาทำได้ และงานต่าง ๆ ก็ยอมทำได้...ถ้าเขามีโอกาส

ไพฑูรย์ ใจผ่อง

นักพัฒนาชุมชน เทศบาลตำบลนครชุม

16 กุมภาพันธ์ 2557

งานวิจัยนครชุมเมืองโบราณ อำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร วางเป้าหมายไว้เพื่อการท่องเที่ยว สำหรับอนาคต ที่เกือบจะไม่ได้ทำ หนแรกมีสุภาพสตรีท่านหนึ่ง มาบอกเราว่านครชุมมีของดีเยอะ น่าจะทำเป็นเมืองท่องเที่ยวได้ หนสองสุภาพสตรีท่านเดิมมาเพิ่มเติมว่า ชุมชนทำวิจัยเองนะ ใครจะรู้ดีกว่าชุมชน มาได้เรื่องเอาหนสาม เหมือนมายื่นคำขาด ใครก็ไม่รู้ในหมู่พวกเราว่าเอางี้ ก็ทำกัน เราทำโครงการ แบ่งงานวางแผนลงเพื่อทำงานก็ทำไปทั้งงง ๆ นี่แหละ รู้แต่ว่าลงพื้นที่ไปเก็บข้อมูล อย่าลอกของเก่าวันแต่จะอ้างอิง ชักเข้าท่า ข้อมูลปฐม-จตุภูมิเรากวาดมาหมด ขอให้นักภาพการประชุมข้อมูลว่ามันน่าจะอลเวงขนาดไหน แต่ละประเภทวางบนหน้ากระดาษ มีภาพประกอบ เสนอให้อาจารย์พี่เลี้ยงดู พักหน้าดี...แต่คุณต้องเอามันลงในคอมพิวเตอร์ อาจารย์บอกว่า เน้นเพิ่ม/หिनร่องกล้า ไม่มีไฟฟ้าเขายังพิมพ์ได้เลย ไทยมั่งเขาเก่ง

ก่อนปีที่ผ่านมา งานวิจัยกำลังรอรายงานความก้าวหน้าอยู่ นักท่องเที่ยวเริ่มเข้ามา เรายังไม่มีนักสื่อความหมายที่เก่งพอจะปล่อยให้ไปโต้คลื่นได้ หน่วยราชการเข้ามาเราปฏิเสธไม่ได้ หลายหนเข้าก็เริ่มมีภูมิคุ้มกัน เริ่มสนุกกับงานนักสื่อความหมาย ภูมิใจที่เขาเหล่านั้นฟัง ถามที่เขาอยากรู้ ดูที่เขาอยากเห็น บริการกันสุด ๆ ค่าแรงไม่ต้องพูด ถึงก๊วยเตี๋ยวขามน้ำแก้วเราก็ไป แต่ไม่ให้อำนาจเรากำลังหาเงินจ้างให้มาบ้านเราอยู่แล้วเชียว คุณมาเองโดยที่เราไม่ต้องเสียเงินก็ดีแล้ว

รายงานความก้าวหน้าเสร็จส่ง อาจารย์พี่เลี้ยงว่าผ่าน แหมว่าไม่คิดว่าจะทำได้ขนาดนี้ นักวิจัยทุกคนหัวใจพองโต หน้าก็คงจะบานไปด้วย ยังไม่ทันจะหุบ ประธานวิจัยถามว่าคล่องสวนมากเห็นต้นหมากก็ตัน ถ้านักท่องเที่ยวถามถึงจะอายุเขาไหม มา..มาช่วยกันปลูก.. งานวิจัยทำมาด้วยความเหนื่อยยากอย่าเก็บไว้เฉย ๆ.... เขามีตลาดย้อนยุคเอามาโชว์เขาบ้าง พูดกับเขาว่าอะไรเป็นอะไร ผักหอม แกงน้ำมัน มะพร้าว เอาแม่ครัวชั้นหนึ่งของนครชุมมา ยำใบจิก แกงขี้เหล็ก 15 คำเดือน 12 ไปหา Story ของแกงขี้เหล็กมา ไปออกข่าวกับ สวท. กำแพงเพชร 97.75 ไป ๆ ๆ ๆ ๆ ๆ ใครเอาปิ่นโตมาใส่แกงลดให้ 50% เนียงาน Low Carbon นะ..ใครสนใจงาน Handicraft งานสาน งาน Handmade ส่งไปหัดสานกับน้ำพยอม สานได้เอากลับไปเป็นของที่ระลึกด้วย....นี่จะมีเทศน์คาถาพันแล้วไปเอาเรื่องข้าวต้มลูกโยนมา ตัดใบอ่อนมะพร้าวมา เอ้า เขียนกลอนลูกโยนด้วย...สาธิตและฟื้นฟูกันทุกเดือน จนไม่อยากจะให้มีศุกร์-เสาร์-อาทิตย์แรกของเดือน แต่มันได้ผลที่ดีนะ

รวมคนไปรับการอบรมนักสื่อความหมาย นักวิจัยของ สกว.เป็นตัวจริง (ต้องไป ห้ามลา ห้ามป่วย ห้ามขาด) นักวิจัยหญิงถ้าสามีไม่อนุญาต ประธานวิจัยไปขอ ยังไม่พอไปหาแม่ค้าแม่ขาย เยาวชนที่สละเวลา

ได้ร่วมชุดมาอีก โดยได้รับความเกื้อกูลจากคหบดีหนุ่มท่านหนึ่งออกค่าใช้จ่าย ได้รับการอบรมที่สนุกและเป็นประโยชน์ เกิดความมั่นใจทั้งส่วนตัวและทีม โดยเฉพาะมีความกล้าที่จะแสดงออก ซึ่งบางครั้งก็มั่นใจเสียจนมีคำติติงในบทบาทว่าเกิดการ..ลั่น... แบบนี้เค้าเรียกว่า..กระฉอก..ต่างหาก ยังมีการไปดูงานโปงมะนาว ลพบุรี – จำรุง ระยอง - บางกระบือ กรุงเทพฯ – บางซ่ง สุขุทัย รายงานฉบับสมบูรณ์ก็กำลังจะเสร็จ เฟส 3 ยังไม่เริ่ม คงจะได้พักกันยาว

นิกย้อนไปถึงวันเก่าที่เราเริ่มต้น ถ้าอาจารย์พี่เลี้ยงไม่อดทนกับความกระจองอแง พวกเราคงเหงาไปตามกัน สำหรับอาจารย์ทั้ง 3 ท่าน ไม่อาจกล่าวคำว่าขอบคุณ (เท่านั้น) เพราะมันดูกะจิตหดเกินไป วันใหม่...วันนี้...เราบอกกว่า..เฟส 3 นะ ซิลล์ ซิลล์ พร้อมเมื่อไหร่มาได้เลยครับ

“ไม่รู้ค่าตน อย่าหาคนยอมรับ

ฐานะอยู่ที่มีสินทรัพย์ เกียรติยศอยู่กับการทำงาน”

วีราวุธ กรทอง / นักวิจัยชุมชน

รายการอ้างอิง

- กนกพร ฉิมพลี. 2555. รูปแบบการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านหัตถกรรมเครื่องจักสาน
กรณีศึกษาวิสาหกิจชุมชน จังหวัดนครราชสีมา. วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขา
พัฒนสังคมและการจัดการสิ่งแวดล้อม. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- กาญจนา แก้วเทพ. 2540. องค์กรชุมชน : กลไกเพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาสังคม. กรุงเทพฯ :
บริษัทแปลนพริ้นท์ติ้ง.
- ปาริชาติ วลัยเสถียรและคณะ. 2543. กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา.
กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- พจนา สวนศรี. 2546. คู่มือการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน. กรุงเทพฯ : โครงการท่องเที่ยวเพื่อ
ชีวิตและธรรมชาติ.
- รัศมี ชูทรงเดชและคณะ. (2552). รายงานวิจัยโครงการการสืบค้นและจัดการมรดกทางวัฒนธรรมอย่าง
ยั่งยืนในอำเภอปาย-ปางมะผ้า-ขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน.
- สันติ อภัยราช. 2542. เมืองนครชุม. กำแพงเพชร : ศรีสวัสดิ์การพิมพ์.
- สันติ อภัยราชและคณะ. 2544. การแสดงพื้นบ้านของชุมชนโบราณเมืองกำแพงเพชร. กำแพงเพชร :
ศรีสวัสดิ์การพิมพ์.
- _____. 2549. ประมวลภาพเสด็จประพาสต้นกำแพงเพชร. กำแพงเพชร : ศรีสวัสดิ์การพิมพ์.
- สันติ อภัยราช. (บก.). มปป. พุ่มหาราชกับประวัติศาสตร์กำแพงเพชร. กำแพงเพชร : ศรีสวัสดิ์การพิมพ์.
- สินธุ์ สโรบล. 2546. การท่องเที่ยวโดยชุมชน: แนวคิดและประสบการณ์พื้นที่ภาคเหนือ
กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- สำนักพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว. 2550. คู่มือเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน. กรุงเทพฯ : สำนัก
พัฒนาการท่องเที่ยว.
- สำนักพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงท่องเที่ยวและกีฬา และมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. 2546.
เอกสารชุดฝึกอบรมทางไกลหลักสูตรการจัดการการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืน.
กรุงเทพฯ : สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว.
- อมร ฤกษ์พันธุ์และคณะ (2552). รายงานโครงการวิจัยแนวทางการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมที่มี
ลักษณะทางภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่โดดเด่นเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน: กรณีชุมชนเรือน
แพและชุมชนริมแม่น้ำสะแกกรัง จังหวัดอุทัยธานี. คณะสถาปัตยกรรม สถาบันเทคโนโลยี
พระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง.
- อบเชย วงศ์ทอง สุจิตตา เรืองรัศมี. (2550). ศักยภาพภูมิปัญญาไทยด้านอาหารพื้นบ้านภาคเหนือ.
กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.